

Halkbilimi

Halk Sanatları Vakfı Yayınıdır

50.
sayı

Halkbilimi

Halk Sanatları Vakfı (HASDER) Yayınıdır

2002 Yılı:16, Sayı: 50
Ocak - Aralık

EDERİ: 10 EURO

Yılda Bir Yayınlanır

Sahibi ve yazı İşleri Sorumlusu:
Kani KANOL

Yayın Kurulu:
Engin ANIL
Öcal ERTEN
Gaye ÖZARIN
Tuncer BAĞIŞKAN

Baskı:
Ateş Matbaacılık Ltd.
Organize Sanayi Bölgesi Lefkoşa
Tel.: (0392) 225 2215 - Fax: (0392) 225 3172

Yazışma Adresi:
Halk Sanatları Vakfı (HASDER)
PK 199 Lefkoşa-KKTC
Mersin 10 Türkiye
Tel.:(0392) 228 9020 - 227 2427 - 227 0826
Fax:(0392) 228 7798
e-mail : hasder@folk-arts.org
Web : http // www.folk-arts.org

Not: Yazışma adres ve telefonlarından eski sayılar talep edilebilir.

İÇİNDEKİLER

Okurlara	2	AB-Genel Türk Kimliği İnkemimde Kıbrıslı Türk Kimliği.97	
Kani KANOL		Nazım BERATLI	
Short Summary of the Contents	3	AB ve Entegrasyon Tartışmalarında Kıbrıslı Türk	
Engin ANIL		Kimliği	106
Koçansız Topraklar ve Evler	5	Özker ÖZGÜR	
Kutlu ADALI		"Turancılık" yada "Pan Türkizm" Kıskaçında Kıbrıslı	
Umut Adasında Mimari Coşku ve Mimari Hüzüne Birer		Türk Kimliği	109
Ömek	8	Halil PAŞA	
Uğur DAĞLI		Kültür ve Kimliğimiz Açısından Avrupa Birliği	117
Beşikten Mezara Uzanan Hazin Bir Öykü "Yemeni"	14	Neriman CAHİT	
Gazi YÜKSEL		Kıbrıs Kimlik ve İnsan	121
Kıbrıs'a Özgü Yılanları	20	Soner ENĐİN	
Ali BATURAY		Kimlik Tartışması	125
17. Yüzyıl Osmanlı Kayıtlarına Göre Kıbrıs'ta Kullanılan		Özkan YIKICI	
Ev Eşyaları ve Kişisel Eşyalar	28	"Hala Sultan" Yüzyılların Ötesinden Gizemli Bir Ses	134
Ahmet ERDENGİZ		Ahmet ERDENGİZ	
Model Adaklara Dayalı İnanç ve Uygulamalar	33	Geçmiş Yıllarda Dini Günlerimizde Kutlama ve	
Tuncer BAĞIŞKAN		Şenlikler	148
The Cyprus That Is Passing	58	Altay SAYIL	
Brain A. SELF		Kıbrıs Türk Masallarının Dil Özellikleri	154
Kıbrıs Türk Halkdansları Çalışmalarının 29. Yılına		Şevket ÖZNR	
Girenken	67	Masal "Akıldane"	159
Fatoş GİRİTLİ		Masal " Ahdımamım Aht Olsun"	161
20. Halkbilimi Sempozyumu Açılış Konuşması,		Masal " Gülbalım "	162
"Halkbilimi Hizmet Ödülü" Alanlar ve Sempozyum		Şevket ÖZNR	
Bildirileri	78	Kırsal Konut Tipleri	169
Kani KANOL		Ahmet ERDENGİZ	
Kıbrıslı Türklerin AB ve Türkiye ile İlişkileri ve Kimlik		Serdarlı'da Elsanatları	174
Sorunu	82	Vjdan KARAGÖZLÜ	
Hasan ERÇAKICA		HASDER'den Haberler.	177
AB-İlişkileri Çerçevesinde Kıbrıs Türk Kimliği ve Kıbrıs'ta		Tank G. EMİROĞLU	
Eğitim	89	Kültür Sanat Haberleri	183
Mehmet ÇAĞLAR		Tank G. EMİROĞLU	

Okurlara

Kani KANOL

Değerli Okurlar,

Vakfımızın yayın organı olan Halkbilimi, yeni bir sayısı ile okurlarıyla buluşuyor. 2002 Halkbilimi yaylığını gecikmeli de olsa 2003 Mayıs ayında yayınlıyoruz. 2002 ülkemizde Çözüm arayışlarının en yoğun yaşandığı bir yıl oldu. Bir sivil toplum örgütü olarak bizler de bu dönemde “Çözüm ve Avrupa Birliği Ortak Vizyon” platformu içerisinde yer alarak tüm gücümüzle ülkemize barış getirmek ve Kıbrıs Türk toplumunun Avrupa Birliği’ne Kıbrıslı Rumlarla birlikte girebilmesi için çaba gösterdik. Tüm dünyanın büyük bir hayranlıkla izlediği demokratik eylemlerde, aktif bir şekilde yer aldık. Bugün geldiğimiz noktada 30 yıl sonra ülkemizi ikiye bölen duvarlar bir şekilde yıkılmış gibi görünüyor. Kalıcı bir barışa henüz ulaşamamış olsak da, yıllardır yönetimleri tarafından düşmanlık duygularıyla beslenen her iki toplumun önüne de bir fırsat çıkmıştır. Çok önemli gördüğümüz bu fırsatı iyi değerlendirerek, yıllardır büyük acılar çekmiş toplumlar olarak artık doğrudan temas etme, birbirini anlamaya çalışma, barışı birlikte kurma gibi ortak vizyonlar oluşturma görevimiz vardır.

HASDER yıllardır yüklendiği misyonu daha ileriye taşımak için tüm olanaklarıyla çalışmaya hazırdır. Bütün baskılara ve suçlamalara karşın yüzyıllar boyunca iki toplumun oluşturduğu ortak kültürel değerlere sahip çıkan kuruluşumuz, bir gün kapıların açılacağını ve iki toplumun yeniden güzel adamızda birlikte bir yaşam kurmak zorunda kalacağını ve işte o gün geldiğinde aralarında var olan ayrılıklar yerine benzerlikleri ön plana çıkartarak, birbirlerine saygılı ve ortak menfaatlere dayalı bir yaşamı kurmak için hazır olunması gerektiğini savunmuştur. İki toplumun ortak folklorik değerleri barışa hizmet etmeli. Çocuklarımız ve gençlerimiz geçmişin karanlık izlerini bir tarafa bırakarak, bu ada üzerinde bir şekilde birlikte yaşamak zorunda olduğumuz diğer toplumla ortak çalışmalar yapmalı.

Bir kültür kuruluşu olan HASDER bugünden itibaren daha yoğun bir şekilde iki toplumun Kıbrıs’a özgü kültürel değerlerini derleme, geliştirme ve yaygınlaştırma çalışmalarına hız verecektir. 1986 yılından günümüze kadar yayın hayatını sürdürmeyi başarmış olan Halkbilimi dergilerini İngilizce ve/veya Rumcaya tercüme ettirmek için çaba harcayacaktır. UNOPS tarafından desteklenen Kıbrıs Folklor Arşiv ve Kütüphanesi’ni en kısa zamanda iki topluma da hizmet verecek şekilde geliştirmeye ve hayata geçirmeye gayret gösterecektir. Vizyonunu ve misyonunu gözden geçirerek, yeni koşullara uyumlu hale getirerek önüne yeni hedefler koyacaktır. Ve tüm bu çalışmaları yaparken tek bir hedefini hiçbir zaman değiştirmeyecektir: “Kıbrıs’ta ve Dünyada Barış”.

Saygılarımızla,

Short Summary of the Contents

Engin ANIL

Dear Readers,

We are sorry that we are once again late to publish the 2002 Folklore Annual for 2002. We can indeed find too many reasons for this late publishment; but we do not think that any excuse can substitute such a fault. But, let us inform you that we are trying to prepare the next issue for publishing towards the end of the year, so that we can keep our magazine to be printed on time.

We are proud that we have reached the 50th issue (2002). We feel the honour of being one of longest lived periodical in Northern Cyprus and also the only one in its subject area.

Special for this issue, we have got the exclusive "Bibliography of Halkbilimi Magazine," which covers the names of articles in all 50 issues, for free of charge. This bibliography is complementary for the biography given out with the 42nd issue. Not only the articles in the last eight issues have been added, but also the contents have been revised as well.

Now let's have a look on the short summary of the Contents of the journal which intends to give a brief outlook to the articles in the last issue.

The first page contains the addressing of Mr. Kanol. This addressing followed by Engin Anil's the "Short Summary of Contents" as usual.

Koçan is the name of the article on page 8 taken from the book of Adali, "The Dağarcık" as we have been doing the same for nearly 5 years.

Miss Ulaş Dağlı is a new contributor to our periodical with an article on the preservation of inherited architectural values. "A sample for both Architectural Happiness and and Architectural Sorrow in the Island of Hope." is on page 8.

Our periodical welcomes three journalist that contributed as well. On page 14, there is the article of Yüksel, Gazi "The Sorrowful Story of Scarf Used by the Cypriot Women from Birth

4 Halkbilimi

Till Tomb". The second journalist is Ali Baturay, and his article is "The Snake of Cyprus" (page.....) Sayıl, Altay, the third journalist's article is about the "Past Bairam Celebrations" on page 127.

On page 28, we find " The Registration of the Equipment Used in Cyprus in the 17th Century by the Ottoman Empire" by Erdengiz, Ahmet.

Our friend Mr Başışkan's research on the "Beliefs and Practices in Model Offerings" is on page 33.

A foreign citizen of Northern Cyprus Mr. Brian Self, joined to the group of authors with an article (in English)"The Cyprus That is Passing". The article on page 58 tells us about the destruction of the Lapta's architectural environment .

"The Evaluation of the 29 Years of Folk Dancing Activities in Northern Cyprus" is a investigated by Giritli, Fatoş on page 67.

The opening speach made by Kanol, Kani, the President of Folk Arts Foundation on the occasion of the 20. Folklore Symposium is on page 79 and on the following pages you can find the other speeches made there. The first speech made was by Erçakıca, Hasan given on page 82 has got the title of "The relation of Turkish Cypriots with Turkey and European Union and the Question of Identity". On page page 85 Çağlar, Mehmet's speech was "Turkish Cypriot Identity and Education in North Cyprus, in relation with the European Union".

"Turkish Cypriot Identity in Relation to Political Entegration with Turkey and European Union" was by Özgür, Özker (p 106)

Apart from the papers presented at the symposium, we receive a deal of articles on the same subject. On page 109 there is the article by Paşa, Halil "Turkish Cypriot Identity on Under the Pressure of Turanism or Pan Turkism", on page 117 Cahit Neriman, wrote the "European Union in Relation to Our Culture and Identity", on page 121 Engin, Soner "Cyprus, Identity and The Man", on page 125 "The Identity Problem" by Yıkıcı, Özkan.

Mr Erdengiz contributed our periodical with one more interesting article of his own. This article with the title of "Hala Sultan, a Voice Back From Centuries".

Öznur, Şevket, a teacher in Turkish Literature , put forward his ideas in "The Linguistic Properties of Turkish Cypriot Folk Tales" on page 147 and gave the following folk tales as samples "Akıldane" (p.152), "Ahdım Ahd Olsun" (p.154) and "Gülbalım" (p. 155)

You can find a sample list of Cultural Activities held within our Foundation in 2002 on page 167 and the same for Northern Cyprus on page 173.

We wish you a happy and peaceful future.

ALINTI... ALINTI... ALINTI... ALINTI... ALINTI... ALINTI...

"KOÇANSIZ TOPRAKLAR"**PORTRE****Kutlu ADALI**

Şair, yazar, gazeteci, 3 Ocak 1935'te Lefkoşa'da doğdu. 1938 yılında ailesiyle birlikte Antalya'ya göçtü. İlk orta ve lise öğrenimini Antalya'da yaptı. 1946-47 yıllarını Lefkoşa'da geçirdikten sonra Antalya'ya giderek 1954 yılına kadar Türkiye'de kaldı. 1955'ten sonra kesin dönüş yaparak Lefkoşa'ya yerleşti.

Toplumsal direnişimize katkıda bulundu. 1958-1961 yılları arasında sanatçı ve yazar arkadaşlarıyla Gençlik, Beşparmak ve Uyarı dergilerini çıkardı.

Kamu görevlisi iken Kıbrıs'taki köyleri dolaşmış, köy raporlarını yazmıştır. (1961-1963) Köy yaşamının kültürel, geleneksel, folklorik coğrafi yaşamının etkisinde kalarak, bu zenginliği gerçekçi bakış çizgileriyle "Dağarcık" adlı kitapta toplamıştır. (1963) Söyleşi (1968) Çirkin Politikacı Puf (1969) Hayvanistan (1969) Sancılı Toplum (1969) Köprü (1969) Şago (1970) Nasrettin Hoca ve Kıbrıs (1971) yayımladığı kitaplardır. Kutlu Adalı 6.7.1996'da bir suikast sonucu öldürülmüştür.

Kutlu ADALI*"Tilkinin kurnazı sınırdan geçer"*

Köylerin sınırları içinde, o köye bağlı ama Hükümete ait binlerce dönüm toprak vardır. Bu topraklara köylüler otlak mera, hali hazine malı gibi adlar vermişlerdir. Köylülerin davalarını buralarda otlatmaları serbesttir. Sınırı aşmak; ya komşu köyün otlaklarına girmek, ya da yasak bölgeye geçmek, demek olduğundan yasaktır. Cezası vardır.

İşte köylüler, daha çok topraksız köylüler-toprak sahibi olmak ya da bir iki dönüm daha toprak kazanmak için Hükümete ait bu köy toprağını temizleyerek sürerler, ekerler! Bu yasaktır. Köy muhtarının hemen işe el koyması, köylüyü uyarması, ona ihtarda bulunması, dinlemezse kaymakamlığa bildirmesi gerekmektedir. Ama çokluk muhtarlar bunu

6 Halkbilimi

yapmaz. Bir yoksul köylünün bir iki dönüm toprağın taşlarını, çakıllarını, ağaç köklerini aylarca uğraşip temizlemesinden sonra, sürüp ekmesine ses çıkarmaz, göz yumar. Öteki köylülerin de elinde böyle bir iki parça toprak olduğu için birbirlerini çekiştirmeye yüzleri tutmaz. Bu konuda çekişmeler olsa bile köylü hemen bastırır, meseleyi örtbas eder.

Köylüler böylece köylerine bağlı hükümet topraklarını kısmen, koçansız olarak sürüp ekerler. Aradan yıllar geçer. Baba ölür oğula kalır. Oğuldan oğula böylece toprak sürülür gider. Ama bir gün köylü, bu toprak parçasına koçan çıkartmak için Hükümete başvurursa, isteği olmaz, geri çevrilir!

İşte bu geri çevirme, köylüyü çok bozar. İçine sinmez. Hükümetten, hükümet adamlarından, yasalardan tiksine başlar.

Sağda solda aleyte konuşmaktan kendini alamaz olur.

Her köyde bu böyledir. Ama kimi köyde koçansız topraklar dava konusu olur. Babadan oğula geçer. Ne pahasına olursa olsun Hükümet ile çarpışılır, mahkemelerde yıllarca uğraşılır, ceza yenir hapis yatılır!

Susuz köyü Yayvan derenin (Diyarizo) kıyısındadır. 8-10 topraksız köylü yıllarca önce uğraşmış didinmiş bu derenin akıntısından 20-30 dönüm toprak kurtarmış.

Köylü yüzde yüz alın teri dökerek Yayvan derenin taşkın sularının önüne geçmiş ama, bu topraklara koçan çıkartamamıştır! Üstelik sık sık tedirgin edilmişler, yazılmışlar, mahkemelerde süründürülmüşler, ağır para cezasına çaptırılmışlardır. Ne muhakeme ne ceza

köylüleri yıldırınmamış; zor onları bu toprakları daha da bağlamaya doğru itmiştir!

Köylüler:

"Bu topraklar bize atalarımızdan kaldı, onları nasıl terk edebiliriz? Hükümet yıllardır sürüp ektiğimiz topraklardan; burası halidir" diyerek bizi nasıl atabilir? O hükümet ki sellerin toprağı sürüklemesini önlemek için, tarlalarına bağlar, tarasalar yapan köylüye üstelik para veriyor! Bizim yaptığımız apayrı birşey midir ki para alacak yerde mahkemeye çekilip para veriyoruz!" demektedirler.

Köylüye gerçekten bu konuda haksızsınız denemez. Bir derenin akıntısından kurtarılan topraklara koçan çıkarılamasa bile; köylünün mahkemeye çıkarılmasının, hele cezaya çaptırılmasının önüne geçilmesi gerekmektedir. Ama ne olursa olsun Koçan köylü için en başta gelen nen değildir. Onu en son düşünür. Ortaya çıkardığı tarlayı, kurduğu bahçeyi hükümetin görerek anlayış göstermesini bekler. Ne varki bu bekleyiş boşunadır!

Dere yataklarından, akıntılardan, toprak kazanmak için yıllardır dininen bir köy de Yeşilirmaktır. Yeşilirmaklılar, Yeşilirmak deresinin, taş dolu, çakıl dolu olan geniş yatağını aralarında anlaşarak bölüştüler. Bu köylüler yakındaki tepelerden domuzlarla (buldozör) toprak çıkararak yük arabalarına yükletmekte, dere yatağını doldurmaktadırlar. Köylü bu iş için binlerce lira ödemektedir. Derenin suyu kontrol altına alınmamıştır. Nitekim bir iki kez sular, doldurulan kimi kısımların topraklarını alıp denize götürmüştür! Ama, bu köylüyü yıldırınmıyor". Borçlanıyor gene toprak taşıttırıyor. Gel gelelim hükümet dereyi

kontrol altına almak için, bir türlü olumlu adım atamıyor!

Yeşilirmaklılar bu işe daha yeni başladılar. Taşınan toprakların ekilebilmesi için en az iki yıl beklemek gerekiymiş. Çünkü toprak kapalı yerden çıkarıldığından ne ekilirse tutmazmış. Kimi köylü bu iki yılı doldurdu. Portokâl fidanlarını, muzunu, çileğini dikmeye, ürününü almaya bile başladı. Çok sürmez dere yatağı baştan başa behçelerle donanacaktır. Öyle bir bahçe ki, alın teri ile kazanılmış, öyle bir bahçe ki bitek verimli ama koçansız! Bu dert pek çok köyün, pek çok köylünün başındadır.

“KOCANSIZ EVLER”

“Olacak ile olduya çare yoktur”

Çorak bir tepe üzerinde kurulmuş olan, Karpas bölgesinin en uçtaki Türk köyü Kaleburnunun güzel evleri vardır. Taştan yapılmış renk renk olan bu evlerin benzerlerini, bir başka köyde görmek mümkün değildir!

Çorak tepenin yamaçlarına serpilmiş olan kutu gibi bu evciklerin, pek çoğunun koçanı yoktur!

Hükümet üstünde ot bitmeyen bu tepeyi

ormandan saymış, üzerinde davar dolaştırmayı, ev yapmayı yasak etmiştir. Fakat köy, bu tepenin üzerinde. Köyün gelişmesi, bu tepenin üzerinde olacak. Bunun için köylü, yeni evler yapmaya yükümlü kalınca, ne yasak dinliyor, ne orman! Dikiyor tepenin yanına kutu gibi evciğini, oturuyor içine!.

Gerçi evi daha yapmaya başlamadan yazıyorlar, ceza kesiyorlar ama, köylü tanımıyor söğe saya veriyor, her neyse cezası. Yaptıktan sonrada hükümet yıktıramıyor evi! Ama hükümette “Bu tepe yasak bölgedir hazinenindir” diyerek kendilerine koçan vermiyor. 20-25 yıldır koçan alamıyan köylü vardır.

Köye her giden, köylünün bu derdini dinlemeye yükümlüdür. Çünkü bu koçansız evlerde pek çok kişi yaşamaktadır. Bunlardan en azından bir ikisi, dertlerini her gelene anlatır. Elinde bir nen geliyorsa yardımını isterler. Gelenler de köylüyü kulaklarını dört açarak dinlerler. Cep takvimlerini çıkararak not ederler.

Aradan yıllar geçer. Ne not alandan ne de hükümetten bir ses, bir nefes çıkar!

Ama bu arada tepeye, yeni yeni, kutu gibi evcikler eklenir gider!

“UMUT ADASINDA MİMARİ ÇOŞKU ve MİMARİ HÜZNE BİR ÖRNEK”

Cümle, aslında kelimelerin içlerine gizlenmiş duygularını hissederek onların biraraya gelmesiyle anlam taşır. ‘Yeşil Adanın Unutulmuş Mimari Coşkusu’ da rastgele biraraya gelmiş kelimeler olmakla birlikte tüm kelimelerin ayrı ayrı duygusu, cümlenin anlamını, sorgulanması gereken bir bütünü ortaya koymaktadır. İşte kelimeler ve kelimelerin içinde taşıdıkları gizli kalmış anlamlar...

Yeşil...

Yeşil, yaşamın, doğanın ve umudun rengidir. Çimenler, yapraklar, ağaçlar için seçilmiştir. Ve yeryüzünün, her tarafı yeşil ile kaplıdır. Doğurganlık ve huzur, yeşilin anımsattığı diğer değerlerdir.

Ada...

Ada, insanoğlunun yüzyıllardır mutluluk, serüven ve kaçış özlemlerinin bir simgesi olmuştur hep. Ve adanın birçok farklı tanımı yapılmıştır yine yüzyıllar boyunca. Aslında “Ada”, denizle sınırlı özgürlüğü ifade etmektedir. Deniz de aslında sınır değil, sonsuzluk ile birleşmedir. Ve ada, denizle sınırlanmış özgürlüğün yaşama ve renge dönüşmesidir. Yani özgürlüğün mimariye dönüşmesidir.

Doç. Dr. Ulaş DAĞLI

Unutulmuş Mimari...

Zaman, sınırlar ve özgür olamama kavramları, birçok şeyi unutmamıza, birçok şeye gözlerimizi kapatmamıza etken oldu. Peki bu zaman içinde neleri unuttuk?. Nelere gözlerimizi kapadık?. Mimarinin oranlarını unuttuk. Mimarinin ve doğanın renklerini; mimarinin ve sokağın ölçeğini; mimarinin dokusunu; mimarinin dışa açılma istemini; mimarinin ışık-gölge oyununu ve mimarinin detaylarını.

Ve detaylar... Geçmişimize ait tüm değerlerdir, aslında geleceğimizin zenginliğidir. Bu değerler aslında kültürümüze ait tüm noktaların göstergesi olabilecek herşeydir. Bazen bir köy iken, bazen bir sokak olabiliyor, bazen de bir bina...

Ölçeğini daha da küçültüp bazen bir mekan bazen de o mekan içinde sessizce duran mobilya veya detay...

Aslında onlar, tarihimiz, kültürümüz hakkında ne kadar çok şey söylemektedir de bunu çoğu zaman farketmeyiz.

Unutulmuş Mimari= Terkedilmiş Mimari

Bir yer düşünün ki eski dokusundan, güzelliğinden hiçbirşey kaybetmemiş olsun, fakat herkes onu terk etsin ve herkes ondan eski anılarındaki "mekan" olarak bahsetsin. "Nostalji" kelimesi ile bütünleştirilmeye çalışılan bir yer.

Öyle bir yer düşünün ki evlerinin ölçüğü insanı mutlu etsin. Sokaklarından değişik perspektifler algılanabilsin. Her binası bir yap-boz oyunun parçasıymış gibi bütünün parçalarını oluştursun.

Her ev, birbirini tamamlasın ve herbir evin kendine özgü farklılığı ve karakteri olsun.

Hem yanındakini tamamlayan hem de ondan farklı... Sokakları farklı gölge oyunları ile dinamizim kazansın... Böyle bir yeri düşünün ki insanların bir kısmı terk etmek zorunda kalsın, bir kısmı da kendi isteği ile çirkinliklere taşınarak terk etsin.

Coşku...

Mimarî coşku, insanın yaşadığı mekanın, mahallenin, kentnin yabancı olmamasıdır... Mimarî coşku, insanın yaşadığı mekanın, evin, sokağın kendi kimliğini yansıttığını hissetmesidir. Mimarî coşku, mekanların, kullanıcılarının duygu ve hislerinin mesajcısı olmasıdır. Mimarî coşku, yaşamının eve kapalı kalmaması, mahalle/ mahalleli ve kent/ kentli ile bütünleşmesidir.

Coşku, sonsuzluğun içinde kendi kendini tanımadır. Tanıyıp da renge dönüşmektir.

Ve işte sokaklar, mahalleler, ancak böyle bir coşku ve renk ile kendilerini tanırlar ve

duyularak, sevilerek ve anlaşarak, kültürel bir boyuta kavuşurlar. Evler, adanın sessizliğinin sesi, adadaki dinginliğin coşkusudur.

Tarih içinden kopup gelmiş bir heyecandır. Yani yaşamın ta kendisidir.(1)

Bir Coşku Bir Hüzün

Yaşam içinde olduğu gibi ilgimizi hep bütüne odaklamamız daima detayların anlamını görmemezlikten gelmemize neden olmuştur. İşte cümleler hatta paragraflara takılıp kalmamız, kelimelerin içlerinde gizledikleri anlamları yorumlamama durumuna getirmiştir bizi hep.

Halbuki onlar bütün içinde ifade etmek istedikleri çok şey vardır. İşte bu öykü de böyle bir cümlenin kelimelerinin heyecanlı ve coşkulu oyununu oluşturmaktadır. Ve somut bir gerçekliğe bürünmüş iki bina vardır ki birbirlerinden habersiz, birbirlerinden uzakta, belki de farkında olmadan bu soyut oyunun içinden yer almaktadırlar. Biri bir coşku iken diğeri unutulmuşluğun terkedilmişliğinin hüznünü yaşamaktadır. Biri yaşamın içinde iken diğeri yaşamın çok uzağında. Ama ikisi de yeşil adanın yani "Umut" veren adanın mimarî kültürünü yansıtmaktadır. İkiside adalılık kimliğine sahiptir. İkisi de unutulmuş veya unutturulan kültürümüze ait detaylara sahiptir. İkisi de Kıbrıs mimarî kimliğine ait özgünlüğe kendi özgün kimliklerini katmıştır. İşte bu öykü, Yeni Boğaziçi köyünden Kapalı Maraş'a uzanan bir oyunun kurgusudur.

Yeni Boğaziçi Köyünde Hissedilen

Bir Tatlı Gülüş

Adalı gibi yaşamalıyız demişti bir dostum. Adanın denizinden adanın doğasından adanın tarihinden zevk almalıyız...Evet;

YeniBoğaziçi köyüne doğru yaklaşırken köyün kimliği ile alay edercesine yükselen apartmanların arasında ağaçlar arasında gizlense de umut verici bir şekilde gülümseyen yeni bir yapı.

“...Hatırladıklarınızın, hayattan zevk almanızı engellemesine izin vermeden hatırlayın! Zevkten sarhoş olmak için bilinci yitirecek kadar içmeye hiç gerek yoktur! Hatta hiç içmeden de sarhoş olunabilir pekala...” (2)

Bu sarhoşlukla köyler arasında sürekli gezinti yaparken Yeni Boğaziçi (Ayios Seryios-Aysergi) köyünün dokusunun, renginin beni her zaman mutlu ettiğinin farkettim. Kıbrıs'taki diğer köylerde de görülen birçok kültürün keşişiminden oluşmuş bir kimliğe sahip, dinamik bir yaşam şeklini içinde barındıran köyde, Osmanlı, Yunan ve İngiliz kültürlerinin izlerini taşıyan görünütüyü hala daha yakalamak da mümkündür. Bozulmuş ve fonksiyonun yitirmiş olmasına rağmen meydanındaki ölçek huzur vericidir.

“...Hangi yetişkinlerin keyifli bir çocukluk geçirmiş oldukları, dikkatli bir bakışta anlaşılabilir mi zaten?” (2)

İşte köyün de çocukluğunda keyifli bir geçmişi olduğu her adımında hissediliyor. Köy, iç kısımlarında kimliğini kaybetmeme savaşımdan kısmen galip çıksa da doğu yönünün girişindeki betonarme yapılaşma köy ile alay edercesine hızlı bir şekilde gelişim göstermektedir. O sokaktan köye doğru giderken oradaki yeni bir yapının umut verici bir şekilde ağaçlar arasında gizlense de gülümseyişini görmek içime huzur verdi. Ve sandım ki içinde yaşayan mutlu Kıbrıslılar var...

“...Sanmak ile olmak arasındaki uçurumdan hep nefret ettim! Sanmak, içinde umutlar, düşler ve heyecanlar vaat eden çok boyutlu bir kavramken, olmak gerçeğin sert, kalın, köşeli ve katı üç boyutunu taşır yalnızca... Ne mutlu o, oluşlarının içine sınıflarını da katmayı başaran insanlara...” (2)

Almanlara ait bu yapı Kıbrıs Mimari Kimliğinin özelliklerini yaşıyor.

Çevreye ve Kıbrıslı kimliğine duyarlı bu binanın sahibi kimdir diye sorguladığımda yine şaşmakla şaşmamak arasındaki ikilemde sahibinin Alman olduğunu öğreniyorum. Kapıyı çalıyorum ve beni bir Akdeniz insanının sıcaklığı ile karşılıyor. Anlıyorum ki Kıbrıs'ın ada

Geçmiş bugüne taşıyor.

özelliklerini o kadar benimsemiş ki bunu yaşam tarzına da uygulamış. Hemen, neden Yeni Boğaziçi? diye soruyorum. Önce buraya turist olarak geldiğini ve St. Barnabas'ı gezdiğini ayrıca bu bölgedeki tarihi zenginliğin keşfedildiğini heyecanla vurguluyor... Ve keşfin coşkusuyla bu bölgeye sahipleniyor.

Ve öyle bir ev yapıyor ki Kıbrıs kimliğinin özelliklerini taşıyor. Yeni Boğaziçi köyünün yapım malzemesini kullanıyor. Tek tek köyden, yıkılan binalardan, taşları topluyor. Kiremitleri ve lahmacun fırınlarına odun olmaktan kurtarılan mertekleri topluyor... Atıl durumda bulunduğu bulaşık teknesine yeniden hayat kazandırmak ona heyecan veriyor. Kerpiçi üretiyor. Biliyor ki, bir bölgenin yerel malzemeleri o bölgenin iklimine en uygun malzemedir... Ve bizim binalarımızda yaşayamadığımız kültür coşkusunu, binasında yaşıyor. O bizim gibi eski mobilyaları sırf son dönemlerde moda olduğu için betonarme yapıların içine, cam tuğla ile örülmüş bir duvarın önüne koymuyor. O biliyor ki mobilyalar ile bina birer bütün kurgudur. Ve birbirini tamamlayan öğelerdir.

O bu binada sadece yerel özellikleri

kullanmakla da kalmıyor. O Kıbrıs'ın iklimsel özelliklerini kullanarak tüm enerjisini güneşten sağlamaya yönelik bir sistem de kuruyor.

Ve işte bizim unuttuğumuz güzellikler... Yeni Boğaziçi köyünde heyecan ve coşkuyla yaşayan Alman dostlar, bize köyün girişindeki o kötü binalara sitem ederek kültürümüzü yeniden hatırlatmaya çalışıyorlar...

Kapalı Maraşta Geçmişini Özleyen Bir Bina

Ressamların iç dünyaları beni hep etkilemiştir. Onların tuvaleri üzerindeki renklerle kendilerine ait yaşamlarını boyamaları; beyaz siyah ve gri yerine renklerin tüm tonlarını yakalama istemleri, bana hep heyecan vermiştir. Ve hep düşünmüşümdür; "Bu heyecan fırtınasını tuvaleri üzerinde taşıyan insanların yaşadıkları evleri ve mekanları, aynı fırtınayı taşıyor mu?" diye. İşte bu soru bir temmuz sıcaklığında, beni savaşın

Kapalı Maraş'ın ürkütücü atmosferi içinde, canlanmak ve eski yaşamına dönmek için umut ışığı arayan bina.

henüz dün tamamlanmış olduğu izleniminin vurgulandığı, Kapalı Maraş'ın ürkütücü atmosferi içinde, bir eve doğru sürüklendi...

".....ben duvarın öbür yüzünden gelen sesini sevmiştim senin -ve aslını istersen duvardan da bunaldım artık..." (3)

Budanmamış cemile ağaçları altında kaybolan bu evi ilk bakışta zor algıladım... Fakat hüznün içinde bir coşku ile bana gülümsemişti. Hüzünlüydü çünkü terkedilmişti. Hüzünlüydü çünkü talan edilmişti. Hüzünlüydü çünkü kendine ait olan parçalarını kaybetmişti. Coşkuluydu çünkü Kıbrıs kimliğini taşıyordu. Coşkuluydu çünkü ressam sahibinin duygularına sahipti...

"... Ben bir dönüş isteğiydim her gittiğim yerde, dönülecek bir yer olmadığını bile bile... Sayısız sürgünün ertesinde ayakizlerimi arıyordum köpüren dalgaların üzerinde." (3)

Ressam Xanthos Hadjisotiriou'n resimlerini incelediğimde, özü yansıtmaya arayışı içinde, doğadan sadeleştirme, soyutlama kavramalarını yakalayabilmekteyim; yani pürizm'e yakın bir konsepti olduğuna dair bir inancım vardır. Zamanını ve emeğini koyduğu bu evde de bu kavramları yakalamak mümkündür. Kıbrıs'ın doğasından ve tarihinden çıkmış tüm yapı malzemeleri soyutlanarak bu yapının parçaları durumuna gelmiştir. Tarihin içinden çıkmış bir aktivite yumağı bu evi şekillendirmiştir. Kıbrıs'taki gotik mimarinin bir göstergesi olan sivri kemer evin girişini vurgulamada kullanılırken; Kıbrıs'ın iklimsel özelliğinden dolayı önemli bir mekan olan iç avlu, evin hem önünde, hem de binanın ortasında yer almaktadır. Denize açılma istemi

ise, teras ve ana yaşama mekanının geniş pencereleri ile sağlanmıştı.

"...Aramızdaki yollara mayınlar döşenmişken benim tek isteğim sana gelebilmektir olur olmaz saatlerde. (Kim inanır ki, bütün bunlar birlikte yemek yiyebilmek, birbirimizde uyuyabilmek için desek) Ama biz inanmıştık bazı şeylere: Aphrodite'ye örneğin -ve aslını istersen Aphrodite'den de bunaldım artık-" (3)

1974 yılı sonrasında ev, kapalı bölge de kalma gibi bir şanssızlığa uğramıştı. Aslında kuzeyin açık bölümünde kalsaydı durum farklı olacak mıydı bu da tartışılabilir ama bugünkü durumu gözönüne alınırsa durum düşündürücüdür. Evin önünde yer alan alçı kabartması artık başka bir evin önünü süslemekteydi(!). Aslında ortaya koyduğu bu kabartmanın bir süsten çok, bir tamamlayıcılık özelliği vardı. Binadaki Kıbrıs karakteri, kendi özel karakteri ile bütünleşiyordu. İşte bu kavram kendine ait bu tür detaylarla tamamlanıyordu binanın bütününde. Girne'ye her gittiğimde ve Karaoğlanoğlu'dan Liman'a gitmek için kullanmak zorunda kaldığım OTEM'in bulunduğu yola dönmeden önce tam köşede, Güvenlik Kuvvetleri Komutanı'nın yaşadığı konutun önünde bu kabartmanın süs(!) görevini sürdürmekte olduğunu hayretler içinde görürüm....

"...Burası bir ada, sarılıydık tuzlu sularla ve dalgaların tersyüz ettiği bir balıkçı teknesi gibi sırtımızda denizkabukları, sarı kumlar. Benimse tek isteğim usulca uyumak..." (3)

Evet, evin tüm parçaları üzerinden

koparılmış. Yok olmamaya ve ağaçların altına gizlenmeye çalışıyor zaman içinde sessizce. Ressam Xanthos Hadjisotiriou, evinden zorla koparıldığı gün, belki de bir daha o eve geri dönemeyeceğini düşünmemiştir. Belki de, 1975 yılında da evinin balkonunda, denizin hareketiyle coşup resimlerini çizeceğini düşünmüştü...

“...Ben hiçbir neden olmadan yaşayabilmek istiyorum doğduğum bu yerde, şimdi ne sana ne de bana kalan bu şehirde, dilsizliğin torunları çılgık çılgına büyürken terkedilen evlerde, kırık aynalar, devedikenleri ve kurşun yarası kapanmayan duvardan uçuyor kırılmaçlar...” (3)

Fakat o, evinin içine girememiştir bir daha. Ölümüne kadar olan sürede güneyden kuzey yönüne doğru denize açılıp hergün evin seyretmiş uzaktan bir tablo gibi. Her değişen günde, her değişen mevsimde, binayı değişik tonlarda algılamamın coşkusu ile hüznünü yaşamış aynı anda... Halbuki bir sanatçı olarak biliyordu ki, mimari bir eserin diğer sanat eserlerinden farkı onun insan hareketi ile tamamlanıyor olmasıdır. Ve belki de o evin içinde başka birileri yaşasaydı ve o eve gereken değer verilseydi, Ressam Xanthos Hadjisotiriou biraz olsun huzurlu ölecekti...

Son Söz

Biri Almanya'dan kopup gelmiş ve Kıbrıs Adasının kültürünü benimsemiş ve bu kültürü yaşamı içine alıp Mimari bir coşkuya

dönüştürmüştü. Diğer ise, Kıbrıs kültürünün içinden gelmiş; derinliklerini araştırmış; kültürü yaşamının parçası haline getirmiş ve onu bir Mimari coşkuya dönüştürmeyi başarmış. Ama taa uzaklardan gelene bu coşkuyu yaşama ve yaşatma şansı verilirken; Kıbrıs kültürünün parçası olana kendi geçmişini ile geleceğini bağlayan binada, bu coşkuyu tatmasına imkan verilmemiştir.

Mimari kültür o kadar değerlidir ki; onu kaybettiğimiz zaman yerine koyabileceğimiz hiçbir değer bulunamaz. Her taşını, mozaikini, pencere doğramasını kırarak bina üzerinden almak aslında kültüre, tarihe yapılan bir saldırdır. Ve bu bağlamda inanıyorum ki “Umut” Adasının Mimari Coşkusu yok etmeye çalışanlar, tarih önünde yargılanacaktırlar.

Kaynaklar

(1) *Bu bölüm, Alman Kültür Derneği ile DAÜ Mimarlık Fakültesinin ortaklaşa düzenledikleri Doç.Dr.Uğur Ulaş Dağlı tarafından aynı başlık ile gerçekleştirilen söyleşinin bir bölümünün metne dökülmüş şeklidir.*

(2) *Tüm ifadeler, Buket Uzuner'in “Kumral Ada Mavi Tuna” adlı romanından alınmıştır.*

(3) *Tüm ifadeler, Mehmet Yaşın'ın “Yorfoz Bu Tam Bir Rezalettir” adlı şiirine aittir.*

(*) *Yazının bazı bölümleri, Yenidüzen Gazetesindeki, Mimari Ritim sayfasında yer alan yazılardan alıntıdır.*

BEŞİKTEN MEZARA UZANAN HAZİN BİR ÖYKÜ “YEMENİ”

Gazi YÜKSEL

Kıbrıs Türk kadını doğumdan itibaren yemeni objesi ile tanışmakta ve bu objeyi yaşamının çeşitli evrelerinde çeşitli biçimlerde kullanmaktadır.

Öldükten sonra da kadının mezar taşına bağlanan yemeni, anamız, eşimiz, kızımız, kız kardeşimiz ve varlığımızın nedeni olan kadınlarımızın hüznünlü yaşam öyküsüne somut bir boyut getirmektedir.

Bu konuyu araştıran Yakın Doğu Üniversitesi öğretim görevlisi araştırmacı-yazar ve fotoğraf sanatçısı Gazi Yüksel, fotoğraflarla da saptadığı yemeni kullanımını şiir diliyle besleyerek özgün bir anlatımla harmanlıyor.

“Beşikten Mezara Yemeni” adını verdiği fotoğraf sergisi ve slayt gösterisi ile saptamalarını göze ve dile getiren Yüksel, flüt sanatçısı Eran Raman’ın yorumladığı “Al Yemeni” adlı ezgi eşliğinde izleyenlere duygu dolu anlar yaşatıyor.

Yüksel, 3 yıllık bir araştırma ve görüntüleme sürecinin ardından derlediği bilgileri, şiir dili ile şu şekilde anlatıyor:

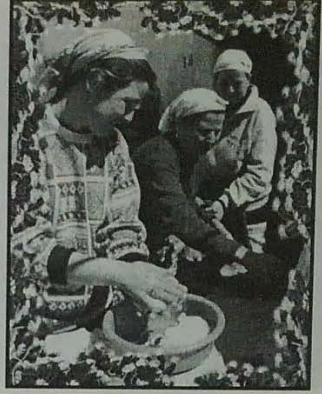
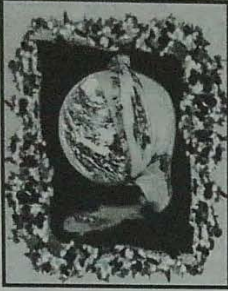
BEŞİKTEN MEZARA YEMENİ

Dünyaya merhaba derken Kıbrıs Türk kızı,
Yemeniyle tanışır minicik beşiğinde.
Kırmızısını örterler başına al basmasın diye
Sarılık olmasın diye sarı yemeni.

Yemenili bir dünyaya açar gözünü
Yemenili bir dünyaya kapatır Kıbrıs Türk Kızı,
Hazin bir öykü başlar yeniden,
Beşikten mezara dem vurur yemeniden.

Gençlik kapıyı çalar, dalar pembe düşlere
Gözleri ufuklarda arar hayallerini
Boncuk terler alnında çörek salar fırına.
Süt sağır mandırada, başındadır yemeni.

Kına yakıp ellerine yemeniyle sarırlar,
Yemeniyle silerler ağlayan gözlerini
Günler geçer birer birer, ayaklanır kızımız
Nenesi süsler onu ak yemeniyle.

Elbisesine uygun yemeni işler
Çeşit çeşit oyalarla kenarlarını süsler
Halkalı, püsküllü, topacıklı oyalar
Yemeniyle hayat bulur lale, karanfil ve cezar.

16 Halkbilimi

İbadetinde özeldir seçtiği ak yemeni
İbadeti gibidir, hem özel hem sadedir.
Yükte hafif pahada ağır
Allı, morlu, mavili yemenidir en değerli ziyneti.

Eş evinde iş, aş evinde aş yapar
Yemenisi başındadır her zaman
Çoban da olur bazen otlatır koyun kuzu
Kapı kapı gezerek satar sütünü yağurdunu.

Çarşıda, pazarda ya da evin verandasında
Çalışırken tarlada, veya tütün fabrikasında
Sesta yapar, perde dokur dokuma tezgahında
Yemenisi eksik olmaz, taşır onu başında.

Gün gelir evlilik kapıyı çalar
Kına gecesinde elleri yemeniyle sarılırDüğün
dernek kurulur oynanır çiftetelli
Oğlan kızın başından eksik olmaz yemeni.

Şarkılara, türkülere konu olur yemeni
Yiğitler dillendirir duygu dolu sözleri
"Al yemeni, mor yemeni, yemenisi sarı
Elleri kınalı, gözleri sürmeli Kıbrıs kızları."

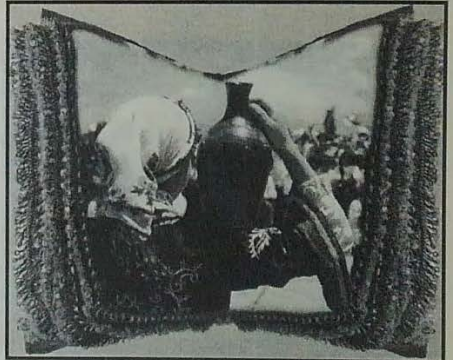
Zeytin toplar, ayıklar, Akdenizlidir
İşinde sağ koludur eşinin
Ömrünü süpürür sanki evinin avlusunda
Başında yemenisi hanımıdır evinin.

Eskiden şapka yerine fes vardı, efendiler giyerdi
Sarıları etrafına güllü dallı yemeni
Başı üstünde taşırdı simgesini kadının
Böyle bir nedeni vardı bu asil davranışın.

Maniler de söylenir, onlar sözün özüdür
Samimi hisleridir biz Kıbrıslı Türklerin
"Yemeniyi dür eyle, galbini emin eyle
Bende göynün varısa, abdes al, yemin eyle."

18 Halkbilimi

Hayatın son baharı güzelliklerle geçer
Torunlar yemeniyi nenelerinden seçer
Lefgâra ve dantel işler evlatlarına
Misafirliğe gider, bakar kahve falına.

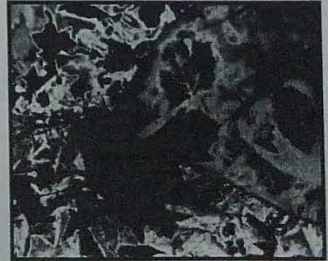
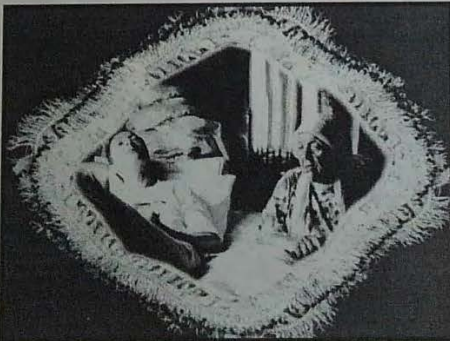

Bütün bir ömür geçer omuz omuzla
Bir yastığa baş koyar sevgili kocasıyla
İyi günde, kötü günde, tatlısıyla acısıyla
Yanı başındadır eşinin, yemenisi başında.

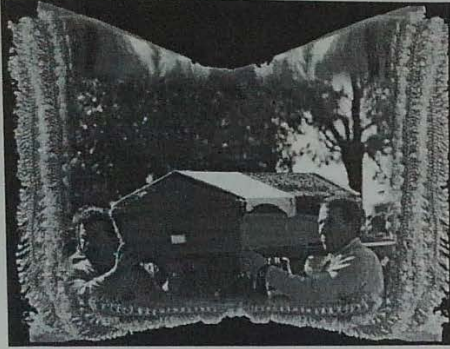

Hasta olur evladı, anası başındadır
Başındaki yemenidir dertlerinin ortağı
Başı ağrıdığına bile sirkeli suya banır
Derdine derman olsun diye yemeniyi kullanır.

Doğum kadar ölüm de hayatın bir gerçeği
Gün doğar başa gelir değiştirir herşeyi
Başındaki yemeniyle çenesini bağlarlar
Cennet mekan olsun diye arkasından ağlarlar.

Tabutunun üzerine serilir yemenisi
Son yolculuğunda yoldaşı, yine başı üzerindedir
Mezar taşına sararlar yemeni yoldaşını
O yoldaş artık ebedi arkadaşdır.

Yemenili kadınlar mevlidini okurlar
Yemeniyle silerler ağlayan gözlerini
Göz yaşları getirmez geri, gidenlerin bedenini
Yeni doğan güzellikler yaşatır, gidenlerin
gözlerini.

Dünyaya merhaba derken Kıbrıs Türk kızı,
Yemeniyle tanışır minicik beşiğinde.
Kırmızısını örterler başına al basmasını diye
Sarılık olmasın diye sarı yemeni.

Yemenili bir dünyaya açar gözünü
Yemenili bir dünyaya kapatır Kıbrıs Türk Kızı,
Hazin bir öykü başlar yeniden,
Beşikten mezara dem vurur yemeniden.

“KIBRIS’A ÖZGÜ YILANLAR”

Ülkemizde 7 yılan türü olduğunu biliyor muydunuz? Kıbrıs’taki yılan türlerinin özelliklerini, onlarla ilgili inanışları ve anlatılanları derledik

Kıbrıs’ın yılanları

** “Sağır Yılan”, “Kara Yılan”, “Demir Yılanı”, “Benekli Yılan-Coluber Nummifer”, “Benekli Yılan-“Hierophis Cypriensis”, “Kaya Yılanı” ve “Ok Yılanı” ülkemizde bilinen yılan türleridir

**Kıbrıs’taki yılanlar içerisinde en tehlikelisi, zehri öldürücü olan “Sağır Yılan”dır. Engerek türünden olan “Sağır Yılan”, halk arasında “Dağarcık Yılanı”, “Kör Yılan” ve “Gufi” gibi isimlerle de anılıyor

***“Demir Yılanı”nın da zehrinin öldürücü olduğu yönünde çeşitli inanışlar var. Güney Kıbrıs’ta “Demir Yılanı”nın zehirsiz olduğuna inanılırken, KKTC’de çok güçlü- öldürücü zehri olduğu söyleniyor

**Ülkemizde yalnızca “Kara Yılan”a sempatiyle bakılıyor. Zehrinin öldürücü olmaması, fare ve benzeri zararlıları yemesi nedeniyle halkımız “Kara Yılan”ı, yararlı bir hayvan olarak görülüp, seviyor

Ali BATURAY

Yılan... Çoğu insan adından bile korkar yılanın... Asırlar boyu korkulan yaratıklar olan yılanlar, ülkemizde de insanların en sevmediği hayvan türleri arasında baş sırada. Kıbrıs’taki yılan türlerinin özelliklerini, onlarla ilgili inanışları ve anlatılan efsanevi hikayeleri merak etmez misiniz? İşte ülkemizdeki yılanlarla ilgili bilgileri sizin için derledik. Yaz aylarının “soğuk” misafirlerini tanımak istemez misiniz?

Kıbrıs’ta yılanlar, bilinen 7 türden oluşuyor. “Sağır Yılan”, “Kara Yılan”, “Demir Yılanı”, “Benekli Yılan-Coluber Nummifer”, “Benekli Yılan-“Hierophis Cypriensis”, “Kaya Yılanı” ve “Ok Yılanı” ülkemizdeki yılan türleridir. Bunlar içerisinde en tehlikelisi, zehri öldürücü olan “Sağır Yılan”dır. Engerek türünden olan “Sağır Yılan” halk arasında “Dağarcık Yılanı”, “Kör Yılan” ve “Gufi” gibi isimlerle de anılıyor.

“Sağır Yılan”dan sonra “Demir Yılanı”nın da zehrinin öldürücü olduğu yönünde çeşitli inanışlar var.

Güney Kıbrıs’ta “Demir Yılanı”nın zehirsiz olduğuna inanılırken, Kuzey Kıbrıs’ta çok güçlü- öldürücü zehri olduğu söyleniyor.

Ülkemizde yalnızca “Kara Yılan”a sempatiyle bakılıyor. Zehrinin öldürücü

olmaması, fare ve benzeri zararlıları da yemesi nedeniyle "Kara Yılan", yararlı bir hayvan olarak görülüp, sevilir.

Korkulan Hayvanlar

Başka birçok ülkeye göre oldukça zararsız denilebilecek Kıbrıs'ın yılanları yine de halkımızın en korktuğu hayvan türlerinin başında geliyor. Özellikle yaz aylarının bu "soğuk" misafirleri, vatandaşların korkulu rüyası durumunda. Sıcaklarla birlikte ortaya çıkan yılanlar, insanları fazlaca korkutuyor. Özellikle "Sağır Yılan" öldürücü zehri nedeniyle insanlarca görüldüğü yerde öldürülüyor. Yazın gelişle birlikte ortaya çıkan yılanlar insanımızın hedefi oluyor. Ölü yılanla verilen pozlar süslüyor gazete sayfalarını...

İnsanlar arasında asırlar boyu öylesine kötü bir intiba bıraktı ki, yılan için birçok söz söylendi. Bu sözleri, şöyle sıralayabiliriz:

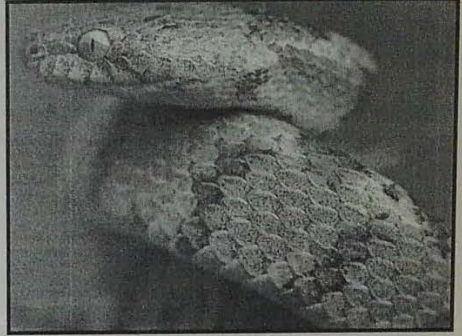
"Yılanın başını küçükken ezmeli", "Koynumda yılan beslemişim de haberim yokmuş", "Tatlı dil yılanı deliğinden çıkarır", "Denize düşen yılan sarılır", "Yılan gibi soğuk." Hatta birisine beddua ederken, "Yılan soksun seni inşallah" bile deyiveriyoruz.

Yakınımızda olan bir şeyi görmediğimiz zaman karşımızdaki kişi, "Yılan olsa seni sokacaktı" deyiveriyor. Kuşkusuz hepsi de yılanı kötü olarak gösteren ifadeler.

"Sağır Yılan" En Tehlikelisi

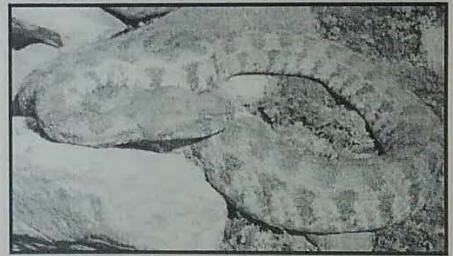
Kıbrıs'ta yaşayan yılanlar içerisinde en tehlikelisi, halk arasında "Sağır Yılan" olarak bilinen engerek türüdür. Bu yılan "Dağarcık Yılanı", "Gufi" ve "Kör Yılan" da denmektedir. Kıbrıs'taki "zehir en kuvvetli", kimilerine göre ise "tek zehri öldürücü" yılanıdır.

"Sağır Yılan", patikalarda pusuya yatar. Çok

Sağır Yılan

hızlı sokar ve zehiri öldürücüdür. Kızdığı ve korktuğu zaman vücudunu şişirir. "Sağır Yılan-Kıbrıs Engereği" bütün adada bulunmaktadır. Dere yataklarında, su civarlarında, kıyılarda fazlaca görüldüğü gibi, ovalarda, kuru kısımlarda da yaşamaktadır. Yakınlarda su bulunması halinde ormanlık, makilik alanlarda da yaşar. Hatta insanların yaşadığı bölgelerde de görülmektedirler. Yani "Sağır Yılan"a her yerde rastlamak mümkündür. Vipera familyasının kısa ve ağır türüdür. Burnu küt yapılıdır. Başının iki yanındaki çizgiler gözlerde de mevcuttur. Kuyruk ucu sarı ve boynuzsu bir şekildedir. Çene hareketiyle çok miktarda

Sağır Yılan

zehir akıtır. Kemirgen ve kuşlarla beslenir. Yavru yılanlar kertenkele ve çekirgeyi tercih eder. Ülkemizdeki tüm yılan türlerinin yumurtladığı, yalnızca "Sağır Yılan"ın yavrularını doğurduğu söylenir ama bu tam olarak spatlanmış değildir.

Yılanlar kış uykusuna yatmasına rağmen, ülkemizin genelde sıcak geçmesi nedeniyle kış aylarında da yılanları görmek olasıdır. Kuzey Kıbrıs'ta şubat- mart aylarında "Sağır Yılan" görürseniz şaşırmayın. Yalnız bu aylarda kırmızı renge bürünmektedir ve daha haremetsizdirler.

Kıbrıs'ın en tehlikeli yılanı olan "Sağır Yılan" hakkında bazı ilginç özellikler anlatılmaktadır. Örneğin "Sağır Yılan"ın çok hızlı koşan bir atı tam yedi defa ısırabilecek kadar hızlı olduğu söyleniyor. Bir başka iddia ise yine aynı yılanın 6 ay sağır, 6 ay ise kör olduğu yönündedir. Bu özelliklerinin olmaması nedeniyle açığını çabukluk ve öldürücü zehirle kapattığı ileri sürülüyor. Uzmanlar ise "6 ay sağır- 6 ay kör" iddiasına pek sıcak bakmıyor. Bilimsel açıklamaya göre; zaten yılanların dış kulakları yoktur. Yılanlar, iç kulak sayesinde yerdeki titreşimleri hissederek duyuyor. Yılın belli bir bölümünü uykuda geçirmeleri, diğer bir bölümünde ise ortaya çıkmaları nedeniyle "Altı ay kör, altı ay sağır" yakıştırmasının ortaya atıldığı tahmin ediliyor. Verilen bilgiye göre, "Sağır Yılan"ın yaşlısı ve susuz bölgede yaşayana daha zehirli oluyor. Güçlü zehri olmasına rağmen sadece savunma için saldırır.

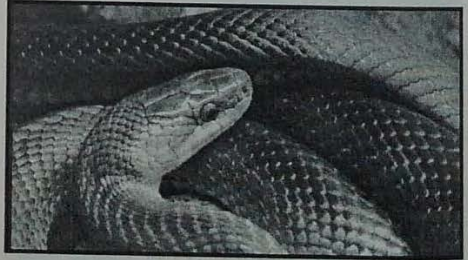
"Yılanlar avlarını özellikle de kuşları gözleriyle hipnotize ederler" görüşü ülkemizde daha çok "Sağır Yılan"a yakıştırılıyor. Uzmanlara göre, yılanların avlarını hipnotize ettiklerine dair elde herhangi bir bulgu mevcut değil. Küçük hayvanlardan kimileri korkudan

dolayı donup kalıyor olabilirler. Ama bunu "büyüleniyorlar" biçiminde yorumlamanın akla mantığa uygun bir tarafı yok. Kuşlar yılanlarla karşılaştıklarında onları yuvalarından uzaklaştırıp hedef saptırmak gayesiyle kanatlarını çırpabilir bazen. Kuş gibi uçma avantajına sahip bir hayvanın, yılan gibi bir sürüngene av olması nadir görülen bir olay değildir. Ama bu yakalanmanın başarısı yılanların sihirinde değil, usta birer avcı olmalarında yatmaktadır. Yılanların göz kırpmamaları bu yanlış inanışın doğmasına neden olmuş olabilir.

"Kara Yılan" zararsız

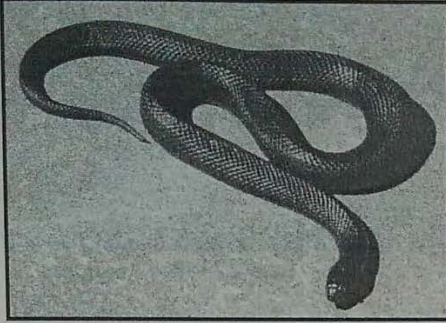
"Kara Yılan" ya da diğer bir ismi ile "Siyah Engerek", "Sağır Yılan" ile birlikte Kıbrıs'ta en çok rastlanan yılanlardır. Zehrinin öldürücü olmaması, fare ve benzeri zararlıları da yemesi nedeniyle "Kara Yılan", yararlı bir hayvan olarak görülüp, sevilir.

"Kara Yılan"ı tehlikeli görmeyen Kıbrıslılar, fare ve benzeri zararlılar için doğal mücadele açısından avlularında, ağıllarında veya

Kara Yılan

bahçelerinde "Kara Yılan"ların barınmasına izin veriyor. Bazılarının uzunlukları 1.5-2 metreyi bulmaktadır. Yaşlı olanların boyun rengi beyaz-sarı veya kırmızımsı olabilir.

Kara Yılan

"Kara Yılan"ın Kıbrıs'a İngiliz dönemi getirildiği ve "zararlılara karşı doğal mücadele unsuru" olarak kullanıldığı söylenmektedir.

Halk arasında yaygın olarak anlatılan bir özelliği daha vardır. Yaygın inanışa göre; "Kara Yılan" çiftleşme dönemlerinde ve yavrulu olduğunda hırçınlaşıyor ve vücudunu topuz şeklinde yapıp sekerek insana vuruyor. Bu vurma darbelerinin çok sert olduğu ve insanı yere düşürüp hafif yaraladığı da söylenmektedir. Bu yaygın anlatıma rağmen uzmanlar bunun doğru olmadığını, insanların birbirinden duyup ortaya attıkları bir inanış olduğunu belirtiyor.

"Kara Yılan"ın kuyruğu ile insanları kamçılıdığına da inanılır. "Karayılan"ın çiftleşme ve yumurtlama dönemlerinde, özellikle yumurtalarını korumak için kuyruğunu kırbaç gibi kullanıp insanlara vurduğu söylenir.

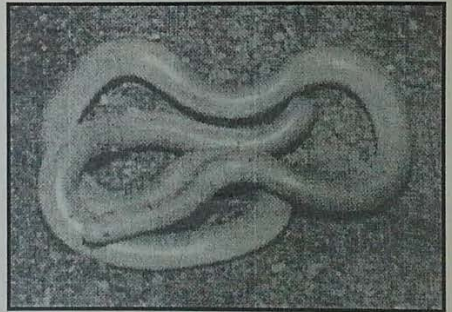
Kuluçka döneminde tüm hayvanların saldırgan olabileceği dikkate alınarak, genelde saldırgan olmayan "Karayılan"ın da saldırganlaşabilmesi mümkün ama kırbaç haline gelip insana vurması da anatomik

açıdan mümkün değil. Yılanların ayakları olmadığından kafasını kaldırıp yükseldiğinde, yakınındaki düşmanını ısırır ama biraz uzağındaki düşmanına güç alarak öne doğru hamle yapması zordur. Korku anında kaçmak için veya saldırganlaştığında öne doğru değil de arkaya doğru hamle yaptığından, yılanın kırbaç veya topuz yaparak vurduğu sanılır. 2 metreyi aşan Karayılan, uzunluğu nedeniyle kırbaça benzetilir. Bu inanış, çokça anlatıldığı, dilden dile anlatıldığı için kültürümüze böyle yerleşti.

"Demir Yılanı"

"Demir Yılanı" toprak solucanını andırmaktadır ama solucandan daha uzun ve daha incedir. Solucan kolayca öldürüldüğü halde "Demir Yılanı", ince görünüşüne rağmen zor ezilen ve zor kopan bir özelliğe sahiptir. Güney Kıbrıs'ta "Demir Yılanı"nın zehirsiz olduğuna inanılırken, Kuzey Kıbrıs'ta çok güçlü- öldürücü zehri olduğu söyleniyor.

Isırma vakalarına rastlandığı ve çok ciddi sonuçların olduğu da belirtiliyor. "Demir Yılanı"na, "Böcek Yılanı" ve "Toprak Yılanı" da denmektedir. Bu türden de Kıbrıs'ta bolca

Demir Yılanı

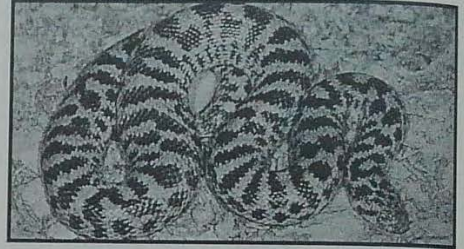
bulunuyor. İlbaharda yağmurdan sonra, düz taşlar ve tahtalar altında, bahçelerde, inşaat alanlarında, ıslak ve rutubetli yerlerde bu yılanı bolca rastlamak mümkündür.

Kıbrıs'ın güneyinde yaşayanlar her ne kadar "Demir Yılanı zehirli değil" diyorlarsa da uzmanlar dikkatli olunmasını ve elle tutulmamasını tavsiye ediyor.

İki tür "Benekli Yılan"

"Benekli Yılan" veya halk arasındaki ismiyle "Batsalı"nın, Kıbrıs'ta "Coluber Nummifer" ve "Hyerophis Cypriensis" isimli iki türü bulunuyor. Bu yılan türlerinin de zehri öldürücü değildir. Bu yılanı halk arasında, duvarlarda ve ağaçlarda kuşların yavruları ve yumurtalarını yediği için "Serçe Yılanı" da deniyor.

Özellikle "Coluber Nummifer" türü, diğer yılanlara nazaran saklı yaşam sürer, sık sık rastlanmazlar. "Hyerophis Cypriensis" de nadiren rastlanır. Diğer benekli türe oranla daha iri ve görünüşü daha ürkütücüdür. Bu türlere sahillerde rastlanmaz. Dağların ön kısımlarını tercih ederler. Adanın batı kısmında bolca bulunmaktadır. Çam koruluğunda, 1400 metre yüksekliklere kadar (Trodoslar'da)

Benekli Yılan

yaşam sürerler. "Coluber Nummifer"e köy içlerinde ağaçlarda ve eski kerpiç evler, kiremit altlarında rastlamak mümkündür.

Yakalandıkları zaman hareketleri kendilerine özgüdür. Hafif ağzı açık ve yana doğru sırtır gibidir. Gövdesi de yumuşaktır. "Benekli Yılan"ın "Hyerophis Cypriensis" türüne "Akdeniz Engereği" de denmektedir. Üzerinde 17 pul serisi bulunmaktadır.

Kıbrıs'ta halk arasında "Serçe Yılanı"na "Süt Yılanı" da denmektedir. "Süt Yılanı"na bu ismin, ineklerin veya keçilerin memelerinden süt içebildikleri için verildiğine inanılıyor. Ülkemizde "Süt Yılanları" diye adlandırılan bu yılanlar geçekten de daha çok çiftlik ve mandıra yakınlarında görülürler. Ancak bu yılanlar ve keza tüm yılanlar bu şekilde süt içmelerini sağlayacak anatomik özelliklerden yoksundur. Ahırlar ve mandıralar süt yılanları için fare ve sıçan gibi avlar konusunda bereketli olduklarından cazip birer yaşama alanı durumundadırlar.

"Kaya Yılanı"na sık rastlanır

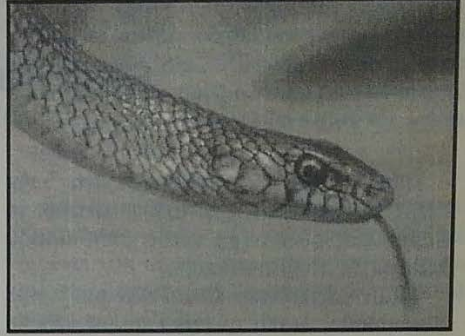
"Kaya Yılanı", ülkemizde "Kara Yılan" ve "Sağır Yılan"dan sonra en sık rastlanan yılan türüdür. Dağlık bölgelerde, kayalık yerlerde,

Benekli Yılan

fundalıklarda, küçük ağaçlarda, taş duvarlarda yaşamaktadırlar. Küçük ağaçlar ve taş duvarlarda yaşayabiliyor olması nedeniyle köy içlerinde, hatta Lefkoşa yakınlarında da görülüyorlar.

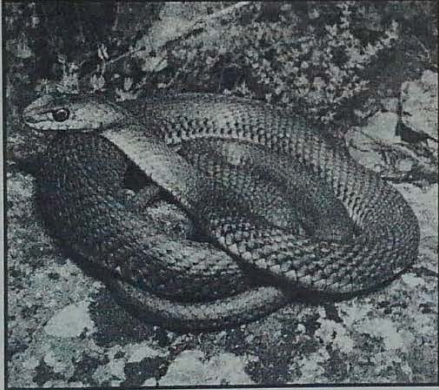
Özellikle dağlık bölgelerde "Kaya Yılanı"na günün her saati rastlamak mümkündür. Uzunlukları 2 metreye ulaşanlar da bulunuyor. Yılanın üst kısmı zeytin kökü rengindedir ve genellikle üstünde noktalar bulunur. Çiftleşmeleri nisan ayında olur ve dişi yılan 15-20 yumurtayı taş altına bırakır. Kertenkele ve karıncalarla beslenir. Kendilerine "Güneş Yılanı Engereği" de denilen "Kaya Yılanı"nın da zehri insan için öldürücü değildir. Ancak ısırılan yer şişer, acır ve baş ağrısı yapar.

Ok Yılanı

görülür. Kahverengi renkte olan bu yılanın üzerinde 21 pul serisi mevcuttur. Büyük gözleri ve yuvarlak gözbebeği vardır. Uzunluğu 2 metreye kadar olabilen bu yılan türü çoğunlukla gündüz dolaşır. Saldırgan değildir, nadiren ısırır.

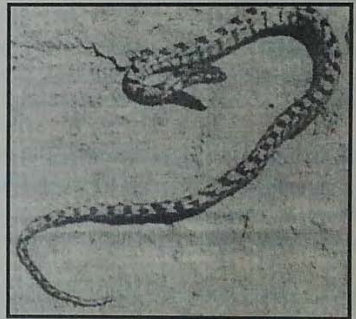
Zehrinin öldürücü olup olmadığı yönünde çeşitli görüşler vardır. Yaygın görüş ise zehirli olmadığı yönündedir. Fakat başka bir görüş ise bu yılanın "Sağır Yılan" kadar olmasa da zehrinin etkili olduğu yönündedir.

Kaya Yılanı

"Ok Yılanı"

"Ok Yılanı" çok hızlıdır ve havaya sekebilme özelliği vardır. Daha çok düz topraklarda

Ok Yılanı

Sağır Yılan Efsanesi

Kıbrıs'ta "Kıbrıs Engereği"ne neden "Sağır Yılan" ve "Kör Yılan" gibi isimler takıldığı ve neden her görüldüğü yerde öldürüldüğü konusunda bir efsane vardır.

Uzun yıllar önce Kıbrıs'taki bir krallık döneminde, kralın güzeller güzeli kızı ile halktan bir yağız delikanlı dillere destan bir aşk yaşamış.

Kral, tam da kızını Kıbrıs dışından bir kralın oğluyla evlendirmeye çalışırken, prensesin bir köylü ile aşk yaşadığını öğrenip öfkelenmiş.

Gençleri yakalan kral onları sorguya çekmiş.

Kral, "Bu yaptığınızın cezası ölümdür ama biricik kızıma kıyamam. Bu köylüyü ise asın, bakalım kral kızına aşık olmak ne demekmiş öğrensiz" demiş.

Prensес gözyaşlarına boğulmuş, babasına yalvarmış, yakarmış, bir daha delikanlı ile buluşmayacağına dair söz vererek, onu öldürmemesini istemiş.

Kral, kızını kıramamış, kızının verdiği söz karşısında delikanlıyı asmayacağına dair yemin etmiş.

Fakat, gençlerin aşkı o kadar güçlüymüş ki dayanamamışlar bir gün yine buluşmuşlar.

Adım adım prensesi takip eden kralın adamları genç aşıkları kısıkvrak yakalamış.

Köylü genç, kralın karşısına çıkarılmış, kral sormuş; "Hani bir daha görüşmeyecektiniz? Neden sözünden döndün?"

Genç aşık; "Yapamadım kralım, prensesi göremeden edemedim, aramızda bir şey geçmedi yalnızca ona baktım" demiş.

Genci öldürmeyeceğine dair yemin eden kral, "Onu öldürmeyin ama gözlerini kör edin, bir daha prensesi göremesin" diye emir buyurmuş...

Gencin iki gözü de kör edilmiş ama güçlü aşkı, prenses ile buluşmasını engelleyememiş.

Gençler yine yakalanmış ve kralın huzuruna çıkarılmış, kral yine neden buluştuklarını sormuş.

Delikanlı, "Gözlerimi kör ettiniz ama prensesin sesini duymak bana yeter, sesini duymak için onunla buluştum" demiş.

Kral buz kez, "kulaklarına şiş sokun, sağır olsun bir daha prensesi duyamasın" diye emir buyurmuş.

Kralın adamları, gencin kulaklarına kızgın şişler sokup, onu sağır etmişler ama gençlerin buluşmasını yine engelleyememişler.

Gözleri görmeyen, kulakları duymayan genç, pes etmemiş, prenses ile el ele tutuşmuş vaziyette yine kralın adamlarına yakalanmış.

Kral çok kızmış bu işe ve "Öldürmeyeceğiz dedik ama siz bu işe son vermiyorsunuz, neden buluştun kızım?" diye sormuş.

Aşık delikanlı, "prensesi görmesem de

duymasam da onunla koşmak, elini tutmak bana yetiyor" demiş.

Kral "Bacaklarını ve kollarını kesip onu bir mağaraya atın" diye emir vermiş. Kızını da Akdeniz'den bir kralın oğluyla evlendirmiş.

Bacakları ve kolları kesilen genç bir mağaraya bırakılmış.

O sıralarda bir yılan kralın köpeğini ısırıp öldürdüğü için ülkedeki tüm yılanlar deliklerinden çıkarılıp tek tek öldürölüyor.

Kralın adamlarından kaçabilen tek yılan, gencin bırakıldığı mağaraya sığınmış. Her tarafı yara- bere içindeki bu insanın düşmanlarının eşini ve yavrularını öldüren aynı kişiler olduğunu fark eden yılan, bu insana yardım etmeye karar vermiş.

Zehrini ilaç yapmış, gencin tüm yaralarını iyileştirmiş.

Yılan, bu koca insana o kadar ısınmış ki Tanrı'dan onu ölen yavrularının yerine bir yılanla dönüştürmesini istemiş.

Bir gece gök gürelemiş, şimşek çakmış, genç delikanlı yılanla dönüşmüş.

Tanrı gence çabukluğunu, çevikliğini, avcılığını, üstün sezgilerini vermiş, kendini koruması için "öldürücü zehir" bahşetmiş ama "körlüğü" ile "sağırlığına" tam çare bulmamış. Genç köylü, yılan haliyle yılın 6 ayını kör, 6 ayını sağır geçirir olmuş.

Anne yılan, genç yılanı tavsiyede bulunmuş; "İnsanlar bize kralın buyruğu ile saldırdı, kral dışında kötü insan yok, onları ısırma, zorda kalmadıkça insanlara dokunma" diye nasihat etmiş...

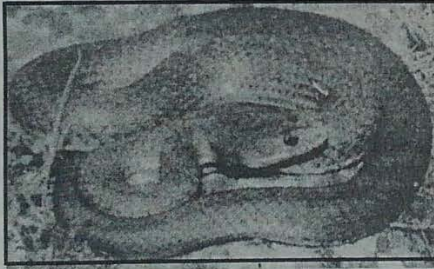
Ancak kral, genci merak edip bir gün mağaraya geldiğinde, intikam ateşiyle yanan genç, kralı sokarak öldürmüş, sonra da gözden kaybolmuş.

Fetva çıkarılmış, "kralı öldüren Sağır Yılan bulunduğu yerde öldürölsün" diye.

Sağır Yılan bir şekilde soyunu sürdürmüş ve çoğalmış ama o gün bugündür Kıbrıslılar, kralı öldüren Sağır Yılan'ı hiç sebep yokken gördüğü yerde öldürüyor.

Kaynakça:

1. *Eine neue Zornnatter aus Zypern- B. Schatti (1985),*
2. *Die Amphibien und Reptilien der Insel Zypern- L. Oseneđđ (1989)*
3. *Kıbrıs Türk Ansiklopedisi- Bener Hakkı Hakeri*
4. *Larnaka'ya bağlı köylerden halkın anlattıkları*

“17. YÜZYIL OSMANLI KAYITLARINA GÖRE KIBRIS’TA KULLANILAN EV EŞYALARI VE KİŞİSEL EŞYALAR”

Ahmet ERDENGİZ

Evlerin, otellerin hatta lokantaların etnoğrafik malzemeler ile dekorasyonu Kıbrıs’ta oldukça yaygındır. Ekmek tahtasından bakır sahanlara, heybeden çangar çizmelerine kadar ele geçirilen her türlü “eski” eşya ile yapılan bu dekor acaba geçmişteki gerçeklerle ne derecede bağdaşmaktadır? Kırsal kesim ile şehirde yaşayan insanların kullandıkları eşyalar arasındaki farklılıklar bir yana, şehir ve köylerde yaşayan ve değişik sosyo-ekonomik sınıflara ait olan insanların kullandıkları eşyalar arasında bile önemli farklılıklar vardır.

Biz bu araştırmamızda 17. yüzyıl sonlarına ait Osmanlı şeri sicil kayıtlarına kısaca bir göz atıp Kıbrıs’ın sosyal ve kültürel tarihi açısından

çok önemli bir kaynak teşkil eden bu arşiv belgelerinden yaklaşık 300 yıl önce yaşayan Kıbrıslıların hangi ev eşyalarına ve kişisel eşyaları kullandıklarını tespit etmeye çalışacağız. Bu çalışmamız için Girne Milli Arşivi’nde bulunan ve Hicri 1105 (Miladi 1693-1695) yıllarını kapsayan şeri mahkeme tutanak defterini kullandık.

İlk kaydımız 22 Ekim 1693 tarihini taşıyor. Dönemin Kıbrıs Valisi Ahmed Paşa’ya verilen bir talimatla daha önceleri İstanbul’dan gönderilen Kapucubaşı Mehmed Ağa’nın şehit olan Rodoslu Mustafa Paşa emlakı arasında Devlet malına kaydettiği bir kısım malların emekli mühürdar Osman Ağa’ya iadesinin

emrolunduğu mahkeme kaydı kırsal kesimde kullanılan pek çok eşyayı da ihtiva etmektedir. Kayıt Magosa Kazası'nın Aya Sergi (Yeniboğaziçi) köyündeki çiftlikte bulunan eşyaların bir listesini vermektedir. Rodoslu Mustafa Paşa gibi varlıklı bir kişiye ait olmasına rağmen sahibi tarafından kullanılmadığından dolayı bir adet düz bir adet de kenarı tırtıllı keçe külâh ve bir adet tambura dışında herhangi bir kişisel eşya içermeyen emlakte bol miktarda ev eşyası ve tarımsal nitelikli eşya ve donanım vardır:

EV EŞYASI

Yorgan
Yasdık
Minder
Elek
Hamir Teknesi
Kebir Kazgan (büyük kazan)
Beyaz Velence (yün örtü)
Bağ Varılı (şıra fiçisi)
Leken (leğen)
Etmek Tahtası (ekmek tahtası)
Lenger
Demir Çatal
Şağın Lenger (küçük lenger)
Küp
İbrik
Kilid
Bakır Sini
Mısır Hasırı
Kevgır
Satır
Tahta Sanduk

TARIMSAL ALET VE DONANIM

Deve Çulu
Hirmen Girbalı
Saban-ı Demuri (demir uçlu saban)
Düğün
Çapa
Saman Girbalı
Demir Kürek
Boyunduruk
Ağaç Kürek
Çarköşe Keriş (kalas)
Sontraç
Bağçe Boyunduruğu (dolap kuyusu için)
Çekiç
Şağır Kantar
Nacak
Araba
Üğendire

Bu arada 24 Ocak 1694 tarihli başka bir tutanakta ev eşyası olarak demir sini, 16 Şubat 1694 tarihli bir belgede ise kazgan (kazan), ayna, ceviz tahtasından mamül sandık ve beyaz yüz yasdığı (başyasdığı) ev eşyası olarak geçmektedir. 7 Temmuz 1694 tarihli bir diğer tutanakta kilim ve 9 Nisan 1695 tarihli kayıta ise taş tekne ev eşyalarının arasında anılmaktadır. 16 Şubat tarihli kayıta ise bir adet zini (eğır) de kişisel eşyalar arasında belirtmektedir.

27 Aralık 1693 tarihli bir dava tutanağından Lefkoşa'nın Aya Sofya Mahallesi'nden Seyyid Hüseyin kızı Fatime'nin kişisel eşyaları

arasında bir çift altın halka küpe, bir külah, bir ipek kaftan ve 17. yüzyıl Kıbrıs'ında oldukça sık bir şekilde kayıtlarda karşımıza çıkan sim kuşak (gümüş kuşak) bulunduğunu öğreniyoruz.

Sim kuşağın üç değişik modeli olduğunu tahmin ettiğimiz "sim önlük taşlı kuşak", "sim önlük kuşak" ve "sim kemer kuşak" çeşitli kayıtlarda karşımıza çıkıyor. Örneğin 14 Mayıs 1694 tarihli bir kayıttan Arab Ahmet Paşa Mahallesi'nden Hacı Ali kızı Aişe'nin "bir sim önlük taşlı kuşak"ve 5 Ekim 1694 tarihli bir kayıttan Lefkoşa Kazası'nın Tarahun (Trahona) köyünden Mustafa kızı Züleyha'nın "sim önlük kuşak" sahibi olduğunu anlıyoruz. 11 Haziran 1694 tarihli bir kayıttan ise Lefkoşa'nın Debbağhane Mahallesi'nden Mehmed kızı Amine'nin mahkemeye yaptığı başvuruda "bir sim kemer kuşak" da şikayet konusu edilmektedir.

17. yüzyıl Kıbrıs'ında gümüşten yapılmış kişisel eşya ve mücevheratin oldukça yaygın olduğunu söylemek mümkündür. Örneğin 16 Şubat 1694 tarihli bir davalaşmada Lefkoşa'nın Tribiyodi Mahallesi'nden Zorzi kızı Hristinu'nun kişisel eşyaları arasında "sim düğmesi" de bulunduğu belirtilmektedir. Hristinu'nun ayrıca "bir sim bilezik" ve "bir sim tas" sahibi olduğu da aynı kayıttan geçmektedir.

Gümüşün sair kişisel eşyalarda da kullanıldığı yine kayıtlardan anlaşılmaktadır. 10 Aralık 1694 tarihli bir kayıttan Ömergeli Müstedam oğlu Mehmed'in "bir sim bıçak" konusunda davalaştığını, 6 Ekim 1694 tarihli bir dava kaydından da yine Ömergeli Muharrem oğlu Hacı Veli terekisinde bir adet de "sim kılınç" bulunduğunu görüyoruz.

Gümüşün yanısıra altının da mücevherat olarak kullanılması tabiidir. Kayıtlardaki altın mücevherat içerisinde üç tip altın küpeye rastlıyoruz. Daha önce bahsi geçen Seyyid Hüseyin kızı Fatime'nin bir çift altın halka küpeye, Mehmed kızı Amine'nin "bir çift altın topak küpe"ye sahip olduklarını, 23 Aralık 1694 tarihli bir kayıttan da Tuzla Kazasına bağlı Aleminyo Köyü sakinlerinden Mahmud oğlu Bayram Bey'in terekisi içerisinde altın halka küpelerin yanısıra altmış kuruş kıymetinde "üç çift piruze taşlı küpe" bulunduğunu öğreniyoruz. Bir de daha önce sözünü ettiğimiz Mustafa kızı Züleyha'nın ve Zorzi kızı Hristinu'nun tipi belirtilmeyen "altın küpe" sahibi oldukları kayıtlarda zikredilmektedir.

Altından yapılmış olan diğer kişisel eşyalar arasında Aleminyolu Bayram Bey'e ait 50 kuruş değerindeki "altın zincir"i, "altın istefan"ı (uzun saçı tutturmaya yarayan halka şeklinde defne yaprağı motifli başlık), altın bileziği,

Hristinu ve Amine Hanımlara ait altın yüzükleri sayabiliriz. Aişe Hanım'a ait "incili altun yapraklı saçbağı"nı da altından imal edilmiş eşyalar arasına katabiliriz. Bu arada Bayram Bey ile Aişe Hanım'a ait incili mücevherat kutuları ve Hristinu Hanımın da incilerinin bulunduğu tutanaklarda yer almaktadır.

Elimizdeki kaynaklar 17. yüzyıl sonlarında giyilen kıyafetler ve bunların yapıldıkları kumaşlar hakkında da aşağıdaki tablodan da görüleceği üzere değerli bilgiler vermektedir:

Beyaz bez (pamuklu)
Yeşil Atlas Kaftan
Alaca
Yeşil Yün Kaftan
Şam Alacası
Atlas Kaftan
Gömlek
Merdane Atlas Kaftan
Çarşeb (çarşaf)
Ma'i Fistan
Makrama (Kenarı işlemeli başörtüsü)
Beyaz Fistan
Kırmızı münakkaş makrama
Veraki Fistan
Çintiyan (Don nevinden, daha çok köylülerin giydiği paçası büzgülü şalvar)
Kemha Fistan
Zabun (zıbın) (Kaftan altına giyilen pamuklu hırka)
Keçe Başlık
Atlas Zabun
Tırtıllı Keçe Başlık
Çiçekli Zabun

Tarbuş (Hem erkeklerin hem de kadınların giydiği, püsküllü, fes benzeri başlık)
Mor Atlas Kaftan
Kırmızı Hırka Tarbuş
İpek Kaftan
Kerake (Yün veya softan yapılan ince Cübbe)

17. yüzyıl sonlarına ait şeri mahkeme tutanakları içerisinde 6 Ekim 1694 tarihli bir kayıtda konumuz hakkında önemli bilgiler ihtiva etmektedir. Lefkoşa'nın Ömeriye Mahallesi'nden Mustafa, Meryem ve Aişe isimli üç kardeş adına kayıtlı malları idare etmekle görevli Hacı Abdî'ye ait listeden 17. yüzyıla ait eşya, giyecek ve aletlerin isimlerinin yanısıra piyasa değerlerini de akçe olarak öğreniyoruz:

- Tencere	2200 akçe
- Tencere (küçük)	400 akçe
- Ma'i çoka dolama	600 akçe
- Nefti çoka kontoş (dar yenli bir nevi üstlük)	500 akçe
- Çoka nimatin (üstlük)	200 akçe
- Köhne kapama (eski cübbe gibi bir üstlük)	200 akçe
- Eski diz çakşırı (eski dize kadar gelen don)	30 akçe
- Ma'i çoka köhne şalvar	150 akçe
- Diz çakşırı	150 akçe
- Ma'i velençe (mavi örtü)	800 akçe
- Köhne sarık	500 akçe
- Köhne kavuk	100 akçe
- Dülbend örtüsü	80 akçe

Kıbrıs'ın Uzak ve Yakın Geçmişinde "MODEL ADAKLARA DAYALI İNANÇ ve UYGULAMALAR"

GİRİŞ

Maddi kültür varlıkları teknolojik gelişmelere paralel olarak değişikliğe uğrarlarken, nesilden nesile aktarılma özelliği taşıyan manevi inançlar çok uzun süre varlıklarını koruyup sürdürebilmektedir. Manevi inançların büyük bir bölümünün çok tanrılı dinlerden tek tanrılı dinlere geçerek günümüze kadar ulaştığı artık bilimsel verilerle de kanıtlanmış bulunmaktadır. Kıbrıs'ın yakın geçmişine, hatta günümüze kadar ulaşabilen bu manevi inançlardan biri de, bildirimizin konusunu oluşturan kutsal güçlere sahip olduğuna inanılan varlıklara sunulan model adaklar ile bunların çevresinde gelişen inanç ve uygulamalardır.

1. TANRI , İNSAN ve İNSAN UZUVLARINA AİT MODEL ADAKLAR

1.1 Uzak Geçmişimizde Tanrılarla İnsanlara ait Model Adaklar

Antik dönemlerde; tanrılar ile manevi varlıkların gücüne, tüm iyiliklerle kötülüklerin onlardan geldiğine ve ikinci bir yaşamın varlığına inanıldığından, kötü güçlerden korunma, tanrıları yüceltip kalblerini

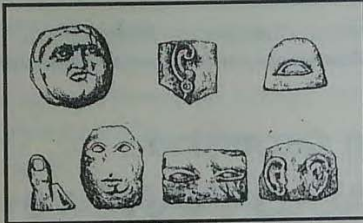
Tuncer BAĞIŞKAN

yumuşatmak suretiyle felâketlerden kurtulma, tılısım ve benzeri amaçlarla, mezarlara, tapınaklara ve özellikle de kutsal güçlere sahip olduğuna inanılan tanrılar ile manevi varlıklara, 'Nezire', 'Taktime', 'votiv offering'(adak sunusu) ve 'Ex Voto' adlarıyla anılan çeşitli adaklar sunulurdu. Başarılı bir sağaltma karşısında manevi güçlere sunulan adaklar, onlara duyulan minnettarlığın bir ifadesi veya "teşekkür hediyesi" olarak değerlendirilmektedir.¹

Model adaklar ile bunlara bağlı olan manevi inançlar önceleri, ilk kültürlerin ortaya çıktığı Yakındoğru'ya has bir özellik idi. Bugüne kadar Kıbrıs, Anadolu, Mezopotamya, Mısır ve bunların etkisi altında kalan ülkelerdeki mezarlar ile tapınaklarda gerçekleştirilen arkeolojik kazılarda, çoğunluğu adak hediyesi olan silindirik mühürler, Scarabeler (Bok Böceği

¹ 23-28 Eylül 2002 tarihleri arasında TÜKSEV'in Mersin'de düzenlediği "Uluslararası Türk Dünyası İnanç Merkezleri Kongresi"ne sunulan bildiri.

¹ Peter Levi (Çev: Neşe Erdilek), İletişim Atlaslı Büyük Uygarıklar Ansiklopedisi Eski Yunan, Cilt.III, İletişim Yayınları, İstanbul, 1987, s.162-163

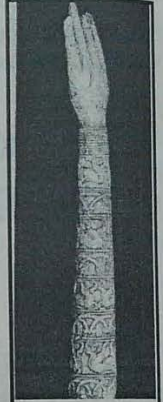

Resim 1 Golgoi'deki (Athienou) Afrodite
Golgoi Tapınağında bulunan model adaklar

Mühürleri), nazar boncukları, kıymetli maddelerden yapılmış çeşitli kişisel takılar, değişik müzik aletleri çalan veya bunların eşliğinde oynayan figürinler, insanlarla tanrılara (Bes, Astarte v.s) ait küçük boy heykeller ve çeşitli modeller ele geçmiştir.² Ancak tanrıların bir kölesi olma düşüncesiyle insanların tanrılar ile manevi güçlere sundukları ve/veya adadıkları adaklar sadece maddi varlıklarla sınırlı değildi; onlara değişik adakların yanı sıra, detaylarına daha sonra değineceğimiz 'hizmet etme' adığında da bulunulurdu.

Mısır'da ölümden sonra ikinci bir yaşamın varlığı inancıyla, Orta Krallık döneminin sonundan başlayarak (M.Ö 2040) 25'inci Hanedan Dönemi'nin sonuna kadar (M.Ö 657) mezarlar ile tapınaklara Sabti, Şavabti ve Ushebti adı verilen küçük boy heykeller konurdu. Bunların mezarlara konmaları değişik inançlara dayanmaktaydı. Mezarlara konan heykeller, ölen kişilerle özdeşleştirilmeleri nedeniyle, ölen kişilerin bir işçisi olarak görüldüklerinden, ölenlerin çürüyecek bedenlerinin yerini alacaklarına ve öteki yaşamda ölen kişilere verilecek angarya işlerin bunlar tarafından yerine getirileceğine inanılırdı.³

M.Ö II'inci binin ilk yarısından itibaren Hatti ülkesini (Anadolu'yu) yurt edinen ve M.Ö 1660 - 1190 yılları arasında krallık, devlet ve İmparatorluk düzeyinde bir varlık gösteren Hint-Avrupa kökenli Hititler'in o kadar çok tanrıları vardı ki, bunlardan "Hatti ülkesinin bin tanrısı" (thousand gods of Hatti) olarak söz edilirdi. Bu tanrılar arasında Hitit öncesi Anadolu tanrıları olduğu gibi, Hatti, Hurri, Hint-Avrupa, Luvi, İndo Ari, Sümer, Akad, Yukarı Mezopotamya ve Kuzey Suriye tanrıları da bulunmaktaydı. Hitit inançlarında insanlar genellikle günahkâr, tanrılar ise cezalandırıcı olduk-

Resim 2
Palestrina
Tomba
Barberini'de
bulunan Suriye
kaynaklı Fildişi
kol modeli

larından, insanlar işledikleri günahların kefaretinin hastalıklarla veya felâketlerle öderlerdi. Dolayısıyla hastalıklarla felaketlerden kurtulabilmek için, tanrıların isteklerini öğrenmek, kızmışlarsa nedenlerini araştırıp bulmak ve onları hoş tutmak suretiyle öfkelerini yatıştırmak zorunluluğu vardı. Bu nedenle fallara bakarlar, kehanetlerde

² E. Gjerstad, *The Swedish Cyprus Expedition, Vol. II, Stockholm, 1935, Plate. CLIX, CCXXXIII (Ay. Irini), CCXLII; Veronica Tatton-Brown, Cyprus BC 7000 years of History, British Museum Publication, London, 1979, s.85, Fig.263-264 v.d; Georges Perrot & Charles Chipiez, History of Art in Phoenicia and Cyprus, Cilt I, London, 1885, s.283-284; General Louis Palma di Cesnola, Cyprus: Its Ancient Cities, Tombs and Temples, London, 1877, s.157-158; James B. Pritchard, The Ancient Near East, An Anthology of Texts and Pictures, London, 1958, Fig.128*

³ John Baines & Jaromir Malek, Atlas of Ancient Egypt, Published by Phaidon Press Ltd, Oxford-England, 1989, s.221

Resim 3 Bir gencin Sağlık Tanrısı Asklepios'a kol modeli sunması (Epidauros Asklepios Tapınağı-Atina Ulusal Müzesi)

bulunurlar ve tanrıların gönlünü almak için onlara model adaklar sunarlardı.⁴ Hititlerin başkenti Hattuşaş (Boğazköy) arşivinde bulunan 3. Hattuşili'nin (M.Ö 1275-1250) Hurri kökenli eşi kraliçe Puduhepa'ya ait tanrıya adak metninde, ölümcül hasta olan 69 yaşında evlendiği eşinin sağlığına kavuşması ve uzun yaşaması için "Yeraltı dünyasının Cehennem Tanrıçası Lelvani"ye, altın ve gümüş vazolar, içki boynuzları, tanrının altın modellerini ve eşinin heykelleri veya büstlerini adadığı kayıttır.⁵

Mezopotamya lı (Sumer, Asur, Babilli) yöneticiler tanrıların bir temsilcisi sayıldıklarından, kötülüklerin uzaklaştırılması, tanrıların iyi niyetini kazanmayı

Resim 4 Sağlık Tanrısı Asklepios'a sunulan bacak modeli (Epidauros Asklepios Tapınağı-Atina Ulusal Müzesi)

amaçlayan törenler düzenlemeleri ve onlara adaklar sunulmasını sağlamaları görevlerinin önemli bir parçasını oluştururdu. Ölümle birlikte ikinci yaşamın başladığı inancı yaygındı. Hatta, ölen önemli kişilerin kendilerinden önce ölen soylulara değerli armağanlar götürmeleri de gelenekleri arasında yer almaktaydı.⁶ Bugünkü Suriye ve Lübnan kıyılarında yaşayan Fenikeliler tanrılarının çoğunu Mezopotamya'dan alıp onların özelliklerine bazı doğulu unsurları, özellikle de Mısır unsurlarını katmışlardı.⁷ Fenikeliler ticaretle uğraşan denizci bir millet olduklarından, Akdeniz dünyasına yayılmalarıyla birlikte, etkileşimle oluşan tanrıları, model adak inançlarını, tanrı heykellerini, kısacası dini (manevi) inançlarını bu ülkelere taşımışlardır. Böylece model adaklar ile bunlara bağlı olan doğuya (Mezopotamya, Sumer, Asur, Babil, Mısır v.s) özgü manevi inançlar zaman sürecinde Tevrat, İncil ve Kuran'a da girerek evrensel bir boyut kazanmıştır.⁸ Daha sonra bu inançlara bağlı olan model adakları benimseyen ülkeler, onları imal etmeye de başlamışlardır. Bugüne kadar bu buluntulara Fenike, Mısır, Kıbrıs, Yunan dünyası, Rodos, Samos, Perackora (Korint yarımadasında), İtalya, Samatrake, Sicilya, Sardinya, Etrüsk ve daha birçok yerde

⁴ Doç. Dr. Ali M. Dincol, "Hititler", *Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi*, No.1, Görsel Yayınları, İstanbul, 1982, s.89, 91

⁵ *Woman in Anatolia, 9000 Years of the Anatolian Woman, Exhibitions Catalogue*, Published by Turkish Republic Ministry of Culture General Directorate of Monuments and Museums, İstanbul, 1993, s.32,106, no:A 137

⁶ Erol Sever, *Asur Tarihli, Kaynak Yayınları, İstanbul, 1996, s.275*

⁷ Georges Perrot & Charles Chipiez, *History of Art in Phoenicia and Cyprus*, Cilt 1, London, 1885, s.77

⁸ Muazzez İlmiye Çığ, *Kuran, İncil ve Tevrat'ın Sümer'deki Kökeni*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 1996

rastlanmıştır.⁹

Kıbrıs, doğu ile batı kültürlerinin keşişip kaynaştığı bir bölgede bulunması itibarıyla, doğu kültürlerinin etkisi altında kalan ülkeler arasında yer almıştır. Fenikeliler Geç Tunç Devrinin sonu ile Geometrik devrin başından (M.Ö XI. Yüzyıl) başlayarak, M.Ö IV.yüzyıla kadar ticaret amacıyla Kıbrıs'ta ilkin Kitium kolonisini, daha sonra da Amathus, Golgoi (Athienou), Lapethos, Tamassus ve İdalion (Dali) kolonilerini kurmuşlardır.¹⁰ Bu nedenle, özellikle Arkaik dönemden (M.Ö 750-475) başlayarak Roma dönemine (M.Ö 30 - M.S 330) kadar tarihlenen Amatus, Marion, Kitium, Ayia İrini, Golgoi (Athienou), Girne, Arsos ve daha bir çok yerdeki tapınaklar ile kutsal alanlarda model adaklara rastlanmıştır. Ele geçen bazı model adakların kaynağı kesinlikle bilinmese de, çoğunluğunun Fenikeli Astarte ve/veya Aphrodit tapınaklarından gelme olduğuna inanılmaktadır.¹¹

Geç Tunç devrinde (M.Ö 1600 - 1050) kurulan ve Erken Hıristiyanlık döneminde yıkılan Kıbrıs'taki Arsos Temenos'unda Kıbrıs Müzesi adına M. Markides tarafından gerçekleştirilen kazılarda, boncuk, scarabe, demir alet, altın takı gibi malzemelerin yanı sıra, Fenike, Mezopotomya, Mısır, İonya ve

Resim 6 Hala Sultan Tekke ve camii

Resim 5 Apostolos Andreas Kilisesi

yerli stilde kireç taşı ile pişmiş topraktan yapılmış çok sayıda küçük boy adak heykeli (figürin) ele geçmiştir. Büyük bir bölümü kırık olan bu adak heykelleri M.Ö 560-530 yılları arasında (genelde Arkaik devirden Roma devrine kadar) tarihlendirilmiş olup, çoğunlukla cepheden tasvir edilmiş ayakta duran insanları yansıtmaktadırlar. Bunların bir kolları vucuda bitişik durumda aşağıya doğru uzanırken, diğer kolları genellikle göğüse doğru kıvrılmış olup ellerinde boğa, bebek, güvercin, lir, harp, değişik müzik aletleri, hayvan ve gül gibi nesnelere tutmaktadırlar.¹²

⁹ Georges Perrot & Charles Chipiez, *History of Art in Phoenicia and Cyprus*, Cilt I, London, 1885, s.62 v.d; Georges Perrot & Charles Chipiez, *History of Art in Phoenicia and Cyprus*, Cilt II, London, 1885, s.54

¹⁰ George Hill, *A History of Cyprus*, Vol.I, Cambridge, 1949, s.96-104; Vergil Bedevi, *Kıbrıs Tarihi*, Kıbrıs Türk Tarih Kurumu Yayınları No.1, Lefkoşa, Ocak 1966, s.32

¹¹ E. Gjerstad, *The Swedish Cyprus Expedition*, Vol.II, Text-Plate, Plate: CLIX, CCXXXIII, CCXLII (Ayia İrini); E. Gjerstad, *The Swedish Cyprus Expedition*, Vol.III, Text-Plate, Plate: CCII-CCIII (Arsos); Veronica Tatton-Brown, *Cyprus BC 7000 Years of History*, British Museum Publication, London, 1979, s.85, Fig.263-264; Georges Perrot & Charles Chipiez, *History of Art in Phoenicia and Cyprus*, Cilt II, London, 1885, s.185-186, Fig.123

¹² Einar Gjerstad & the others, *Swedish Cyprus Expedition*, Vol.III, Text-plates, Stockholm, 1937, s.583-600, Pl.CLXXXV-CCII

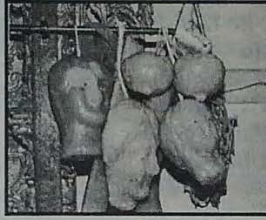
1.2 Uzak Geçmişimizde İnsan Uzuvarına Ait Model Adaklar

Fenikeliler'in batıya yaydıkları manevi inançlar ile model adağı inançları çok uzun bir süre (hatta Akdeniz dolaylarında günümüze kadar) devam ederken, başarılı bir sağaltma karşısında hastaların göz, kulak, burun, üreme organı gibi uzuvlarının değişik malzemelerden yapılmış modellerinin de manevi güçlere adak olarak sunulmasına devam edilmiştir.¹³

Hititlerin çiğirlerin üzerindeki girintilerle çıkıntılara bakarak gerçekleştirdikleri bir "Et Falı" vardı. Bu inancın Mezopotamya'da oturan Huriler aracılığıyla Hititler'e geçtiği üzerinde durulmaktadır. Üzerlerinde yazıtlar bulunan kilden yapılmış karaciğer modelleri Hititler'in başkenti Hattuşaş'ta, Babil'de ve madenden yapılmış olanlarına ise Etrüsk'de (İtalya'da) rastlanmıştır.¹⁴ Bunların Babil veya Hitit ülkesinden Etrüsk'e yayıldığı tahmin edilmektedir. Pişmiş toprak ile madenden yapılmış bu çiğir modellerinin fal veya öğretim amaçlarıyla kullanılmış olabileceği öne sürülmüşse de, bunların tanrılara sunulan model adak olma olasılığı daha kuvvetli görülmektedir.

Larnaka kazısına bağlı Golgoi'deki (Athienou) Afrodit Golgoi Tapınağı'nda General Louis Palma di Cesnola'nın gerçekleştirdiği arkeolojik kazılarda, tanrıçaya teşekkür hediyesi olarak sunulan, çocuk emziren kadın, insan grubları, yere uzanmış doğum yapan kadın figürinleri ve taştan kabaca yapılmış göz, kulak, burun, yüz, dudak, baş parmak, kol, el, ayak, bacak gibi değişik insan uzuvlarının

modelleri toplu halde bulunmuştur.¹⁵ (Resim 1) Roma'nın güneydoğusunda yer alan Palestrina'daki Tomba Barberini'de M.Ö VII. Yüzyıl'dan itibaren tarihlenebilir fildişinden oyularak yapılmış insana ait bir kol modeli bulunmuştur. Bunun (büyük bir olasılıkla başarılı bir sağaltma karşısında adak amacıyla) Suriye'de yapılmış olabileceği öne sürülmüştür.¹⁶ (Resim 2) Antik Yunan'da insan uzuvlarına ait model adağı sunulan tanrıların başında Sağlık Tanrısı Asklepios gelmekteydi. Kayda değer sağaltımlar (veya tedaviler)

Resim 7 Apostolos Andreas Kilisesi'ne sunulan model adakları

Asklepios'a adanan tapınaklar ile kutsal alanlarda yapıldığından, bu gibi yerler (belkide Mısır'dan sonra gelen) en eski uygulamalı tıp merkezleriydi. Bu nedenle başarılı bir sağaltma karşısında Yunanistan'daki Epidauros Asklepios Kutsal Alanındaki Asklepios Tapınağı'na hasta uzuvların (kulak, burun, göz, bacak, kol ya da üreme organı) modelleri adak olarak sunulurdu.

Halen Atina Ulusal Müzesi'nde sergilenen

¹³ Peter Levi (çev: Neşe Erdilek), *İletişim Atlaslı Büyük Uygarlıklar Ansiklopedisi Eski Yunan*, cilt III, İletişim Yayını, İstanbul, 1987, s.163; Reno Wideson, *Cyprus Images of a Lifetime*, Demetra Publications, Limassol-Cyprus, 1992, s. 485-487

¹⁴ Doç. Dr. Ali M. Dincol, "Hititler", *Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi*, No.1, Görsel Yayınları, İstanbul, 1982, s.90

¹⁵ Georges Perrot & Charles Chipiez, *History of Art in Phoenicia and Cyprus*, Cilt I, London, 1885, s.283-284; General Louis Palma di Cesnola, *Cyprus: Its Ancient Cities, Tombs and Temples*, London, 1877, s.157-158; James Osgood, *Cesnola Collection of Cypriote Antiquities, a Descriptive and Pictorial Atlas*, Vol. I, Boston, 1884, plates xxvii, xviii and xix

¹⁶ Tim Cornell & John Matthews, *Roma Dünyası, İletişim Atlaslı Büyük Uygarlıklar Ansiklopedisi*, Cilt V, İletişim Yayınları, İstanbul, 1988, s.31)

Epidauros Asklepios Kutsal Alanına ait bir kabartmada, sağlığına kavuşan bir gencin Sağlık Tanrısı Asklepios'a kol modeli sunması betimlenmektedir.¹⁷ (Resim 3) Yine aynı yerde, başarılı bir sağaltma sonrasında kendine sunulan insana ait büyük boy bir bacak modeli ile betimlenen Sağlık Tanrısı Asklepios heykeli sergilenmektedir.¹⁸ (Resim 4)

1.3 Kıbrıs'ın Yakın Geçmiş ile Günümüzde İnsan ve İnsan Uzuvarlarına ait Model Adaklar

Model adağı inancı yakınoğu'dan batıya ve özellikle de Hıristiyanlık dünyasına girip de yayıldıktan sonra, Kıbrıslı Rumlar ile Kıbrıslı Türklerin inançlarına da girmiştir. Kıbrıslı Türkler, herhangi bir uzvu ağrıyan hastaların ağrıyan uzularının gümüş, altın ve genellikle de balmumundan yapılmış modellerini, ya da hastaların ağırlık ile boyundaki balmumu heykellerini, başta Dıpkarpaz Burnun'daki Apostolos Andreas Manastır Kilisesi (Resim 5) ile Larnaka Hala Sultan Tekkesi (Resim 6) olmak üzere (buğüne kadar adalarını saptayabildiğimiz), Dip Baf'taki Ayios Solomonis Mezar kilisesi, Mağusa surlar içindeki Ayios Georgıos Xorinos Kilisesi (St. George the Exiler - Sürgüncü Ay.Yorgi Kilisesi - Norturi Kilisesi) ve Peyia köyündeki Ay.Yorgi Kilisesi'ne adamaralı yaygın bir adak şekliydi. Buna "Boyuna mum adağı" ve "Ağırlığına mum adağı" denmektedir.¹⁹

Antik dönemlerde adak hediyeleri taş veya pişmiş topraktan yapılırken, yakın geçmişimizde bu yapıım yerini metale, yaygın olarak da balmumuna terketmiştir. Böylece Kıbrıs'ta balmumundan adak hedyesi üreten mumcular türemiştir. Bu mumcuların özellikle Fenikelilerin Kıbrıs'ta kurdukları Afrodit kültünün merkezlerinden biri olan Dali (İdalion)

Resim 8 Apostolos Andreas Kilisesi'ne sunulan model adaklar

köyünden olmaları çok ilginçtir. Bu nedenle Dalilli mumcuların antik çağlarda o bölgede var olan bir geleneği asırlar boyunca sürdürerek günümüze kadar taşıdıklarının düşünülmesine neden olmaktadır. Balmumu modeller önceleri elle yapılmakta, malzeme olarak da saf balmumu kullanılmaktaydı. Ancak adak siparişlerinin zamanla artması sonucu modeller parafın kullanılarak kalıpla yapılmaya

¹⁷ Peter Levi (çeviren: Neşe Erdilek), *İletişim Atlaslı Büyük Uygırlıklar Ansiklopedisi Eski Yunan, Cilt.III, İletişim Yayını, İstanbul, 1987, s.163*

¹⁸ Peter Levi (çeviren: Neşe Erdilek), *İletişim Atlaslı Büyük Uygırlıklar Ansiklopedisi Eski Yunan, Cilt.III, İletişim Yayını, İstanbul, 1987, s.162*

¹⁹ H.V. Morton, *In the Steps of St.Paul, Methuen&Co.Ltd., London,1936, s. 116*; Tuncer Bağışkan, "Apostolos Andreas Manastırını ve Adak Yeri", *Halkbilimi Dergisi, Sayı.27, Halk Sanatları Derneği Yayını, Lefkoşa, Temmuz-Eylül, 1992, s. 12*; Tuncer Bağışkan, "Apostolos Andreas Manastırını ve Adak Yerlerini 6", *Avrupa Gazetesi, Lefkoşa-Kıbrıs, 14 Mart 1999*; Dr. Demetrios Stylianou, *"The Inner Life of Cyprus", Romantic Cyprus, Nicosia-Cyprus, 1972, s.225*

Resim 9 Askalon Sikkelerinde Tanrıça Semiramis

başlanmıştır.²⁰ Adak mumu yapan mumcular önceleri Kıbrıslı Rumlar iken, daha sonraları onların yanında çalışan bazı Kıbrıslı Türkler de bu zanaatı öğrenmişlerdir. Kıbrıs'ta çerçililik (Bohçacılık) yapan Dalili Pembe hanım'ın kızları olan Halide, Lema ve Muhterem isimli üç kızkardeşin Dalili Rum mumcuların yanında çalışarak mumculuğu öğrendikleri, daha sonra kendi iş yerlerini kurdukları ve aldıkları siparişleri üretip satarak geçimlerini sağladıkları öğrenilmektedir. (Kaynak Kişi Künye No:44)

Bir seyyah ve yazar olan H. V. Morton, Roma döneminde Hıristiyanlığı yaymak için Salamisli Aziz Barnabas ile dolaşan Aziz Paul'un gittiği yerleri dolaşırken uğradığı Mağusa'daki "St. George Ex Orinos Kilisesi" ile ilgili gözlemlerini, 1936 yılında yayınladığı "In the Steps of St. Paul" adlı kitabında şu şekilde anlatmıştır : "Nazik bir Kıbrıslı beni, son zamanlarda restore edilen, Rumların Katedrali'ne götürdü. Adını St. George Ex Orinos olarak söyledi. Şu anda Mağusa'da hıristiyan kilisesi olarak kullanılan tek eski yapıdır. Kilisenin içini dolaşırken etrafında balmumundan adak sunuları bulunan St. George (Ay.Yorgi) ikonuna geldim. Orada balmumundan yapılmış kollar, ayak, kulaklar, parmaklar ve kabaca şekillendirilmiş başlar vardı. Bunların içindeki en çok dikkat çekici sunu, balmumundan yapılmış belki iki ayak

boyunda tam boy küçük bir adamdı. Üzerinde Mehmet adı yazılıydı. Bunun bir Türk adı olduğunu anlayınca hayret ettim. "Türkler de bu ikona taparlar mı?" diye sordum. Rehberliğimi yapan adam ciddi bir edayla: "Doğrusu taparlar. Çünkü St. George büyük bir doktordur." dedi. Balmumu adak sunuları İtalya, Yunanistan ve Yakın Doğu'nun her tarafındaki Hıristiyan kiliselerinde görülür. Fakat Kıbrıs'taki bu modeller (görebildiğim kadarıyla) bana daha ziyade antik tapınak alanlarında kazılarla çıkarılan pişmiş toprak adak sunularına benzer gibi geldi"²¹

Sürekli düşük yaptıklarından "Çocuk yaşatmayan kadınlar" olarak tanımlanan Türk kadınları, normal doğum yapabilmek için, doğacak çocuklarını Dıpkarpaz Burnu'ndaki Apostolos Andreas Manastırı ile Larnaka'daki Hala Sultan Tekkesi başta olmak üzere değişik yerlere adarlardı. Normal doğum gerçekleşir

²⁰ *Traditional Craftsman of Cyprus, Pansypryan Architectural Heritage Organization Publication, Edition Nicosia Municipallity, Nicosia, August 1982, s. 98-99, fig.1; Reno Wideson, Cyprus Images of a Lifetime, Demetra Publications, Limassol-Cyprus, 1982, s. 485-487; Balmumundan yapılan mumların niye kutsal sayıldığı bilinmemektedir. Yine de balmumunun kutsallığı ilk kez Hitit Tanrısı Telepinu Mitosu ile daha önceye ait Ugarit (Sumer-Babil) Baal Mitosunda karşımıza çıkmaktadır. Yine de bu Mitosun arımumunu kutsal sayma inancının temeli olup olmadığı şimdilik bilinmemektedir. Mitosa göre Fırtına tanrısının oğlu olan Telepinu'nun ülkeyi terketmesi üzerine ülkede kılık ve kuraklık başgösterir. Bunun üzerine tanrıça Hannahannas, onu aramak üzere bir anı gönderir. Araya, Telepinu'yu bulunca elleri ile ayaklarından sokması ve gözleri ile ayaklarını balmumuyla sıvayıp (balmumu ile mumlayıp) onu temiz pak bir şekilde tanrılara geri getirmesi buyruğunda bulunur. (Samuel Henry Hooke, Ortadoğu Mitolojisi, İmge Kitabevi, Ankara, 1995, s.118-120; O. R. Gurney, The Hittites, Book Club Associates Publication, London, 1954, s.185)*

²¹ *H.V. Morton, In The Steps of St. Paul, Methuen & Co. Ltd. London, 1936, s.116; Bu kilise St. George Ex Orinos Kilisesi olarak bilindiği gibi, Nusturi Kilisesi, St. George the Exiler Kilisesi ve Sürgüncü Ay. Yorgi Kilisesi olarak da bilinmektedir.*

Resim 10 Fenike Kaynaklı
Astarte figürünü (Paris Louvre
Müzesi)

gerçekleşmez (yani çocuk ana rahminden düşer düşmez), çocuk teraziyle tartılır ve libra ağırlığı ile şeklinde bir mum yaptırılırdı. Çocuk yetişkin bir yaşa gelince (ve eğer Apostolos Andreas Manastırı Kilisesi'ne adanmışsa), mumla birlikte oraya götürülürdü. Kilisenin giriş kapısına varılınca çocuğun eline verilen adak mumunu annesiyle birlikte emekleyerek dua yerine götürüp bırakması ondan istenirdi. Mumun oraya bırakılmasıyla adak da yerine getirilmiş olurdu.²² (Resim 7 – 8)

Apostolos Andreas Manastırına yapılan balmumu model adaklarla ilgili olarak anlatılan bir olay günümüze kadar gelmiştir. Bir kadının oğlu, altı yaşında vefat etmiş. Çocuğun defnedilmesi için tabutun yapılması beklenirken, çocuğun annesi uyuyakalmış. Rüyasına aziz Apostolos Andreas girmiş ve kendisine "Senin oğlun ölmüştür. Ancak eğer bana herhangi bir adak adarsan oğlun hayata dönecektir" demiş. Kadın da evin dışına çıkıp eline büyük bir taş almış ve "Eğer oğlum bana vereceğim" diye adakta bulunmuş. Sözlerini bitirir bitirmez çocuk ellerini kımdatmış ve ağlamaya başlamış.²³

Kıbrıslı Türk çocuklar Apostolos Andreas Manastırı'nın yanı sıra Larnaka'daki Hala Sultan Tekkesi'ne de adanarlardı. Hala Sultan Tekkesi'ne çocukların boyu ile ağırlığında mum adanması, çocuklara kızsa "Sultan" isminin verilmesi ve Tekkeye belli bir süre hizmet etme adağında bulunulması belli başlı adak şekillerindendi. Yapılan adak üzerine yeni doğan çocuk yaşarsa ; çocuğun kendini bilecek yaşa gelmesiyle birlikte yapılan mumla birlikte Hala Sultan'a götürülüp adanılan süre tekke de bırakılır veya annesi de orada kalarak tekkedeki şeyhlere birlikte hizmet ederlerdi.²⁴

Kıbrıs'ta durum böyle iken, İstanbul'daki Balıklı Rum Ayazması'nda da durum farklıdır. Ayazmayı halen ziyaret edenlerin ayazmadan şifa dilendikleri ve sağlıklarına kavuşanların hastalıklı organlarının (kol, ayak, bebek, yüzük, v.s) modellerini kilisenin duvarına astıkları öğrenilmektedir. Daha sonra bu modeller yerinden alınıp 40 gün süreyle evlerde tutulmakta, süre sonunda ise tekrar kiliseye getirilmektedir.²⁵

²² Tuncer Bağışkan, "Apostolos Andreas Manastırı ve Adak Yeri", Halkbilimi Dergisi, Sayı:27 (92/3), Halk Sanatları Demeği Yayını, Lefkoşa, Temmuz-Eylül.1992, s.13 ; Tuncer Bağışkan, "Apostolos Andreas Manastırı ve Adak Yeri 6", Avrupa Gazetesi, 14.Mart.1999; (Kaynak Kişi Künye no: 3)

²³ Maria Pareskevopoulou, Reserches Into the Traditions of the Popular Religious Feasts of Cyprus, Nicosia, 1982, s.82; Tuncer Bağışkan, "Apostolos Andreas Manastırı ve Adak Yeri", Halkbilimi Dergisi, Sayı:27 (92/3), Lefkoşa, Temmuz-Eylül.1992, s.13; Tuncer Bağışkan, "Apostolos Andreas Manastırı ve Adak Yeri 6", Avrupa Gazetesi, 14.Mart.1999

²⁴ Tuncer Bağışkan, "Çocuk Yaşatmayan Kadınlarla İlgili İnançlar ve Sağaltma Uygulamaları", Halkbilimi Sempozyumları II, KKTC Millî Eğitim, Kültür, Gençlik ve Spor Bakanlığı Yayınları, Kültür Dizisi No.43, Ankara, 1997, s.38

²⁵ Dr. Mevrure Değer, "İstanbul Ayazmalarında Halk Tedavisi", IV. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri, Cilt.IV, K.B.H.K.A.G. Genel Müdürlüğü Yayınları: No.167, Ankara, 1992, s.80

hayatında bir defa Afrodit Tapınağı'ndaki kutsal alana gidip oturması ve oraya giden bir yabancı erkekle sevişmesi zorunluluğu adedi vardı. Böyle yapılması Afrodite hizmet etmek, gönlünü almak ve onu memnun etmek anlamına gelmekteydi.³³ Korint, Sicilya, Sardinya, Eryx, Etrüsk, Suriye ve Babil'de olduğu gibi, Kıbrıslı genç kızların evlenmeden önce M.Ö 750-475 yılları arasına tarihlenen Amatus ile Baf'ta bulunan Afrodit tapınaklarında belli bir süre kalmaları ve ülkeye gelen yabancı erkeklerle para karşılığında ilişkiye girmeleri aynı inanca dayalıydı.³⁴ Verdikleri bu hizmet sonunda azad edilirdi ve böylece evlenmeye hak kazanmış olurlardı. Bu kadınlar evlendikten sonra her ne şekilde olursa olsun bir daha fahişelik yapmazlardı.³⁵ Ahlak dışı kurallar içeren bu dinin Kıbrıs'a, Fenikeli, Suriyeli ya da Babilli olarak gösterilen Kıbrıs'ın rahip kralı Kyniras tarafından getirildiği öne sürülmüştür. Kyniras, Kıbrıs'taki Afrodit kültü ile dinari fahişeliğin kurucusu olarak bilindiğinden, Afrodit'in sevip saydığı bir kraldı. Kıbrıs'ta önce Amatus ile Baf'taki Afrodit Tapınaklarında görülen dinsel fahişeliğin, Afrodit'in lanetine uğrayan Kyniras'ın üç kızının (Orsedice, Leogore ve Braesia) kendilerini önce babalarına, sonra da yabancılara vermeleri efsanesine dayandığı sanılmaktadır. Bu kızlar daha sonra Mısır'a göçüp orada ölmüşlerdir.³⁶

Resim 12 Güvercin tutan figürün (Sardinya-British Museum)

Dileklerin gerçekleşmesi halinde manevi güçlere belli süreler hizmet edileceğine ilişkin adaklar Kıbrıs'ta Baf Aphrodit tapınağına yapıldığı da öğretilmektedir. Baf Aphrodit'ine böyle bir adakta bulunan genç kızlar, dilekleri gerçekleşince tanrıçanın tapınağında belli bir süre kalarak ona hizmet ederlerdi. Afrodit kültürünün yayıldığı Sicilya ile Korint şehirlerindeki Aphrodit tapınaklarında da aynı biçimde adakta bulunulurdu.³⁷

Yine aynı şekilde M.Ö 1'inci yüzyılda Venüs Ercina tapınak alanında erkekli kadınlı köleler bulunurdu. Bunlar tanrıçaya hizmet etikten sonra, kraliçenin azadlı köleleri sayılırlar ve

²⁶ Doç.Dr. Ali M. Dincol, "Hititler", *Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi*, Sayı 1, Görsel Yayınları, 1982, s. 42

²⁷ Doç. Dr. Ali M. Dincol, "Hititler", *Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi*, No. 1, s. 77-78, 87

²⁸ Erol Sever, *Asur Tarihi*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 1996, s. 274

²⁹ Şükrü Günbulut, *Ortadoğu Din Kültürü*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 1996, s. 101

³⁰ L.O. Oppenheim, *Ancient Mesopotamia*, Chicago, 1964, s. 107; Muazzez İlimiye Çiğ, *Kur'an İncil ve Tevrat'ın Sumer'deki Kökleri*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 1996, s. 32

³¹ Muazzez İlimiye Çiğ, *Sumerli Ludingirra*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 1996, s. 105

³² Muazzez İlimiye Çiğ, *Sumerli Ludingirra*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 1996, s. 107-109

³³ G. Rawlinson, *History of Herodotus*, Book 1 (Clio) No: 199; W.W.How & J. Wells, *A Commentary on Herodotus. With Introduction and Appendixes*, Vol. I, Oxford, 1928, s. 151

³⁴ P. Dikaos, *A Guide to the Cyprus Museum*, Nicosia, 1961, s. 90

³⁵ G. Hill, *A History of Cyprus*, Vol. 1, Cambridge, 1949, s. 80; Tuncer Bağışkan, "Kıbrıs Efsanelerinde Taş Kesilme Motifi", *Halkbilimi Dergisi*, sayı. 45, Halk Sanatları Derneği Yayını, Lefkoşa, 1997, s. 45-46; Erol Sever, *Asur Tarihi*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 1996, s. 75

³⁶ L.G. Frazer, *Adonis Attis Osiris*, *Studies in the History of Oriental Religion*, London, 1907, s. 36; G. Hill, *A History of Cyprus*, Vol. 1, s. 71, 80; Tuncer Bağışkan, "Kıbrıs Efsanelerinde Taş Kesilme Motifi", *Halkbilimi Dergisi*, sayı. 45, Halk Sanatları Derneği Yayını, Lefkoşa, 1997, s. 45-46

³⁷ Maria Paraskevopoulou, *Researches into the Traditions of the Popular Religious Feasts of Cyprus*, Nicosia, 1982, s. 6

Resim 13 Güvercinli
Rahip (Afrodit Golgol
Tapınağı - New York
Metropolitan Müzesi)

onun koruyuculuğu altında kalırlardı. Bunlar özel haklara sahip olarak Roma idareciler tarafından saygı görürler ve VENERİİ adıyla bilinirlerdi.³⁸ Yine Attika'da hastalıkların geçmesi için genç kızlar Artemis'e vakfedilirler, Artemis Brauronia'ya adanır ve ARKTOİ (Ayılar) adı verilen 5-10 yaşlarındaki kızlar, her beş yılda bir Tanrıça Artemis Brauronia şenliklerinde gerçekleştirilen bir törenle tanrıçanın hizmetine teslim edilirlerdi.³⁹

Şimdi de Kıbrıslı Türk ve Kıbrıslı Rumların bu konudaki inanç ve uygulamalarını anlatalım. Kıbrıs'ın yakın geçmişi ile günümüzde kutsal yerlere hizmet etme adağının mahiyeti (eskiye nazaran) değişik olsa bile, Anadolu ile Mezopotamya'daki tapınaklara, genellikle de Ana Tanrıça (Afrodit, Innana v.s) tapınaklarına yapılan hizmet etme adağı inanç ve geleneğinin bir devamı olarak görülmektedir.⁴⁰

İnsanı kul, köle ve hizmetkâr sayan bu inanış bütün tarih boyunca sürmüş ve en sonunda Tevrat, İncil ve Kuran'a da girmiştir.⁴¹ Çocukların tanrıya adanmaları Kuran-ı Kerim'deki Ali İmran Suresi'nin 35'inci ayetinde de yer almıştır. Bu ayette İmran'ın eşinin tanrıya : "Ey Tanrım, ben karnımdakini sana

azadlı köle olarak adadım, bu adağımı onayla" şeklinde dua ettiği öğrenilmektedir.⁴²

Kıbrıslı Türkler bu adak şekline "esir etme" ve "Hizmet etme" derlerlerken, Kıbrıslı Rumlar da kölelik anlamına gelen SKLAVOMA demektedirler.⁴³ Bu adak şekli bir anlamda, bir kişinin ya da kişiyi simgeleyen modelinin belli bir yerde belli bir süre tutuklu kalması, bağlı kalması, ya da hastalıkları sağalttıklarına inanılan manevi güçlere ait manastır ile tekkelerde belli bir süre kalıp onlara hizmet edilmesidir. Bunu da bir önceki bahiste anlattığımızdan burada tekrarlamayalım.

3. YAKINDOĞU İLE BATININ UZAK GEÇMİŞİNDE GÜVERCİN İNANÇLARI

Antik çağlardan günümüze kadar gelen tanrılar ile insanlara ait model adaklar ile tanrılara 'hizmet adağı'na dayalı inanç ve uygulamaları anahatlarıyla ele alıp inceledikten sonra, şimdi daha da detaya inerek, antik çağlarda kutsal sayılan güvercin

³⁸ Georges Perrot & Charles Chipiez, *History of Art in Phoenicia and Cyprus*, Cilt I, London, 1885, s.70

³⁹ Dr. Güler Çelgin, *Eski Yunan Dininde ve Mitolojisinde Artemis*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 1986, s.29-31

⁴⁰ Böyle adak şekli Apostolos Andreas Manastırında da saptanmıştır. Maria Pareskevopoulou, *Reserches into the Traditions of the Popular Religious Feasts of Cyprus*, Nicosia, 1982, s.82; Tuncer Bağışkan, "Apostolos Andreas Manastırı ve Adak Yeri", *Halkbilimi Dergisi*, Sayı:27 (92/3), Lefkoşa, Temmuz-Eylül 1992, s.13; Tuncer Bağışkan, *Apostolos Andreas Manastırı ve Adak Yeri*, No.6, Avrupa Gazetesi, 14.Mart 1999; Rupert Gunnis, *Historic Cyprus*, Nicosia, 1969

⁴¹ Şükrü Günbulut, *Ortadoğu Din Kültürü*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 1996, s.101

⁴² Orhan Hancıoğlu, *İslam İnançları Sözlüğü*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1984, s.9-10

⁴³ Tuncer Bağışkan, "Ana Tanrıça Kültünün Kıbrıs Folklorundaki İzleri", *Avrupa Gazetesi*, 15 Mayıs 1999; Tuncer Bağışkan, "Ana Tanrıça Kültünün Kıbrıs Folklorundaki İzleri Üzerine Bir Deneme", *Pygmalion Kültür ve Sanat Dergisi*, Sayı1, Pygmalion Yayıncılık, Lefkoşa, Kış 1993, s.21

inançları ile güvercin model adaklarının Kıbrıs Türk ve Kıbrıs Rum kültürlerine nasıl yansıdığını tarihi süreç içinde irdelemeye çalışılmış. Bazı ülkelerde kutsal sayılan güvercin, Almanca 'Taube', Fransızca 'pigeon' ile 'colombe', Latince 'columba', İspanyolca 'paloma', İtalyanca 'colomba', İngilizce 'pigeon' ve özellikle de 'dove', İbranice (Hebrew) 'yoh-nah' veya 'Yonah', Rumca 'peristera', Farsca 'kebûter' (mavili), Arapça 'hamame' ve Çuvaşca 'kavakarcan' olarak bilinmektedir.⁴⁴

3.1 Yakındoğu'da Güvercin İnançları

Antik yazarların güvercin inançlarına ilişkin olarak verdikleri bilgilerden ayrı olarak, bugüne kadar gerçekleştirilen arkeolojik kazılarda açığa çıkan buluntular da, hayvanların en doğurganı olan güvercini kutsal sayma inancının ilkin doğuda başladığını ortaya koymuş bulunmaktadır. Bu inancın Mezopotamya Samileri tarafından Suriye-Anadolu Samilerinden alındığı, daha sonra bunlara Mısır unsurlarının yanı sıra, ahlak dışı kurallar içeren Babil'deki Astarte kültürünün de eklendikten sonra Fenikeliler tarafından batıya yayıldığı

Resim 14 Güvercinli Rahip (Afrodit Golgoi Tapınağı - New York Metropolitan Müzesi)

genellikle kabul edilmektedir.⁴⁵

Babil ve Hindistan'da tanrılar anası olarak bilinen SACCA veya kraliçe TABERNACLE ölüncü tanrılaşıp güvercinine dönüşmüş ve adı güvercin anlamına gelen "D'lune" (Juno) olurken, ağzında zeytin dalı olan güvercin veya elinde zeytin dalı tutan bir kadın şeklinde betimlenmeye başlanmıştır.⁴⁶

Kraliçe Tabernacle'nin öldükten sonra güvercinine dönüşmesi ve ağzında zeytin dalı olan bir güvercin şeklinde betimlenmesi, M.Ö VIII. Yüzyıl'ın ilk yarısında yaşadığı öne sürülen Samilerin (Babil ve Asurluların) tanrıçası Semiramis (Z'emir-amit) için de geçerlidir. Semiramis, "Dal Taşıyan", "Yabani Güvercin" ve "Güvercin deliği" anlamına gelmektedir. Zaten Semiramis, Mezopotamya Tanrıçası İhtar ile Fenike'nin (Suriye'nin) Tanrıçası Astarte'nin bir benzeri olduğu gibi, Astarte'nin güvercini ile de ilişkilidir. Suriyeli Samiler Fırat Vadisi ile Kuzey Suriye'de ve özellikle de Filistin'deki Ascalon ile Antakya eyaletine bağlı Hierapolis (Pamukkale) kentlerinde balıkçı tanrıçası Atargatis'e, özellikle de Atargatis'in (veya Derketo'nun) kızı olarak bilinen Tanrıça Semiramis'e ibadet ederlerdi.⁴⁷ (Resim 9)

⁴⁴ İsmet Zeki Eyuboğlu, *Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğü, Sosyal Yayınlar, İstanbul, 1988, s.154* ; *Aid to Bible Understanding, Watch Tower Bible and Tract Society of New York inc. publication, 1971, s.464*

⁴⁵ G.Hill, *A History of Cyprus, Vol.1, s.58-59*; Tuncer Bağışkan, "Ana Tanrıça Kültü'nün Kıbrıs Folklorundaki İzleri Üzerine Bir Deneme", *Pygmalion Kültür ve Sanat Dergisi, Sayı.1, Pygmalion Yayıncılık, Lefkoşa, Kış 1993, s.18* ; *Mezopotamya Tanrıçası İhtar Fenike'de (Suriye'de) Astarte adıyla ibadet görmüştür; Orhan Hançerlioğlu, İnanç Sözlüğü, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1975, s.70, 280*

⁴⁶ Alexander Hislop, *The Two Babylons or the Papal Worship, published by Loizeaux Brothers, Neptune, New Jersey, 1959, s.78, Fig.25*

Tarıçha Semiramis ile ilgili olarak günümüze değişik söylenceler gelmiştir. Yunan Mitograflarından Diodoros ile Ktesias'ın aktardıkları söylenceye göre, Semiramis, eski Suriye dilinde "Güvercinden gelme" anlamına gelmekteymiş. Filistin'deki Askalon Gölü'nün yarısı kadın yarısı ise balık olan Tarıçhası DERKETO (veya ATERGATİS), bir çobanla birleşince Semiramis doğmuş. Ancak çobanla girdiği ilişkidenden sonra çobanı öldürmüş ve Semiramis'i de orada bırakarak göle dönmüş. Çocuğu güvercinler besleyip büyümüş. Babil kralı Ninos'un Suriye valisi olan Omnes ona aşık olup onunla evlenmiş. Ancak Semiramis'i gören Ninos ona aşık olunca, Omnes'i öldürüp Semiramis ile evlenmiş. Ninos'un ölümünden sonra 42 yıl Asur İmparatorluğunu yönetmiş. Bu süre içinde de Asur ülkesini kurmuş, tahkim etmiş, saraylar inşa etmiş ve dünyanın yedi harikasının biri olan ünlü Babil Asma Bahçeleri'ni yaptırmış. En sonunda Babil tahtını, kendisini öldürmeye hazırladığını haber aldığı oğlu Ninyas'a bırakmış (veya Hindistan yenilgisinden sonra intihar etmiş) ve güvercin olup göğe uçmuş.⁴⁸

Semiramis ile ilgili olarak antik yazarlardan Hyginus'un Fabulae adlı yapıtında anlattığı söylenceye göre, Euphrates (Fırat) nehrine gökyüzünden bir yumurta düşünce balıklar onu alıp nehir kenarına taşımışlar. Bir güvercin de yumurtanın üzerine kuluçkaya oturmuş. Böylece tarıçha Fırat nehrinin kenarında yumurtadan çıkmış. Bu söylenceyle, Tarıçha Aphrodite ile kutsal hayvanı güvercinin proto tipinin ortaya çıktığı sanılmaktadır.⁴⁹

Başka bir anlatıma göre Hierapolis'teki tapınakta antik yazarlardan Lucian'a, başının üzerinde altın bir güvercin oturan Semiramis'in bir heykeli gösterilmiş. Roma döneminde

Ascalon (Ashkelon) şehrinde basılan sikkelerdeki tarıçha Semiramis (veya annesi Derceto veya Atergatis) betimlerinde, yanında veya elinde bir güvercin tutmaktadır. Ayrıca bazı sikkelerde başında iki güvercin olduğu halde betimlenirken, bazı sikkelerde ağzında zeytin dalı olan bir güvercin şeklinde de betimlenmektedir.⁵⁰

Dolayısıyla güvercin, Sacca, Tabernacle, Atergatis, Semiramis gibi doğulu tanrıçaların, özellikle de Suriyeli (Fenikeli) Astarte'nin özel mülkü (kutsal hayvanı) sayılmıştır.⁵¹

3.2 Yakınoğu Güvercin İnançlarının Akdeniz Ülkelerine Yayılması

Daha önce de sözünü ettiğimiz gibi, ticaretle uğraşan denizci bir millet olan Fenikelilerin batıya (Akdeniz ülkelerine) yayılmalarıyla birlikte, Babil ve Mısır etkisiyle şekillenen dini inançları ile bu inançlara dayalı unsurları batıya taşımışlardır. Astarte batıya taşınınca değişik ülkelerde değişik adlar alırken, Yunanlılarda Aphrodite, Efes'te Efes Artemis, Roma'da Venüs ve Kıbrıs'ta da Kıbrıslı (Baflı-Kuklalı) Aphrodite adlarını almıştır.⁵²

⁴⁷ Alexander Hislop, *The Two Babylons or the Papal Worship*, Published by Loizeaux Brothers, Neptune, New Jersey, 1959, s.79

⁴⁸ Orhan Hançerlioğlu, *İnanç Sözlüğü, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1975, s.566*; Alexander Hislop, *The Two Babylons or the Papal Worship*, Published by Loizeaux Brothers, Neptune, New Jersey, 1959, s.75; Meydan Larousse, No.17, Sabah Yayını, s.492

⁴⁹ G.Perrot&Charles Chipiez, *History of Art in Phoenicia and Cyprus*, Cilt.1, London, 1885, s.207

⁵⁰ Alexander Hislop, *The Two Babylons or the Papal Worship*, Published by Loizeaux Brothers, Neptune, New Jersey, 1959, s.79, Fig.25

⁵¹ Georges Perro t&Charles Chipiez, *History of Art in Phoenicia and Cyprus*, Cilt.1, London, 1885, s.207; *Aid to Bible Understanding*, Wathc Tower Bible and Tract Society of Newyork inc. publication, 1971, s.464

Sumer Aşk Tanrıçası İnanna, Samili Tanrıça Semiramis, atribüsü dikili iki fallus olan Yukarı Suriye'deki Hierapolisli Atergatis, Mezopotamya, Babil, Akad ve Hitit Tanrıçası İhtar, Suriye ve Fenikeli Tanrıça Astarte (Astoret) ve Asurlu Tanrıça Mylitta'nın yerini, onlardan etkilenecek oluşan Yunanlıların aşk, güzellik, izdivaç, doğurganlık, bolluk ve bereket tanrıçası Afrodit (Romalılarda Venüs) almıştır.⁵³ Böylece doğuda Anatanrıçanın Atribüsü (simgesi) olan güvercin, bu sefer de Afrodit'in kutsal hayvanı olmuştur. Güvercin özellikle Astarte ve Afrodit'in kutsal hayvanı olduğundan, Afrodit tapınaklarında sürülerle güvercin beslenirdi.⁵⁴ Kuşlar içinde en doğurgan hayvan olan güvercin önceleri genç kızlar tarafından Suriye (Fenike) tanrıçası Astarte'ye adak olarak sunulurken, daha sonra Afrodit'e adak olarak sunulan en gözde adak (veya kurban) hediyesi olmuştur.⁵⁵ Tanrıçaya güvercin kurban edilmesi (ve/veya adak olarak sunulması), bir bakımdan bekâretin son bulması ve tanrıçanın etrafında gelişen dinsel fahişeliğin başlaması anlamına gelmektedir. Bekâretin dinsel bir törenle kurban edilmesi ve dinsel fahişeliğin kaynağı olarak da Babil ve Suriye gösterilmektedir.⁵⁶

Bu nedenle gerek Fenike ve gerekse Kıbrıs'ta ellerinde güvercin tutan kadın heykelleri adlarını saydığımız doğulu tanrıçalara, özellikle de bir benzerleri olan Astarte'ye bağlanırken, elinde güvercin tutan erkeklerin ise Astarte'nin rahibleri olduğu öne sürülmüştür.⁵⁷ (Bu konu ise, Kıbrıs'ın uzak geçmişindeki güvercin inançları başlığı altında ele alınıp incelenecektir.)

Fenikelilerin tıran-cotta'dan imal edip batıya ihraç ettikleri oturan Suriyeli Tanrıça Astarte figürinlerinden biri şu anda Paris Louvre

Müzesi'nde sergilenmekte olup, sol eliyle göğsündeki güvercini tutmaktadır.⁵⁸ (Resim 10) Göğüsleri arasında güvercin tutan terracottadan yapılmış küçük boy Tanrıça Astarte figürinlerine Sardinya Mezarlıkları ile Sardinya'daki Tharros'ta rastlanmıştır. Halen Louvre Müzesi'nde sergilenen Sardinya'da bulunan Suriye kaynaklı Tanrıça Astarte figürünü, sol elinde bir güvercin tutmaktadır.⁵⁹ (Resim 11) Yine British Museum'da sergilenen Sardinya'da bulunan ayakta duran bir kadın figürininin sağ kolu göğüsüne doğru kıvrılmış olup göğüslerinin arasında bir güvercin tutmaktadır.⁶⁰ (Resim 12)

Mikenay'da altından bir ziynet eşyası üzerinde güvercin betimi bulunması itibarıyla, Ana Tanrıça'nın Ege bölgesiyle de ilişkili olduğu anlaşılmaktadır.⁶¹

Trakya'da Oryahova yanındaki Galiche'de bulunan ve şu anda Sofya Müzesi'nde sergilenen M.Ö II-I. Yüzyıl'a ait gümüş bir Phalera (askerlerin boynunlarına astıkları zırh

⁵³ Azra Erhat, *Mitoloji Sözlüğü, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1972, s.54*; Muazzez İlmiye Çığ, *Kura'an İncil ve Tevrat'ın Sumer'deki Kökeni, Kaynak Yayınları, İstanbul, 1996, s.65*

⁵⁴ Cemal Tollu, *Mitoloji Yunan ve Roma, Güzel Sanatlar Akademisi Yayınları, No.26, İstanbul, 1964, s.73*

⁵⁵ G. Perro & C. Chipiez, *t, History of Art in Phoenicia and Cyprus, Vol.1, s.198, Fig.133*

⁵⁶ George Hill, *A History of Cyprus, Vol.1, Cambridge, 1949, s.70*; Herodotos, *Herodot Tarih, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1991, Birinci Kitap (Klio), No.199, s.79-80*

⁵⁷ Georges Perrot & Charles Chipiez, *History of Art in Phoenicia and Cyprus, Cilt.1, London, 1885, s.207*

⁵⁸ Georges Perrot & Charles Chipiez, *History of Art in Phoenicia and Cyprus, Cilt.1, London, 1885, s.65, Fig.20*

⁵⁹ Georges Perrot & Charles Chipiez, *History of Art in Phoenicia and Cyprus, Cilt.1, London, 1885, s.206-208, fig.142*

⁶⁰ G. Perrot & C. Chipiez, *History of Art in Phoenicia and Cyprus, Cilt.1, London, 1885, s.53, fig.47*

⁶¹ M. Ohnefalsch-Richter, *Kypros. The Bible and Homer, London, 1893, Pl.XXXVIII, 8-10*; G. Hill, *A History of Cyprus, Vol.1, Cambridge, 1949, s.70*

yerine geçen metalden plaka) üzerinde, omuzlarında birer kuş (muhtemelen güvercin) oturan bir tanrıça betimi yer almaktadır.⁶²

Güvercin betimleri aynı şekilde Kartaca adak stellerinde de yer almaktadır.⁶³

Güvercin betimleri ile Ana Tanrıça (Yunan ve Roma'da Kybele) konularında Anadolu'yu da hesaba katmamız gerekmektedir. Ancak Neolitik dönemden başlayarak Anadolu'da vahşi hayvanların (özellikle de Leopar ile arslanın) koruyucusu ve bolluk-bereket Tanrıçası olarak bilinen Ana Tanrıça geleneğine Hatti, Hurri, Mezopotamya ve Demir Çağ'da (M.Ö 1200-750/700) Mısır, Aram ve Fenike gibi semitik unsurlar da eklenerek bu tanrıçanın Hattilerde "Vuruşemu", Hurrilerde "Hepat", Hititlerde "Arinna'nın Güneş Tanrıçası" ile "İştär" ve Geç Hititlerde "Kupaba" adlarını aldığı bilinmesine karşın, Yunan ile Roma öncesi Anadolu'da güvercin betimlerine (bilebildiğimiz kadarıyla) rastlamak mümkün olmamıştır.⁶⁴ Ancak Balkanlardan gelen ve M.Ö 750 yılından sonra Orta ve Güneydoğu Anadolu'da bir varlık olarak ortaya çıkan Phrygialılarla (Friglerle) birlikte Anadolu'da güvercin betimlerine rastlanmaya başlanmıştır. Phrygialıların merkezi olan Gordion'daki Naishos içindeki Arkaik İon etkilerini taşıyan Kybele kabartmasında, tanrıça sol elinde bir kuş (muhtemelen güvercin) tutmaktadır.⁶⁵ Ayrıca Helenistik döneme tarihlen ve "Güvercinli Kase" olarak bilinen bir kabin da Bergama'da bulunduğu öğrenilmektedir.⁶⁶ Yine de Kıbrıslı (Baflı-Kuklalı) Afrodite için her yıl Bafta düzenlenen şenliklere İnan, Yunanistan ve Anadolu'dan gelenler olduğu gibi, Pers Egemenliğindeki Efes Artemision'da (Artemis Tapınağı'nda) Mayıs-Haziran aylarında düzenlenen şenliklere

M.Ö VI. yüzyıl sonuyla M.Ö V. Yüzyılın başlarında Mısır, Yunanistan ve Kıbrıs'tan katılımların olduğu ve Efes Artemis tapınağı ile bu bölgedeki Erythrai ile Smyrna'da çok sayıda İonya etkilerini taşıyan Kıbrıs yontusunun bulunduğu bilinmektedir.⁶⁷ Dolayısıyla o dönemde İonya (İzmir) bölgesi ile Kıbrıs arasında sıkı ilişkiler bulunduğundan, güvercin betimlerine gerek Efes Artemis Tapınağı'nda, gerekse Smyrna ile Erythrai'de de rastlanma olasılığı hayret verici bir gelişme olmasa gerek diye düşünüyorum.

3.3 Tevrat ve İncil'de Güvercin

Tevrat'da (Eski Ahid) adlarından özellikle söz edilen iki kuştan biri güvercindir. Tekvin'de, Nuh Peygamber'in tufan sonrasında suların çekilip çekilmediğini anlamak için güvercini üç kez gönderdiği ve güvercinin gemiye ikinci geri dönüşünde ağzında yeni koparılmış bir zeytin dalı bulunduğu kayıtlıdır.⁶⁸ Güvercinin ağzında zeytin dalı olması itibarıyla tufanı yaratan tanrı ile insanlar arasında barışı

⁶² İvan Venedikov & Todor Gerassimov, *Thracian Art Treasures*, Bulgarski Hudozhnik Publishing House, Sofia, 1979, s. 378, pl. 354

⁶³ G. Perout and C. Chipeez, *History of the art in Phoenicia and Cyprus* Its Dependencies, Vol. I, London, 1885, s. 263, fig. 192

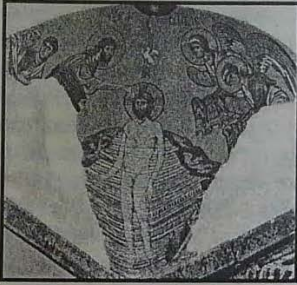
⁶⁴ Ekrem Akurgal, *Anadolu Kültür Tarihi, Tübitak Popüler Bilim Kitapları*, No. 67, Ankara, 1999, s. 120-121

⁶⁵ Ekrem Akurgal, *Anadolu Kültür Tarihi, Tübitak Popüler Bilim Kitapları*, No. 67, Ankara, 1999, s. 282, Resim. 184

⁶⁶ Fatih Cimok, *Antioch Mosaics, A Turizm Yayınları*, İstanbul, 1995, s. 21

⁶⁷ E. Gjerstad, *The Swedish Cyprus Expedition, Vol. IV, Part 2, s. 332*; P. Dikaios, *Guide to the Cyprus Museum, s. 94*; Tuncer Bağışkan, "Ana Tanrıça Kültürünün Kıbrıs Folklorundaki İzleri Üzerine Bir Deneme", *Pygmalion Kültür ve Sanat Dergisi, Sayı:1, Pygmalion Yayıncılık, Lefkoşa, Kış 1993, s. 5*

⁶⁸ Tekvin BAP 8: 8-12; Alexander Hislop, *The Two Babylons or the Babylon Worship*, Published by Loizeaux Brothers, Neptune, New Jersey, 1959, s. 79

Resim 15 İsa'nın
Ürdün Nehrinde
Yahya
Peygamber
tarafından vaftiz
edilişi

simgelemektedir.⁶⁹ Güvercinin ağzında zeytin dalı taşıması da bizlere gerek Semiramis söylencesinde ve gerekse Semiramis'in (veya annesi Atergatis'in) Ashkelon şehri sikkelerinde ağzında zeytin dalı taşıyan güvercin şeklindeki betimlerini anımsatmaktadır. Bilindiği gibi tufan mythos'u kahramanının adı Sumerlerde Ziusudra, daha sonra Akadlar'da (Babilî'lerde) Utnapiştım ve en sonunda Yahudilerde (Tevrat'ta) Nuh Peygamber olarak geçmektedir.⁷⁰

Tevrat'ta, dileklerin gerçekleşmesi, yeni doğan erkek çocukların tanrıya takdim edilmeleri, suç ve günahların affedilmesi ve sağaltma amaçlarıyla tanrılara bir çift kurmu veya bir çift güvercin yavrusu takdim edildiği (ve/veya yakılarak kurban edildiği) kayıtlıdır.⁷¹ Yahudilerin bu inançları Babilde sürgünde buldukları bir sırada aldıkları tahmin edilmektedir.

Eski Mezopotamya, Hitit ve Mısır inançlarının izlerini taşıyan Hıristiyanların din kitabı İncil'de (Yeni Ahid')de "Kutsal üçleme" (tanrının üç yansıması) olarak geçen "Baba-oğul-Kutsal Ruh" (Ruhül Kudüs) kavramındaki kutsal Ruh'un (yani tanrının aktif gücünün) simgesi güvercindir.⁷² Kutsal Ruh, Hıristiyan ikonografisindeki (İkonoloji) beş ayrı konuda

güvercin olarak betimlenmektedir.

(1) İsa'nın Yahya Peygamber tarafından Ürdün Nehri'nde vaftiz edilmesi sahnesi⁷³ (Resim 15)

(2) Baş Melek Cebrail'in Meryem Ana'ya hamile kalacağını müjdelemesi (Evangelismos tis Theotoku - The Annunciation) sahnesi⁷⁴

(3) İsa'nın ölümünden sonra toplanan havarilerin üzerine kutsal Ruh'un inişini yansıtan Pentikosti Bayramı Sahnesi.⁷⁵

(4) Kutsal Üçleme Sahnesi⁷⁶

⁶⁹ Orhan Hançerlioğlu, *İslam İnançları Sözlüğü*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1984, s.118

⁷⁰ Erol Sever, *Asur Tarihi*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 1996, s.28; Muazzet İlimiye Çiğ, *Kur'an İncil ve Tevrat'ın Sumer'deki Kökeni*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 1996, s. 49-55; Samuel Henry Hooke, *Ortadoğu Mitolojisi*, İmge Kitabevi, Ankara, 1995, s.157

⁷¹ Eski Ahid: Tekvin (Genesis) BAP 15:9; Levililer BAP 1:14, BAP 5:7; BAP 12:6, BAP 14:22, BAP 15:29; Luka BAP 2:22-24

⁷² Şükrü Günbulut, *Ortadoğu Din Kültürü*, Kaynak Yayınları No.201, İstanbul, 1996, s.100,111; Buğünkü Kutsal (Büyük) ruhun kaynakları önce Mezopotamya ve Mısır'da görülmekte olup Sumer, Akad, Babil ve Asur'da kutsal ruhlar, egemen sınıfın insana benzer, güçlü varlıklardır. Bunlar insanlıktan yeni çıkmış ve tanı olmuşturlar.

⁷³ Yeni Ahid: Matta BAP 3:6 (Ve İsa vaftiz olunup hemen sudan çıktı; ve işte gökler açıldı, ve Allahın ruhunun güvercin gibi inip üzerine geldiğini gördü.); Markos BAP 1:10; Yuhanna BAP 1: 32; Luka BAP 3: 21-22 (Ve vaki oldu ki, bütün halk vaftiz edilirken, İsa dahi vaftiz edilmiş olup dua ettiği zaman gökler açıldı. Ve Ruhül Kudüs, bedenleşmiş bir surette, güvercin gibi, onun üzerine indi ve gökten: "Sen beim sevgili oğlumsun, senden razıyım diye bir ses geldi.;" Albert Skira, *The Great Centuries of Painting*, Byzantine Painting, Geneva, 1953, s.116; Andre Grabar, *Byzantium Byzantine Art in the Middle Ages*, Arts of the world Publication, Methuen, London, 1966, s.125, Plate.27

⁷⁴ Nilay Yılmaz, *Ayasofya Müzesindeki İkonlar Kataloğu*, Cilt I, Kültür Bakanlığı Yayını No.1544, Yayınlar Dairesi Başkanlığı Tanıtma Eserleri Dizisi No.59, Ankara,1993,s.122-123, Resim. 123, Envanter no.10868

⁷⁵ Nilay Yılmaz, *Ayasofya Müzesindeki İkonlar Kataloğu*, Cilt II, Kültür Bakanlığı Yayını No.1545, Yayınlar Dairesi Başkanlığı Tanıtma Eserleri Dizisi No.59, Ankara, 1993, s.152, Resim 153, Envanter no: 13044

(5) Yortularda düzenlenen dini tören (Synaxis of the Virgin) Sahnesi⁷⁷

3.4 Türk-İslam İnançlarında Güvercin

Güvercin inancı bazı ayrıntılarla Hıristiyan ve Yahudu inançlarının yanı sıra İslam inançlarına da girmiştir. İslam inançlarında güvercin, Peygamber Hz. Muhammed'in saklandığı mağrada örümcek ağlarının üstüne yuva yaprak onu gizleyen ve koruyan bir kuş olarak kutsanmıştır. Ayrıca güvercinin Peygambere duyduğu saygıdan dolayı Kabe'nin üzerine konmadığına da inanılmaktadır. Genel bir inanışa göre de güvercinin suçsuz-günahsız insanların ruhu olduğu varsayıldığından, cami, kilise, kale ve büyük yapı çatılarına güvercinler için özel hücreler yapılmaktadır. Yine İslam disiplini içindeki halk inançlarında Hızır'ın güvercin kılığına girerek insanlara görüldüğüne inanılmaktadır.⁷⁸

İlk Türk Müslüman dervişleri istedikleri zaman şekil değiştirerek kuş şekline girme (Metamorphose - Donuna girme) özelliklerine sahiptiler. M.S 1209/10 - 1271 yılları arasında yaşamış olan Hacı Bektaş Veli, güvercin şeklinde Anadolu'ya gelmişti. Yorumu ise, tasavvuftaki devri tamamlayarak gökten güvercin şeklinde inmesi ve tekkesinin önünde insan şekline girmesidir. Bundan ayrı

olarak Hacı Bektaş Veli'nin günlük hayatta da güvercin olup uçtuğu, bir yerden bir yere gideceğinde güvercin şekline girdiği öğrenilmektedir.⁷⁹

4. KIBRIS'IN UZAK VE YAKIN GEÇMİŞİYLE GÜNÜMÜZDE GÜVERCİN İNANÇ VE UYGULAMALARI

4.1. Kıbrıs'ın Uzak Geçmişinde Güvercin İnançlarıyla Betimler

Yakındoğunun uzak geçmişindeki güvercin inançlarının Akdeniz ülkelerine yayılması başlığı altında Kıbrıs'tan söz etmediğimizden, şimdi de bu konuyu ele alıp irdeleyelim.

Kıbrıs'ta güvercinin kutsal sayılması inancı ilk kez Kıbrıs Erken Tunç II döneminde (M.Ö 2075 - 2000) başlamış ve Arkaik dönemde (M.Ö 750 - 475) artarak devam etmiştir.⁸⁰

4.1.1 Kıbrıs'ta Güvercin Betimli Tanrı ve Rahip Modelleri

Fenike, Sardinya ve Kıbrıs'ta bulunan ellerinde güvercin tutan heykeller doğulu tanrıçalara (özellikle de tanrıça Astarte ve

Resim 16 İdalion'da (Dali) bulunan arkaik döneme ait güvercinli (?) heykel (British Museum)

⁷⁸ Nilay Yılmaz, Ayasofya Müzesindeki İkonlar Kataloğu, Cilt 1, Kültür Bakanlığı Yayını No.1544, Yayınlar Dairesi Başkanlığı Tanıtma Eserleri Dizisi No.59, Ankara, 1993, s.172-173, Resim.173, Envanter no. 10885

⁷⁹ Konrad Onasch, Icons, Faber and Faber Ltd, London, 1961, s.360, no.33

⁸⁰ Orhan Hançerlioğlu, İslam İnançları Sözlüğü, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1984, s.118

⁸¹ Prof. Dr. Bahaeddin Ögel, Türk Mitolojisi, Cilt 1, Türk Tarih Kurumu Yayınları VII. Dizi - Sa.102, Ankara, 1989, s.29-31

⁸² P. Dikaios & J.R. Stewart, The Swedish Cyprus Expedition, Vol.IV, part (IA), The Stone Age and the Bronze Age in Cyprus. The Swedish Cyprus Expedition Lund, 1962, s.293

Resim 17 Kireç taşından güvercin tutan figürin (Arsos kutsal alanı)

Afrodit'e) bağlanırken, ellerinde güvercin tutan erkekler de Astarte'nin rahiblerine veya Kıbrıs'a ilk Afrodit Kültünü getiren Kıbrıs'ın Rahip Kralı Kyniras'a bağlanmıştır.⁸¹ Nitekim Cesnola tarafından Kıbrıs'taki Afrodit Golgoi Tapınağı'nda bulunup New York'daki Metropolitan Müzesi'ne satılan Arkaik Döneme tarihlenen (M.Ö VII-VI. yüzyıl) bazı heykellerin , Kıbrıs'a Astarte dinini getiren rahip kral Kinyras'a, ya da Afrodit tapınağının yüksek düzeydeki rahiblerine ait olabileceği öne sürülmüştür. Kireç

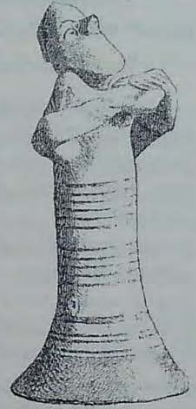
taşından yapılmış olan bu heykellerden ikisi büyüktür. Bunlardan biri sağ elinde küçük bir kupa, sol elinde ise bir güvercin tutmakta olup "Güvercinli rahip" (ve Venüs rahibinin heykeli?) olarak tanımlanmıştır. Kireç taşından yapılmış olan bu heykelin sol omuzunda Kıbrıs dilinde yazılmış iki yazı bulunmaktadır.⁸² (Resim 13) Afrodit Golgoi Tapınağı'nda bulunan diğer heykel ise, sağ elinde yuvarlak küçük bir kutu, aşağı doğru uzanan sol elinde ise bir güvercin tutmaktadır.⁸³ (Resim 14)

İdalion'da (Dali'de) bulunan ve halen British Museum'da sergilenen Kıbrıs Arkaik döneme tarihlenen kireçtaşı heykel, sol elinde bir güvercin tutar durumda betimlenmiştir.⁸⁴ (Resim 16) Aynı şekilde Arsos'taki kutsal alanda

bulunan kireç taşından yapılmış küçük boy bir adak heykeli de, göğsünde bir güvercin (veya kuş) tutmaktadır.⁸⁵ (Resim 17)

Arkaik döneme ait sakallı bir şahsı yansıtan pişmiş topraktan yapılmış silindirik kaideli küçük bir figürin, öne doğru uzattığı ellerinin arasında, adak olabileceği izlenimi edinilen bir kuş tutmaktadır.⁸⁶ (Resim 18)

4.1.2 Kıbrıs'ta Pişmiş Toprak Güvercin

Resim 18 Kuş tutan arkaik figürin (Paris Louvre Müzesi)

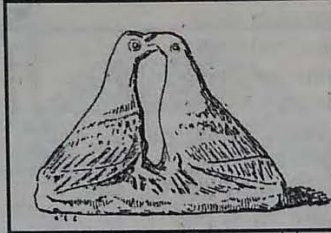
⁸¹ G. Perrot & C. Chipiez, *History of Art in Phoenicia and Cyprus*, Cilt.I, London, 1885, s.70, fig.20; Georges Perrot & Charles Chipiez, *History of Art in Phoenicia and Cyprus*, Cilt.II, London, 1885, s.70, 108,188, fig. 20,73,127

⁸² General Louis Palma di Cesnola, *Cyprus : Its Ancient Cities, Tombs and Temples*, London, 1877, s.132; G. Perrot & C. Chipiez, *History of Art in Phoenicia and Cyprus*, Cilt.II, London, 1885, s.108, fig.73; New York Metropolitan Müzesinde elinde güvercin tutan heykellerin diğerleri 80, 91, 95, 96, 97, 98 ve 100 envanter numaralarını taşımakta, bir örnekte ise bir pyxis - kutu- üzerinde tünemiş bir güvercin bulunmaktadır. (G. Perrot & C. Chipiez, *History of Art in Phoenicia and Cyprus*, Cilt.II, London, 1885, s.191; Doell, *Die Sammlung Cesnola in the Memoires de l'Academie de Saint Petersburg*, 7th series, vol.xix., Nos.80, 91, 95, 96, 97, 98,100 ve pyxis üzerinde tüneyen güvercin, No.136); Köyün kuzeyindeki Antik Gogoi'nin kazısı 1860'lı yıllarda Luigi Cesnola tarafından yapıldığından tahrip edilmiş ve buluntuları New York Metropolitan Müzesi'ne taşınmıştır. Golgoi veya Gorgus kenti, Mitolojide Adonis ile Aphrodite'nin oğlu olarak gösterilen Korintli Elenlerin kralı Golgos tarafından kurulmuştur. (Renos G. Lavithis, *Exploring Cyprus. Land of Eternal Beauty*, Interworld Pblications, London, 1985, s.39)

⁸³ General Louis Palma di Cesnola, *Cyprus : Its ancient cities, tombs and Temples*, London, 1877, s.149

Modelleri

M.Ö VII. yüzyılda Babil ve Suriye'den Kıbrıs'a gelen ve Mısır etkilerini de taşıyan Ana Tanrıça Astarte ve/veya daha sonra Kıbrıs'ta Astarte'nin yerini alan Kıbrıslı (Bafıl) Tanrıça Afrodit'e, bereketi artırabilmek amacıyla, para, tuz ve Fallus (erkeklik uzvu) adaklarının yanı sıra güvercin modelleri de adak olarak sunulurdu.⁸⁷ Arkaik-Hellenistik dönemler arasına tarihlenen Kıbrıs'taki Afrodit Golgoi Tapınağı'nda adak amaçlı olduğuna inanılan taştan yapılmış çok sayıda tek veya karşılıklı sevişen (öpüşen) güvercin modelleri bulunmuştur.⁸⁸ (Resim 19)

Resim 19 Kireç taşı güvercin model adakları (Aphrodit Golgoi Tapınağı - NewYork Müzesi)

4.1.3 Kıbrıs'ta Güvercin Betimli Tapınak Modelleri

Kıbrıs'ta en eski güvercin betimleri Bellapais yanındaki Vounos mezarlık alanı'nda gerçekleştirilen arkeolojik kazılarda bulunan Erken Tunç II dönemine tarihlenen (M.Ö 2075 - 2000) pişmiş topraktan yapılmış yuvarlak bir tapınak modelinde tesbit edilmiştir. Tapınak modelinin içindeki figürlerden biri elinde güvercin tutmakta, bazı güvercinler ise bir kaseden su içmektedirler. Tapınak modelindeki güvercin betimlerinin yanısıra, boğa kültünü anımsatan boğalar, bolluk ve bereketi betimleyen yılanlar, halka halinde ayakta duran insanlar ve kucağında çocuk tutan bir kadın da bulunmaktadır. Bu sahne "kutsal evlilik", ya da güvercin, yılan ve çocuk tutan figürinlere dayanılarak Ana Tanrıça'ya bağlı bereketle ilgili bir dinin söz konusu

olabileceği öne sürülmüştür.⁸⁹ (Resim 20) Vounos mezarlık alanı kazısında ayrıca güvercin, ya da kuş bezemeli bir seramik de bulunmuştur.⁹⁰

Kıbrıs'ta ele geçen ve M.Ö VII-VI. yüzyıla tarihlenen ev ve genellikle de tapınak olarak tanımlanan modeller, Erken Demir Devrinden (M.Ö 1050) başlayarak Kıbrıs'ta bir varlık gösteren Fenike ile Suriye etkilerini taşımaktadır. Bu tapınak modellerine Kıbrıs (İdalion-Dali-, Kition), Yakın Doğu (Beth Shan, Megiddo, Nimrud ve Filistin) ve Girit'te rastlanmıştır. Hepsinin ortak yanları; kapı, pencere veya mekan içinde insanların bulunması, insanların oynamaları veya birinin lir çalması, tapınağın duvarlarında güvercin

⁸⁴ B.F.Cook, *Cypriote Art in the British Museum, British Museum Publication Ltd, London, 1979, s.31, fig.37*

⁸⁵ Einar Gjerstad & the others, *Swedish Cyprus Expedition, Vol.III, Text-plates, Stockholm, 1937, s.583-600, Pl.CLXXXVIII, 5*

⁸⁶ G. Perrot & C. Chipiez, *History of Art in Phoenicia and Cyprus, Clit.II, London, 1885, s.188,190, fig.127*

⁸⁷ Dr. Demetrios Stylianou, "The Inner Life of Cyprus", *Romantic Cyprus, Nicosia-Cyprus, 1972, s.225; Tuncer Bağışkan, "Ana Tanrıça Kültü'nün Kıbrıs Folklorundaki İzleri Üzerine Bir Deneme", Pygmalion Kültür ve Sanat Dergisi, Sayı.1, Pygmalion Yayıncılık, Lefkosa, Kış 1993, s.8; M. Paraskevopoulou, Researches Into the Traditions of the Popular Religious Feasts of Cyprus, Nicosia, 1982, s. 67-69; Tuncer Bağışkan, "Ana Tanrıça Kültü'nün Kıbrıs Folklorundaki İzleri", *Avrupa Gazetesi, 12 Mayıs 1999; Dikili duran İki Fallus, Yukarı Suriye'deki Hierapolis'te bulunan tanrıça Atergatis'in de atribüsü idi**

⁸⁸ G.Perrot & C.Chipiez, *History of the art in Phoenicia and(Cyprus) Its Dependencies, Vol. II, London, 1885, s.198, fig.133*

⁸⁹ Sir George Hill, *A History of Cyprus, Vol.I, Cambridge, 1949, s.58,70,73*

⁹⁰ V. Karageorghis, *Archaeologia Mvndi Cyprus, fig.49; G.Hill, A History of Cyprus, Vol.I, s.57*

Resim 20 Vounos Tapınak Modeli (Kıbrıs Müzesi)

delikleri veya güvercinlerin bulunması ve bunların güvercin tanrıçasıyla ilişkilendirilmeleridir. Filistin'deki Beth-Shan'da ele geçen tapınak modelindeki pencere-üç güvercinler uçmaktadır. Bu tapınak modeli M.Ö XIII. Yüzyıla tarihlendirilmiş olup Astarte'ye ait olduğu üzerinde durulmuştur.⁹¹

Kıbrıs Müzesinde sergilenen yuvarlak bir tapınak modelinin içinde, oturan bir kişi lir çalmaktadır. Diğer özelliklerinden ayrı olarak, tapınağın etrafındaki figürlerin tapınağın dış duvarına tırmanıp içine bakmaları itibarıyla, Vounos'taki (Erken Tunç II'ye tarihlenen) güvercin betimli tapınak modelini anımsatmaktadır.⁹²

Resim 21 İdalion (Dali) Tapınak Modeli (Paris Louvre Müzesi)

İdalion'da (Dali'de) bulunup Paris Louvre Müzesinde sergilenen ve Kıbrıs'taki Afrodit kültü ile ilişkilendirilen köşeleri yuvarlatılmış dikdörtgen planlı iki tapınak modelinde, kapı ve pencerelerde, üstü insan altı ise hayvan olan insanlar ve yapının üst duvarlarında ise güvercin delikleri bulunmaktadır. Birinin içindeki figür "Güvercin Tanrıçası" olarak tanımlanmıştır. (Resim 21) Genel durumu itibarıyla Nimrud'da (Dicle ile

Resim 22 Kitton silindirik tapınak modeli (Paris Louvre Müzesi)

Büyük Zap suyunun birleştiği yerdeki Kalah kentinde) bulunup British Museum'da sergilenen ve muhtemelen M.Ö VIII. Yüzyılın ilk yarısına tarihlenen fildişinden yapılmış "Pencerede kadın" buluntusuyla benzerlik göstermektedir.⁹³

Kitton'da bulunup halen Louvre Müzesi'nde sergilenen M.Ö VII.-VI. yüzyıla tarihlenen silindirik bir tapınak modelinin cephelerinde güvercin delikleri, tapınağın tepesinde oturan güvercinler ve çevresinde ise biri lyre çalan, üçü ise dans eden figürler bulunmaktadır.⁹⁴ (Resim 22)

⁹¹ Aid to Bible Understanding, Wathc Tower Bible and Tract Society of Newyork inc. publication, 1971, s.464

⁹² J. Boardman, "Theios Aidos", Report of the Department of Antiquities Cyprus 1971, The Department of Antiquities Cyprus Publication, Nicosia, 1971, s.37, pl.XVII 1-5; P. Dikalos, A Guide to the Cyprus Museum, Nicosia, 1961, s.205, no.54

⁹³ J. Boardman, "Theios Aidos", Report of the Department of Antiquities Cyprus 1971, The Department of Antiquities Cyprus Publication, Nicosia, 1971, s.37-38, pl.XVIII 2-3; G.Perrot and C.Chipeez, History of the art in Phoenicia and(Cyprus) Its Dependencies, Vol. I, London, 1885, s.287, fig.208; James B. Pritchard, The Ancient Near East. An Anthology of Texts and Pictures, London, 1958, fig.28; Nimrud olarak bilinen Kalah'da bulunan fildişinden yapılmış pencerede kadın kabartması

⁹⁴ J. Boardman, "Theios Aidos", Report of the Department of Antiquities Cyprus, 1971, s.39,41, pl.XVIII, Fig.4

Yine Kition'da bulunan konik bir ayaklık modelinin dış duvarlarında (Kition ile İdalion örneklerinde olduğu gibi) güvercin delikleri ve kapıda ayakta duran bir figür (tanrıça) bulunmaktadır.⁹⁵

Model adaklarda çoğunlukla insanların dansettikleri ve değişik çalgı aletlerinin yanı sıra birinin harp çaldığı gözlemlenmektedir. Bereket Tanrıçası "Baflı Afrodit Kültü"nü Kibris'taki kurucusu olarak gösterilen Kibris'in rahip kralı Kinyras'ın müzikle ilgili olduğu ve adının Sami dilinde "Lir" (Lyre) anlamına gelen Kinnor'dan türetildiği üzerinde durulmuştur.⁹⁶ Ayrıca Tanrıça için yapılan törenlerde çalgılı oyunların önemli bir yer tuttuğu ve lir ile Friky'a'nın çift flütü (Çifte Aulos) eşliğinde tanrıça Afrodit'e epik şiirler okunmasının bu kralın bir özelliği sayıldığı da öne sürülmüştür.⁹⁷

4.1.4 Kibris'ta Güvercin Betimli Sikkeler

M.Ö IV. Yüzyıl Helenistik devre tarihlenen Kibris Baf sikkelerinde, tanrıça Afrodit ve simgeleri sayılan gül ile güvercin betimleri bulunmaktadır.⁹⁸ Kibris'a ait Roma dönemi sikkelerindeki Baf Afrodit Tapınağı'nın iki yan kapadlarının üst kısımlarında birer güvercin, tapınağın önündeki avluda da bir güvercin yer almaktadır.⁹⁹ (Resim 23)

4.2 Kibris'ın Yakın Geçmişle Günümüzde Güvercin İnanç ve Uygulamaları

Yukarıda sözü edilen Samililerin tanrıçası Semiramis, Hierapolisli tanrıça Atergatis, Mezopotamyalı ve Babilli Tanrıça İhtar, Suriye ve Fenikelilerin tanrıçası Astarte (Astoret), Asurlu tanrıça Mylitta, Golgoili Aphrodite Golgoi, Anadolu Kybele, Efesli Efes Artemis, Yunan tanrıçası Afrodit, Roma tanrıçası Venüs ve Eski Ahid (Tevrat) ile Yeni Ahid (İncil) sürecinde güvercinin kutsallığı inancı, daha sonra (kısmen de olsa mahiyet değiştirerek) Kibrislı

Resim 23 Baf Afrodit Tapınağı (Roma Sikkesi)

Türklerle Kibrislı Rumların inançları arasına da girerek devam etmiştir.

Kibris'ın yakın geçmişinde (ve şimdi bile) yeni evlenen çiftlere zifaf odasına girmeden önce (ve zifaf odasından çıktıktan sonra da) bir çift güvercin yavrusu (güvercin palazı)

⁹⁵ J. Boardman, "Theios Aidōs", Report of the Department of Antiquities Cyprus, 1971, s.38, Fig.1

⁹⁶ E Gjerstad, The Swedish Cyprus Expedition, Vol.IV, part.2, Stockholm, 1948, s.430

⁹⁷ E Gjerstad, The Swedish Cyprus Expedition, Vol.IV, part.2, Stockholm, 1948, s.458

⁹⁸ G.F. Hill, A Catalogue of the Greek Coins in the British Museum, s.85, pl.XVII,4

⁹⁹ G. F. Hill, A Catalogue of the Greek Coins in the British Museum, Bologna, 1964, s.cxxi, cxxi, pl.XVI.7, XXVI.3,16, pl. XVI; G. Perool and C.Chiplez, History of the art in Phoenicia and (Cyprus) Its Dependencies, Vol.1, s.123, 276, fig.58,199

yedirilmesi adettendir.¹⁰⁰ Yeni evlenen çiftlere güvercin palazı yedirilmesi halinde, güvercinler gibi muhabbetli olacaklarına, aşklarının sonsuza kadar devam edeceğine ve güvercinler gibi çok çocuklarının olacağına inanılırdı. (Kaynak Kişi Künye No: 12, 32, 44) Bu inanç Kıbrıs'ta yıllarca sürerek günümüze kadar gelmiştir.

Hala bugün bile, evlerde beslenen güvercinlerin (ve kumruların) tüketilmesi, o evin yıkılacağına (aile bireylerinin tükeneceğine), dağılacağına ya da o evin bereketinin kaybolacağına yorumlanmaktadır.¹⁰¹ Eğer ev herhangi bir nedenle terk edilecekse, evdeki güvercinlerin doğaya salınması eskiden olduğu gibi şimdi de sevap sayılmaktadır. Evlerde beslenen Kumrular da tüketilmezdi. Tüketilirse evin tükeneceğine inanılırdı. Kumruların "Ku Ku Ku" diye ötmeleri, "Beni tüketecek olanın kökü kurusun" anlamına gelmekteymiş. (Kaynak Kişi: Adı: Pembe Rifat, Doğum 1896 Ölüm 1978, Doğum Yeri: Lefkoşa)

Kutsal kişilere hakaret, ya da sağlık gibi çok önemli bir konu gündeme geldiğinde, kutsal kişilere, çok değerli sayılması itibarıyla güvercin adağında bulunduğu öğrenilmektedir. Halk bilimi araştırmacılarından Maria Paraskevopoulou'nun bir Türk kadınla ilgili olarak yaptığı saptamaya göre, bir gün Aziz Basil törenlerinde kalabalık bir Hıristiyan topluluğu azizin ikonunu alıp gezdirirken, kilisenin yanında oturan bir Türk kadın: "Ellerinde tahta tutup onunla yürüyen bu delilere bakın" diye onlarla alay etmiş. Alay eder etmez de vücudu tahta gibi hemen kurumuş. Azize ağlayıp yalvarmaya başlamış, ondan merhamet dilenmiş ve sağlığını

yeniden kazanması halinde ona güvercin kümesini verme adağında bulunmuş.¹⁰²

Kıbrıs'ta güvercin dayalı onca batıl inança rağmen, güvercin, ve özellikle de güvercin palazı (güvercin yavrusu) Kıbrıs Mutfağına "Mağarına palaz" adıyla da girmiştir. Güvercin haşlandıktan sonra, suyunda, elle yapılmış makarına haşlanır. Haşlanmış makarınının üzerine kuru naneyle karıştırılmış, rendelenmiş hellim (Kıbrıs peyniri) ekelenir, bunun üzerine de haşlanmış güvercin yavrusu konduktan sonra bol limon sıkılmak suretiyle yenir. Güvercin palazı bulmanın çok güç olması itibarıyla, bu yemeğin Kıbrıs Mutfağında ayrıcalıklı bir yerinin olduğunu da belirterek bildirmize son verelim.

¹⁰⁰ M. Islamoğlu, *Kıbrıs Türk Folkloru*, s.25; Dr. D. Stylianou, *aynı eser*, s.240; Tuncer Bağışkan, "Karşılaştırma Yöntemiyle Kıbrıslı Türk ve Rumlarda Ortak İnanç ve Uygulamaları", *Halkbilimi*, sayı.11, s.21; Tuncer Bağışkan, "Ana Tanrıça Kültürünün Kıbrıs Folklorundaki İzleri Üzerine bir Deneme", *Pygmalion Kültür ve Sanat Dergisi*, Sayı: 1 Kış 1993, s.18-19; Tuncer Bağışkan, "Karşılaştırma Yöntemiyle Kıbrıslı Türk ve Rumların Ortak İnanç ve Uygulamaları", *Halkbilimi Sempozyumları II*, KKTC Milli Eğitim, Kültür, Gençlik ve Spor Bakanlığı Yayınları, Kültür Dizisi No.43, Ankara, 1997, s. 44

¹⁰¹ Tuncer Bağışkan, "Ana Tanrıça Kültü'nün Kıbrıs Folklorundaki İzleri", *Sayı.15, Avrupa Gazetesi, Lefkoşa, 12 Mayıs 1999*, s.11 ; Tuncer Bağışkan, "Ana Tanrıça Kültü'nün Kıbrıs Folklorundaki İzleri Üzerine bir Deneme", *Pygmalion Kültür ve Sanat Dergisi*, sayı.1, Kış 1993, s.18-19; Tuncer Bağışkan, "Karşılaştırma Yöntemiyle Kıbrıslı Türk ve Rumların Ortak İnanç ve Uygulamaları", *Halkbilimi Sempozyumları II*, KKTC Milli Eğitim, Kültür, Gençlik ve Spor Bakanlığı Yayınları, Kültür Dizisi No.43, Ankara, 1997, s.64; Maria Paraskevopoulou, *Reserches into the Traditions of the Popular Religious Feasts of Cyprus*, Nicosia, 1982, s.23; Tuncer Bağışkan, *Kıbrıs Türk Halkbiliminde Ölüm, KKTC Milli Eğitim, Kültür, Gençlik ve Spor Bakanlığı Yayınları, Kültür Dizisi No.36'ncı Kitap*, Ankara, 1997, s.64

¹⁰² Maria Paraskevopoulou, *Reserches into the Traditions of the Popular Religious Feasts of Cyprus*, Nicosia, 1982, s.23¹² Alexander Hislop, *The Two Babylons or the Papal Worship*, Published by Loizeaux Brothers, Neptune, New Jersey, 1959, s.75, 156-157

SONUÇ

Bugüne kadar gerçekleştirilen bilimsel çalışmalar, günümüzdeki model adak inanç ve uygulamalarının tarihin karanlıklarına uzanan bir geleneğin devamı olduğunu ortaya koymaktadır.

Çok tanrılı dinler dönemindeki bilgi birikim eksikliği, çaresizliğe düşen insanların sorunlarını aşmalarına yeterli değildi. İnançları ; tüm iyilik ve kötülüklerin manevi güçlerden geldiği ve insanların bu güçler tarafından ödüllendirilip cezalandırıldıkları doğrultusundaydı. Bu nedenle çözümünü bilmedikleri oluşumlar karşısında tanrı adını verdikleri koruyucu manevi güçler yaratmışlar; onlara tapınaklar veya adak yerleri yaptırıp hediyeler vermekle sorunlarını çözebileceklerine inanmışlardı. Daha sonraki tek tanrılı dinler döneminde bu tanrıların nitelikleri bazı manevi güçlere devredilmek suretiyle uygulamalara aynı şekilde devam edilmiştir.

Antik çağlarda, doğunun da etkisiyle, Kıbrıs'taki Amatus, Marion, İdalion (Dali), Kition, Ay. İrini, Golgoi (Athienou), Arsos gibi tapınaklara insan ile hayvanların pişmiş topraktan yapılmış heykelleri, Afrodit Golgoi Tapınağı'na da insanların değişik organlarının taştan yapılmış modelleri adak olarak sunulurdu. Yakın geçmişimizde ise Kıbrıslı Türkler ile Kıbrıslı Rumlar, hastaların balmumu ile metalden yapılmış modellerini kutsal sayılan kilise veya tekkelere adak olarak sunarlardı.

Kıbrıs'ın uzak ve yakın geçmişinde sahip çıkılan çoğu manevi inançlarda dil, din ve ırk farkı gözetilmediği anlaşılmaktadır. Toplumların köklerinin belirli ve/veya değişik

kaynaklara dayanması kaçınılmazdır. Geçmiş dönemlerde Önasya ile Mısır'da ortaya çıkan bölgesel kültürlerin Akdeniz dünyasına yayılmalarıyla birlikte kendilerine yer bulmuşlardır. Dünyada ve Kıbrıs'ta model adaklar ile bunlara dayalı inançlar hangi kaynak, manevi güç veya dine bağlanırlarsa bağlansınlar, tarihin derinliklerinden gelen bir geleneğin mirası olduklarına şüphe yoktur. Kültürleri oluşturan örf, adet, gelenek ve görenekler benimsedikleri sürece varlıklarını aynen ve/veya varyantlar halinde sürdürürler; benimsenmeyince de kaybolup giderler. Bu nedenle "Kültür mirası" olarak değerlendirilen uzak ve yakın geçmişimizin aydınlatılmasına katkı sağlayabilecek bulguların bilimsel verilerle ortaya çıkartılıp bilim dünyasına sunulması en içten beklentimizdir.

Sonuç olarak ; yakın geçmişimizde hastalıklar karşısında çaresiz kalan insanların şifa bulmak için manevi güçleri hoşnut etmek için onlara model adacı adamları nesilden nesile devam eden bir inanç şekli olmuştur. Böyle yapılması halinde hastaların şifa bulacağına kesinlikle inanıldığından, bu inançla hastaların sağlıklarına kavuştukları da rahatlıkla iddia edilebilir görüşüdeyiz. Yine de şimdilerde, uzak ve yakın geçmişimizin karanlıklarını doktorlarımız ve modern tıp ile aşmış olmanın gururunu yaşadığımızı da belirterek bildirimizi sonlandırmış olalım.

KAYNAKÇA

-Aid to Bible Understanding, Watc Tower Bible and Tract Society of New York inc. publication, 1971

-Akurgal, Ekrem, Anadolu Kültür Tarihi, Tübitak Popüler Bilim Kitapları, No.67, Ankara, 1999

-Bağışkan, Tuncer, "Ana Tanrıça Kültü'nün Kıbrıs Folklorundaki İzleri Üzerine Bir Deneme", Pygmalion Kültür ve Sanat Dergisi, Sayı.1, Pygmalion Yayıncılık, Lefkoşa, Kiş 1993

56 Halkbilimi

- Bağışkan, Tuncer, "Ana Tanrıça Kültü'nün Kıbrıs Folklorundaki İzleri", Avrupa Gazetesi, 12 Mayıs 1999
- Bağışkan, Tuncer, "Apostolos Andreas Manastırı ve Adak Yeri", Halkbilimi Dergisi, Sayı:27, Halk Sanatları Derneği Yayını, Lefkoşa, Temmuz-Eylül,1992
- Bağışkan, Tuncer, Apostolos Andreas Manastırı ve Adak Yeri", No.6, Avrupa Gazetesi, 14.Mart.1999
- Bağışkan , Tuncer, "Çocuk Yaşamayan Kadınlarla İlgili İnançlar ve Sağlıkta Uygulamaları", Halbilimi Sempozyumları II, KKTC Millî Eğitim, Kültür, Gençlik ve Spor Bakanlığı Yayınları, Kültür Dizisi No.43, Ankara, 1997
- Bağışkan, Tuncer, "Karşılaştırma Yöntemiyle Kıbrıslı Türk ve Rumların Ortak İnanç ve Uygulamaları", Halkbilimi, sayı:11-13, Halk Sanatları Derneği Yayını, Lefkoşa-Kıbrıs,1988-1889
- Bağışkan, Tuncer, "Karşılaştırma Yöntemiyle Kıbrıslı Türk ve Rumların Ortak İnanç ve Uygulamaları", Halkbilimi Sempozyumları II, KKTC Millî Eğitim, Kültür, Gençlik ve Spor Bakanlığı Yayınları, Kültür Dizisi No.43, Ankara, 1997
- Bağışkan, Tuncer, Kıbrıs Türk Halkbiliminde Ölüm, KKTC Millî Eğitim, Kültür, Gençlik ve Spor Bakanlığı Yayınları, Kültür Dizisi No.36'ıncı Kitap, Ankara, 1997
- Bağışkan, Tuncer, "Kıbrıs Efsanelerinde Taş Kesilme Motifi", Halkbilimi Dergisi, sayı.45, Halk Sanatları Derneği Yayını, Lefkoşa, 1997
- Baines, John&Malek, Jaromir Malek, Atlas of Ancient Egypt, Published by Phaidon Press Ltd Phaidon, Oxford-England, 1989
- Bedevi, Vergi, Kıbrıs Tarihi, Kıbrıs Türk Tarih Kurumu Yayınları No.1, Lefkoşa, Ocak 1966
- Boardman, J., "Thelos Aidos", Report of the Department of Antiquities Cyprus 1971, The Department of Antiquities Cyprus Publication, Nicosia, 1971
- Brown, Veronica Tatton, Cyprus BC 7000 Years of History, British Museum Publication, London, 1979
- Cesnola, General Louis Palma di, Cyprus : Its ancient cities, tombs and temples, London, 1877
- Cimok, Fatih, Antioch Mosaics, A Turizm Yayınları, İstanbul, 1995
- Cook, B., F., Cypriote Art in the British Museum, British Museum Publication Ltd, London, 1979
- Cornell, Tim & John Matthews, John, Roma Dünyası, İletişim Atlası Büyük Uygurliklar Ansiklopedisi, Cilt V, İletişim Yayınları, İstanbul, 1988
- Çelgin, Güler, Eski Yunan Dininde ve Mitolojisinde Artemis, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 1986
- Çiğ, Muazzez İlmiye, Sumerli Ludingirra, Kaynak Yayınları, İstanbul, 1996
- Çiğ, Muazzez İlmiye, Kur'an İncil ve Tevrat'ın Sumer'deki kökeni, Kaynak Yayınları, İstanbul, 1996
- Değer, Dr. Mevrure, "İstanbul Ayazmalarında Halk tedavisi", IV. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri, Cilt.IV, K.B.H.K.A.G. Genel Müdürlüğü Yayınları: No.167, Ankara, 1992
- Dikaos, P., A Guide to the Cyprus Museum, Nicosia, 1961
- Dikaos, P.& J.R. Stewart, J. R., The Swedish Cyprus Expedition, Vol.IV, part (IA), The Stone Age and the Bronze Age in Cyprus, The Swedish Cyprus Expedition Lund, 1962
- Dincol, Doç.Dr. Ali M., "Hititler", Anadolu Uygurlikları Ansiklopedisi, Sayı:1, Görsel Yayınları, 1982
- Doell, Die Sammlung Cesnola in the Memoires de l'Academie de Saint Petersburg, 7th series, vol.xix
- Erat, Azra, Mitoloji Sözlüğü, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1972
- Eyuboğlu, İsmet Zeki, Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğü, Sosyal Yayınlar, İstanbul, 1988
- Frazer,L.G.,Adonis Attis Osiris, Studies in the History of Oriental Religion, London, 1907
- Gjerstad, E., The Swedish Cyprus Expedition, (Find and results of the Excavations in Cyprus 1827-1931), Vol.II, Text-Plate, Stockholm, 1935
- Gjerstad,E.&the others, Swedish Cyprus Expedition, (Finds and Results of the Excavations in Cyprus 1927-1931), Vol.III,Text-Plates, Stockholm,1937
- Gjerstad, E., The Swedish Cyprus Expedition, (The Cypro-Geometric, Cypro-Archaic and Cypro-Classical Periods, Vol.IV, part.2, Stockholm,1948
- Grabar, Andre, Byzantium Byzantine Art in the Middle Ages, Arts of the world Publication, Methuen, London, 1966
- Gunnis, Rupert, Historic Cyprus, Nicosia, 1969
- Gurney, O. R., The Hittites, Book Club Associates Publication, London, 1954
- Günbulut, Şükür, Ortadoğu Din Kültürü, Kaynak Yayınları, İstanbul, 1996
- Hançerlioğlu, Orhan, İnanç Sözlüğü, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1975
- Hançerlioğlu, Orhan Hançerlioğlu, İslâm İnançları Sözlüğü, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1984
- Herodotos, Herodot Tarihi, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1991
- Hill, George, A History of Cyprus, Vol.I, Cambridge, 1949
- Hill, G., F., A Catalogue of the Greek Coins in the British Museum, Bologna,1964
- Hislop, Alexander Hislop, The Two Babylons or the Papal Worship, Published by Loizeaux Brothers, Neptur, New Jersey, 1959
- Hooke, Samuel Henry, Ortadoğu Mitolojisi, İmge Kitabevi, Ankara, 1995
- How,W.W.& J.Wells, A Commentary on Herodotus With Introduction and Appendixes,Vol.1,Oxford, 1928
- İslamoğlu, Mahmut, Kıbrıs Türk Folkloru, Kıbrıs, 1969
- Karageorghis, V., Archaeologia Mvndi Cyprus, Nagel Publishers, Geneva, 1968
- Kitabı Mukaddes (Eski Ahid ve Yeni Ahid)
- Lavithis, Renos G., Exploring Cyprus. Land of Eternal

Beauty, Interworld Publications, London, 1985

-Levi, Peter (çeviren: Neşe Erdilek), İletişim Atlası Büyük Uygarıklar Ansiklopedisi Eski Yunan, Cilt.III, İletişim Yayını, İstanbul, 1987

-Meydan Larousse, No.17, Sabah Yayını

-Morton, H.V., In The Steps of St. Paul, Methuen & Co. Ltd. London, 1936, s.116)

-Onasch, Konrad, İcons, Faber and Faber Ltd, London, 1961

-Oppenheim, L.O., Ancient Mesopotomia, Chicago, 1964

-Osgood, James, Cesnola Collection of Cypriote Antiquities, A Descriptive and Pictorial Atlas, Vol. I, Boston, 1884

-Ögel, Prof. Dr. Bahaeddin, Türk Mitolojisi, Cilt.1, Türk Tarih Kurumu Yayınları VII. Dizi – Sa.102, Ankara, 1989

-Paraskevopoulou, M., Researches into the Traditions of the Popular Religious Feasts of Cyprus, Nicosia, 1982

-Peroot, G., & Chipeez, C., History of the art in Phoenicia and(Cyprus) Its Dependencies, Vol. I, London, 1885

-Peroot, G.&Chipeez, C., History of the art in Phoenicia and(Cyprus) Its Dependencies, Vol. II, London, 1885

-Pritchard, James B., The Ancient Near East, An Anthology

of Texts and Pictures, London, 1958, Fig.128

-Rawlinson, G., History of Herodotus, Book I (Clio) No: 199

-Sever, Erol, Asur Tarihi, Kaynak Yayınları, İstanbul, 1996

-Skira, Albert, The Great Centuries of Painting, Byzantine Painting, Gneva, 1953

-Stylianou, Dr. D., "A collection of the Traditions, Customs, Beliefs and Wisdom of the Peasantry of Cyprus", Romantic Cyprus, Nicosia-Cyprus, 1972

-Tollu, Cemal, Mitoloji, Güzel Sanatlar Akademisi Yayınları, No.26, İstanbul, 1964

-Traditional Craftsman of Cyprus, Pansyprian Architectural Heritage Organization publication, Edition Nicosia Municipality, Nicosia, August 1982

-Venedikov, Ivan & Todor, Gerassimov, Thracian Art Treasures, Bulgarski Houdozhnik Publishing House, Sofia, 1979

-Wideson, Reno, Cyprus Images of a Lifetime, Demetra Publications, Limassol-Cyprus, 1992

-Woman in Anatolia, 9000 Years of the Anatolian Woman, Exhibitions Cataloque, İstanbul, 1993

-Yılmaz, Nilay, Ayasofya Müzesindeki İkonlar Kataloğu, Cilt I,II, Kültür Bakanlığı Yayını No.1544, 1545, Yayınlar Dairesi Başkanlığı Tanıtma Eserleri Dizisi No.59, Ankara, 1993

KAYNAK KİŞİLER

Künya No: 3

Kaynak Kişi: Nurettin Zekai Altan

D.T - Yaşı (1989 yılı itibarıyla): 46

Doğum Yeri : Evdim

Künya No: 12

Kaynak Kişi: Ahmet R. Çerkez

D.T - Yaşı (1989 yılı itibarıyla): 77

Doğum Yeri : Lefkoşa

Künya No: 32

Kaynak Kişi: Hüseyin Karabacak

D.T - Yaşı (1989 yılı itibarıyla): 82

Doğum Yeri : Çatöz

Künya No: 44

Kaynak Kişi: Havva M. Reyhan

D.T - Yaşı : 1922

Doğum Yeri : Limasol

Kaynak Kişi: Pembe Rifat (Aktaran : Torunu

Ahmet Erdengiz) 1986 – 1978 Lefkoşa

Research... Research... Research... Research... Research... Research...

THE CYPRUS THAT IS PASSING

„Situated among lemon groves, Lapithos is a charming village noted for it's lace and pottery...“ (1)

.....“Lapithos surrounded by lemon and orange-groves....“ (2)

This is one of the most beautiful villages in Cyprus, entirely surrounded as it is by orange and other fruit trees, It is lucky in that it has a perpetual stream of water which issues forth from the hillside above the village.....“ (3)

„Lapithos, two leagues from Cerines was also an ancient capital its last king being Pisistratus a companion of Alexander the great. Now it is a village of the same name, wonderfully fertile, and quite famous for its excellent lemons. They say that in the earliest ages Cinaras, son of Agrippa, here first discovered the art, still practised, of making earthen vessels.....“ (4)

For more than sixty years architects from America and Europe have been attracted to the villages of the East Mediterranean. The architecture of the Aegean islands, the hill villages of central and southern Italy has been the subject of theses, books and studies,

Brain A. SELF

documenting places which are, today, still mostly in existence. Villages in the Sun by Myron Goldfinger and Bernard Rudofskys, Architecture without Architects became classic works which influenced an entire generation of young planners and designers.

A major catalyst for these investigations was the need for mass housing after the second world war. New and cheaper materials, and methods of mass production enabled the relatively fast erection of large numbers of suburban dwellings. These „new neighbourhoods“ almost planned themselves, their determinants being little more than the provision of straight lines of services (water, electricity) and the automobile. Radial roads from a central hub, chequered grids, diamond patterns - whatever the geometric layout, the effect was the same: monotonous, uniform and „soulless.“ Standard dimensions and units produced identical concrete blocks, identical rooms, identical houses.

Not only the inhabitants of these standardised boxes for living in experienced a sense of environmental sterility, but their

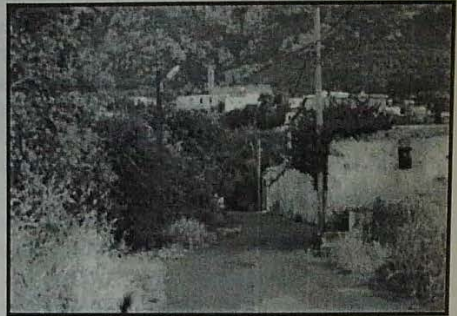
planners and architects were conscious that „something was missing.“ Unable to find inspiration or examples from their own past they turned elsewhere, to the traditional settlements and dwellings where a timeless way of building has been practised for centuries. (5)

Out of all the studies, photographs, measurements, careful analysis and sometimes years of living in these Mediterranean villages few principles have been actually extracted by architects which can be used as design parameters for the creation of new settlements in industrialised Western countries. Most of the projects which have been realised in the United States and Europe amount to little more than emulation: small scale, exclusive and expensive, little replicas of Mykonos, Assisi or Skyros. It is impossible to transpose an entire culture, and this is one reason why these settlements are now so appreciated, cared for, and mostly protected.

The Spirit Of Place

The Spirit Of Place 1991

The Heart of Turk Mahalle

Why is it that traditional villages in Spain, Italy, Greece and other parts of the Mediterranean are attractive not only to Architects but to most people who experience them? Most of the answer is bound up with an architecture that is in harmony with its climate, environment (locality) and culture. As an example we take it for granted that all the windows in these houses are vertically proportioned, that is they are higher than they are wider. Why should this be so? Because horizontally proportioned windows would allow a much greater amount of direct sunlight into a room for a longer period, leading to greater discomfort in the summer months. In most of these countries the light is so intense that the indirect light of the sun is adequate for illuminating the room.

The use of available natural materials, wood, stone, lime and plaster, age differently than plastic and even iron – they show the passing years and the effects of weather in a way that seems completely “natural” and “pleasing” to us. In fact indigenous builders

accepted the aging of building materials as a factor contributing to the quality of their houses, the sun turns adobe mud brick walls dry and hard, the aging of wood stops warping, the absorption and evaporation of moisture weathers wood structures and lime plastered walls.

Natural obstacles such as hills or rocks were built around or even onto. Settlements in valleys, on mountainsides for protection from pirates or prevailing winds, beside fresh water or the sea were all examples of a people who were able to integrate their settlements closely with the natural environment. In these small communities there was no place for monotony – they grew by slow, organic and historical accretion. The artisan/creator worked without plans but was familiar with the physical requirements and restrictions imposed by his materials. These were limited, and together with social and climatic needs determined the framework within which he created.

Cyprus, the Orphaned Realm (6)

Traditional domestic architecture on Cyprus is not to be found in the libraries of books about the settlements of the Mediterranean area. Islamic architecture was a set of planning and design principles which generated buildings from the Atlantic to Samarkand. Ottoman architecture was an influence reaching as far as Egypt and produced many important buildings in the empire of that name. But apart from two areas of traditional Ottoman housing in Lefkosa and several rare public buildings, eg the Mahmut II library, there is little of note from that period. However

it is worth emphasising that one of the defining characteristics of Islamic architecture and of one of its greatest flowerings – the Ottoman period – was their ability to respect and adapt to those buildings in the different lands they administered. The most notable examples in Cyprus being the great Lusignan/Gothic cathedrals of Famagusta and Nicosia, which owe their high state of preservation to the fact that they were converted 450 years earlier into mosques, not it should be noted by major acts of elimination or demolition, but primarily by the addition of the minarets. While Venetian architects of that period destroyed, the Ottomans afterwards utilised.

Is there a recognisable architecture of traditional dwellings in Cyprus, and if so what does it look like? The white sugar cubes of Mykonos or Skyros tumbling down to a turquoise sea. or the gaunt grey stone, grey slate and steeply pitched roofs of a Catalan mountain village are familiar images to most architects. They are like parts of speech, of a language which is still not fully understood, but recognisable as the pure translation of a specific and particular environmental situation, the true law of the formation of an architectural work

It must be said that whatever is indigenous to Cyprus has to be looked at through the prism of its past losses. Eleven times conquered and or occupied, subject (in the Karpas particularly) to the depredations of pirates, earthquakes and forest fires, there is no village, town or city which can show unbroken continuity of habitation over all or even most of these periods. But nevertheless there is a recognisable type of domestic

dwelling and a clearly organised pattern of settlement still to be seen in Cyprus. (This study does not exclude other dwelling types or settlement patterns on Cyprus but is exclusively concerned with North Cyprus and in particular the villages of the Kyrenia mountain range (7)

Lapta, an orphaned village

The rectangular, high ceilinged, flat roofed and stone houses of Lapta have precedents and counterparts in similar houses in Southeast Anatolia. The purpose of the vertically proportioned windows(which they all have) has already been pointed out. High ceilings helped to maintain a cooler environment in summer, flat roofs were used for sorting and drying pulses and vegetables, and for sleeping on, particularly in August. The thick (45 to 50cm) stone walls – were – and still are durable, aesthetically pleasing and in autumn and spring slow down heat loss and heat build up respectively.

The basic unit of these houses is a rectangular volume approximately 7,50metres long, 3,50m wide and 3,50m in height. The simplest house is one of these units or rooms. Different permutations of several of these basic spaces were put together according to the orientation to the sun, views and prevailing weather, the location of primitive fireplaces (for cooking) the relationship to gardens and animal stalls, the size of the family and other factors. The intermediate spaces between inside and outside living (terraces, porticos, patios, etc). were often defined by either one (significantly placed) or several stone arches.

It is not the purpose of this article to describe or analyse these dwellings at length but simply to point out that they represent a generically definable building type, which could be the basis for a study. They are components (albeit very important ones) of a settlement – a village- which grew over time by working with nature, rather than attempting to subdue or transform it – into something harmonious.

A truism amongst many architects is that the space between the buildings is often more important than the buildings themselves. The implied principle being that these spaces should be cared for, not neglected, and given a meaning which is more than something left over for cars or at worst abandoned rubbish. But in the West, particularly in outlying urban and suburban areas a political and economic dichotomy exists between public and private, which together with inflated land values has led to the creation of large numbers of spaces to which no designated and useful purpose can easily be given. Looked at from this aspect Lapta has some unique characteristics; space was not wasted, pieces of utilisable land, however big, were given a purpose. Sadly, since 1974, neglect has started to alter this picture, itself the result of a conflict of responsibility between private and public ownership

The architectural character of the Lapta houses briefly outlined above can be described as simple and rational and possesses a restrained sort of dignity, both of which are typical characteristics of early Ottoman architectural influence. And yet they are neither Turkish nor Greek - but Cypriot. And

they were constructed by builders from both communities. They can be classified with the traditional houses of Patmos or Andalusia as examples of idigenous, humble buildings of the soil, whose natural functions were truthfully conceived and invariably rendered with natural feeling. (8)

The climate of Cyprus is benign, with long hot dry summers and short, cool winters, and intensive solar radiation, especially in summer. Village houses were not built closely together for climatic reasons or for protection as in so many isolated mountain villages in parts of Spain or Italy. Although the inhabitants of Lambousa were forced to relocate further towards the mountains behind them by Arab raiders sometime in the 7th century, the resulting village of Lapithos was not conceived as a fortress. On the contrary it adapted itself to a panoramic openness which can be seen today from the main coastal road passing below. This open and organic quality comes not only from the symbiotic relationship the buildings have with the steep and precipitous topography of the lower mountainside, but most importantly – from the large citrus plantations between the buildings. Lapta was an agricultural village, and although famous for its pottery, silk and bone-handled knives – the lemon and orange groves gave rise to its beauty and reputation. The character of the village is bound up with these fruit gardens no less critically than the space between the notes in a piece of music. Today they are under threat, in some cases on the edge of destruction while others are irrevocably lost.

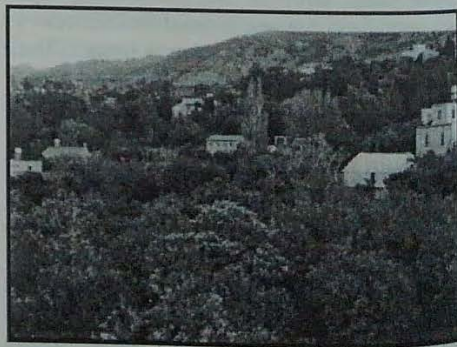
The topography of Lapta could be described

**Türk Mahalle – The Community
Within The Village**

Türk Mahalle - Community With In A Village

as having three basic features. The heavily wooded ravines, precipices and slopes on which agriculture or building was not possible. Long, narrow and ribbon-like terraces following the east-west line of the mountains, where the roads through the village found their natural way. And larger, flatter areas suit-

A View From Türk Mahalle

A View From Turk Mahelle

able for citrus and olive groves. Many of the houses are built adjacent to the roads, often on exposed rock in order to maximise the amount of arable land. The Ottoman system of land tenure also played a role in land use and until recent times the average size of a cultivable plot was around 5 donums. (9) Terraces and retaining walls were also formed to obtain cultivable land. Regrettably the purpose and construction of these walls is not as well understood as it was in the past, with the result that the village is beginning to witness erosion and land loss.

The former Turkish quarter of Lapta contains the history and the character of the whole village. Until very recently it was possible to walk down its main thoroughfare – Anadolu Sokak and experience how it would have been a century ago. Several stone houses of the kind described above, a small white chapel marking the boundary with the next quarter. A narrow and winding road with glimpses of the sea over the tops of lemon trees. Further down, the almost vanished remains of what was once certainly a noble Ottoman house,

vanished except for a particularly fine and large hamam, the survival of which is a great testament to the builder. And at the bottom on the corner – the mosque, adjacent to which were, also until recently, the remains of the Turkish school. Nearby lives a Turkish Cypriot family in a house which has been in their possession for seven generations. The present owner was born in the house and went to the school next to the mosque. Turning the corner and following the road to the east, another corner turned brings a flour mill into view, behind and above it like a great stone shoulder, a part of the aqueduct which brought water from the springs above Baspinar, a source from which once flowed one and a half million gallons a day across the narrow coastal plain to the sea (10) On the next corner, almost opposite the mill is a bakery. Further down the little hill on the next corner (Lapta, village of corners and visual surprises!) is the coffee shop photographed for Patrick Balfours book, *The Orphaned Realm*.

The coffee shop is exactly as it was in the photograph although the building is now used as a house. The flour mill has long ceased to function, but the stone walls and arches are completely intact. Some of the houses have been modernised, a few have been restored to their original state.

The past and present show a continuity and the clustered lines of ancient palm trees which still stand among vanished Ottoman houses rise in splendid natural dignity above the seas horizon.

Roads, mosque, Greek chapel, houses (all of a style) views, water, mill, baker, coffee

shop. All these together with the lemon groves, the almond and oak trees, the large rocks used to demarcate land boundaries, all of these make a place. Together with those trees which appear without bidding but still obediently line the roadside: pomegranate, bay leaf, persian lilac. And above all the citrus groves between the buildings and the clusters of buildings which have preserved the density and the balance of Lapta, and which have until now kept it a village.

Architecture as Memory

A sense of continuity in the built environment is important to human beings. Some places are important because they tell us about who we are. Significant places help us to understand the past, they enrich our lives now and we expect them to be of value to future generations. Ruins, archaeological sites, villages, agricultural landscapes, all these can fall within the definition of a place and in many European countries, in America and even Australia it is now understood that to arbitrarily destroy significant places is to impoverish our present and our future.

It is clear from what has been written that Lapta has certain features and characteristics of natural beauty which could be considered unique. Few Italian hill villages had gardens. And the density of the Greek island villages has brought a new phrase to the negative environmental vocabulary:

noise pollution. With the ruins and buildings of Lambousa, other sites being discovered, a setting of great natural beauty,

a wonderful climate and fertile gardens – Lapta has more than its share of advantages. Why then have we referred to it as an orphaned village – and to threat, destruction and loss?

The first point is easy to answer. Lapta, (and other villages) is not under the protection of any Planning Authority, as for example is the walled city of Lefkosa and the Turkish Quarter of Girne.

Some minor building regulations yes. But the most important criteria, the limiting of buildings to 2 storeys, adherence to the most essential characteristics of the Cypriot village house – flat roof and vertically proportioned windows, siting parallel to the road – these are missing and no architect would be unduly constrained by such restrictions. The indigenous builder understood the principle of diversification in repetition.

But what of threat, destruction and loss? This is more complicated because architecture and particularly planning can only be discussed academically to a certain point before politics and economics enter the equation. The politics of communities in conflict, settlement and resettlement, or the fact that it is hardly possible to talk of a North Cypriot economy is not a matter for discussion in this short article. But nevertheless certain observations can be stated in an objective manner. Furthermore, were there a Planning Authority with wide jurisdiction over Lapta, and a normal fully functioning economy – these observations would be the subject of proper debate and dealt with accordingly.

1. Houses in villages were built by and for the people who needed them. They knew the village and conformed to its spirit of place. This conformity did not lead to sterility but to integration and visual harmony.

2. New houses are being built in Lapta which are imported from an alien culture. The ubiquitous three-bedroomed house with pitched roof and swimming pool and horizontally proportioned windows is intended for an anonymous user/owner who has no prior understanding of the environmental damage which has to be inflicted to secure their (often) "second home in the sun."

3. Not only is a swimming pool environmentally unfriendly but the projects themselves are economically unfriendly in the sense that they deny an important need. Young Turkish Cypriot couples cannot afford to buy these kind of houses.

4. Speculation is a form of gambling. Speculative housing may or may not be sold. The coastal road between Girne and Lapta (and elsewhere) is littered with housing projects which are unsold, empty. The fact that Lemon Groves of several donums in Lapta are now being razed to build speculative houses on is therefore questionable, given the fact that it is these gardens which give the village its uniquely irreplaceable character and identity.

5. Preservation and conservation makes good economic sense in the case of Lapta. Tourists have always walked up through Turk Mahalle on their way to Baspinar because of

its qualities as a scenic route – now partially destroyed. In a healthy tourist economy good rented accommodation for tourists makes itself known because of these routes, thereby developing a sustainable source of income.(11)

6. Cyprus, especially recently in the North has suffered extensively from fire damage. The extent to which climatic changes have taken place as a result is still not fully understood. Trees are valuable and entire citrus groves are significantly valuable.

7. The present embargo on North Cyprus will not last forever. It is a short sighted policy not to realise that Lapta and adjacent areas produce citrus fruit in a significant volume related to the possible benefits to the village itself. (12)

8. until a policy is developed and applied which recognises that not every piece of land which exists is appropriate or suitable to be built on, a quantifiable threat will hang over the villages of the Kyrenia mountain range. The practice of designating areas of use (Zoning Laws) in other countries is not a luxury, but a vital necessity which allows competing and free market needs to be channelled towards constructive rather than destructive ends.

Conclusion

The above observations have been listed in this form to show that sociological, economic and political considerations are interwoven with the question of the destruction of a common cultural heritage. Naturally other factors are also in-

volved but in such a short article as this it is not possible to go into the the extensive topic of Conservation. The purpose has been to sketch a context in which it might be possible to initiate rational debate and discussion. Other countries in the Mediterranean region have learnt their lesson well. There is no substitute for the experience of the actual place. It is poignant that Turk Mahalle and the whole village of Lapta itself has been blessed with so many riches. It remains to be seen how many of them will only ever be experienced one day in the pages of a guide book

Notes

1. North Cyprus, a complete Guide (London, Pilot Publications 1991)

2. Blue Guide to Cyprus (Ed. I. Robertson) London 1981

3. Historic Cyprus, Robert Gunnis (Nicosia, Rustem, 1936)

4. *L'isole piu famose*, Venice, 1576

5. The concept of a timeless way of building which is relevant to the way we live today can be found in the pioneering works of Christopher Alexander: *A Pattern Language* (OUP, New York 1977) and *The Timeless Way of Building* OUP, New York, 1979)

6. The title of a book by Patrick Balfour (London, Percival Marshall, 1951) Extensive

decriptions are given of everyday village life in Lapithos, especially its markets and fairs.

7. It is fortunate that the village of Dagyolu on the south side of the Kyrenia range has found an articulate witness to the timeless way of building. See Angelina Di Fazios' article and photographs in which she describes the beautifully crafted old style buildings built from local materials which kept people cool in summer and warm in winter. (Cyprus Today newspaper, issue no. 577)

8. For an excellent study of the ways in which indigenous builders produced (and today still produce) buildings of simplicity and beauty, with limited means and out of the experience of centuries – see *Beyond Shelter, Anatolian Indigenous Buildings* by Kemal Aran (Tepe Architectural Cultural Centre, Ankara, 2000)

9. *Cyprus, a Chronicle of its Forests. Land and People* by J.V. Thirgood (University of British Columbia Press, Vancouver 1987)

10. *Ibid.*

11. The idea of increasing the prosperity of local areas and simultaneously caring for the environment is usefully described in the paper: "Ten Green Commandments for a sustainable model of tourism in the Mediterranean." (EFGP, Mediterranean Network, Ibiza, October 1996)

12. *Ibid.*

“Kıbrıs Türk Halk Dansları Çalışmalarının 29. yılına Girerken”

Fatoş GİRİTLİ

Halkbilimi (folklor) ve Halk Dansları

Halk Dansları; Bir ülke ya da belirli bir bölge halkına ilişkin, maddi ve manevi alandaki kültürel ürünleri konu alan, araştıran, derleyen, sınıflandıran, çözümleyen, yorumlayan ve son aşamada bir bileşime vardırılmayı amaçlayan bir bilim dalı olan Halk Bilimi, bir diğer adı ile Folklor'un konularından sadece biridir.

Halk Dansları, zaman içinde derinlik ve mekan içinde yaygınlık özelliğine sahip, belirli bir devre ya da şahsa ait olmayan, anonim olan ve toplumların yıllar yılı, nesilden nesile aktararak yaşattığı kültür değerlerinin vazgeçilmez ürünlerinden birisidir. Buna bağlı olarak, bu özellikleri taşıdığı sürece toplumsallığını korur. Zengin tavır özellikleri ve icra gelenekleriyle, toplumların oluşumları esnasında geçirdikleri tarihsel ve sosyolojik dönemlere ait, kültürel etkileşimlerin izlerini taşıyan Halk Dansları tüm bu etkenlerin ışığında bir toplum imajı ortaya koyar.

Kıbrıs adası, tarihi boyunca birçok farklı kültürlere ev sahipliği yaparken, aynı zamanda da birçok Akdeniz medeniyetlerinin sergileyicisi olmuştur. Kıbrıs'ın konumu ve yaşanan farklı evreler, tarihsel süreç içerisinde Kıbrıs'ın doğal olarak kendine özgü bir kimliğinin oluşmasında etkili olmuştur. Kıbrıs Türk halkının kendine has aksanı, geleneksel yaşamı ve benzeri kültür değerleri bu kimliği doğrulayan unsurlardan sadece bir kaçıdır. Halk kültürü, ait olduğu toplumu toplum yapan değerlerin tümüdür ve toplumdaki soyutlanması halinde toplumun özgünlüğünün, ruhunun ve toplumsal bağlarının yok edilmesi demektir ki buda toplumların manevi yönden zayıflamasına ve dejenere olmasına en büyük etkenlerden biridir. Konumuzu oluşturan Kıbrıs'taki Halk Dansları çalışmalarına geçmeden önce Halk danslarının yüzeysel bakıldığında görüldüğü gibi sıradan bir eğlence olayından ibaret olmadığını anlaşılabilmesi açısından konu ile ilgili genel olarak kısa bir tanımlama yapmakta yarar var.

Halk Dansları eğitim ve öğretim sürecinde amaç; Halk Danslarının geleneksel yapısının, tarihsel kökenlerini doğru ve eksiksiz olarak aktarabilmenin yanında, bireylerin toplumsallaştırılmasını, fiziksel, zihinsel, sosyal ve psikolojik yönlerden bütünlük arz eden bir gelişme kaydetmelerini sağlamaktır.

Halk Dansları çalışmalarımızın tarihsel süreç içindeki gelişimi

Kıbrıslı Türklerin Halk Dansları alanında yaptıkları ilk çalışmalara baktığımızda, özellikle 1956'lı yıllardan itibaren bu çalışmaların başladığını ve Türkiye'nin çeşitli bölgelerinden adaya gönderilen Türkiyeli öğretmenler tarafından yürütüldüğünü görürüz. Bu dönemde " Milli Oyunlar " başlığı altında sürdürülen Halk Dansları çalışmalarında Türkiye'nin değişik bölgelerine ait oyunlar öğretilmiş ve buna bağlı olarak 1958 yılında ilkokul öğretmenlerine yönelik ve ilkokullarda öğretilmesi amacıyla Anadolu Oyunları kursu düzenlenmiştir.

Bunun ardından, Birleşmiş Milletler Barış gücünün 1968 yılında organize ettiği bir gecede, ilk kez Kıbrıs Türk ve Rum Halk Dansları Toplulukları sahne almış ve bu gecede Kıbrıslı Rumlar tamamen Kıbrıs'a özgü oyunları (Karşılamarlar, Orak, Mendil, Bıçak, Elek, Sırtı vs), kostümleri ve müzikleri sergilerken, Kıbrıslı Türkler bu gecede, Kıbrıs Türk Halk Danslarından ilgisiz bir şekilde Türkiye oyunlarını sergilemişlerdir.

Daha sonra 1971 Yılında Kıbrıs Türk yönetiminin Gençlik, Spor ve Kültür İşleri Dairesi kurulmuş ve bu daireye bağlı olarak bir araya gelen 30-40 kişilik bir toplulukla devlet

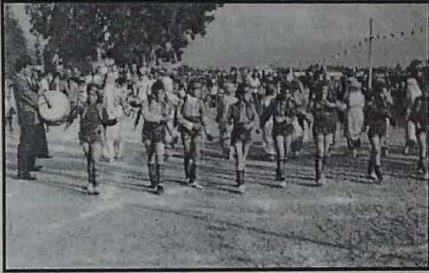
çatısı altında bir çekirdek kadro oluşturularak Türkiye'nin Gaziantep ve Elazığ yörelerine ait oyunlar sergilenmeye devam edilmiştir. (Bu arada Kıbrıslı Türkler kendi düğünlerinde ve halk arasında düzenlenen eğlencelerinde doğal olarak kendi büyüklerinden öğrendikleri geleneksel Halk Danslarını geleneksel müzikleri eşliğinde oynamaya devam etmişlerdir.)

1973 Yılında ilk kez bir festivale (1. İzmir Uluslararası Akdeniz Festivali) katılan topluluğun, Gaziantep yöresi oyunları ile sahneye çıkmasının ardından, "Kıbrısın oyunu yok mu?" "düğünlerinizde oynadığınız oyunlar bu oyunlar mı?" gibi sorular ile karşılaşmış olması, grubun adaya döndükten sonra Kıbrıs oyunları ile ilgili araştırma ve derleme çalışmalarına yönelmesine neden olmuştur. Daha sonra Kıbrıslı Türkler tarafından 1973'te düzenlenen yerel Halk Dansları şöleninde, Türkiye oyunları sergilenirken bu şölene Kıbrıs Türk Halk Danslarından örnek verebilecek birkaç kişinin (halk arasında) davet edilmesi sonucunda o güne kadar henüz derlenmeye başlanmamış olan Kıbrıs Türk Halk Dansları örnekleri (orak, mendil ve bıçak oyunları) ilk

1971 Yılında Kumsal ilkokulu Kılıç Kalkan Ekibi

kez bu şölede sergilenmiştir. Bunun ardından başlatılan ilk araştırma ve derleme çalışmaları sonucunda, Lefkoşa, Hamitköy ve Evdim'den 6 oyun derlenmiş ve böylelikle ilk kez 1974 yılında, Kıbrıslı Türkler Türkiye oyunlarından kendi geleneksel oyunlarına geçişi sağlamışlardır.

1971 yılında Silifke Oyunu Oynayan
Kumsal İlkokulu Çocuk Ekibi

“Kıbrıslı Türklerin 1956’lı yıllarda başlayan ve 18 yıl boyunca sadece Türkiye oyunlarına yönelik sürdürülen Halk Dansları çalışmalarına, 1974 yılından itibaren Kıbrıs Türk Halk Dansları çalışmaları da eklenmiştir.”

1977 yılında, Kıbrıs Türk Folklor alanında etkili olabilecek bir dernek oluşturma çabaları sonucunda, kısa adı Has-Der olan “ Halk Sanatları Derneği ” kurulmuştur. Bu dernek kendi imkanları çerçevesinde faaliyetlerini birçok araştırma ve derleme çalışmalarına yöneltmiş, yapılan çalışmaları 1986 yılında ilk olarak yayınlamaya başladığı Halkbilimi isimli dergilerine de yansıtmıştır. Araştırma çalışmalarının yanısıra düzenlediği sempozyum, konferans, sergi ve benzeri

organizasyonlarla halk bilimi ve halk dansları alanındaki çalışmalarını günümüze kadar geliştirerek taşımış olan Halk Sanatları Derneği, bu alanda ciddi bir mesafe kaydedilmesinde etkili olmuştur.

Bu arada tarihin son dönemlerinde yaşanan savaş ve göç olaylarının Kıbrıs Türk ve Rum halklarını olumsuz yönde etkilemiş olması, Kıbrıs Türk Halk Dansları alanında bazı karmaşaların yaşanmasına ve bu alandaki çalışmaların olumsuz yönde etkilenmesine neden olmuştur. Bu dönemde Kıbrıs Türk Halk Oyunları derleme çalışmaları sonucunda tesbit edilen ve sahnelenen oyunlar bir yandan “ Rum oyunu ” diye reddedilirken, diğer bir yandan da düğün dernek ve halk eğlencelerinde büyük bir coşkuyla oynanmaya devam edilmiştir. Bunun yanında Kıbrıslı Rumların ilk Halk Dansları çalışmalarına baktığımızda 20 yy. başında bu çalışmalara başlanmış olduğunu ve ilk kez 1910 yılında Christos Aposdolides’in “Cyprus Songs and Dances” adlı kitabında 21 oyun müziğinin yayımlandığını görürüz.

Yine buna bağlı olarak Kıbrıslı Türklerin araştırma çalışmalarına geç başlamış olması (1974), yapılan çalışmaları ve kaynaklara ulaşabilmeyi güçleştirmiş hatta bazılarının da zaman derinliğinde kaybolmasına neden olmuştur. Buna en belirgin örnek ise Aziziye Sirtö diye adlandırılan oyundur. Hem Kıbrıslı Türklerin hem de Kıbrıslı Rumların oynadıkları, Aziziye Sirtö adındaki oyunun bestesi 19.yy Osmanlı Padişahlarından Sultan Abdülaziz’e ait olmasına rağmen bu beste, Kıbrıslı Türklerin derleme çalışmaları sonucunda tesbit edilen Aziziye Sirtö oyun müziği ile karşılaştırıldığında,

bazı eksikliklere rastlanmış, Kıbrıslı Rumların icra ettikleri şeklinde ise ezginin orijinalinin aynı şekli ile icra edildiği görülmüştür. (Azize Sirto, Müzikolog¹⁰⁵ Bülent Alaner'in kolleksiyonunda orjinal el yazması olan bir kitapta tesbit edilmiştir.) 1980 yılından itibaren ise Kıbrıs Türk Halk Danslarına yönelik ilginin her geçen gün hızla artmış olduğu görülmektedir. İçinde bulunduğumuz 2003 yılına kadar gelinen noktada, hızla yaygınlaşan halk dansları çalışmaları, çeşitli kurum ve kuruluşlarca yürütülmekte ve her yaştan insanın oluşturduğu geniş bir kitleye bu alanda eğitim verilmektedir. 2003 yılının ortalarına yaklaştığımız bu günlerde ülkemizde Halk Dansları eğitiminin verildiği kurum ve kuruluşları aşağıdaki gibi sıralayabiliriz.

- 1- Dernekler
- 2- Belediyeler
- 3- İlkokullar
- 4- Ortaokullar
- 5- Liseler
- 6- Üniversiteler
- 7- Gençlik Dairesi ve Gençlik Merkezleri
- 8- Kültür Dairesi

Yukardaki listeye bakıldığında, ilk başlangıcından bu yana (yani 29 yılda) Kıbrıs Türk Halk Dansları çalışmalarının oldukça ciddi bir insan kitlesine yaygınlaşmış olduğunu gözlemlemekteyiz. Bu yaygınlaşma Halk Dansları eğitiminin toplum bireylerine olumlu yönde kattığı sosyal, psikolojik, fiziksel ve kültürel değerler açısından çok sevindiricidir.

Fakat bu çalışmaların içeriğine ve yönelimine baktığımız zaman, sürdürülen çalışmaların yüzeysel ve sadece halk danslarının sahnelenmesi yönünde ilerlemiş

olduğunu, Halk Danslarının araştırılması ve geliştirilmesine yönelik yapılan çalışmaların ise 1977'de kurulan Halk Sanatları Derneği ile sınırlı kaldığını görmek de oldukça ciddi ve düşündürücü bir gerçektir. Halk Dansları, eğitim, kültür ve sanatla içiçe olan ve her boyutu ile ayrı ayrı ele alınması gereken bir çalışma alanıdır ve herşeyden önce bu alanda sağlıklı bir çalışma yapılabilmesi için de bilimsel çalışmalar sonucunda hazırlanmış bir arşiv ve bu alanda eğitim almış eğitimcilere ihtiyaç vardır.

1992 yılında Hasder Halk Dansları çalışması

Bugün 2003 yılının ortalarına yaklaştığımız şu günlerde K.K.T.C.'de bu alanda çalışma yapan oldukça fazla kurum ve kuruluşun olmasına rağmen hala daha bir arşivin olmaması oldukça dikkat çekici bir durumdur. Bununla birlikte **yürütülen çalışmaların yoğunluğunun sadece halk danslarının sahnelenmesi ve büyük oranda da yurt dışındaki festival ve etkinliklere katılma yönünde olması, zaman içinde halk danslarının amaç olmaktan çıkıp, yurt dışına gidebilmek için bir araç haline getirildiğinin açık bir göstergesidir !**

Halk Dansları, yürürlükteki yasalara göre hem bir **eğitim** konusu olması açısından, hem de **kültürel** bir derinlik taşıması açısından, Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı'nın denetiminde yürütülmesi gereken bir alandır. Buna bağlı olarak günümüz şartlarında bu alanda yaşanan olumsuzlukların muhatabı eğitim yönü ile, Genel Yaygın Eğitimin bağlı olduğu Mesleki Teknik Eğitim Öğretim Dairesi, kültürel boyutu ile de Kültür Dairesidir.

Yaygın Eğitim

Yaygın eğitimin özel amacı, K.K.T.C. Milli Eğitiminin genel amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olarak, örgün eğitimden yararlanamamış veya örgün eğitimin herhangi bir kademesinden ayrılmış veya herhangi bir kademesinde bulunan yurttaşlara, örgün eğitimin yanında veya dışında verilen eğitimin tümünü kapsar.

Yaygın Eğitimin Amaçları:

1- Yurttaşlara okuma ve yazma öğretmek ve örgün eğitimden yararlanmamış olanlara eksik eğitimlerini tamamlamaları için sürekli eğitim olanakları hazırlamak.

2- Yurttaşlara, çağın bilimsel, teknolojik, ekonomik, sosyal ve kültürel gelişmelerine uymalarını sağlayıcı eğitim olanakları hazırlamak.

3- Milli benliğimizi ve kültür değerlerimizi koruyucu, geliştirici, tanıtıcı ve benimsetici nitelikte eğitim yaparak Atatürk Milliyetçiliği doğrultusunda sosyal ve kültürel bütünleşmeye katkıda bulunmak.

4- Toplu yaşama, dayanışma, yardımlaşma, birlikte çalışma, örgütlenme ve kendi toplumsal kaynaklarını koruyup geliştirme anlayış ve alışkanlıklarını kazandırmak.

5- Sağlıklı yaşama biçim ve yöntemlerini benimsetmek, boş zamanları iyi ve yararlı bir biçimde değerlendirme beceri ve alışkanlıklarını kazandırmak.

6- Kısa süreli ve kademeli eğitim uygulayarak ekonomimizin gelişimi doğrultusunda, plan hedeflerine ve istihdam politikasına uygun meslekler edinmelerini sağlayıcı olanaklar hazırlamak.

7- Çeşitli mesleklerde çalışmakta olanların hizmet içinde daha iyi yetişmeleri ve gelişmeleri için gerekli bilgi ve becerileri kazanmak. (www.mebnet.com)

K.K.T.C. Milli Eğitim Sisteminin genel yapısı incelendiğinde Halk Dansları Eğitiminin Yaygın Eğitim kapsamına giren bir eğitim konusu olduğu açıkça görülmektedir.

Halk Dansları Genel Yaygın Eğitim konularından birisi olmasına rağmen, Devlet bünyesinde çalışan topluluklar dahil, bu alanda yürütülen çalışmaların denetimi ve gözetimini üstlenen hiçbir resmi kurum veya kuruluş yoktur ve her grubun işleyişi ve eğitimi kendi hocasının inisiyatifindedir ki; bugün

1986 yılında Hasder Halk Dansları Ekibi

1986 yılında Hasder Halk Dansları Ekibi

içinde bulunduğumuz şartlarda kurum ve kuruluşlarda halk dansları eğitimi verebilmek için gerekli herhangi bir kriter veya herhangi bir eğitim almış olma şartı yoktur. Halk Danslarının eğitim boyutu ile direk olarak ilgili olması gereken Mesleki Teknik Eğitim Dairesi, Yaygın Eğitim konularından sadece ikisi olan, Okuma Yazma Kursları ve Köy Kadın Kursları ile ilgilidir.

Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığına bağlı Kültür Dairesi ise Halk Danslarının kültürel boyutu ile direk olarak ilgili olması gereken daire olmasına rağmen, bu alanda çalışma yapan Halk Dansları topluluklarına öncülük yapabilecek bir çalışmaya sahip olmamakla beraber (ki bu da ciddi bir arşiv ile yapılabilir), daire çatısı altında yürütülen Halk Dansları çalışmalarının, derneklerin çalışmalarından tek farkı, topluluğun gerek yaptığı etkinliklerde gerekse yurt dışına giderken, tüm finansın ilgili Bakanlık tarafından karşılanıyor olmasıdır.

Bunun yanında Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı tarafından ilkökul, Ortaokul ve Liselerarası Halk Dansları yarışmaları, Çalışma Sosyal Güvenlik Gençlik ve Spor Bakanlığına

bağlı Gençlik Dairesi tarafından da Üniversitelerarası Halk Dansları yarışmaları her yıl geleneksel olarak düzenlenmektedir ve bu yarışmalarda birinci gelen okullar yurtdışına gönderilerek ödüllendirilmektedir. *Bu yarışmaların düzenlenmesi Halk Danslarının yaygınlaşmasında ve popülerliğinin artmasında büyük rol oynaması açısından yararlı olmasının yanında, Halk Dansları alanında yaşanan sorunları daha da içinden çıkılmaz bir hale getirmektedir. Sorun yine arşiv eksikliğinden kaynaklanmaktadır ve arşiv olmadığına göre yarışmada uygulanan değerlendirme kriterlerinin hangi kaynağa dayandırıldığı sorusunu gündeme getirmektedir.*

1998 yılında Milli Eğitim, Kültür, Gençlik ve Spor Bakanlığı tarafından düzenlenmiş olan I. Kültür Sanat Kurultayı'nda oluşturulan Folklor ve Etnoğrafya Alt Kurulunda, Halk Dansları ile ilgili kurum ve kuruluşların temsilcilerinin yaptığı çalışmalar sonucunda, Halk Dansları alanında saptanan sorunlar ve bu sorunların çözüm önerileri ilgili bakanlık tarafından hayata geçirilmemiştir. Bunun ardından 2001 yılında II. Kültür Sanat Kurultayı yapılmış ve 1. Kültür Sanat Kurultayı'nda da vurgulanan sorunlar ve çözüm önerilerine zaman içerisinde yenileri eklenerek, raporlar II. Kültür Sanat Kurultayı'na tekrar sunulmuştur. Bugün içinde bulunduğumuz 2003 yılında ise ilgili bakanlığın birimlerinde bu kurultay kararlarına yönelik yapılmış herhangi bir çalışmaya henüz rastlanamamıştır. *Umarız ki III. Kültür Sanat Kurultayı'nı görmeden önce I. ve II. Kurultay kararlarının hayata geçirildiğini görmek mümkün olur !*

1997 yılında HASDER Genç Ekibi Gösterisi

Kıbrıs Türk Halk Dansları çalışmalarının, başlatıldığı ilk günden bu yana oldukça yoğun bir kitleye yayılarak geldiği noktada, ülkemizde her yaştan binlerce insana eğitim veriliyor olmasına rağmen, 29 yıldır bu alanda yürütülen çalışmaların bir eğitim konusu olduğunun, devletin ilgili kurumları tarafından farkedilmemesi veya farkedildiği halde gözardı edilerek bu alanda yapılan çalışmaların kendi halinde ve gelişigüzel ilerlemesine seyirci kalınması oldukça zor olsa gerek !

Yine buna ek olarak Halk Dansları, toplumların kültürel yapılarını, zengin beden hareketlerini, geleneksel giyim, müzik, gelenek-görenek ve benzeri unsurlarını doğal bir uyum içerisinde en güzel şekliyle sahneye taşıyabilmesi açısından tanıtım yönünden de oldukça sık tercih edilen bir alandır. Halk Danslarının doğasında bulunan bu özellikler, bu alanda çalışma yapan toplulukların sık sık yurtdışındaki festival ve etkinliklere katılmalarını gündeme getirmiştir. Gerek kendi imkanları ile gerekse devlet imkanları ile yurt

dışına "tanıtım" başlığı altında giden Halk Dansları topluluklarının, herhangi bir denetim mekanizmasından geçme şartının da olmaması (ki bunu yapabilmek de belli bir bilgi birikimi ve arşiv gerektirir) devletin, eğitim ve kültür alanındaki duyarsızlıklarına bir de tanıtım alanındaki duyarsızlığını eklemekte ve bu konulara verilen anlam ve önemin derecesini de açıkça ortaya koymaktadır.

Gelinen son noktada zaman içerisinde halk danslarının amaç olmaktan çıkıp daha çok araç haline geldiğini veya bu yönde ilerlediğini görmek bu şartlarda çok da şaşırtıcı olmasa gerek. Bu alanda devletin yıllardır, kalıcı ve halk danslarını geliştirmeye yönelik hiçbir adım atmayışı, hiçbir denetim ve gözetim mekanizmasının olmaması, Halk Dansları topluluklarının her geçen gün kontrolsüz olarak artmasına (devlet çatısı altındaki topluluklar da dahil) neden olmakta, bunun sonucunda Halk Danslarının sahnelemesinde ortaya çıkan problemler ve amatörce üretilen çözümler ise Halk Danslarının özgünlüğünü, kültürel değerini ve sanatsal yönünü öldürmektedir.

Halk danslarımızı suistimal ederek sadece araç olarak kullanıp, maddi-manevi kişisel çıkar elde etme çabasında olan ve bu yönde halk danslarını gerek yurt dışında gerekse yurt içinde hoyratça kullanan, halk danslarının bir çok unsurunu (yurt dışından gönderilen davetler, kostüm, vb) yeri geldiğinde tehdit, yeri geldiğinde pazarlık

konusu yaparak prim toplamaya çalışanlar hariç, ülkemizde Halk Dansları alanında maddi-manevi fedakarlıklarla sürdürülen, gönülden emek verilen ve mevcut zor şartlarda, yaşanan birçok imkansızlıklara rağmen sorumluluk bilinci içerisinde yürütülen çalışmalar, ciddi anlamda takdire değerdir.

Son olarak, 2003 Şubat ayında yapılan bir araştırmanın sonuçlarına da kısaca değinmekte yarar var. Lefkoşa'da Halk Dansları alanında çalışma yapan Dernek başkanları ile yüzyüze görüşme yöntemi ile yapılan araştırmada, derneklerin halk dansları çalışmalarını yürütürken karşılaştıkları sorunlar ve günümüzdeki durum tesbit edilmeye çalışılmıştır. Dernek başkanlarından alınan bilgilere göre elde edilen sonuçlar özetle şöyledir.

İlgililerin Dikkatine !

-- Günümüzde Halk Dansları çalışmalarına yönelik ilgi, geçmiş yıllara oranla daha azdır.

-- Halk Danslarının çocukların ve gençlerin, sosyal, kültürel ve psikolojik yönden gelişimleri üzerindeki olumlu etkisi, Halk Danslarına gösterilen ilginin oluşmasında etkilidir. Ancak, bu ilgi büyük oranda Halk Dansları topluluklarının yurt dışındaki festival ve etkinliklere katılması yönünde yoğunlaşmıştır.

-- Halk Dansları çalışmalarını yürüten eğitimciler, Halk Danslarını sevdikleri için gönüllü ve amatörce çalışmaktadırlar ve usta çırak ilişkisi ile yetişen kişilerdir. Buna bağlı olarak derneklerde eğitimcilerle ilgili maddi,

manevi ve eğitim sorunları yaşanmaktadır.

-- Bugün Lefkoşa'da Halk Dansları eğitimi veren 6 dernekten 4 tanesinin kendilerine ait dernek binaları vardır. Fakat bu 4 dernekten birinin binası çalışma yapmak için ideal değildir. Diğer 2 Derneğin ise kendine ait binaları olmamakla birlikte bu derneklere bir; çalışmalarını ideal sayılabilecek bir okul salonunda sürdürürken, diğer bir derneğin; çalışmalarını yürüttüğü yer kesinlikle çalışma yapmaya uygun bir mekan değildir.

-- Derneklerin üyelerinden topladıkları cüzi miktarlardaki aidatlar (2 milyon-8 milyon) haricinde başka bir gelirleri yoktur. Bunun yanında maddi gelir elde etmek maksadı ile zaman zaman piyango çekilişi, balo ve benzeri etkinlikler yapılmaktadır ve bu da çalışmalarını istenen düzeye getirebilecek yeterli bir kaynak oluşturmamaktadır.

-- Halk dansları çalışmalarını yürüten derneklerin amaçlarını 2 ana başlık halinde toplayabiliriz.

1. Gençlerin sosyal, kültürel, psikolojik gelişimi ve Kıbrıs Türk Halk kültürünün öğretilmesi, geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması.

2. Kıbrıs kültürünün uluslararası alanda tanıtımı.

-- Halk Dansları alanında sürdürülen çalışmalarda baz alınan kaynaklar, Halk Sanatları Derneğinin yapmış olduğu araştırma ve derleme çalışmaları ve her topluluğun kendi tecrübe ve bilgileri ile sınırlıdır. Buna bağlı olarak bu alanda çalışma yapan kurum

ve kuruluşlara yol gösterebilecek bilimsel nitelikte bir arşiv yoktur.

-- Görüşme yapılan kişilerin tümü devletin Halk Dansları çalışmalarına karşı ilgisizliği konusunda hemfikirdirler. Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığının bu konuda ciddi bir sorumluluk üstlenmesi gerektiği fakat sorumluluklarını yerine getirmediği ve kültür-sanata değer vermediği kanısındadırlar.

-- Dernek başkanlarına göre Halk Dansları alanında yaşanan temel sorunlar.

- 1- Maddi kaynak
- 2- Eğitim
- 3- Araştırma
- 4- Devlet katkısı
- 5- Çalışma mekanı

Lefkoşadaki Dernek başkanları diyor ki ..

"Halk danslarına yönelik ilgi geçmişten günümüze arttı fakat ilgi yurt dışı festivallerine yöneliktir. Bu da toplumun dünyadan izole edilmesinin bir sonucudur."

"Zaman aşımında Halk Danslarının amacı saptırıldı, ve Halk dansları yurt dışına gitme aracı olarak görülmeye başlandı ilgi bu yöndedir."

"İlgi geçmişten daha az var, geçmişte daha fazla ilgi vardı, çünkü yurt dışı seyahatleri daha fazlaydı ve o yüzden daha cazipti."

"Velilerin ilgisi var. Veliler çocuklarının toplu halde bişeyler yapmayı öğrenmelerini, boş zamanlarını bu şekilde değerlendirmelerini, halk danslarını öğrenmelerini ve sosyal faaliyet olarak bu çalışmalara katılmalarını istiyorlar."

"Velilerin ilgisi var. Çocuklarının ülke kültürünü öğrenmelerini istiyorlar, fakat yurt dışına gidebilme beklentisi de var."

"Velilerin ilgisi çocuklardan daha fazla. Beklentileri ise Halk Danslarının çocuklarının sosyal ve kültürel gelişimlerine katkıda bulunması yönünde."

"Öğrencilerin ilgileri var. Öğrencilerin arkadaş ortamı kazanma, kendilerini gösterme isteği, Halk Danslarına olan sevgileri ve bunun yanında yurtdışına gidebilme gibi beklentileri var."

"Çocukların ilgileri iyi. Folkloru dünyaya tanıtmaktan ve profesyonel bir çalışma yapabilmekten başka beklentileri yok."

"Eğitmenler bu işi amatörce ve sevdiklerini için yapıyorlar. Bişeyler öğretebilmenin, üretebilmenin hazzı ve ürettiklerini sahnede izlemenin verdiği manevi mutluluk."

"Eğitmenlerin fazla bir beklentileri yok severek yapıyorlar ve gönüllü çalışıyorlar tek beklentileri iyi bir eğitici olabilmek."

"Gelinen noktada eğitimler bilinçsizlik içinde ve kopyacılıkla çalışma yapıyorlar. Öğrenebilme imkanları olduğu halde kendilerini geliştirmiyorlar ve taklit yoluyla kolaycılık yaparak ruhsuz sahneleme yapıyorlar."

"Eğitmen arkadaşlar bu işi severek yapıyorlar, gönüllü çalışıyorlar ve vakitlerini harcıyorlar saygı duymak lazım. Tabiki onlar da yurtdışına gitmek isterler ama hep yurtdışı

düşünmek olmaz. Eğitimden arkadaşları tebrik etmek lazım fedakarca çalıştıkları için. ”

”Çalışmalarımızı yürütebileceğimiz bir dernek binamız yok. Ve mecburen Restoranda çalışıyoruz burası da çalışma yapmaya kesinlikle uygun değil”

”Çalışmalarımızı yürüttüğümüz mekan kilisedir, yazın kilisenin bahçesinde kışın kilisenin içinde çalışıyoruz fakat tabii ki çalışmalar için uygun bir yer değil.”

”Amacımız Kıbrıs folklorunu dünyaya tanıtmak.”

”Amacımız Kıbrıs Türk kimliğini ortaya koymak, Kıbrıs kültürünün bütününü tamamlayan Halk Danslarını ne kadar geniş kitleye öğretebilirsek o kadar iyi olur. Bu değerleri yaymak, geliştirmek, sevdirmek ve gelecek kuşaklara aktarmak.”

”Amacımız Oyunlarımızın yozlaştığı sözünün arkasında durarak, Halk Dansları figürlerini bozmadan öğretmek.”

”Bu konuda araştırma yapan tek ciddi kurum olan has-der in kaynaklarını baz alıyoruz zaten o araştırmalara ben de katılmışım. Bunun yanında başka grupların yaptıkları çalışmalar ve kendi araştırmalarımız var.”

”Kıbrıs Türk Halkoyunlarının karakteristik özelliklerine göre kendi gözlem ve araştırmalarım, ve bunların sonucunda ürettiğim figürler vardır. Fakat bu konu bilimsel olarak ele alınması gereken bir konudur.”

”Kaynak olarak piyasada olan oyunları baz alıyoruz ve diğer derneklerin çalışmalarından yararlanıyoruz”

”Eğitmenler yeterli değiller fakat kendilerini geliştiriyorlar. Gönüllü çalışıyorlar ve bir beklentileri yok.”

”Eğitciler yetersizdir, nitelikli eğitici bulmak çok zor.”

”Gönüllü olarak ve amatörce çalışmalar yürütüldüğünden eğitmenlerin zaman ve yol sorunları vardır. Yol giderlerini kendileri karşılıyorlar.”

”Parasal sıkıntılarımız vardır. Cüzi aidatlarla, ücretli faaliyetlerle, veli yardımları ile ve iyi ilişkilerle idare etmeye çalışıyoruz.”

”Maddi sıkıntımız vardır ve bu sorunu yaz aylarında turistik otellerde belirli bir ücret karşılığı yaptığımız gösterilerden elde edilen paralarla ve her ay toplanan cüzi miktardaki üye aidatları ile, velilerin de yardımları vasıtası ile çözmeye çalışmaktayız. Devlet desteği yoktur ve eksiklidir.”

”Sadece aidatlarımız vardır ve bunun dışında da herhangi bir maddi kaynağımız yoktur. Tüm paramızı da kostümlere yatırıyoruz ve hatta zaman zaman cebimizden bile vermek zorunda kalıyoruz.”

”Parasal sıkıntılarımız vardır. para olsa çok daha iyi çalışmalar yapabiliriz. Bunun yanında halk dansları kostümleri oldukça pahalı ve bunu ancak balolar düzenleyerek, velilerin aracılığı ile kumaşlanatelyelerde düşük fiyata

arak kısıcası dilenerek bu işleri yapmaya çalışıyoruz.”

“Devletin yaklaşımı kişisine ve yakınlık durumuna göre değişir. Her devirde o devre yakın ilişkiler içinde olan kişiler devletten maddi yardım alabilmeyi başarmaktadır. Bu konuda kültür dairesinin yarası yoktur ve sistem de yoktur.”

“Devletin hiç zerre kadar ilgisi yok. Kültüre ve sanata katkısı yok. Bu alanda sıkıntılarımız olduğunda ilk gidilmeyecek yer kültür dairesidir.”

“Devlet, kendi ekipleri dışındaki ekiplere olumlu yaklaşmadı. Devlet ekipleri hep önde ve parayı yiyen ekipler olarak görüldü. Kültür dairesinin bu yönde bir politikası olduğunu söylemek abes olur. Yakınlığa göre hareket edilmektedir. Kişisel bağlantılar ve yakınlıklara göre yardım yapılmaktadır.”

“Devletin bu konudaki ilgisi tam bir soru işaretidir. Neyi ne için yaptığını bilmemektedir. Bir dönemin daire müdürü “ bizim dairede yurt dışına gitsin diye bir ekip kurduk” diyecek kadar durum gülünçtür. Bu alanda yasal dayanağı olan kültür dairesinde ise sonuçta olması gereken şey yani “ dans ” baştadır. Halk Danslarında araştırmalar derlemeler ve arşivlerle bir alt yapı oluşturulur ve bunun sonucunda dans ortaya çıkar. Kültür dairesinde Halk Dansları alt yapısı yoktur fakat dans vardır ve bu da bir soru işaretidir. Oysa ki devletin esas yapması gereken derneklere rakip olmak değil, bilimsel araştırmalarla gerekli alt yapıyı oluşturarak ilgililere sunmak ve dans etmesini de başkalarına bırakmaktır.”

“Devletin katkısı yoktur. Devlet kendi yurt dışı festivalleri ile ilgilidir. Kültür dairesinin kültüre ne kadar önem verdiğini öğrenmek istiyorsanız çalışma salonunun önünden geçmeniz yeterlidir. Eğer kültüre önem verseydi en azından kendi salonu çiçek gibi olurdu. Oysa ki yurt dışı faaliyetleri için kaynak bulunuyor ama nedense salonunu onarmak için fırsat yok.”

“Devletin Halk Danslarına ilgisi iş oladır. Kültür sanat faaliyeti olsun diye bişeyler yapmaktadır. Kültür dairesi ekip çalıştırmamalı, toplumda bu yönde hizmet vermeye çalışanlara maddi ve manevi olarak destek olmalı, arşiv hazırlayıp kullanıma sunmalıdır. Oysa rakip olarak derneklerin karşısında durmaktadır.”

Kaynakça:

ÇINKAYALAR, Erbil. (1990). Kıbrıs Türk Halk Oyunları. Lefkoşa. Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı Yayınları.

SERDENGEÇTİ, Mustafa. (1986). Yakın Geçmişteki Folklor Çalışmalarına Bakış. Halk Bilimi Dergisi, (1,2)

KANOL, Kani. HOCA, Ali. (1986) Halk Oyunlarımızı ve Müziğimizi İrdeliyoruz. Halk Bilimi Sempozyumları, Lefkoşa.

İstanbul Teknik Üniversitesi. (1995). Yayınlanmamış ders notları, İstanbul.

www.mebnet.net, 18 ocak 2003

Ropörtajlar:

Halk Sanatları Derneği – Ali Nebil
Gençlik Merkezi – Mustafa Özgü
Otantik Halk Dansları Derneği – Erbil Akün
Turizm Folklor Araştırma Derneği – Ali Tümsoy
Lefkoşa Folklor Derneği – Ali Katipoğlu
Çağdaş Halk Dansları Derneği – Tanju Hastunç

20. Halkbilimi Sempozyumuna Dört Bildiri Sunuldu

20. Halkbilimi Sempozyumu'nda Bildiri Sunan Konuşmacılar Toplu Halde...

Derneğimizin 20 yıldır geleneksel olarak düzenlediği "20. Halkbilimi Sempozyumu" nda sunulan bildirileri aşağıda veriyoruz. 7 Kasım 2002 tarihinde Kıbrıs Türk Ticaret Odası Mustafa Çağatay Konferans Salonu'nda düzenlenen ve Ali Nebih'in yönettiği Sempozyuma; Hasan Erçakıca, Mehmet Çağlar, Nazım Beratlı ve Özker Özgür katılarak bildiri sunmuşlardır.

Hasder 20. Halkbilimi Sempozyumu...Hasder 20. Halkbilimi Sempozyumu...

"HASDER BAŞKANI Sn. KANI KANOL'UN 20. HALKBİLİMİ SEMPOZYUMU AÇILIŞ KONUŞMASI"

Değerli Konuklar,

Öncelikle tüm Vakıf üyeleri adına, 20.sini düzenlediğimiz halkbilimi sempozyumuna hoşgeldiniz diyerek başlamak istiyorum konuşmama.

20 yıl önce doğan çocuklar bugün 20 yaşında birer yetişkin ve Yıllar nasıl da geçip gidiyor diye soruyorum bazen kendi kendime.

HASDER'li arkadaşarımla ilk sempozyumu yaparken, yaktığımız meşalenin 20 yıl sonra da yanmaya devam edeceğini aklımızın ucundan bile geçirmemiştik. Ancak ülkemizde yaşanan tüm olumsuzluklara karşı yaktığımız bu meşalenin ışığı zerre kadar azalmadan, hatta daha da

Kani KANOL

çağalarak toplumumuzu aydınlatmaya devam ediyor. Bu düşüncelerle HASDER yönetimi adına, çok büyük bir özveriyle ve sebatla HASDER'de çalışmaya devam eden tüm arkadaşarıma huzurlarınızda teşekkür etmek istiyorum.

Herkes de biliyor ki, Kıbrıs Türkü olarak yıllardan beridir karanlık bir tünelden geçmekteyiz. Geleceği belirsiz, geçmiş acılarla dolu bir toplum olarak ve genellikle de hep dış dinamiklerin çizdikleri bir yolda düşe kalka ilerlemeye devam ediyoruz. Yıllardır kendi irademiz dışında savaşıyoruz, göç ediyoruz, ambargolar altında yaşam mücadeleleri veriyoruz. Dünyada, bunca uzun yıllar geleceğinin ne olacağını bilmeden yaşayan, ender toplumlardan biriyiz herhalde.

İşte bunca olumsuz koşullarda kültürümüzü, folklorumuzu ve kimliğimizi korumak için pek çok insan, kurum ve kuruluş büyük bir özveriyle çaba harcamaktadır. Kimliğin ve kültürün değişken olduğunun bilinci içerisindeyiz. Ancak değişimin daha iyiye daha güzele doğru olması gerekirken, herkesinde bildiği ancak açık yüreklilikle ve cesaretle ortaya koymaktan çekindiği nedenlerle, daha kötüye gittiği ortadadır. Eski kimliğini, eski kültürünü nostaljik bir şekilde özlemle anan ve arayan bir topluluk olup çıktık. Bunun doğruluğu veya yanlışlığı üzerine söz söylemek istemiyorum.

Hasder Yönetim Kurulu Başkanı Kani Kanol

Ancak sanki de görünmez bir el topunun iyi ve güzel yarınlarını alıp götürüyor ve yerine hiç de alışık olmadığımız bazı değerleri koyuyor. Toplum önceleri benimseyemediği bu değerlere belli bir direnç gösterirken, zamanla bu elin ağırlığı altında ezilerek, aslında hiç de benimseyemediği bu değerleri, içselleştirmeye başlıyor.

İşte bu ve buna benzer değerlendirmelerin, aslında çok daha bilimsel metodlarla araştırılarak ortaya konması gerekir diye düşünüyoruz, ve bu düşüncelerle bu yıl kimlik konusunu sempozyumumuzda yeniden tartışmaya açmaya karar verirken aslında çok tartıştık. Bu konuyu 20 yıl öncede tartışmaya açmıştık ve HASDER olarak o günün koşullarında kendimize bir yol, bir kültür politikası ve bir hareket planı belirlerken sözkonusu kimlik tartışmasının yapıldığı sempozyumdan çok yararlandığımızı hatırlıyorum.

Bugün geldiğimiz noktada çok değerli konuşmacılarımızın sunacakları bildirilerden ve yapacakları tartışmalardan da yine aynı şekilde yararlanacağımızdan eminim. Bizler toplumsal konularla iki kere ikinin dört ettiği gibi, kesin sonuçlara ulaşmanın mümkün olmadığını düşünüyoruz ve işte bu nedenle sözgelimi "Kıbrıs'ta Kıbrıslılık diye bir şey olamaz", "Kıbrıs dansları ve müzikleri uydurulmuş, aslında hiç varolmamış, bazı kişi ve derneklerin uydurduğu şeylerdir" gibi önyargılı söylem ve yaklaşımları da elbette katılmıyoruz. 1980'li yıllarda HASDER olarak Kıbrıs'ın kuzeyinde yüzün üzerindeki yerleşim yerinde ekipler halinde, belki tam anlamıyla bilimsel olmayan, ancak yine de "ne bulursak derleyelim çünkü yaşlılarımız ölecek ve bu değerleri birlikte götürcekler" düşüncesiyle yaptığımız araştırma çalışmaları bize göstermiştir ki, Kıbrıs dansları da var, Kıbrıs müzikleri de. Peki sadece Kıbrıs Türklerine özgü veya Kıbrıs Rumlarına özgü değerler yok mu? Elbette var. Biz bunları da ortaya koyduk, koyuyoruz. Neden biliyor musunuz? Çünkü bizler sadece ve sadece nedenlerle

gerçekleri ters-yüz ederek kendimizi, kültürümüzü ve kimliğimizi inkar etmeyi kabul edemeyiz.

İşte bu düşüncelerle önümüzdeki süreçte toplumumuza bekleyen tehlikeleri ve fırsatları daha fazla geçikmeden süreçte toplumumuza bekleyen tehlikeleri ve fırsatları daha fazla gecikmeden tartışmaya açmak gerektiğine inanıyoruz. Sağduyu ile ve olabildiği kadar objektif düşüncelerle kimliğimizi ve kültürümüzü bekleyen tehlikeleri ve fırsatları ortaya çıkartmamız gerekiyor. Politik ve siyasal gelişmeler öylesine belirsiz ve bulanık ki, ister istemez "bekle ve gör" stratejisini uyguluyoruz. Bu stratejinin yanlış bir strateji olduğunu bile bile ve biraz da kendimizi çaresiz hissederek bu stratejiyi benimsiyoruz.

İşte bugün sunulacak bildirilerin ve yapılacak tartışmaların bir kıvılcım olmasını umuyor ve diliyorum. Toplumumuzda bu konuyu farklı yönlerden iredelenebilecek pek çok araştırmacı, yazar, sanatçı, ve ekonomist ve düşünür olduğunu biliyoruz. Biz yine bir misyon yüklenmeğe hazırız. Önümüzdeki dönemde de bu konuyu tartışmaya ve sonuçların yayınlanması için çaba göstermeye de varız. Bu çerçevede buradan bir de çağrı yapmak istiyorum. Bu konuda söyleyecek sözü olan herkesi bir bildiri hazırlayarak düzenleyeceğimiz dizi sempozyumlara katılmaya çağırıyorum. Önümüzdeki günlerde basına yapacağımız bir açıklama ile dizi sempozyumlarımızın tarihlerini açıklayacağız. Söyleyecek sözü olan herkese bu fırsatı vermek ve toplumumuza karşı olan sorumluluğumuzu yerine getirmek en büyük dileğimizdir.

Bu düşüncelerle bugün sempozyumumuza katılmayı kabul eden konuşmacılara, içinde bulunduğumuz salonu kullanmamıza izin veren Ticaret Odası yetkililerine, sempozyumun düzenlenmesine katkı koyan HASDER üyelerine ve bu etkinliğe katılarak destek veren siz değerli konuklarımıza bir kez daha içtenlikle teşekkür eder, saygılar sunarım.

Hasder 20. Halkbilimi Sempozyumu...Hasder 20. Halkbilimi Sempozyumu...

HASDER 20. HALKBİLİMİ SEMPOZYUMU'NDA "HALKBİLİMİ HİZMET ÖDÜLÜ" ALANLAR

1968 yılında Lefke'de doğdum. İlk, orta ve lise öğrenimimi Lefke'de tamamladıktan sonra 9 Eylül Üniversitesi, Buca Eğitim Fakültesi T. Dili ve Edebiyatı Bölümü'nden mezun oldum. 1992 yılından bu yana T. Dili ve Edebiyatı öğretmenliği yapmaktayım. 1995 yılında açılan bir sınavla Bayrak FM'de yayın hayatına başladım. Halen "Benim Pencere" programını hazırlayıp sunmaktayım.

Yaşama ilgili her şeyi bu program içerisinde bulmak mümkündür. Özellikle geçmiş yıllar öncesinde yaşamamak da yıllar öncesini bilmek ve bildirmek amacımız.

Bir kültür yok olmasın diye savaşıyoruz. Kimle? Sadece kendimizle. Bu savaşta yenilenirse geçmişle birlikte toprağın derinliklerinde çoktan yok olmaya başladılar bile.

"Benim Pencere" geçmişi, geleceği ve şimdikiyi, yaşananı ve yaşanılacak olanı görebileceğiniz bir manzaraya açılmaya devam ediyor.

11 Eylül 1978 doğumlu. Halen doğu Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi son dönem öğrencisiyim. (2003 haziranında bitireceğim) 1999 Temmuzundan beridir Sim Radyo'da program yapımcısı ve sunucusu olarak çalışıyor, 2003 yazından beridir de aynı zamanda radyomuzun haber odasında görev alıyorum.

Programlarımdan biri, son 3.5 yıldır sürdürmekte olduğum ve tamamen Kıbrıs'ın kültürü ve folkloru ile ilgilenen Cennet Adası'dır.

Cennet Adası'nda, dinleyicilere, Kıbrıs'ımızı farklı konu ve açılardan daha yakından tanıtmaya çalışıyorum. Cennet Adası, gelenek ve göreneklerimizden tutun da, halk sanatlarının her alanından konular içeriyor. Ayrıca sık sık Kıbrıs'ımızın farklı alanlarından değerler de Cennet Adası'nın stüdyo konduğu oluyor.

KIBRISLI TÜRKLER'İN AB ve TÜRKİYE İLE İLİŞKİLERİ ve KİMLİK SORUNLARI

İnsanı insan yapan nedir?

İnsanları hayvanlardan ayıran özellikleri biliyoruz. İnsanlar için "alet yapan hayvan" veya "emeğini kullanan hayvan" veya "düşünen hayvan" gibi tanımlar ortaya atılmış ve tartışılmıştır.

PORTRE

Hasan ERÇAKICA

1956 yılında Larnaka'da doğdu. Liseyi Namık Kemal Lisesi'nde tamamladıktan sonra Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nden Makine Mühendisliği bölümüne devam etti.

1981 yılında Yenidüzen gazetesinde muhabir olarak gazeteciliğe başladı. 1994 yılına kadar bu gazetenin çeşitli kademelerinde muhabir olarak gazeteciliğe başladı. 1994 yılına kadar bu gazetenin çeşitli kademelerinde çalıştı ve köşe yazarlığı yaptı.

1994'den sonra gazeteciliği amatör olarak devam ettiriyor; Yenidüzen ve Londra Gazete'de köşe yazıları yayınlıyor. Bu süre içinde Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi'nde ekonomi okuyan Erçakica, Yakın Doğu Üniversitesi'nde gazetecilik masteri çalışmalarına da devam ediyor.

Hasan ERÇAKICA

İnsan, içinde yaşadığı toplumun, milli, dini, siyasal, ekonomik değerlerinin bir ürünü olmaya yönlendirilmektedir. Bu nedenle insan için "toplumsal hayvan" tanımlanması da kullanılmaktadır. Toplumsal araçlar, belli kimliklere sahip insanlar üretmektedir. İnsanı hayvanlardan ayıran şey toplumsal varlığıysa, bir insanı diğer insanlardan ayıran şey de işte bu KİMLİKTİR.

Bu kimliği ikiye bölmek mümkündür:

- 1- Kişisel kimlik (self)
- 2- Toplumsal kimlik (etnisite)

KİMLİĞİN KİŞİSELİĞİ

Kimlik, kişilerin, grupların, toplum veya toplulukların "Kimsiniz? Kimlerdensiniz?" sorununa verdikleri yanıt ya da yanıtlardır.

Aslında kimliği nitelemede en sık kullanılan kavram, "benlik" kavramıdır.

Benlik, bireyin kendisinin ve bir değer attığı özellikler bütün olarak, bireyin "kim olduğunu" tanımlama biçimini ifade etmektedir. Bu tanım bireyin, diğer bireylerle

ilişkisi içinde şekillenmektedir. Bu noktada, kimliğin kişisel niteliğini belirlerken, bu niteliği belirlemenin kişinin kendine ait bir HAK olması gerektiğinin ama gerçek yaşamda bunu engelleyen pek çok faktör bulunduğunun altını da çizmek gerekiyor.

Biz aynada nasıl yüzümüzü, silüetimizi, elbisemizi görüyorsak; bunlar bize ait olduklarından onlarla ilgileniyorsak ve onların, olmasını arzu ettiğimiz gibi olup olmadıklarına göre kendimizi mutlu ya da mutsuz hissediyorsak, benzer şekilde varolma biçimimiz, amaçlarımız, eylemlerimiz, karakterimiz ve dostlarımız hakkında da algılar edinir ve bu algılarımızı kimliğimiz olarak benimseriz.

Kimlik arayışımız, genel olarak beğendiğimiz kişilerle benzeşme veya beğenmediklerimizle farklılaşma eylemlerini içererek, asla sona ermeyen bir yol üstünde devam eder, gider. Zaten belirli bir yerde veya konuda sabitlenen veya saplanıp kalan bir kimlik, kaybolmaya yüz tutar. Bir başarı veya güven verici başka bir olay, çoğu zaman o başarı ile yetinmemize ve hayatımızı onunla idame ettirmeye çalışmamıza yol açar. Tabii sonuçta değişen dünyada sadece o başarı ile yolumuza devam edemeyiz ve yok olmaya doğru itilmiş oluruz. Başka şeyler gibi kimliğin ölümü de ancak hareket ve yenilenme sayesinde önlenbilir. (Artık iyice anlaşılmalı ki; herhangi tarihsel aidiyete yaslanmak solun bu günü için bir yanıt; inandırıcı bir alternatif ortaya koyma yeteneğine sahip değildir. Özgürlükçü Sol gruptan bir seçim değerlendirmesi)

Her insan diğerlerine sunduğu imaj

konusunda en azından bir dereceye kadar duyarlıdır. Sanki sosyal ilişkiler, cazibe kavramı etrafında örülmektedir. Hepimiz bir çekim veya cazibe merkezi olmak eğilimindeyiz. Hepimiz beğenilmek isteriz. Çağımız giderek bir imaj uğurluğuna doğru yol alırken hem yüz yüze ilişkilerde, hem de medyada imaj oluşturma önemi herkes tarafından ve her gün vurgulanmaktadır.

İmaj kaygılarını, bir kuruntudan ziyade pratik yemeli olan bir eğilim gibi görmek daha doğrudur. İmaj oluşturmaya çalışan insanın, aslında, kendi görüntüsünü kişisel bir sermaye gibi kullanması söz konusudur; dolayısıyla bu görüntüyü sağlamaya ve diğerlerini etkilemeye yarayan her şey, bu sermayenin parçası olarak belirmektedir. İnsanlar hem fiziksel görünüşleri, hem de sosyal davranışlarıyla diğerlerinin izlenimlerini şekillendirmeye çalışırlar. (Brehm ve Kassın – İnsan İlişkileri ve Kimlik. Nuri Bilgin Sistem Yayıncılık Sayfa 231) Ve tabii ki, bu izlenimleri, sorunlarımızı çözmek, varlığımızı sürdürmek ve hatta mutlu olabilmek için kullanmak isteriz.

Yine Nuri Bilgin'in aynı kitabından derlediğime ve benim de özel hayatımda gözlemleyebildiğime göre, insan bir tek kimliğe sahip değildir. Çoklu kimliklerimiz vardır ve her insan bir kimlikler repertuarına sahiptir. Bu kimlikler arasında o anki muhatabımız ya da koşullara en uygun olanını seçeriz. Bunun nedeni de aynıdır: Karşımızdakini etkilemek, çıkarlarımızı korumak, karşımızdaki tarafından beğenilmek, mutlu olmak...

Yine aynı kitaptan, günümüzde hepimizin az ya da çok "hoş görünme" ve "beğenilme"

oyunu oynadığımızı inanan düşünürler olduğunu öğreniyoruz. Etrafımıza kısaca bir göz atar veya kendimizi özgürce gözden geçirirsek bu yaklaşımda da büyük bir haklılık payı olduğunu göreceğiz. Yaşamımızın büyük bir bölümünde rol yapıyoruz. Çünkü pek çok insan, taklit ettiği kişilik yüzünden seveceğine ilişkin bir umut içerisindedir. Medyanın artan gücü, görüntü ve imaj oluşturmaya zorunlu bir hale getirmekte ve politik yaşamdan iş yaşamına veya günlük yaşamımıza kadar pek çok alanda, her zaman olmasa da pek çok kez gerçek durumlardan çok imajlar belirleyici olabilmektedir. Biz de imajımızdan medet umar hale gelmekteyiz.

Buna göre kişisel kimliğimizin tamamen bize ait bir şeymiş gibi görünmekle birlikte, bu etkiler altında oluşan toplumsal bir niteliği olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz.

TOPLUMSAL KİMLİK

Buraya kadar özellikle kişisel kimlikler üzerinde olurduk. Bir topluluktan söz etmeye başladığımız andan itibaren ise "toplumsal kimlik" sorunu gündeme gelir.

Yıllardan beri "kimlik" veya "toplumsal kimlik" sorunlarını tartışıyoruz. O kadar tartıştık ki, sonuçta toplumumuzun veya bizim gibi pek çok toplumun kimlik sorunu ile karşı karşıya kaldığına hükmettiğimiz bile oldu. Aslında bu sonuç, toplumsal kimliği kendi öngördüğümüz zemine oturtmamızdan kaynaklanan bizim acizliğimizden başka bir şey ifade etmiyor.

Bu acizlik sonucunda, bazen "ayrı kimliğimizi" saptayabilmek için, bazen başkaları ile olan benzerliğimizi veya farklılığımızı kuvvetlendirmek için garip örneklerle el attığımız bile oldu. Zaman oldu

yemek kültüründeki farklılıkları abarttık veya dil farklılıklarından medet umduk. Örneğin son yıllarda Londra doğumlu gençlerin dilini veya uzun yıllar önce Londra'ya yerleşmiş olan akrabalarımızın belki de yurt özlemi ile 1950'lerden beri korumaya çalıştıkları bazı alışkanlıklarını dilimize dolmuş bulunuyoruz. Türkiye'nin kendi içindeki büyük farklılıkları görmezlikten gelerek, yanımızda kaçak olarak çalıştırdığımız işçinin kültürel değerleri ile kendimizinkini kıyaslayarak onlardan ne kadar farklı olduğumuzu anlatmaya çalışıyoruz. Bu farklılıkları biraz daha abartırsak sonuçta Baf kökenli bir Kıbrıslı Türk ile Mağusa kökenlinin de büyük ölçüde farklılaşmış olacağını dikkatimizden kaçıyoruz.

Aslında bütün bu çabalar varolan kimliğimizin dışı vurulmuş görüntüleridir. Kimlik hakkındaki tartışmalarımız veya kaygılarımız ise, kimliğin de diğer şeyler gibi sürekli olarak değiştiğini kanıtlamaktadır. Ortada bir kimliksizlik yoktur; kimliğimizde meydana gelen değişimler vardır.

Toplumsal kimlik veya etnisite konusunda başvurabileceğimiz bilim adamlarının başında Kıbrıslı Türk Psikolog Vamık Volkan gelmektedir. Volkan'a göre, etnisitenin temelinde de çocukluktan edindiğimiz algılar yatmaktadır. "Çocuklar büyük bir gruba (yani etkin grup) ait olarak gruptaki erişkinler tarafından desteklenen ve beslenen ortak rezervuarlar olarak bilinen şeyi biriktirirler. (.....) Vamık Volkan "Kötü" ortak rezervuarların paylaşılmış 'öteki'nin (düşmanların) ve ortak 'iyi' rezervuarların 'biz-lik'(mütefiklerin) başlangıcı olan kavramını ortaya atmıştır. Bu bizlik ister bir klan, isterse herhangi bir büyük

grup etikeri söz konusu olsun, etnisitenin çekirdeğidir ve öteki genellikle komşu bir gruptur.” (Türkler ve Yunanlılar – syf. 16)

V. Volkan, etnisiteyi tanımlamanın kolay olmadığını belirtir. Örneğin “Türkler ve Yunanlılar belli yönlerden birbirlerinden farklı ve ayrı oldukları ve bazı yönlerden benzer olduklarında öyle ısrar ederler ki etnisitenin bir tanımını yapmak ve etkin farklılıkların nedenini ayırtırmak zor değilmiş gibi durur.” Diye yazar.

Oysa öyle değildir. Bir grubun hangi duygu ve düşünceler içinde olduğunu ve bunların tarihsel kökenlerini saptamak hiç de kolay değildir. Zaten, daha önce de belirttiğimiz gibi **ETNİK KİMLİK DE SÜREKLİ DEĞİŞİR**. Volkan, “Bir grubun etnisite ve ulusçuluğunun doğası, değerleri ve hatta simgeleri, grubun tarihi boyunca sürekli değişir.” Demektedir. Tabii ki bu değişimi sağlayan yaşadığımız gerçek olaylardır. “Psikaliz bize gerçek dünya sorunlarının psikik gerçekliğin sorunları ile iç içe geçtiğini ve birinin sürekli olarak diğeri etkilediğini öğretir. Bu psikolojik fenomenlere karşı içsel istekler, duygular, algılar, fanteziler, beklentiler ve savunmalar çevreyle etkileşir ve kişinin psikik yapısının gelişmesini ve değişmesini etkiler.” (Syf.18)

Peki etnik kimliği oluşturan etkenler neler olabilir?

Vamık Volkan ve onun ekolünden olan bilim adamları bu etkenleri açıklayabilmek için iki kavram üzerinde dururlar: **SEÇİLMİŞ TRAVMALAR VE SEÇİLMİŞ ZAFERLER...**

“Seçilmiş travma” terimi, bir grubun üyelerinin başka bir grubun üyeleri tarafından aşağılanmalarına veya mağdur edilmelerine neden olan olayı anlatır. Tabii ki, insanlar bu

olayı önceden değil, sonradan seçerler... Bu seçim toplum bireyleri tarafından yapılır ve ebeveynler tarafından çocuklara sürekli olarak aktarılır. Zaten “etnik gruplarda da gerçek dünyadan gelen belli unsurlar ilk önce anne-çocuk kanalından geçer, bu yüzden de gruptaki bütün çocuklar tarafından paylaşılır.” (Syf.19)

“Seçilmiş zafer” tanımından ise bir grubun bireylerinde gurur veya başarı elde etmişlik duygusu uyandıran olaylardır.

Gerek seçilmiş travmalar, gerekse seçilmiş zaferler ile ilgili tarihsel gerçekliğin ne olduğu bir süre sonra önemini yitirir. “Bir travma bir kez seçilmiş travma haline geldikten sonra bununla ilgili tarihsel doğrular önemini yitirir. Olayın ve bununla ilişkili savunmaların ruhsal temsilinin, grubun etnik kimliği üzerinde oynadığı merkezi rol, en önemli konuma oturur.” (Syf. 20)

Burada hemen şunları da belirtmek gerekir. “Seçilmiş travma bir kuşaktan diğere kuşağa aktarıldıkça işlevini değiştirebilir, ya da daha yakın bir travmayla bağlantılandırılarak yeni bir duygusal güç kazanır.”

KİŞİ KİMLİĞİ VE TOPLUMSAL KİMLİK İLİŞKİSİ:

Bu noktada, kişisel kimliğimizi (self) ile ortak kimliğimiz (etnisite) arasındaki bağlantıya bir kez daha dikkat çekmek gerekiyor. “Bireyin benlik değeri ve etnik kimliği kaçınılmaz olarak iç içe geçmiştir.”

V. Volkan, bunu açıklamak için bir örnek üzerinde durur: Kişisel kimliğimiz vücudumuzu saran iç çamaşırlarımız gibidir. Tam üzerimize otururlar. Etnik kimliğimiz ise altına siğindiğimiz bir çadır gibidir. İkisi de bizi korur

suskinluğun sarmalina dolanıyoruz, suskinluğumuzun kurbanı oluyoruz.

Bu süreç, kimlik oluşumu için de geçerli sayılabilir. Dışlanmak korkusu, fikir ve davranışlarımızı belirlerken aslında kimliğimizi de belirlemiş olmayı mu?

ŞİMDİ YORUMLAR

Bütün bu anlatılardan şu sonuçları çıkarmak isterim:

-Gerek kişisel, gerekse toplumsal kimliğimiz, içinde yaşadığımız insan grubunun, ebeveynlerimizin, eğitim süreçleri ve medya aracılığı ile bize aktardıklarından oluşmaktadır.

-Bu şekilde edindiğimiz kimliğimiz yaşanan olayların etkisinde kalarak sürekli değişmekle birlikte, bunun bir insan ömrüne sığacak kadar kısa sürede çok büyük değişikliklere uğramasını bekleyemeyiz.

-Bu değişikliklerin oluşabilmesi için de en az eskileri kadar güçlü travma veya zaferlerin ortaya çıkması gerekir. Ama buna karşılık, bazı yeni travma veya zaferler, eskiden gelen kimlik unsurlarını güçlendirmektedir.

-Doğal olarak yaşamak zorunda kaldığımız veya kalabileceğimiz travma veya zaferleri bir kenara bırakın. Bugünkü toplum düzeninde, devlet ve medya, her gün yeni tramalar ve zaferler üretmektedirler ve bunlar eskileri ile uyum içindedir. Psikologların (John Mack) "kültürel yükselticiler" dedikleri bu unsurlar kişiliğimizde meydana gelebilecek değişimleri adeta önlemekte veya sınırlamaktadırlar.

BÜTÜN BUNLARIN İŞİĞİNDE:

-Yaşanmakta olan küreselleşme süreci, bu travma veya zaferleri sorgulayabilmemiz için yeni olanaklar çıkarmaktadır.

-İletişim araçlarının yaydığı bilgiler, başka etnik kimliğe sahip grupların değerlerinden etkilenmemizi sağlamakta ve kişisel veya etnik kimliğimizde değişimlere yol açmaktadırlar. Bunun sonucunda, "seçilmiş travmalar" ve "seçilmiş zaferler" küçük gruplara ait olmaktan çok, giderek daha büyük gruplara ait hale gelmektedir.

-Bu gelişmenin sonucunda etnik kimliklerin birbirine yakınlaştığını söyleyebiliriz.

BUNUN TERSİ OLARAK: FARKLILIK YARATMA ÇABASI

-"Her kimlik arayışı insanın kendini olmadığı şeyden ayırmasını içerdiğinden, kimlik politikası her zaman ve zorunlu olarak bir farklılık yaratma politikasıdır." (Seyla Benhabib - Syf. 12)

-Bu yaklaşımı geçerli saymamıza neden olacak gelişmeler de yaşanmaktadır. "Mikro milliyetçilik" olarak da isimlendirilen bu akımların güçlenmesi, zaman zaman dünya barışını tehdit eder hale gelmektedir. Benzer şekilde farklı dini inançların düşman ilan edilmesini de bu "farklılaşma" çabasına bağlamak gerekir.

BÖLGESEL BİRLİKLER VE KÜRESEL DEĞERLER

-Bugün dünyamızda, iki temel eğilim göze çarpmaktadır. Bunlardan birincisi bazı değerlerin küreselleşmesidir. İnsan hakları, demokratik haklar, çevreyi korumanın ortak sorumluluğumuz olduğu gibi hususlar, insanlığın ortak hakları ve sorumlulukları olarak gelişmektedir. (Bu anlamda, öteki kavramında değişiklikler olduğunu da ileri sürebiliriz.

Apaçi kızıldelerinin kendilerine "indeh"

(insan) diğer varlıklara ise "indah" (düşman) demesi gibi...)

-Dünyamızdaki diğer bir eğilim ise şudur: İnsan grupları, kendi yaşam biçimlerinden (kimliklerinden) kopmamak için yerel değerlerine daha sıkı sarılma ve küreselleşmenin kültürel aynileşme fırtınasından korunma eğilimine girmişlerdir.

-Karşılıklı kültürel etkilenme her zaman olmuştur. Ve tarihsel geçmişimizden biliyoruz ki, bu etkileşime insanlar arasında çatışmalar (topluluklar arasında veya topluluk içinde - buna kuşak çatışması da denebilir) da neden olmuştur. Ama modern zamanların eski çağlardan bir farkı vardır. Değişim ve farklı kültürlerin etkileşimi çok hızlı ve yoğun olmaktadır. Sanırım insanlar bu hızı ve yoğunluğu kaldıramamaktadır. Bir insan ömrü içinde meydana gelen değişiklikleri izlemek bile oldukça zorlaşmıştır. Oysa geçmişte, değişim ve etkileşim çok yavaştı, insanların bunu kabullenmesi daha kolaydı

SIYASAL BOYUTLARI

-İnsanlar bu durumu siyasi arenaya da dönmek zorundadırlar. AB gibi bölgesel birlikler, sadece ekonomik veya askeri gereksinimler değildir.

Bu birliktelikler, yeni kimlik edinme süreçleri bakımından da bir gerekliliktir ve belki de esas yararları budur. (AB kültürel sorunlarla özellikle 1991'den sonra ilgilenmeye başlamıştır. Amacı Avrupa Kültür Alanını yaratmaktır.)

-Bu gelişmeye bağlı olarak, bölgesel kültürleri korumak için de programlar uygulanmalı veya mali destek sağlanmalıdır. Zaten bu insanlık tarihinin geleceği ve çeşitliliğin korunması için de gereklidir. Ancak

bu kültürel değerler, kimliğimizin bir parçası olurken, yeni çağda daha bilinçli insanlar olarak hareket etmek ve bu değerleri korumak uğruna kendimize düşmanlar yaratmamak gereği vardır. Etnik kimliklerin bir süre sonra "ölüm pahasına bile olsa" korunmaya çalışıldığını ve her savaşın nedeninin ille de ekonomik çıkarlar olmadığını biliyoruz. Bu nedenle küresel bir kültür yaratılırken, farklı kültürleri tanıyan ve bireylere özgürlük tanıyan (onları suskunluk sarmalından kurtaran) programlara veya düzenlemelere ihtiyaç vardır.

AB İLE İLİŞKİLER

-Kıbrıslı Türklerin AB ile ilişkileri bu çerçevede gelişeceğini sanıyorum. Çünkü bazen şüpheye düşsem bile AB ile olan ilişkilerimiz henüz daha suskunluk sarmalının girdabına düşmemiştir. Bu konudaki farklı görüşler dile getirilebilmektedir.

TÜRKİYE İLE İLİŞKİLER

-Türkiye ile olan ilişkiler ne yazık ki öyle değildir. Bu konuda suskunluk sarmalının bizi tam anlamı ile egemenliğine aldığını rahatlıkla söyleyebiliriz. Bu nedenle beklenmedik gelişmeler olabilir ve olmaktadır. Gerek bizim için, gerekse Türkiyeliler için bu ilişkiler, henüz daha seçilmiş travmalar veya seçilmiş zaferler yaratma aşamasındadır. Seçilmiş zafer 74 hareketi ise, seçilmiş travma da Türkiye'nin ve bizim yaşadığımız ekonomik felaketlerdir.

Hasder 20. Halkbilimi Sempozyumu Bildirileri...

AB- İLİŞKİLERİ ÇERÇEVESİNDE KIBRIS TÜRK KİMLİĞİ ve KIBRIS'TA EĞİTİM

Kimlik

İnsanların belirleyici özelliklerinin başında toplumsallık geldiği bilinen bir olgudur. Toplumsallık olgusu içerisinde, kültürün de insanları birlikte yaşama konusunda özendirir

PORTRE

Mehmet ÇAĞLAR

1959 Limasol doğumlu olan Mehmet Çağlar, ilk ve ortaokulu Limasol ve lise'yi Omorfo'da tamamladıktan sonra ODTÜ Fizik-Matematik Eğitimi Bölümüne geçen Çağlar, 1982 yılında lisans derecesini almıştır. 1984 yılında da ODTÜ Eğitim Fakültesi Fen Bilimleri Eğitimi Bölümünde Yüksek Lisansını tamamladı

ODTÜ Geliştirme Vakfı Ankara Okullarında öğretmenliğin yanı sıra Matematik Koordinatörlüğü, Araştırma-Geliştirme Bölüm Başkanlığı ve Kurumsal Gelişimden sorumlu Genel Müdür Yardımcılığı görevlerinde de bulunan Çağlar, ODTÜ Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri ve Fen Bilimleri Bölümlerinde de part-time öğretim üyeliği görevlerini sürdürmüştür. Çağlar evli ve iki çocuk babasıdır.

Mehmet ÇAĞLAR

ve bir arada tutan "ait olma" kavramını ve kimliği oluşturduğu da bilinen diğer bir özelliktir. En basit bir dille kimliği, kişilerin, grupların, toplum veya toplulukların, kim oldukları, kimlerden oldukları v.b., sorulara verdikleri yanıtlar olarak tanımlamak da mümkündür. Bu tanımdan yola çıkıldığında, kişilerin birden fazla kimliği olabileceğini söylemek de mümkün olacaktır. Bu kimliklerin belli başlıları ve bu kimlikleri belirleyici temel sorular aşağıdaki gibidir:

- *Kişisel kimlik.....Ben kimim?
- *Psikososyal kimlik.....Biz kimiz?
- *Ulusal/Kültürel kimlik.....Bizler hangi kültür ya da ulusa aitiz?

Üstteki kimlik çeşitlendirmelerinin yanısıra, kimlikleri doğal olup olmamaları açısından da inceleyip sıralamak mümkündür. Bu tür kimlikler ve örnekleri aşağıdaki gibi verilebilir:

- *Temel/Doğal (tabii) kimlikler.....aile, aşiret, soy, cinsiyet,....v.b.

* Sonradan yaratılmış kimlikler.....milliyet, sosyal sınıf, vatandaşlık, mesleki kimlik, v.b.

Kimlikler, özellikle de sonradan kazanılan kimlikler değişmez özellikler değildir. Tam tersine, kimlik çok boyutlu, sürekli değişim içerisinde olan karmaşık kavramsal özellik, yığınsal, ve oluşumlardır. Kimlikler bu değişken, çok boyutlu ve karmaşık yapılarından dolayı tek bir yöntem ve yol kullanılarak incelenip araştırılmazlar. Kimlik çalışmalarının günümüzde disiplinlerarası alanlarda incelenmesi ve araştırılması ile açıklanabileceği söylenebilir. Sonradan yaratılmış kimlikler insanların sosyal kimliklerinden kaynaklanmamakla birlikte, onları derinden etkileyen bir özelliğe sahiptirler ve genellikle de belli bir zümre, topluluk ya da sınıfın çıkarının ürünüdürler. Dünyamızda o kadar çok farklı kimlikler ve bu farklı kimliklerin de sayısız kendine has özellikleri vardır ki insanın içinden tüm insanların ortak neleri vardır diye düşünesi geliyor ve sonunda tüm dünya insanların aslında benzer duygular, umutlar ve arzular taşıdıkları, tümünün de aşk, sevgi, kaygı, umut ve evrensel heyecanlar taşıdıkları ve bu ortak özelliklerin dünyamızın her yerinde var olan öz kültür ve folklorda var olduklarını görebiliriz. İşte bu ortak özellikler her bireyde ve her kimlikte var olan insani ve evrensel değerlerdir.

Kıbrıslı Türk Kimliği, Globalleşme ve Eğitim Sistemi

Üstteki sınıflamalarda verilen bazı soruları yanıtlamak kolay olsa da, bir kısmında ise durum hiç de kolay olamamaktadır. Örneğin, "Biz kimiz?" ve "Bizler hangi kültür ya da ulusa

aitiz?" türünden sorular yanıtlanması zor olan sorulardandır. Kimileri bu tür soruların yanıtlarını yalnızca bugünde ve özellikle de geçmişte aramaktadırlar ki yanıtı bulmak oldukça güçleşebilmektedir bu yaklaşımla. Örneğin Kıbrıslı Türklerin kimliği bu yolla bulunmaya çalışıldığında karşımıza Türk, Rum, Osmanlı, Arap, Venedikli, Lüzinyan, Ermeni, Yahudi, Maronit ve daha nice farklı kimlikler çıkabilecektir. Öyleyse, "Kıbrıslı Türk kimdir?" sorusunun yanıtı çok da kolay olamayacaktır böylesi bir bakış açısı ile. Belki de bu noktada söylenmesi gereken, Kıbrıslı Türklerin biraz Türk, biraz Kıbrıslı, biraz Ermeni, biraz Rum, biraz Venedikli, biraz İngiliz olduğu ve daha da önemlisi kısacası çok kültürlü ve kimlikler yumağı bir insan olduğudur. Aslında, üstte verilen soruların yanıtlarını yalnızca geçmişte ve bugünde aramak yerine, daha çok gelecekte aramak daha anlamlı olabilecektir. Geleceğe yönelik olarak yapılacak olan tercihler, atılacak olan adımlar Kıbrıslı Türk kimliği üzerinde belirleyici olacaktır.

Günümüz dünyasında "ulusal" ekonomiler birbirlerine entegre olurken, hızla yaşanan globalleşmenin sonucu oluşan ve oluşacak olan yeni dinamikler günümüz "ulus-devlet" oluşumlarının karakterlerini yeniden belirleyecektir.

Özellikle az gelişmiş ülkelerin kendi kültürlerini koruyabilmeleri, günümüz globalleşen dünyasında gittikçe daha da güçleşmekte ve kimliklerini koruma endişesi tüm toplumları sarmaktadır. Gittikçe daha da küçülen dünyamızın global ekonomisine uyum sağlayabilecek katılımcı, etkili, yaratıcı, düşünen ve kendini yenileyebilen, bulunduğu

farklı çevrelere ve standartlara adapte olabilecek, hareket becerisine sahip insan yetiştirmek günümüzün en önemli sorunlarından biri sayılmaktadır. Kıbrıslı Türkler yeni oluşan dünyada üretken bir toplum olarak yerini alabilirse, Kıbrıslı Türk kimliği değer olarak bilinen olgularını koruyup daha da geliştirebilecektir. Bugün bu kimlik ve değerlerin korunup korunamayacağı belirsizliği yaşanmakta, bu belirsizlikler aynı az gelişmiş ülkelerin kendi kültürlerinde bulunan değerleri koruyup koruyamayacaklarının belirsizliğini yansıtmaktadır. Bu belirsizliklerin çözülebilmesinin yollarından biri de eğitim sistemidir. 21. yüzyılın ilk yıllarındayız. Bilgi toplumu olacağız, bilgi toplumuna insan yetiştiriyoruz diyoruz ancak eğitim sistemi arzulanan hedeflere ulaştıracak bir yapıda görülüyor. Günümüz okulları ve eğitim sistemi, bilgi toplumu öncesi var olan ve hala da bilgi toplumu ile birlikte varlığını sürdürmeye çalışan sanayi toplumuna uygun okullar olarak bilgi toplumuna yönelik insan yetiştirme konularında yetersiz kalmaktadırlar. Örneklemek gerekirse, bilgi toplumuna uyum sağlayabilecek insanların eğitiminde bireysel özellikler ve kişiselleştirilmiş eğitim önem kazanması gerekirken, sanayi toplumu okullarının hedefleri kitlesel eğitimi öne çıkarmaktadır ve bu da bireylerin gelişmelerini engelleyici çok önemli bir faktördür.

Kendi yetenekleri doğrultusunda eğitimi ancak kendisini yeni durumlara çabucak adapte edebilecek bireylere ve halka sahip olunamadığı takdirde, devlet kademelerindeki belirli bazı kişi ve grupların güçleri daha da artabilecek, bireylerin hak ve çıkarları sekteye uğratılabilecek ve böylesi bir durumda da

siyasal çevrelerin bireylere empoze edecekleri yapay bir kimliğe sahip olunabilecektir. İşte gerek Kıbrıslı Türkleri ve gerekse de az gelişmiş ülke insanlarını ve sahip olunan kimlikleri ve değerlerini bekleyen en büyük tehlike de budur. Kıbrıslı Türk kimliği Kuzey Kıbrıs'taki de-facto durum nedeniyle gündün güne olumsuz etkilenmekte, kültürdeki değişimler kendi iç dinamikleri ve eğitim sistemi ile korunup gelişmemekte, özellikle dış dinamiklerin etkisinde yoğun bir şekilde kalmaktadır. Kıssadan hisse olması açısından yıllar önce okuduğum bir makaleyi çok kısa bir şekilde paylaşmanın yararlı olabileceğini düşünüyorum.

Olay Avustralya'da geçmektedir. Avustralya yerlilerinden bir kabilenin çok önem verdikleri bir "balta kültürü" varmış. Balta çok önemliymiş kabile ve bireyleri için. Bir güç simgesiymiş. Gücün de ötesinde balta sahibi olmak bir onur ve saygınlık ibaresiymiş. Öyle herkesin çok kolay sahip olabileceği bir eşya değilmiş balta bu kabiledede. Bazı kuralları yerine getirmeden balta sahibi olunması mümkün değilmiş. Bayanlar balta sahibi olamazmış çocuklarla birlikte. Yerliler büyük çadırlarda yaşıyor ve her ailenin sahip olduğu baltalar her akşam ailenin en büyüğüne teslim edilir ve o da baltaları kendi yatağının başucuna asarmış. Bir ailedeki balta sayısının çokluğu da o ailenin onuru oluyormuş. Komün şeklinde yaşayan aileler, yıl boyunca yaşamlarını idame ettirebilmek için baltaları ile ava çıkarlar ve avlanırlarmış. Her yıl belli bir dönemde ailenin erkekleri haftalarca süren bir yolculuk sonucu, yıl boyunca ürettikleri birtakım ürünleri başka kabilelerin de katıldıkları bir pazara götürüp değiş tokuş

yaparak pazarlıyorlarmış. Bu pazarda pazarlayabildikleri ürünlerin miktarına bağlı olarak da Pazar bölgesinde bulunan bir kayadan balta yapımında kullanılan kesici taş almaya hak kazanıyorlarmış. Böylece de yıl içerisinde iyi ve verimli çalışan ve üretkenliklerini pazara taşıyanlar balta sahibi olabiliyormuş. Balta sahibi olan aileler bu baltaları gençlere veriyor ve onlar da baltaları bellerine takarak güçlerini sergiliyorlarmış. Balta kültürü ile de bu kabileler yaşayıp gidiyorlarmış ta ki çevrelerine beyaz insanlar gelene kadar. Beyaz insan öğrenmiş baltanın önemini bu insanlar üzerinde olan. Beyaz insanın işçilere ihtiyacı varmış ancak bir türlü yerlileri ikna edemiyorlarmış. Önce kabilenin bazı kadınlarını ikna etmişler evlerinde çalıştırmak için. Kadınlar eşlerine destek olmak için kabul etmişler çünkü eşlerinin yıl boyunca elde edebilecekleri bir baltayı beyaz insanlar onlara bir-iki haftalık bir çalışma sonucu verir olmuşlar. Hem de beyaz insanın verdiği baltalar madeniymiş. Balta sahibi olmak kolaylaşmış kabilede. Bu böyle olunca kabilenin sosyal ilişkileri günden güne bozulmaya başlamış. Zamanla bayanlar bile balta sahibi olmaya ve baltalarını eşlerine vermemeye başlamışlar. Bir süre sonra da balta kültürünü koruyamayan kabile beyaz insanın dış dinamiği ve karışmacılığı ile kendisini de koruyamamış ve dağılmış. Yok olmuş kabile...

Kimlik ve kültür birbirlerine öylesine sıkı sıkıya bağlı ki, bir balta kültürünün yıkılması ile kabile yokolmuş. İşte bu nedenle, toplumlar yaşayabilmek amacı ile sahip oldukları kültürel değerlerini yeni nesillere aktarmak durumundadırlar. Kültür ve

değerlerin aktarılması ise gerek toplumsal ilişkiler yolu ile ve gerekse de özellikle eğitim yolu ile sağlanmaktadır. Eğitim sisteminin toplumlara göre biricikliği bu nedenle çok önemlidir ve kimlik için önemlidir kendine özgü özelliklerinden dolayı. Kıbrıslı Türk kimliğinin, Avustralya yerlilerinin sıkıntılına benzer ancak farklı boyutlarda denilebilecek dış dinamiklerin etkisini yaşadığını, kendi eğitim sistemini çağdaş dünyaya uyumlu hale getiremez ve kültürüne de sahip çıkmazsa yokolabileceğini söylemek mümkündür. Unutulmalıdır ki toplumlar da aynı insanlar gibi doğarlar, büyürler ve doğal olarak ölebilirler de. Toplumların yaşam süresinin uzunluğu ise kimlik ve kültürel değerlerine sahip çıkabilinmesi ile doğru orantılıdır. Nasıl ki bir birey kendini yetiştirebildiği oranda hem rahat yaşar hem de yokolmaz yaşam içinde, toplumlar da kültürlerini koruyarak gelişebilir ve yeryüzünden yokolmaları pek de kolay olmaz.

Avrupa Birliği Üyeliğinde Kıbrıslı Türk Toplumunu Eğitim Sistemi AB ülkelerinde eğitimde katı bir standartlaşma amacı olmamasına rağmen, üye ülkeler birbirlerinin ne yaptığını ve nasıl sonuçlar aldığını görebilmekte, bu anlamda da birbirlerinin gelişmelerine dolaylı olarak da olsa katkıda bulunmaktadırlar. Her yıl üye ülkelerin eğitimleri ile ilgili tüm istatistikler çıkarılmakta ve üye ülkeler kendi standartlarını karşılaştırıp geliştirebilme şansını yakalayabilmektedirler. Hiçbir ülkenin eğitim sistemine karışmamakla birlikte bazı temel kriterler tümü tarafından uygulanmaya çalışılmaktadır. Örneğin hiçbir AB üyesi ülkenin zorunlu temel eğitimi 12 yılın altında değildir. AB üyesi bir Kıbrıs'ta da eğitim

süresi 12 yıla çıkarılmak durumunda kalacaktır. Zaten bilindiği üzere Kuzey Kıbrıs'ta da eğitim süresi 80'li yılların ortalarına kadar 12 yıldır ancak Türkiye ile paralellik amacı ile ilkokulların 6 yıldan 5 yıla düşürülmesi ile 11 yıla düşürülmüştü. Ülkelerin şovenist bir eğitim uygulamaları ise kabul görmemekte, bunun yerine insanların barışçıl duygularla yetişen birer Avrupo yurttaşı olmalarına çalışılmaktadır. Etnik kimliklerin korunmasına da önemli ölçüde uyulmakta, toplumların bunu korumasına gerek önem gerekse de destek verilmektedir.

AB üyesi bir Kıbrıs'ta aşağıda alt başlıklarla verilen konular özellikle çok önemli olacaktır:

- * Gençliğin eğitimi
- * Kültür eğitimi
- * Dil eğitimi
- * Vizyon eğitimi
- * Tolerans eğitimi

Yukarıda başlıklar halinde verilmeye çalışılan eğitimlerin tümünde AB eğitim projelerinin tümüne katılımın gerçekleşecek olması da bir katalizör rolü oynayacaktır. Önemli olan Kıbrıs Türk Eğitim Sisteminin ilgili projelere katılmak için kendini bir an önce yenilemesi ve değişim ve yeniliklere açık hale getirilmesidir. Hiç vakit geçirmeden, AB eğitim projelerine katılabilmenin alt yapısı hazırlanmalı, bu anlamda sistemimizde yapılması gereken çalışma ve değişiklikler yapılmalıdır. Özellikle de yeni projeler üzerinde düşünülmesi, Kıbrıslı Türklerle Kıbrıslı Rumların ortak projeleri üzerinde çalışılmasıdır. Kıbrıs'ta gerçek bir barışın kurulabilmesinin yolunun okullardan ve ortak hedeflerden

geçeceği yadsınamaz bir gerçekliktir. Önemli olan Kıbrıs'ın üzerinde bulunacak olan AB semsiyesinin ortak ve anlamlı bir şekilde kullanılabilmesidir.

Yeni Kıbrıs'ı oluşturacak iki parça devletin eğitim sistemleri arasında bir uyum, vizyon ortaklığı ve yakınlaşma olması toplumların yakınlaşmasını başlatabilecektir. Elbette iki parça devletçiliğin tüm eğitim programlarının aynı ya da benzer olması beklenemez ancak AB ülkelerinin normlarının hedeflenmesi ile birlikte de eğitim sistemlerinin de mümkün olduğunca uyumlu olmaları gerektiği de kaçınılmaz olacaktır.

21. yüzyılı yaşadığımız bu ilk yıllarda bile toplumları yapılarının hızla değiştiği, teknolojik gelişmelerin bunu zorladığı gözlemlenmekte, eğitim sistemleri de buna ayak uydurmakta zorlanmaktadır tüm dünyada. Bilgi toplumundan bahsediliyor sıkça ve bilgi çağına geçtiğimiz. Bir değişimin yaşandığı doğrudur. Sanayi toplumundan çıkmanın sancuları yaşanmakta, yetiştirilen insan tipleri yeni topluma ayak uydurmakta zorlanmaktadır büyük ölçüde. O kadar farklı tip okullara sahibiz ki ülkemizde saymakla bitmiyor. Normal liseler, kolejler, özel kolejler, fen liseleri, anadolu liseleri, anadolu sanat liseleri, meslek liseleri, ticaret liseleri, endüstri meslek liseleri, tarım, turizm,...vb., okullar daha 11 yaşındaki çocukları bir mesleğe veya yöne itmekte, buralardan mezun olan gençler ise mezuniyet sonrası aranan iş vasıflarına sahip olamamakta, bu durum da gerek gençleri, gerekse de işverenleri zora sokmaktadır. Aslında yapılması gereken "çok amaçlı okullar" kurup gençleri bilgi toplumunun

gerektirdiği şekilde yetiştirmeye başlamaktır. Düşünen, yaratıcı, bilgiye ulaşmayı bilen ...vb. özelliklerde insan yetiştireceğimiz söylemleri hep kağıt üstünde kalmakta, gerekli davranışlar öğrencilere kazandırılmamaktadır. Okulların geleceği çok daha geniş platformlarda tartışılmalı ve ülkemizin gelecek nesillerini çağdaş bir toplumda yaşayabilecek şekilde yetiştirmeliyiz.

Kıbrıs'ta bir başka önemli nokta da toplumların birbirini anlama ve tanıyabilmeleri doğrultusunda yapılması gerekli ortak çalışmalardır. "Tolerans" çok önemlidir diye düşünüyorum yakınlaşma sağlanabilmesi için. Her toplum ve her birey tolerans eğitiminden geçirilmelidir süreç içinde, başka türlü barış sağlanamayacaktır.

Olası bir AB üyeliğinde, yatırım alanlarını genişletmek ve geliştirmek için AB tarafından da çizilmiş ve belirlenmiş olan alanlarda neler yapılması gerektiği Kıbrıs ile birlikte belirlenecek ve yönlendirilebilecektir. Ülkemizin özellikle Turizm ve tarım alanında var olan potansiyelinin de bilinçli bir şekilde değerlendirilmesi gerekmektedir. İşte tam da bu noktada eğitim sistemine büyük görevler düşmekte, insanlarımızın bu alanlarda da yetiştirilmelerine katkı koymak durumundadır. Örneğin turizm alanı derken bu alana yalnızca otellerle ilgili işler gelmemekte, turistlere hizmet verebilecek tüm alanlarda yatırıma gerek duyulmaktadır. Yatağından yemeğine, eğlencesinden tarihi eserlere, temizliğinden sağlığına her alanda yetişmiş ve çalışan insana ihtiyacımız olacaktır. Dil eğitimi bu anlamda bile çok önemlidir. Kültürel mirasımıza sahip çıkmalı, kültürel değerlerimizi korumalıyız. Eğitimin kültür üzerindeki etkisini kesinlikle

dikkate alarak bu alandaki çalışmalarını artırmalıyız. Hümanistik yaklaşım kültürlerin yok olmasına karşı çıkmakta, özellikle dış dinamiklerin etkisinden korunmanın yolları aranmalı ve hayata geçirilmelidir demektir. Yaşar Kemal "Baldaki Tuz" adlı eserinde şöyle demektedir:

...Diyelim ki Dünya Bin çiçekli bir kültür bahçesidir. Her çiçeğin kendine özgü bir rengi, kokusu vardır. Dünyamız bu bin çiçeğinden dolayı güzel, zengin, çeşitlidir. Bu bin çiçeği, tek bir çiçeğe, ya da birkaç çiçeğe indir, tek yönlü, tek kollu, tek renkli bir dünya. Allah böyle bir dünyanın bin belasını versin.

İki toplumun adada barış içinde yaşayabilmesi için, okullarda bu anlamda çok önemli işlevleri olan dersler aşağıdaki derslerdir:

- * Yurttaşlık
- * Vatandaşlık
- * Tarih
- * Sosyal Bilgiler

Üstte belirtilen derslerin özellikle içerikleri yeniden ve birlikte gözden geçirilip hazırlanmalı, bu alanlarda yeni kitapları hazırlanması teşvik edilmelidir. Farklı boyutlarda, farklı gözlemlerle ve farklı değerlendirmelerle hazırlanıp uygulanması gereken bu dersler, toplumların bakış açılarını süreç içerisinde olumlu anlamda etkileyecek ve barışa katkıda bulunacaktır.

Bir ülkenin eğitim vizyonunu ve uygulanmasını etkileyen çeşitli faktörler olduğu bilinmektedir. Bunlar; sanayi, ekonomi, politika, felsefe, ve beklentiler olarak özetlenebilir. Ülkemizde eğitilmiş ve

toleranslı insanlara olan gereksinim çok önemlidir, her iki toplumda da. Toleranslı insanlar yetiştirdikçe, ortak vizyon ve beklentilere sahip oldukça, ekonomik açıdan da refah günden güne geliştikçe barış bir daha bu ülkeden gitmemek üzere kök salacaktır. Önemli olan AB sonrası iki toplumun ortak yaklaşımlar sergileyerek ortak değerlere sahip çıkması, her iki toplumun lehine ortak hedefler belirlemesi, ortak kaynaklar yaratması, yani kısaca ortak bir vizyon geliştirebilmesidir. Barış bunlarla doğru orantılı gelişecektir Kıbrıs'ta.

Çok önemli bir diğer nokta da dillerin eğitimi olacaktır ülkemizde. Herşeyin başında her bireyin çok iyi bir anadil eğitiminden geçmesi gerekmektedir. Bunun yanında her toplum bireyinin diğer toplum bireyleri ile iletişim kurabilmesi için gerek birbirlerinin dillerini bilmeleri, gerekse de uluslararası bir dili daha kullanabilmeleri ile daha sağlıklı bir iletişim için gereklidir. Bir turizm cenneti olması beklenen ülkemizde yabancı dilin önemi altın değerinde olacaktır gelecekte. Böylesi bir yaklaşımla Kıbrıs'ta herkes en az 3 dil bilmiş olacak, bu da toplumların diyaloguna katkıda bulunacaktır. Bireylerin birbirinin dilini anlaması, birbirlerine yaklaşımlarını etkileyeceğinden, toplumların geleceğinde de önemli bir pozitif etken olacaktır. İşte bu nedenledir ki zaten Annan Planında da ortaokuldan itibaren Türkçe ve Rumca derslerinin 2. dil olarak diğer toplum bireylerine öğretilmesi yer almaktadır.

Eğitimde ilk ve ortaöğretimin en önemli özelliklerinden biri de eğitimin anadilde yapılmasının önemidir. Anadili yeterince gelişmemiş bireylerin yabancı dil öğrenmeleri de daha zor olmaktadır. Anadil çok önemli olmakla birlikte, yabancı dil öğrenimine de çok

önem verilmelidir.

Kuzey Kıbrıs üniversitelerinin çokluğu ile de bilinmekte, hatta bu özelliğinden dolayı ona "üniversiteler adası" da denmektedir. Üniversite çevrelerinin çok merak ettiği bir konu da olası bir AB üyeliğinde Kuzey Kıbrıs üniversitelerinin öğrenci kaybedip kaybetmeyeceğidir. Burada önemli olan "kalite"den kesinlikle taviz vermemek olmalıdır diye düşünüyorum. Tüm üniversitelerimizin standartlarını yükseltmesi ve kalite artırıcı çalışmaları hayata geçirmesi çok önemlidir. Elbette ki öğrenci sayısının artması ülke ekonomisine katkıda bulunmaktadır ancak bu artış kontrollü olmadığı takdirde değerler sistemine zarar da verebilmekte, hiç beklenmeyen olumsuz sonuçlarla bizleri yüzleştirebilmektedir. Üniversitelerin nicel ve nitel büyümeleri belli bir plan ve standartlar çerçevesinde olduğu takdirde, AB üyeliği bu alanda da olumlu sonuçlar verecek, hepsi birer uluslararası üniversite olan üniversitelerimiz kalitelerini artırıp kalıcılaştırdıkları ölçüde AB ülkelerinden de daha çok öğrenci çekebileceklerdir. Eğitim projelerine de katılabilecek olan üniversitelerin şimdiden bunun hazırlığını yapmaları beklenmektedir ki bu çalışmalar az da olsa imkanlar nisbetinde yapılmaktadır.

Üniversiteler konusuna girince değinmeden geçemeyeceğim bir diğer önemli nokta da "ortak üniversite" kurulması konusu ve iki toplum üniversitelerinin çeşitli alanlarda işbirliğidir. "Ortak Üniversite" ve üniversitelerin ortak projeler yürütmesi asil ihtiyacımız olan "Barış" konusunda gerçek anlamda bir katalizör olacaktır. İki toplumu yakınlaştırmaya projeler buralarda hayata geçecek ve projeler toplumlara yayılabilecektir.

Bugüne kadar Kuzey Kıbrıs üniversitelerinin kendi aralarında da böylesi ortak projeleri hayata geçirmeleri gerekliydi diye düşünmekten de kendimi alamıyorum. Temennim bundan sonra gerek Kuzey Kıbrıs Üniversitelerinin, gerekse de iki toplum üniversitelerinin ortak projeleri hayata geçmeleridir.

Sonuç ve Öneriler

Kıbrıslılar tarih boyunca çok acılar çekti. İnsanlar birbirlerine kırdırıldı yıllarca. "Öteki" yaratıldı toplumlar içerisinde. Şimdi bir fırsat var Kıbrıs'ın önünde, AB fırsatı. AB şemsiyesi altında Kıbrıs'taki toplumların birbirlerine daha toleranslı olmaları için bir fırsat. Çekilen acıların ve sıkıntılı yılların yerini barışa bırakması için hepimizin uğraş vermesi gerekmektedir. Çocuklarımıza yaşanası bir ülke bırakmak istiyorsak bu hepimizin görevidir. Bu görevin en önemli halkalarından biri de eğitim sistemidir muhakkak. Yukarıda önemli gördüğüm konuları açmaya çalıştım kısaca. Bunların başında gelen ise kesinlikle "tolerans"tır. Birlikte geleceğe bakabilmek çok önemlidir. Eğitim sistemi çok önemli bir misyon üstlenmekte her iki toplumda da. Formal okul eğitimlerinin yanısıra aşağıda belirtilen eğitimlere de çok önem verilmelidir:

- * Aile Eğitimi
- * Halk Eğitimi
- * Yaşam Boyu Eğitim

Hiç vakit kaybetmeden, toplumlarımızın barış içinde yaşayabilmeleri için üzerimize düşen tüm görevleri planlı ve organize bir şekilde, projeler bazında, ortak vizyonlar geliştirerek hemen uygulamalıyız. Bu konularda AB eğitim projelerine başvurup

gençlerimize olanaklar yaratmalıyız. Gerek KıbrıslıTürk toplumu olarak kendi içimizde ve gerekse de KıbrıslıRuml toplumu ile birlikte kubaşarak geleceği yaratmalı ve çocuklarımıza yaşanası bir Kıbrıs bırakmalıyız.

Bizim olana sahip çıkmalıyız kimlik ve kültürümüzü korumak ve geliştirmek için ancak bizimkinin en iyi olduğu iddialarında da kesinlikle bulunmamalı ve başkalarının sahip olduklarına, "öteki" dediklerimize de saygı göstermeliyiz, birlikte yaşadığımız coğrafyalarda daha rahat yaşayabilmek ve dünyada varolabilmek için.

Bibliyografya

1. *Türk Kimliği* - Prof. Bozkurt GÜVENC
2. *Türkiye'de Kültürel Kimlik Krizi*-Prof. Cengiz GÜLEÇ
3. *Yabancıların Gözüyle Türkler ve Türkiye*-Prof.İsmail PARLATIR
4. *Türk Aydını Ve Kimlik Sorunu* - Sabahattin ŞEN
5. *Modern Türkiye'nin Doğuşu* - Bernard LEWIS
6. *İrk, Tarih ve Kültür* - Cladue Levi STRAUSS
7. *Çok Kültürcülük* - Prof. Charles TAYLOR
8. *Uygarlık Tarihi* - Server TANILLI
9. *Yeni Bir Uygarlık Yaratmak*-Alvin ve Heidi Toffler
10. *21. Yüzyıl Okulları İçin Toplam Kalite Yönetimi*-Hoşcan Ensari
11. *Topluluk Hukukunun ABC'si*(AB)-Klaus-Dieter Borchardt
12. *Kıbrıs'ta güç/iktidar mücadelesinin değişen yüzü: Kıbrıs(lı/Türk) Milliyetçiliği-Birikim*.Mayıs 1997(97) ss:79-91-Ali Bizden

Hasder 20. Halkbilimi Sempozyumu Bildirileri...**AB-GENEL TÜRK KİMLİĞİ İKİLEMİNDE
KIBRISLI TÜRK KİMLİĞİ****PORTRE****Nazım BERATLI**

1952'de Lefke'de doğdum. İlk ve orta öğretimimi orada yaptım. İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi'ni bitirdim. Kadın Hastalıkları ve Doğum İhtisası yaptım. Şu anda Cengiz Topel Hastahanesi'nde Kadın Hastalıkları ve Doğum uzmanı olarak çalışıyorum.

Öğrenciliğimden beri çeşitli yerel ve ulusal gazetelerde yazılarım çıkıyor. 1990'dan beri Kıbrıs Türk Kimliği üzerine kitaplarım yayımlanıyor. Bence en önemli çalışmam, üç ciltlik Kıbrıslı Türkler'in Tarihi'dir. Kıbrıs Türk Kimliği'nin oluşması, Kıbrıs'ta Ulusal Sorun, Adı Cemile idi, Lefke Sevgilim ve Neler Oluyor Hayatta da öteki kitaplarımın adları... Turnalar Nereden Geldi, Polemikler ve Tarih Tarih Diye Diye isimli üç kitabım da bitirilmiş, yayın sırasını bekliyorlar...

Hani adaylar da yazarlar ya? Evliyim, üç çocuğum var, İngilizce biliyorum...

Nazım BERATLI**KİMLİK:**

1978 yılında, İstanbul/Aksaray'da KÖGEF binasının bir odasında ilk defa tartıştığımız Kıbrıslı Türk Kimliği kavramının, yıllara aşarak bugünlere geleceğini, doğrusu o gün hiç düşünmemiştim. On yıl kadar önce de yazdığım bir kitabın sonuna, "ben bu kavramı tartışmaktan usandım, başka şeyler konuşmak, başka şeyler yazmak istiyorum" anlamında, bir cümle yazmıştım! Ama bugün hala "kimlik" kavramını tartışıyoruz ve daha da tartışacağımız bir yana; şimdi dünya da aynı kavramı tartışıyor...

Kimlik, durağan değil; dinamik, değişken bir sosyal fenomen olduğu için, tartışılması da herhalde hiç bitmeyecek. Kâh halkın önünde; kâh üniversite kürsülerinde, ama hep tartışılacak zira, tam tanımlandığı sanılırken;

değiştirdiği farkedilip, yenibaştan tanımlanması gereken bir kavram bu! Sürekli gelişen, hep evrilen, her gün değişen bir kavramdır, kimlik. Kabaca ve en basit tanımıyla, kimlik, aidiyetle ilgilidir. İnsanın ve daha genelde toplumun kendini nereye ve hangi tarihsel, toplumsal, ekonomik kategoriye ait gördüğü ile ilgilidir. Bir Arap atasözü, “Kardeşime karşı ben, yeğenlerime karşı kardeşim ve ben, yabancılara karşı, yeğenlerim, kardeşlerim ve ben” der...

Ne var ki çağımızda, insanlar, kendilerini sadece kan bağları ile tanımlamazlar. Sosyal çevreleri, ekonomik aidiyetleri, kültürel aidiyetleri, ve hatta duygusal aidiyetleri bile insanların kendilerini tanımlamak için kullandıkları verilerdir. Hangi mahalleli ve giderek kentli oldukları, meslekleri, yaşam biçimlerini paylaştıkları toplumsal katmanlar ve örneğin hangi futbol, basketbol v.b. takımının taraftarı oldukları da insanların kendilerini tanımladıkları, alt kimlikleri belirler. Burada, iki özellik göze çarpar:

Bunlardan ilki, bırakın kuşakların kimliğinin gelişmesini; aynı kuşak içinde de yıllar geçtikçe aynı bireylerin kimlik tanımının da gelişerek değiştiği görülebilir. Sanırım bu saptamanın en önemli etkeni de kimliği belirleyen en önemli etken olan “öteki” kavramıdır. Kimlik, “ben” olduğuna göre; karşısında bir de “ben olmayan”, öteki olmalıdır. Ve tarih içinde çok kısa dönemlerde bile, “öteki” değişmektedir.

İşte bundan dolayı bizim, 1978’de ilk defa bir kimlik tanımı yapmaya kalktıktan sonra onu

tanımlayıp, konuyu rafa kaldırmayı murat ederken yanıldığımız gibi; statik, kolayca tanımlanabilen kimlik tanımları arayan herkes de yanılacaktır. Dünya ile ilişki halindeki hiçbir toplum, durağan bir kimliğe sahip değildir ve olamaz...

KIBRISLI TÜRK KİMLİĞİ:

Bu değişkenlik anlamında, bugün Kıbrıslı Türk Kimliği dediğimiz kimliğin sahiplerinin, tarihsel serüvenini kısaca anımsatmalıyız ki nereden geldiği bir elden geçirilmiş olsun! Atalarımızın çoğunluğunun, burada bulunma nedeni, Osmanlı’nın söylemi ile “Etrak’a dahil olmaları ve sürekli isyan edip, göçebe yaşam biçimini ısrarla terketmemeleri”dir...¹ Yani atalarımız, Osmanlı’ya göre “Etrak” idi... Türk! Osmanlı tarihini birazcık bilenler, bunun anlamını da kavramıştır. Bu insanlar, bu adaya “Türk” oldukları için sürülmüşlerdir. Osmanlı’ya karşı, kendilerini etnik kimlikleri ile tanımlamaktadırlar. Bu yazının sınırlarını aşatığı için, kaynak aktarmayacağım ama adada geçen kimisi için üç, kimisi içinse, birbuçuk yüzyılda özellikle Lefkoşa ve birkaç kasabada, kimliğin Osmanlı’ya evrildiğini görebiliriz. Yerleşik kültürün, göçebe yaşam biçimine galebe çalmaması zaten beklenemezdi. Uluslaşma çağı başladığında, etnik kimliği ve etnik kültüre bağlılığı yüzünden adaya sürülmüş olan bu topluluğun çoğunluğunun, kendini belki de Anadolu’dan da önce, tekrardan Türk diye tanımladığını görüyoruz. 1907’de, adada İttihat Terakki hücreleri vardır...

Yalnız bu defa, “öteki” değişmiştir! Artık, Osmanlı’ya karşı değil; Rumlara karşı bir kimlik oluşturulmaktadır. 1974’e kadar, insanlar

burada kendilerini Türk diye tanımlamışlardır. 1974 sonrasında ise buradaki kimliğin kendi özgünlükleri olduğu akla gelmiş ve aidiyet tanımı bir daha değişmiştir: Kıbrıslı Türk!

Kıbrıslı Türk Kimliği, bana göre etnik kimlikten ve hatta daha da eskisinden, "gens-tribu kimliğinden" gelerek, global kimliğe doğru uzanan yoldaki, bir ara konaktır. Buradan global kimliğe geçmesi için, öyle görülüyor ki on yıl önce sandığımız gibi başka ara konaklara ihtiyacı yoktur.² Yani, önümüzde, "Genel Türk Kimliği"ne entegre olmak ya da AB dolayısıyla global kimliğe katılmak" gibi bir ikilem, yoktur bana kalırsa! 1991'deki görüşlerime dönerek, şunu ileri sürüyorum:

Gidilecek yer, dünyalı kimliğidir... Ona varmak için ne "genel Türk" ne de "Bir tek Kıbrıslı" Kimliğine mutlak bir gereksinimiz, bulunmamaktadır. Ancak buradaki önemli ayrıntı oluşmakta olan global kimliğin kimilerinin sandığı gibi, eşit paylaşılmayacak oluşudur. Ekonomide olduğu gibi kültürde de üreten ve tüketen aynı kategoride ele alınamaz. O kimliğin üretilmesine katkıda bulunulduğu oranda, ondan pay alınacaktır. Yani dünyada genel/geçer kurallar açısından ne kadar değer üretirseniz, o kimlikten de o kadar pay alacaksınız. Ve unutulmamalıdır ki kültürel tüketicilik; ekonomik tüketiciliğe oranla çok daha tehlikeli bir durumdur.

Ne demek istediğimi anlatmak üzere, öncelikle, globalizmin anlamı üzerinde durmalıyım...

GLOBALİZMİN TOPLUMSAL

ALT YAPISI VE AB:

Günümüz dünyası, geçen yüzyılda pek çok düşündürün öngöremediği yeni bir dünyadır. Bu dünyada, bilginin ulaştığı boyutların üretime yansımalarıyla, emek, sermaye ve bilgi yoğun yatırımlar, artı ekonomiye egemen olan şirketlerin, 19.yy'daki gibi aile, 20.yy'ın ortalarına kadar olduğu gibi de ulusal şirketler aşamasının üstüne çıkmasına ve uluslararası bir boyut kazanmasına, neden olmuştur. Bu gelişme, artık ekonomiye egemen olabilecek üretim dallarında, yepyeni bir sermaye türünün ortaya çıkmasına yol açmış ve bu yeni tür sermaye, artık uluslararası olduğu için, ulusal sınırlar onun için gereksiz ayrıntılar haline gelmiştir. Globalizm dayatmasının altında yatan gerçek, budur...

Bu yeni dünyada, yapı değiştiren tek kavram, sermaye değildir. Bunun yanında, emek de yapısını değiştirmiştir. Bilgi yoğun yatırımlarda, niteliksiz kol gücünün üretebileceği birşey yoktur. Yüksek bilgi ve yüksek teknoloji ürünü üretim aletlerini kullanabilmek için şimdi artık, nitelikli işgücüne ihtiyaç vardır. Bu "nitelik" ise 19.yy'ın kol gücü ile çalışan emekçilerinin yerini, yüksek bilgi sahibi, en azından bilgisayar kullanmayı, birkaç yabancı dili bilen, yeni tür bir "emekçinin" almasına yol açmıştır. Bu yeni "emekçi", ister istemez iyi bir eğitimden geçmek zorundadır, yoksa işini yapamaz. Söz konusu "emekçi", artık bir aydındır.

Yukarıdaki gelişmeler, bir şeyi daha değiştirmiştir ki o da Mülkiyet ilişkileri'dir. Şimdi artık "emekçiler"in, "zincirlerinden

başka" kaybedecekleri şeyleri, evleri, otomobilleri, yaz tatilleri, çocuklarının okul taksitleri ve genellikle borsada değerlendirdikleri, bir miktar birikimleri de vardır. Bu sonuncusu, yani borsada değerlendirilen bir miktar birikim, hem "emekçi" sınıfların ve hem de "sermayenin" mülkiyet yapısını, karşılıklı olarak etkilemektedir. Bu yeni dünyada, artık ekonomiye egemen olacak stratejik sektörlerde çalışan "emekçiler", orta sınıf olarak anılmakta, ve yukarıda bahsettiğimiz uluslararası sermaye mülkiyetinin bir kısmını da elinde bulundurmaktadır. Bu durumda, "artık zincirlerinden başka kaybedecek şeyleri de olan emekçinin" çıkarlarının bir kısmı, uluslararası sermayenin çıkarları ile en azından, çelişmemektedir.

Aşağı yukarı iki yüzyıl önce, bir düşünür bu durumu öngörmüş ve şunları söylemişti:

"Bireyin gerçek entellektüel zenginliğinin, tamamen bireyin bireyin gerçek ilişkilerinin zenginliğine bağlı olduğu açıktır... Aynı ayrı her birey, kendi çeşitli ulusal ve yöresel sınırlarından kurtulacak, bütün dünyanın üretimiyle pratik ilişkiler içine girecek ve insanların yarattıkları her alandaki bütün dünya üretiminden yararlanma yeteneği edinecek duruma gelecektir..."³ Aynı düşünür, daha o zamandan, bu gelişmenin başlayacağı ülkeyi de işaret etmekteydi:

"Modern devletin en tamamlanmış örneği, Kuzey Amerika'dır."⁴

Kanımcı, bu durumun eşiğinde bulunuyoruz...

ALT YAPININ GELİŞMESİ POLİTİK YAŞAMA NASIL ETKİ YAPTI?

Yeni tek kutuplu dünyanın ekonomik alandaki bu değişikliklere paralel olarak, dışa karşı politik alanda da yeni bir aşamaya girdiği, gözlenmektedir. 1789 Fransız İhtilâl'inin dünyaya hediye ettiği Ulus Devlet modeli, artık tarihe karışmaktadır. İmparatorluk devletinden, Ulus devlete geçerken, bunun en büyük nedeninin, imparatorlukta mal ve hizmet dolaşımının iç gümrüklerle kısıtlanmış olması ve bunun iç pazardaki maliyeti artırmasına karşı, ulusal mono blok bir pazar ihtiyacı olduğu düşünülünce, şimdi de bütün bu gelişmeler sonucunda ulusal sınırlar ve gümrüklerin aynı konuma düştüğünü anlamak, zor olmaz. Mal, emek, sermaye ve hizmetlerin serbest dolaşımın sağlamak gereksinimi, şimdi de ekonominin önünde duran acil hedeftir. Bu olmazsa, bilgi/emek/sermaye yoğun üretimin maliyetindeki artış; tüketiminin önüne geçer ve onu iflasa sürükler. Bu ise yalnız egemenlerin değil, toplumsal gelişmenin de aleyhine olur. Globalizm'in de anlamı, işte bu ihtiyaçtır.

Bence globalizm dünya kapitalizmine egemen olan finans çevrelerinin çıkarları ile ulusal sınırların çelişiyor olmasının bir sonucudur. Bu tespit eminim ki herkesin hoşuna gider... Ama şimdi yapacağım çoğunun rüyalarını yıkıyor: Ulusal sınırlar ve ulus devlet ve bizatihi "ulus"un kendisi de 18.yy sonunda dünya ekonomisine egemen olan kapitalist üretim ilişkilerinin, bir icadıdır. O zaman çıkarları, iç gümrüklerden kurtulmak; rekabetten korunmak ve politik egemenlikte aristokrasiyi safdışı etmek üzere, doğal sınırlar

içinde aynı dili konuşan toprakları birleştirmeyi ve dışa karşı korunmuş ortak bir Pazar yaratmayı gerektirdiğinden, Fransa'dan başlayarak, imparatorlukları dağıtarak, dünyayı kendi etki alanlarından oluşan ULUS DEVLETLER'e bölebilmek için, ULUS diye bir kategori öne sürdüler.

Günümüzde, üretimin egemen alanlarda spesifik üretim yapabilmek için, bilgi/emek/sermaye yoğun şirketleri şart haline getirmesi sonucunda, dünya ekonomisinin stratejik üretim alanlarındaki şirketler artık çok büyük sermayeye gereksinim duymasından dolayı, "ULUSÜSTÜ" hale gelmesiyle de, artık ulusal sınırlar, onlar için 18.yy sonlarının fiefleri gibi üretimin kaynağı ile tüketici arasındaki gereksiz engeller haline geldiği için, şimdi de onun politik kategorizasyonunu yapıyorlar.

YENİ BİR EGEMENLİK ANLAYIŞI:

Son iki yüzyılı Ulus Devlet'e göre programlanarak düşünen, ulusal egemenlik için ölüp öldürmeyi bile meşruu sayan, ulusal takımı maç kazanınca sokaklara dökülmeyi ; kendini ulusal aidiyeti ile tanımlamayı alışkanlık haline getirmiş halk tabakalarının sözcüsü olan tutucu politikacılar, küreselleşmenin anlamını görebilmekte ama ulusal ölçekte düşünebildikleri için, sonucunda varılacak yerin bir başka ulusal egemenliğe teslim olmak olabileceğini sanarak, geleceğe umutla bakamamaktadırlar. Oysa, bu yeni ve farklı dünyada, egemenlik de biçim değiştirmektedir. Oluşmakta olan yeni egemenlik biçimi, ne imparatorluklar çağının kaynağını Tanrı'dan bulan, imparatora bağlı egemenliğidir ne de ilk defa J.J.

Rousseu'nun Toplum Sözleşmesi'nde tanımladığı, kaynağını ulustan alan, bölünmez ve paylaşılmaz bir tek ulusal egemenlik. İmparatorluk çağının egemenliğine benzeyen, ama çok daha üst düzeyde kaynağını ekonomik güç ve bilgi üretebilmekten alan yeni tür bir egemenlik ortaya çıkmaktadır ki bu hiçbir ulusun değil ama ortaya çıkmakta olan yeni küresel dünyanın yönetiminde yer almakla kullanılabilir olacak olan bir egemenlik olacaktır. Nasıl ki Osmanlı İmparatorluğu'nda egemenliğin kullanımı, etnik kökenle değil de Osmanlı erkinin içinde yer alabilmekle mümkün iseydi, bu yeni egemenlik de çok daha üst düzeyde yönetici elitin içinde olmakla mümkün olabilecek ve ulusal aidiyetle bir ilgisi olmayacaktır. Bu bakımdan, örneğin AB, Almanlar'ın Fransızları yönettiği bir birlik olmayacağı gibi tersi de olmayacaktır. Yeni bir egemenlik konseptidir bu! Bir örnek vermek üzere, "Kıbrıs'ı Venedikliler'den kim aldı?" Diye sorarım... Osmanlı mı? Türkler mi?

Peki ama Kıbrıs'ı alan sadrazam Sokollu 18 yaşında bir papaz okulundan Enderun'a getirilmiş bir Sırp idi... Piyale ile Lala Mustafa denilen herifler de Hırvat... Ama onlar Enderun'a girdikleri andan itibaren artık Osmanlı egemenliğinin temsilcileri idiler, Türk asıllı Piri Paşa ile birlikte... Lala Mustafa denilen Hırvat, Bragadino'nun derisini yüzdü; biz hala pisliğini temizlemeye uğraşıyoruz, kendi "ulusçu" önyargımızdan dolayı Osmanlı ile Türk'ü özdeşleştirdiğimiz için... Oysa o düzen, bambaşka bir düzendi! İşte bu şimdi oluşmakta olan da çok daha üst boyutta, böyle bir farklılaşmadır. Ulusçu kaygılar, onu anlamayı engeller diye düşünüyorum.Anlamamak da

karşısında yenilmeyi, mukadder kılar... Buradaki sorun, egemenlik anlayışının da değişmekte oluşudur... Ortaya, global bir egemenlik anlayışı çıkıyor...

Hiçbir ulus, hiçbir ulusu yönetecek değildir!!!! Zira bu anlayış, hareket noktası olarak, ulusu ele almamaktadır... Egemenliğin kaynağındaki güç, (krallıklarda Allah, ulus devlette millet) PARA/sermaye/ bilgi olmaktadır. ... Ne var ki teorik olarak egemenliğin kaynağında yatan gücün ne olduğu ile o gücü kimin kullandığı, büyük bir fark gösterir... Ne Osmanlı imparatorluğunda egemen olan Allah idi ne de cumhuriyetlerde egemen olan, millettir aslında... Her türlü devlette egemen olan, egemenliği kullandırır...

Ha bu yeni oluşumda da egemenliği kimin kullanacağıdır asılan... Yani her devlet, kendi egemenlik biçimi gibi, kendi egemenlik kurumunu da oluşturur... Bu yeni modelde de asılan, o kuruma ne kadar çok adam sokacağınızdır...

Çağımızda, artık en önemli sermaye bilgi olduğuna göre, bilgi üreten, egemenliğe ortak olabilecektir bana kalırsa...

POST-EMPERYALİZM:

Batı Avrupa ve ABD'deki bu gelişmelerin sonuçları; sınıfların yapısının değişmesi ve bunun politikaya yansımaları ile sınırlı da değildir... Bütün bu olup bitenler, kültürel anlamda nasıl bir Bilgi Çağı açarak, yeni bir sanayi sonrası toplumu yarattıysa; nasıl moderniteyi kapatıp, post modern bir çağa geçişe neden olduysa; aynen onlar gibi

ekonomide de Emperyalizm'i sona erdirmişti. Elbette bu saptama, sömürünün sona erdiği anlamına gelmemektedir. Tam tersine, sömürü biçimi açısından, yeni bir çağa geçildiğini işaret etmektedir. 16.yy sonlarından başlayarak; batı kültürünün Asya ve Afrika'ya sömürmesi bilindiği gibi önceleri merkantilizm, daha sonra kolonyalizm ve en son da emperyalizm yöntemlerini kullanmıştır. Şimdi varılan aşama, emperyalizmin de aşılması ve daha üst bir düzeyde, yeni bir sömürü biçimi üretilmesidir. Burada, iki noktaya dikkati çekmek zorundayım:

Bunlardan ilki, 18.yy sonlarında olduğu gibi, günümüzde de sermayenin çıkarları geniş halk kitlelerinin çıkarları ile uyusur bir nitelik arz etmektedir. Bilgi/emek/sermaye yoğun bugünkü tüketim mallarını satabilmek için, günümüzde her zamankinden daha fazla alım gücü bir düzeyin üstünde insan olmalıdır ki bu mallar satılabilir! Ve, bu insanlar yalnız paraya değil, bilgisayar-cep telefonu v.b. ürünleri kullanabilecek bilgiye de sahip olmalıdırlar. Egemenlerin pazarı genişletme ihtiyacı, daha fazla sayıda insanın, daha iyi eğitim almasına ve daha çok kazanmasına bağlı olduğundan, Türkiye, Çin, Hindistan, Mısır gibi potansiyeli yüksek nüfusu bir düzeyin üzerindeki ülkeler değer kazanıyor. Doğu Avrupa ülkeleri, Akdeniz adaları, Türkiye, İsrail ve Ermenistan, akla gelen ülkeler olabilir. AB'nin genişleme politikasının hedefleri de bu iddiamızın kanıtlarıdır.

İkinci nokta ise bu globalizm furçası, pazarı genişletirken, kendisinin Aydınlanma'dan beri ürettiği değerleri, henüz o aşamaya

gelememiş bazı toplumlara aktarmasıdır ki bu da olmazsa, o ürünlerin satışı yine yeterli boyutlara ulaşamayacak, yani kullanılamayacaktır. Bu da demokratikleşmenin, insan haklarının, sansürü kaldırmanın daha geniş insan yığınlarına yayılması demektir.

ULUS DÜŞÜNCESİ VE TÜRKLER:

Bu tespitten sonra, bir saptama yapmak zorundayım ki o da "ulus" kavramının bizim kültürümüze yabancı olduğu iddiasıdır. Biz hala zaman zaman ümmet ile ulusu birbirine karıştırarak düşünen bir kültürün sahibiyiz. Bunun iki nedeni vardır: Birincisi bu kavramın Osmanlı toprağının kendi iç dinamiklerinin ürünü olmayıp, Yunanlılar ve Sırlar üzerinden Osmanlı'yı bölüp, mirasını paylaşmaya niyetli Rusya, Fransa ve İngiltere tarafından bizim (Osmanlı demek istiyorum) kültürümüze, zorla sokulmuş olduğudur. İkincisi ise Türk Ulusçuluğu fikrinin, bütün Osmanlı toplulukları içerisinde en son ortaya çıkan, en genç milliyetçilik olduğudur. Kendileri de müslüman olan Arnavutlar'ın ve Araplar'ın isyan edip bizi kovduklarını bugün bile söylemeye utanıyoruz zira bizim kafamızda, ümmet ile ulus aynı kategoride yer alıyor. Henüz bir ulus olamamış Kürdlerin milliyetçiliği bile, bizimkinden eskidir. Aslına bakarsanız, ULUS ve ULUS Devlet fikri, bana kalırsa Osmanlı'nın anti tezi olan Aydınlanma Kültürü'nün bir ürünü olarak,

Osmanlı toprağına uymuyordu. Kaldı ki bütün değerleri de aristokrasinin mezhebi olan katolik ahlâğının çürümesi karşısında, doğrudan doğruya burjuvazinin mezhebi olarak ortaya çıkmış bulunan (bu tespit

Fabvre'indir... 20.yy tarih yazıcılığının en büyük ekolü olan Annales dergisinin iki kurucusundan biridir) Protestanlık'a bağlı olan değerler sisteminin bir parçası olarak; katolik çöküntü ile hiçbir ilişkisi olmamış Osmanlı'ya hiçbirşey de ifade etmiyordu. Zira Osmanlı ülkesinin hiçbir yerinde, herhangi bir dili konuşan herhangi bir çoğunluk bulunmamaktaydı. (Arap vilayetleri hariç) Herkes, her yerde hep beraber yaşamakta idi... İmparatorluğu yönetenler bunun farkında idiler...

Osmanlı toprağına bunu sokanlar da bunun farkında idiler... Her iki taraf da bu fikrin imparatorluğu dağıtacağı konusunda, fikir birliğine sahipti... Biri dağılsın diye soku...Öteki de dağılsın diye, karşı çıktı...

Türkler, elbette ki ikinci gruptaydılar...

Başlangıçta, bu karşı çıkışın bir anlamı da vardı... Ama Sırbistan, Yunanistan, Bulgaristan, Bosna Hersek, Romanya ayrılıp kendi ulus devletlerini kurduktan sonra, yani gidilecek köyün minareleri gök yüzünü tirmalamaya başladıktan sonra ulusçuluğu mahkûm etmeye devam etmenin, anlamı ne idi? Namık Kemal bu adaya "vatanperverdir, milliyetçidir" diye sürülmedi mi ey kirayun-u kiram, sorarım size? Bunun anlamı, devleti kurtarmak değil batırmaktır ve batırıldı, hayırlısı ile... İttihad Terakki'yi ben çok tutar ve severim...

Yöneticilerinin serdengeçti hali, bana çok romantik gelir... Ama onların merkezi devlet fikri karşısında, Prens Sabahattin'in liberal "adem-i merkezîyetçi" tavrı galip gelseydi, tarih belki de başka türlü yaşanırdı diye düşünmekten de kendimi alıkoyamam... O

zaman Anadolu Rumları, Ermeniler ve müslüman azınlıklar Osmanlı devletine bu kadar karşı çıkmayabilirlerdi diye düşünürüm. Bunun da kanıtları vardır...1912 seçimlerinde, İttihatçılar henüz "Osmanlı" iken, Rumlar, Taşnak Partisi ve Arap aydınlar, onları desteklemişti... Balkan savaşı, ortamı değiştirdi İttihatçılar sertleştikçe, Anadoludaki ekalliyetler de kendi "anavatanları"nın peşine takıldılar. Ve ulusçuluk, hala resmen tel'in edilen bir düşünce idi... Şeyhülislam, Kurtuluş Savaşı esnasında "ittihatçı kanının helal" olduğuna dair fetva bile yazdı...

Yani, kantarın topuzu kaçırılıyordu...Ortada bir imparatorluk varken, ulusçuluğa karşı çık, tamam... Ama ulusçuluk seni parçalarken, kendi ulusçuluğuna nasıl karşı çıkarsın!!!!

Dünya ulus devlet için yıkılırken, "imparatorluk" diye çırpınan ve mahvolan biz Türkler; belki de "geç buldum, erken ayrıldım" diyen o şarkıdaki gibi, henüz kendi ulus devletimizin tadını çıkarıp, nimetlerini yaşayamadan (Kıbrıs Rumları da aynı durumda!); Ulus devlet ve ulusal egemenlik anlayışı yıpranmaya başladı, bu anlayışın mucidi olan Fransız meclisi "egemenlik paylaşılabilir" diye bir de karar aldı! "Ulus Devlet de ulus devlet" diye diye bizi yüzelli yıldır birbirimize kırdıran Avrupalılar, gelip, "bu işin modası geçti, hadi ulusötesine" deyiverdiler... Biz de bu durum karşısında, sanki Ulus ve ulusçuluk bizim icadımızmışçasına, "hoop" diye ayağa kalkıyoruz...

"Bizi sömürecekler" diye bağırırmaya

girişiyoruz... Sanki üçyüzdördü başka bir şey yapıyorlardı ve sanki aralarına katılmazsak, sömürden kurtulacağız ve sanki, şu anda da kemiklerimize iliklerimize kadar sömürüyorlar... Ulus da onların icadı idi, ulusöt esi değerler de...

ULUSAL DEĞERLERİN AŞILMASI NERELERDE KENDİNİ GÖSTERİYOR?

Beri yandan, aslına bakarsınız 1970li yıllardan beri tartışılmakta olan "ULUSÜSTÜ" değerler, ilginç bir gelişim göstermektedirler. İnsanların, ulusal kimliklerinin tanımlanıp, tanındığından kuşku duymadıkları Batı Avrupa ve ABD'de, (bu kavramın mucidi de bunlardır zaten) ulusal kimlik yerini global kimliğe bırakmaya doğru yol alırken, (tarihinin başından beri çok özel bir örnek olan İngiltere'deki bir takım m uhafazakâr çevrelerin, ya tarih boyunca Avrupa kültürü ile hiç entegre olamamış bazı İskandinav ülkelerinin aynı çevrelerinin itirazları kimseyi heveslendirmesin, yenilmeye mahkûmdurlar); henüz bir ulus bile olamamış Kürd bölgeleri, Afganistan ya da henüz kendine ait bir ulus devlete sahip olmadığı ve demografik yapı nedeniyle hiçbir zaman da olamayacağı Balkanlar'da ve örneğin Kıbrıs'ta da bu kavram, kan dökülmesine neden oluyor.

Demek ki ulusal kimliğinden kuşku duyan toplumlar, ona sahip çıkmaya uğraşırken; ona hiç tereddütsüz sahip olanlar, hem kimlikleri ve hem de egemenliklerini, paylaşabiliyorlar.

Ne var ki bana göre, tarihin dönüm noktalarından biri yaşanmaktadır. İmparatorluklar çağının sonu gibi, kapitalizmin

emperyalizme evrilmesi gibi bir dönüm noktasındayız.

SORUN NEREDEDİR?

16.yy'dan sonra dünyanın merkezi batıya kaydığı ve dünya üretin süreçleri onların kontrolünde olduğu için, biz onların ardından, sürükleniyoruz. İş ki, gündemi kendimizin yaratacağı bir düzeye gelelim...

Bu da içe kapanarak olamaz!!!! Onların değerlerini onlar kadar iyi özümsemeden, bu olamaz... Onlarla aynı ringte, aynı kurallarla ve aynı güçle bu oyunu oynamayı öğrenmeden, olamaz bu! Ha bu arada, biz eğer tabak yıkamaktan başka iş yapamayan adama mühendis diploması vermişsek, o adam tabak yıkayacak!!!! Zira biz, o adamlar yüzünden bu haldeyiz! Biz o adama iyilik etmiyoruz, herkese kötülük ediyoruz... Geleceğimizi o bir miktar yetersiz insanı rahat ettirmek için harcıyoruz...

AB içinde, ulusal değerler elbette ki önemli değildirlirler... Ama biz "ulus" çağında "imparatorluk" diye olduğumuz yere saplanıp; tarihin dönüm noktasını kaçırdığımız gibi, şimdi de bir başka dönüm noktasında "ulus" a saplanıp bunu da kaçırırsak, torunlarımız bu bizim neslimize beşyüz yıl söveceklerdir.

Ve belki de bu benim saptamam bile, ulusçu önyargıların etkisi altındadır. "Biz" derken, kimi kastediyorum ki?

Ha "bu aklıma yatmadı, dışında kalalım" demek de bir haktır... Ama bunun dışında kalmakla elde edebileceğiniz tek avantaj, yönetim organizmasına girememek hakkından ibarettir; sömürülmekten kurtulmak gibi bir lüksünüz yoktur ve olamaz!

Sadece Uganda ile Gambia ile falan bir olarak "mazlum" rolü oynamak hakkını elde edersiniz...

1- İlk başlarda bunu söylediğimde, o günlerde arşive girmek çok zor olduğundan elimde yeterli belge yoktu ve çok yoğun itirazla karşılaştım ama bugün elimde bu iddiayı kanıtlayacak, ayrı bir kitaba konu olacak kadar ferman birikmiş durumda!

2- 1991'de yayınlanan Kıbrıs'ta Ulusal Sorun isimli kitabımda bu konuya bir bölüm ayırmış ve " Enternasyonal kimliğe giden yolda, önceden hiçbir konak belirlenemez." Anlamında bazı cümleler yazmıştım. O günlerde, dünyalı bir kimlik geliştirmek için illâ ki "Kıbrıslı" ya da sadece "Türk" kimliklerden geçmemiz gerektiği yaygın bir yanlış düşünce idi... Sanırım o yanlış, hâlâ etkilidir...

3- Karl Marx- Alman İdeolojisi s.71

4- Age s.129

AB ve ENTEGRASYON TARTIŞMALARINDA KIBRISLI TÜRK KİMLİĞİ

PORTRE

Özker ÖZGÜR

1940 yılında Baf'ın Doğuşan (Verçça) köyünde doğdu. İlkokulu köyde, orta ve liseyi Lefkoşa'da İngiliz okulunda okudu. 1959 yılında Lefkoşa Türk Öğretmen Koleji'nden 1961 yılında da Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü İngilizce Bölümü'nden mezun oldu. 1963 - 64 ders yılında İskoçya'da İngilizce Öğretimi üzerine öğrenim gördü. Baf Kurtuluş Lisesi, Haydarpaşa Ticaret Lisesi, Sedat Simavi Meslek Lisesi ve Lefkoşa Türk Maarif Koleji'nde İngilizce öğretmenliği yaptı. 1975 yılında Orta Eğitim Öğretmenler Sendikası tarafından Kıbrıs Türk Federe Devleti kurucusu Meclisi'ne seçildi. 1976 genel seçimlerinde Lefkoşa seçim bölgesinden CTP milletvekili seçildi. Aynı yıl CTP genel başkanlığına seçildi. 1994-96 yıllarında DP-CTP koalisyon hükümetinde başbakan yardımcısı olarak görev yaptı. Şimdi, Birleşik Kıbrıs Partisi'nde Dış İlişkiler Sekreteri olarak çalışmaktadır. Kıbrıs Kazanı, Yarın Geç Kalabiliriz, Kıbrıs'ta Demokrasi Bunalımları ve Yanılmayı Çok İsterdim yayınlanmış kitaplarıdır. Evli olup, iki kızı, bir oğlu, üç de torunu vardır.

Özker ÖZGÜR

"AB ve Entegrasyon Tartışmalarında Kıbrıslı Türk Kimliği" iyi seçilmiş ve zamanında gündeme getirilmiş bir konudur.

"Varlık ve kimliğimizi korumak istiyoruz" son zamanlarda bildirilerde sık sık yer alan bir tümcüdür.

"Varlık ve kimliğimizi korumak istiyoruz" tümcüsü toplumsal bir kayguyu mu dile getirmektedir?

Gerçekten böyle bir kaygu varsa nasıl oluşmuştur?

AB'ye girmek veya Türkiye ile bütünleşmek ikileminde bu kaygunun yeri ve ağırlığı nedir?

Bu ve benzer soruları yanıtlamaya çalışırken, geriye 1960'lı yıllara gitmek istiyorum.

1964-66 yıllarında toplumumuzun yüksek öğrenim gençliği olarak Erenköy'de idik. Beşyüz yüksek öğrenim genci uzun süre Erenköy tepelerinde mücahitlik yapmaktan, nöbet tutmaktan sıkılmıştık. Türkiye'ye geri

götmek ve yüksek öğrenimimize devam etmek istiyorduk.

Temmuz 1965'te Ankara'ya, Genel Kurmaylık'a Erenköy'den geri çekilmek istediğimizi yazdık. Toplu başvurumuzun bir yerinde:

"Türk ulusu bir bütündür. Davamız ulusal bir dava olduğuna göre, öğrenimimize devam etmekle ulusumuza daha yararlı olabilecek bizlerin yerine, hiçbir uğruna Kore'de, şurda burda harcanan Türk Ordusu bu görevi niçin yapmasın?" diyorduk.

1964-66 yıllarında Erenköy'de bulunan yüksek öğrenim gençliğinin bu söyleminde görüleceği gibi, Kıbrıslı Türk toplumunun "varlık ve kimliği"ne bir gönderme yok.

Kıbrıslı Türkler Türk ulusu ile birlikte bir bütün olarak düşünülmemekte ve öyle dile getirilmektedir.

Oysa günümüzde "Varlık ve kimliğimizi korumak istiyoruz" diye bir söylem vardır ve aydınlar tarafından dillendirilmektedir. Bu söylemin özellikle 1974 çıkarmasından sonra gelişmiş olması, şu sosyolojik saptamayı doğrular:

"Günümüzde kimlikler, zaman ve mekana göre, bir öteki tasavvuruna bağlı ve süreklil olarak söylem/edim içerisinde inşa halindedirler." (Bak: Söylem Dergisi - Ekim 1995 - Sayfa 37 - Yardımcı Doçent Dr Sevda Kural'ın yazısı)

Dr Sevda Kural bu sosyolojik bulgunun doğruluğunu kanıtlamak için, Türkiye, İngiltere, Kıbrıs'ın iki yarısı, zaman zaman da Yunanistan'da yaşamış Kıbrıslı Türk bir arkadaşının farklı kimlik söylemleri arasındaki gezintisini şöyle nakleder:

"Arkadaşım bir gün bana 20 yıl gibi bir süre

içinde altı ayrı ülke/coğrafya arasında bölünmüş yaşamından söz ederken yıllar önce yüksek öğrenim için Türkiye'ye geldiğinde ilk defa kendini anakaradaki Türklerden farklı görüp Kıbrıslı olarak tanımadığını; daha sonra İngiltere'ye gidip yerleştiği ilk yıllarda kendini bu kez Türk olarak hissettiğini; sonraları arada Güney Kıbrıs'a geçtiğinde Kıbrıslı Türk kimliğinin öne çıktığını; Yunanca öğrenmek için bir süre yaşadığı Yunanistan'da kendini kimi zaman Türk, kimi zaman Kıbrıslı, hatta kimi zaman örneğin İstanbullu bir Rum ile karşılaşmış da onunla diğer millettaşlarıyla yapabildiğinden farklı bir dostluk geliştirebildiğinde kendisini İstanbullu olarak tanımadığını; yıllardan sonra yeniden Türkiye'ye döndüğünde veya Kuzey Kıbrıs'a gidip gelmelerinde ise artık bir Avrupalı, belki daha doğrusu hiçbir yerli ve her yerli kozmopolit bir aydın kimliğinde bulunduğunu söylemişti."

Demek ki kimliklerin belli bir zaman ve mekanda bir ötekine bağlı olarak söylem ve edim içinde oluştukları sosyolojik gerçeğinden yola çıktığımızda görürüz ki 1974 çıkarmasından önce Kıbrıs'ın bütün coğrafyasını, tarih ve kültürü ile birlikte kendinin sayan ve Kıbrıs'ın geleceğini belirlemede kendini tek hak sahibi gören egemen Rum/Yunan ideolojisine karşı biz Kıbrıslı Türkler sadece Türk idik. Neden? Çünkü sözkonusu Rum/Yunan ideolojisi bize, "-Hepimiz Kıbrıslıyız. Kıbrıs siz ve biz tüm Kıbrıslılarındır" demiyordu.

Tersine, "-Kıbrıs tümüyle Yunandır. Siz Kıbrıs'ta fazlalıksınız" diyorlardı.

O zaman biz de, "-Hayır, biz Türkler fazlalık değiliz ve bu adada en az sizin kadar hak sahibiyiz" diyorduk.

1974'ten sonra kendimizi ayrı bir coğrafya parçasında, Ada'nın kuzeyinde farklı bir mekanda bulduk. Kıbrıs'ın tümüne sahip çıkmak isteyen Rum/Yunan İdeolojisinden uzaklaşmıştık ama bu kez bir başka ötekiyle, Türkiyeli göçmenlerle karşılaştık. Kılık kıyafetleri, dinsel yaklaşımları, birbirleriyle ilişkileri ve konuşmaları bizden farklıydı. Bütün bunlara ayrı politik bir partide örgütlenmeleri, hükümete ortak kılınmaları, Kıbrıslı Türklerin alışık olmadıkları aşırı milliyetçi unsurların Kıbrıs' taşınıp örgütlenmeleri, Merkez Bankası, Güvenlik Kuvvetleri, Polis, Hava Yolları gibi kurumlarda Kıbrıslı Türklerin söz ve yetki sahibi olamamaları eklenince, bulunduğumuz 1974 sonrası zaman ve mekanda bildiğimiz "Toplumsal varlık ve kimliğimizi korumak istiyoruz" söylemi gelişti.

1989 yılında "-Kıbrıslı Türkler Türkiye tarafından asimile ediliyorlar" diye yazdığım da TC'nin büyük reaksiyonu ile karşılaştım. TC'nin Kıbrıslı Türkler'e verdiği pasaportum geri alındı. Türkiye'ye girişim vizeye bağlandı. 1994 yılında DP-CTP koalisyonunda Başbakan Yardımcılığı görevine gelinceye kadar Türkiye'ye vize ile gidip geldim.

TC'nin "asimile ediyoruz" uyarısına tepkisi Kıbrıslı Türkler'de varlık ve kimlik kaygusunu azaltmadı. Hele Sayın Rauf Raif Denktaş'ın 13 Kasım 1995 tarihinde Ortam gazetesinde yayınlanan:

"Sakin ola ki bizlere,

-Kıbrıslı mısınız? Diye sormayın. Bu bir hakaret olarak algılanır ve yanlış anlamlar çıkabilir.

Neden mi?

Nedeni, Kıbrıs'ta yaşayan tek doğal varlık

vardır, o da Kıbrıs eşeğidir" sözleri, Kıbrıslı Türk kimliğini iyiden kışkırtmıştır.

1998 yılında SOAR Araştırma Enstitüsü'nün %47.8'i Kuzey Kıbrıs'ta, %33'ü Güney Kıbrıs'ta, %20'si Türkiye'de doğmuş 1289 KKTC yurttaşı arasında yaptığı bir araştırmaya göre, deneklerin 397'si kendini sadece Türk olarak tanımlamıştır. 350'si kendine Kıbrıs Türkü derken, 648'i de kimliğini Kıbrıslı Türk olarak ortaya koymuştur.

Başka bir deyişe deneklerin %77.5'i Kıbrıs veya Kıbrıslı tanımını kullanmıştır.

23-26 Nisan 1999 tarihlerinde DAÜ'de, Kıbrıs Araştırmalar Merkezince düzenlenen sempozyuma katılarak bir bildiri sunan Prof.Dr. Emre Kongar, 13 Mayıs 1999 tarihli Cumhuriyet gazetesinde yayınlanan köşe yazısında:

"- Bu yazıyı, Kıbrıs Türk kültürünün ve Kıbrıs Türkçesi'nin Türkiye Türk Kültürü'nden ve Türkiye Türkçesi'nden farklı olduğunu bir kez daha tarih önünde vurgulamak ve bu farklılığı korumanın, bu kültürel güzelliği sürdürmenin hepimiz için bir görev olduğunu belirtmek için yazdım" diyor.

Gelinen aşamada kendini Kıbrıslı Türk olarak tanımlayanlar, Türkiye ile bütünleşme gerçekleşirse kimliklerini yitireceklerine inanıyorlar. Oysa AB çatısı altında toplumsal varlık ve kimliklerini korumak olanağını bulacaklarını düşünüyorlar.

Demokrasi, İnsan hakları ve hukukun üstünlüğü gibi değerlerin ön plana çıktığı günümüzde, Kıbrıslı Türkler gelecekte empoze edilmemelidir.

Dikkatinize teşekkür eder, saygılarımı sunarım.

Fikir Yazıları... Fikir Yazıları... Fikir Yazıları... Fikir Yazıları...

“TURANCILIK” YA DA “PAN TÜRKİZM” KISKACINDA KIBRISLI TÜRK KİMLİĞİ

Türk milliyetçiliği, özel olarak da “Pan Türkist milliyetçilik”, Kıbrıslı Türkleri, uzun yıllar etkilemiştir. Türkiye’de, legal ve illegal bir çok kuruluşların başlattığı, “Turancı” olarak da bilinen bu “radikal milliyetçi” siyasi akım, Kıbrıs’ta, Elen Milliyetçiliğinin “Enosis” ve “Megalo İdea” fikirleri karşısında alternatif bir düşünce ve eylem planı olarak, Kıbrıstürk siyasi liderliği aracılığıyla hayata geçirilmeye çalışılır.

İngiliz sömürge idaresinin, Kıbrıslı Türkleri, ısrarla “İslami” kimlikle anmalarına karşın, “Türk” kimliğinin öne çıkarılması ile bir çeşit “başkaldırı” şeklinde başlayan “Kıbrıs Türk milliyetçiliği” başlarda Atatürk devrimlerinden etkilenecektir.

Kilisenin önderliğinde Kıbrıs’ın Yunanistan’a bağlanması amacıyla başlatılan “Enosis Plebisite” hareketine karşın, Kıbrıslı Türklerinin de; Yunanista bağlanmanın kendi yokoluşları anlamına geleceğinden

Halil PAŞA

hareketle, “ada eğer İngilizin sömürgesi kalmaya devam etmeyecekse, Enosis değil, eski sahibine, Türkiye’ye iade edilmeli” şeklinde bir söylem geliştirmelerine yol açacaktır.

Kıbrıslırumlar, kendi aralarında Enosis için oylama yapıp, bunu 1950 yılının ilk ayında dünyaya ilan ederler ve İngilizlerden adanın Yunanistan’a bağlanmasını açıkça talep ederlerken, 1950’li yılların ilk yarısında, Türkiye Dışişleri Bakanlarının, “Türkiyenin Kıbrıs diye bir meselesi yoktur” (1) demeçleri, Kıbrıstürk önde gelenlerini telaşa düşürür. İşte bu noktada, Kıbrıs davasına Türkiye’nin dikkatini çekmek için yola çıkılır.

Madem ki Kıbrıslırumlar adayı topyekün Yunanistan’a bağlamakta kararlıdır o zaman ne yapıp yapmalı, Türkiye, Kıbrıs sorununa

(1)23 Ocak 1950 Türkiye Dışişleri Bakanı Necmettin Sadak ve 20 Haziran 1950 yeni kurulan DP Hükümeti Dışişleri Bakanı Prof. Fuat Köprülü’nün Türkiye gazetelerine yaptığı açıklamalardan.

angaje edilmelidir.

Dr. Küçük'ün siyasi olarak daha öne çıktığı Kıbrıstürk heyetleri, sık sık Ankara'ya taşınmaya, basın da yardımı ile, Türkiye hükümetlerini etkilemeye çalışırlar. Bunda başarılı da olunur. Nitekim, Türkiye'de Kıbrıs davası için Nevzat Karagil başkanlığında kurulan "Kıbrıs Türktür Cemiyeti", başta İstanbul, Ankara ve İzmir olmak üzere büyük şehirlerde coşkulu "Kıbrıs Türktür Türk Kalacaktır" mitinglerini örgütler.

Ve Türkiye'nin tarihinde, dünya indinde en olumsuz etkilendiği ve sonradan bir provokasyon olduğu ortaya çıkan tarihi olaylardan biri olan "6-7 Eylül 1955 olayları", Kıbrıs Türktür Cemiyeti ile Kıbrıs meselesinin (2) adı anılır.

1950'li yılların ortasından itibaren Kıbrıslı Türklerin, adadaki Elen milliyetçiliğine, Enosis davasına ve nihayet 1 Nisan 1955 yılında patlattığı ilk bombalarla şiddet hareketlerini de başlatan EOKA'ya karşılık, Türkiye'nin Özel Harp Dairesi yönetiminde TMT'nin kurulmasını ve Taksim talebini (3) gündeme getirecektir. Kıbrıslırumların EOKA'sının "Enosis ve yalnız Enosis'inin" karşısında, Kıbrıslı Türklerin TMT'si ve "Ya Taksim, Ya Ölüm" şiarı vardır. Üstelik anavatanlarının yaptığı meydan muharebelerinin (Türkiye Kurtuluş Savaşı) ve Anadolu'da göç etmek zorunda kalan Türk ile Yuna ailelerinin acıları üzerinden daha otuz yıl kadar bile geçmemiştir.

Elen Milliyetçiliği ile Türk milliyetçiliği,

Kıbrıs'ı ikinci bir hesaplaşma yeri olarak seçmekte gecikmeyeceklerdir.

Önce EOKA, sonra da TMT, 1878 yılından beridir "savaşmadan" birlikte yaşayabilen, birlikte ticaret yapan, birbirlerine zanaatı öğreten, üreten, birbirlerinin kültürlerini etkileyen, bu iki toplumu, artık birdaha birarada yaşayamayacak, bir masada yiyip içemeyecek ve nihayet işbirliği yapmayacak şekilde etkileyeceklerdir.

Örgütleri karşılıklı kurduğu pusular, karşılıklı ölümleri getirir. Ölümler kini ve belki de bilinçaltındaki ulusal öfkeyi körükler. Bu da milliyetçiliğin bu uygun ortamda, "kendi meşru eylemlerini" illegal bir şekilde örgütlemesini körükler.

Şiddet, korku ve korunma duygusu EOKA'yı ve TMT'yi, bir bakıma Milliyetçiliği körükler. Kıbrıslırumlarda "Elen Milliyetçiliği" ve Kıbrıslı Türklerdeki "Türk Milliyetçiliğini" harekete geçirir. TMT'nin 20. Aralık 1957 tarihinde dağıttığı bildirisinde: "Kıbrıs Türkünün yegane temsilcisi Türkiye'dir ve parolası Taksim'dir." (4) diye yazmaktadır.

Ardından "Türkleştirme" kampanyası başlar. İşin ilginç, adada Türkleştirilmeye çalışanlar, Kıbrıslı Türklerin ta kendisidir.

"Vatandaş Türkçe Konuş" ile başlayan "Türkten Türke Kampanyası", "Köylerin isminin öztürkçe karşılıkları ile değiştirilmesi", 1950'lilerin sonuna doğru görülen belirgin vakalardandır. Uymayanlar, para, dayak cezaları

(2) M. Hulusi Dosdoğru, 6-7 Eylül Olayları, Bağlam Yay., 1993, sf286, 323

(3) İsmail Tansu, Aslında Kimse Uyumuyordu, Minpa Matbaacılık, Ankara, sf37.

(4) Aydın Akkurt, Türk Mukavemet Teşkilatı, Bayrak Matbaacılık, 1999, sf 125.

dahil her türlü baskıya maruz kalmaktadırlar.

Kültürel, Ekonomik ve siyasi bir seferberlik, TMT'nin zaman zaman şiddete veya şiddet tehdidine başvurması ile birleşerek, Kıbrıslı Türklerin o dönemki yaşam biçimi ve psikolojileri üzerinde derin etkiler bırakıyordu.

Kıbrıslı Türkler için biçilen siyasi, kültürel ve ekonomik yaşam biçimi, biraz korkutma ve biraz da tehdit yoluyla şöyle belirleniyordu:

“1. Millî çıkarlarımıza zarar verecek haince ve düşüncesiz bir tutumla TMT’de görev alanların adını açıklayıp, ihbar edenlere, TMT aleyhinde konuşan ve davrananlara karşı gerekli önlemler alınacaktır.

a. Özel timler tarafından başlatılan denetimler daha titizlikle uygulanacaktır. Hiç kimse bu denetimden muaf tutulmayacaktır.

b. Rumlarla ilişkide bulunmak, Rumlara ait bar meyhane ve gece kulüplerine gitmek yasaklanmıştır. Özel timler bu gibi yerlere gidenleri izlemek üzere görev başındadır.

c. Türk tüccarlar ve işadamlarına ait olan dükkan isimleri, binalar ve emlekler üzerindeki tabela ve ticari amblemler sadece Türkçe olarak yazılmalıdır.” (5)

Kıbrıslı Türklerin, “Türk” olmaya zorlanmaları, o dönemin Türkiye’deki Turancı görüşe sahip örgüt ve kişilerinin denetiminde yapılır. Pan Türkizm ilk defa Kıbrıs’ta denenecektir. Çünkü Kıbrıs bunun sınanması için en uygun siyasal coğrafya’dadır.

“Daha Türk” olanlar kolları sıvar. Bunlar Türkiye’nin “asker-bürokrat-siyasetçi” derin milliyetçileridir.

Kıbrıs’lıların Türkiye’deki “Özel Harp Dairesi’nin” istediği biçimde Türk olmaya zorlanmalarına başlanır.

TMT’nin 11 Mayıs 1958 yılında dağıttığı bu bildiriden de anlaşılacağı gibi, Türk olmak, ağır ağır bir kimlik olarak ifade edilmekten çıkıp, siyasi bir tercihe işte o şartlarda dönüşür. Siyasi olarak tercih de açıktır. “Kıbrıslı Türkler, Türkiye’nin ayrılmaz bir parçasıdır.” “Et ile tırnak, ana ile yavru gibi.” “Pan Türkizm” ya da “Turancılık”, kendini Elen ulusunun bir parçası sayan Kıbrıslı milliyetçiliğine karşı, Kıbrıslı Türkler arasında kendi “haklı” gerekçesini yaratmaya ihtiyaç bile duymadan, hızla gelişmeye koyulur.

Gerçekte adadaki Kıbrıslı Türk halkının “daha Türk olması” için bu tür milliyetçi zorlamaları yapacak, gönüllü Kıbrıslı Türk milislerin de Celal Hordan’ın peşine takılması ve ırkçılığa varan bu tür baskı ve şiddet eylemlerine girişmesiyle, sessizlik lehinde tercihini kullanan toplumun, yapılan işleri onaylamış gibi görülmesine de yol açıyordu.

Öte yandan gerek Kıbrıslı Türk, gerekse Kıbrıslı toplumunda bu tür milliyetçi baskı için sosyal akrabalık koşulları da hazır. Çünkü “iki toplumda “Dinlerarası evlilikler mümkün değildir. Müslüman bir erkek, hristiyan bir kızın dinini değiştirerek onu nikahlayabilmekle birlikte, bunun tersi idamlik suçtur.” (6)

Bu nedenledir ki, uzun yıllar birarada yaşamış olsalar da, Kıbrıslılar, Kıbrıslılıklarının

(5) Aydın Akkurt, *Türk Mukavemet Teşkilatı, Bayrak Matbaacılık, 1999, sf 195*

(6) Nazım Beratlı, *Kıbrıs Türk Kimliğinin Oluşması, Işık Kitabevi, 1999, Lefkoşa, sf.108.*

yaşayabilir olmasını sağlayacak ve bir bakıma "garanti" edecek bir akrabalık bağına bir türlü sahip olamazlar. Tabii ki bu Kıbrıslılık kimliğinin "olmazsa olmaz" değildir. Ancak öte yandan bu organik kan bağıının yokluğu, "kolay ırkçılık" ve kimliklerin ayrı ve farklı ifade edilmesi için o dönemin önemli gerekçelerinden de biridir.

Sadece sosyal akrabalık, milliyet ve din faktörleri değil, siyasi olarak ortak örgütlenmenin milliyetçi çıkışlara yenik düşmesiyle, iki toplumun ortak kültürlerinin güçlenip gelişmesinin sürekli kılınması da engellenecek, AKEL ve PEO sendikasında, ortak siyasi örgütlenme, iki kutuplu soğuk savaş koşullarında, daha başlangıç safhasında, her iki toplumun yeraltı örgütlerine, yenik düşecektir.

Sonuçta, sosyal ilişkilerin, sadece ekonomik ve ticari ilişkilerle sınırlı geliştiği adada, "Zoraki Türkcülük" ile "Zoraki Elenliğin" karşılıklı ve birbirine koşut ve de zıt ideolojilerle beslendiği bir ortamda milliyetçiliğin şiddet silahlarını ateşlemesi zor olmayacaktır.

Böylece iki toplum, bir daha ortak bağlar kurmayı, birlikte yaşamayı denemeyi dahi istemeyecek ve denecek olanların da, kendi milliyetçi teşkilatları tarafından, "hain" olarak damgalanmalarına, kara listeye alınmalarına, ölümle tehdit edilmelerine, hatta vurulmalarına sessiz kalarak adeta onay vereceklerdir.

Tabii ki toplumsal korkunun, sessizlikteki yayını unutmamalıyız.

Kıbrıs davasını Türkiye'ye angaje etmek için yola çıkan Kıbrıslı Türkler sonunda bunu başarırlar. Ancak kendileri de "Pan Türkist" ideolojiye angaje olmak zorunda kalırlar.

Denktaş kendisine Ankara'da bir konferans'ta sorulan, "Kıbrıslı Rumlarla birlikte bir Federal Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulması için mücadele verseniz, Kıbrıs'lı Türkler için daha iyi olmaz mı?" sorusuna verdiği yanıt üzerinde durulmaya değer.

Neden?

Nedenini Denktaş'tan dinleyelim: "Ben bir Anadolu çocuğuyum. Herşeyimle Türküm ve köküm Orta Asya'dadır. Kültürümle, dilimle, tarihimle ve tüm benliğimle Türküm. Benim bir devlim ve anavatanım var. Kıbrıs kültürümüş, Kıbrıslı Türkmüş, Kıbrıslı Rummuş, Ortak Cumhuriyetmiş, hepsi boş laflar. Onların Yunanistan'ı bizim de Türkiyemiz varken, neden ayrı Cumhuriyet çatısı altında yaşayalım?.....Bazıları yapay olarak Kıbrıslılar varmış, Kıbrıs Türkleri, Kıbrıs Rumları varmış, gibi kültür edebiyatı yapıyorlar. Kıbrıs'lı Türk de yoktur, Kıbrıslı Rum da, Kıbrıslı da yoktur. Sakın ola ki bizlere, "Kıbrıslı mısınız?" diye sormayın. Bu bir hakaret olarak algılanabilir ve yanlış anlamlar çıkarılabilir. Neden mi? Nedeni Kıbrıs'ta yaşayan bir tek Kıbrıslı vardır, o da Kıbrıs eşeğidir..." (7)

Denktaş bey Kıbrıs Türklerinin kimliği konusunda milliyetçi çıkışını, etnik kökenine, kan bağına kadar inerek, oradan da "Biz de Türkiye'den gelen insanlar değil miyiz? Kan kültür aynı değil midir?" Buradan hareketle

"Denktaş, etnik köken ile kimlik, kimlik ile siyaset arasında organik bir ilişki kurarak... bireyin bağımsız olarak varlığını sürdürmesi, dolayısıyla bireyin yok sayılması anlamına gelmektedir. Buna göre ulusun organik bütünlüğünü savunmayan kimseler, ya "yanlış bilinç", ya da "ihamet içerisindedirler." (8) Böylece "Denktaş'ın milliyetçilik anlayışında, Anavatan "Merkez", Kıbrıs Türk toplumu ise "Çevre" olarak kurgulanmaktadır ve kendisi de Çevre'yi Merkeze bağlayan köprü işlevi görmektedir." (9)

Dolayısıyla Denktaş bey için Kıbrıs, bir başına "ülke ya da yurt" olarak çok da anlam ifade etmemektedir.

Türkiye'de 1970-80 arasında denenen Pan Türkist, maya, Türkiye hakkında tutmaz. Turancı örgütlerin Türkiye'de adı, işlediği siyasi cinayetler, üniversite baskınları, adam kaçırımlarla anılır. Buna rağmen bu örgütlerin devletteki bazı makamlardan gizli destek aldıkları da, özellikle Susurluk olayı ile ortaya çıkar.

Türkiye'deki siyasi, ekonomik ve toplumsal dengeler bir krizle sarsıldığında ise, Kıbrıs sorunu, Türkiye siyasi hükümeti ve hatta muhalefeti tarafından birbirlerine karşı bir milliyetçi malzeme olarak kullanılır. Bir zamanlar Kıbrıslıtürkleri "daha Türk" yapmaya uğraş verenler, bu kez kendileri arasında ilkel bir "siyasal kavgaya" tutuşurlar. Birbirlerini "daha az Türk olamak" ya da "ihamet içinde bulunmak" ile suçlarlar.

Bu Kıbrıslıtürklere de yansır. Kendilerini

Kıbrıslıruumlardan ayrı ve üstün bir kimlik ya da "milliyet" olarak ifade edenler, bu kez "vatan haini" ve "Kıbrıslırum ajanları" şeklinde kendi milliyetinden insanları suçlarlar.

Bugün Kıbrıs'ta "Çözüm ve AB üyeliğine" sıcak bakan ve seçimlerde ezici bir çoğunlukla meclise taşınan Türkiye'nin AKPARTİ Hükümetine rağmen, seçimlerde aldığı oy oranı %1'de kalan Ecevit, ss Gürel, Cem ve asker-bürokrat desteği ile hareket eden Denktaş bey'in dediğinin olmasının kökeninde, ana ile yavru arasında, yarım asır önce kopmaz bağlarla kurulan bu derin ilişkiler yer almaktadır.

Derin ilişkilerde ise, Kıbrıs Türkiye Cumhuriyeti devletinin milli bir davasıdır.

Gerçekte, "Milliyetçilik çağdaş Kıbrıs tarihindeki egemen ideolojik ve duygusal güçtür." (10)

Öte yandan Kıbrıslıruumlardaki Elen milliyetçiliği, bir bakıma adanın kuzeyinde Denktaşın nezdinde sürdürülen "Pan Türkist" milliyetçi söylemin de besin kaynağıdır. "Kıbrıs Elen bilinci, (ezeli düşmanı) Türkleri, genelde düşük bir ırk ve barbar bir halk olarak gören Yunanlı milliyetçilerden farklı görünmüyor. Kıbrıs Elen Milliyetçiliği söyleminde Türk insan olarak nitelenemez. İnsanlık noksanlığı, varsayılan Türk barbarlığının belirleyici özünü teşkil ediyor. Bu "insanlık dışılık" 1950'li yılların ortalarından beri de iki toplumun birbirlerine karşı sürekli düşmanca hareket ediyor olmaları sayesinde

(8) ve (9): Niyazi Kızılyürek, *Modern Türkiye'de Siyasal Düşünce Tarihi cilt 4... Milliyetçilik, Rauf Denktaş Ve Kıbrıs Türk Milliyetçiliği, makale, İletişim Yay, İstanbul, 2002, sf 344*

kolaylaşıyor.” (11)

İnsanlık dışılık, barbarlık iki toplumun şehitleri üzerine yapılan politik-milliyetçilik istismarında kendini gösteriyor. Denktaş beyin söylemlerini, şehitlerin kanıyla sulanan bu topraklarda... diye başlayan ve şehit ailelerinin duygularını debreştiren demeçler olarak yer alır. Bu nedenle Denktaş bey'e göre, Kıbrıslırumlarla birarada yaşanacak bir antlaşmanın değil imzalanması, düşünülmesi bile şehitlerin kemiklerini sızlatacak bir gaflettir. Kıbrıs Rum Ortodoks Kilisesi ve Kıbrıs Elen Milliyetçileri için de durum bundan farklı değildir. “Kutsal şehitler veya kahraman şehitlerin varlığı barbar bir düşmanın mevcudiyetini gerektirir ve Kıbrıs elenleri arasında bu düşman, Türklerden başkası olamaz-Kıbrıs Türkleri de dahil tüm Türkler-” (12)

Yarım asırlık bu “ulus-devlet”, “soğuk-savaş” ve dünyadaki klasik sömürge dönemine ait bu organik-milliyetçi söylemler, her iki toplumun insanlarını etkilemeye devam ederken, hala daha gerek günlük yaşamlarında, gerekse siyasi atmosferlerinin oluşumunda, diğer yaşam biçimlerinden (ortak siyasi kararlar alma, ticaret yapma, insan hakları, demokrasi...) daha baskın olabiliyor.

1960 Kıbrıslıtürkler ve Kıbrıslırumlar için kötü bir deneyim oldu. Devlet tekti. Ancak devletin vatandaşları kendilerini iki ayrı halk olarak gördüler. İki ayrı ulusa bağlı (Türkiye ve

Yunanistan) iki ayrı kimlik olarak ifade ettiler. 1963-68 arası, Kıbrıslırumların, Kıbrıslıtürkleri adanın %3 kadarında yaşamaya mahkum eden etnik çatışmalar, 1974 sonrasında Türkiye'nin adaya müdahalesiyle bir anda Kıbrıslırumların aleyhine dönüşen siyasal coğrafya'yı beraberinde getirir. Böylece tüm bu savaş ve çatışmalarda ölen binlerce Kıbrıslıtürk, Kıbrıslırum, Türkiye'li ve Yunanistan'ının ölmesiyle, adadaki çatışmaların, düşmanlıkların boyutu “anavatanlar” düzeyine sıçır.

Bu Pan Türkizmin olduğu kadar, Elen Milliyetçiliğinin de geçmişteki “zaferidir”.

Bağımsız Cumhuriyetlerini birbirlerini “düşman” olarak nitelendirdikleri savaşlarla kazanan ve yıllardır “düşman” ilan ettikleri komşularına karşı törenler düzenleyen anavatanların da işe karışmasıyla, Kıbrıs'taki kimliklerin de keskin bir şekilde birbirinden ayrılması için gerekli ortam bu çatışmalar ve yaşanan savaşlarla kaçınılmaz olur. Anavatanlarının kurtuluş günlerini birbirlerini düşman ilan ederek, birbirlerinin kimliğini hedef alarak kutlayan Kıbrıslıtürkler ve Kıbrıslırumlar için böylece 1963'den itibaren 39 yıllık “ayrı bir yaşam” bu şekilde, soğuk savaş dönemi şartlarında kurulur. “Belki de tam da bu nedenle, Kıbrıs'ta uzlaşma somut bir ütopyadır. Ne var ki, Kıbrıs'ta bütünleşme sürecini geliştirmek gelecekteki Yunan Türk ilişkilerine çokça dayanacaktır.” (13)

Ancak bugünün dünyasında ırksal

(10), (11), (12) Kaynar V. Mavratsas, *Elen Milliyetçiliğinin Kıbrıs'taki yönleri, Galerî Kültür Yayınları, 3 Nisan 1997, Lefkoşa, sf. 120,129,130,131*

(13) Niyazi Kızılyürek, *Çözümü Arayan Kıbrıs, Alayşia Yayınları, 2002, Lefkoşa, sf67*

ulusculuğun fetih zihniyeti, AB duvarına çarpmıştır.

Ancak bunca yıllık ulusal çatışmalardan ve kendini ayrı ifade ederek "öteki" ve "düşman" sayarak yaşamak zorunda kalan insanların, Gali Fikirler Dizisi, Annan Planı ya da benzer AB üyeliğine endekslenmiş bir antlaşma ile Kıbrıs'ta çok kültürlü bir devletin kurulmasını ne denli başarabilecekleri ve kurulacak yeni devletin yaşayabilirliği ne kadar gerçekçidir.

"Bir etnik topluluğun diğeri için fedakarlık yapmasına yol açacak asli bağ olmazsa, ulus ötesi devlet gizliden gizliye dengesiz olacaktır. Ve karşılıklı yardımlaşma, ortak amaç ve uzlaşma olmadan dünyada hiçbir kuvvet Kıbrıs'ta çok kültürlü bir yaşamı olanaklı kılamaz."(14)

Kıbrıs'ta ortak bir Kıbrıslı kültürünün iki toplumun ortak bir yaşam biçimi olarak yerleşmemesinin nedenleri arasında, iki siyasi liderliğin ve arkalarındaki anavatanların siyasal arka çıkmaları yanında, yarım asırlık tarihin soğuk savaş artığı düşünce kalıplarından da arınması gerekiyor. Bunun için yeni siyasal liderliğe, yeni siyasal oluşumlara, iyi niyete, iki toplumdun insanların birarada yaşamak için gerekçeleri olmasına bağlı bir olaydır. Birarada yaşamak gerekçeleri toplamı ise, Kıbrıslılık kültüründen başka birşey değildir.

Federal bir Kıbrıs'ın AB üyeliği ile:

1.Ada'nın insanları, kendilerini milliyetçilik kısılcından, yeni ortak yaşam biçimlerinin

(insan hakları, evrensel hukuk, AB Parlamento seçimlerinin ortak yapılması, euronun ortak kullanımı, ortak merkez bankası, serbest ticaret, AB Konseyi ve Parlamentosu başta olmak üzere AB organlarında temsiliyet vb...) kurulmasına bağlı olarak kurtarabilirler. Kıbrıs'ta AB müktesabatına angaje olmuş, bu dev siyasal ve ekonomik yapının, bu çok kültürlü ve ulusüstü ortamında, ortak bir yaşamın hızlı adımları atılabilir.

2.Avrupa vatandaşı olacak, AB Parlamentosundaki siyasi guruplarda birlikte görüş dile getirmek zorunda kalacak, böylece, aralarındaki güvensizliğe ilk neden olacak şekilde kimliklerini (Türk-Rum), fanatik bir biçimde öne çıkarmayacak, daha liberal ve birbirine karşı daha hoşgörülü kültür ortamının yaratılması sağlanabilir.

3.Ayrı kimliklere, "her milliyetin kimliğine ve yaşam biçimine saygı temelinde bakılması sağlanarak", düşmanlık ve kin için değil de, adanın yaşam biçimini zenginleştirici bir faktör olarak ve sadece bu amaçla Türk Ve Rum kimliklerinin öne çıkarılması kendiliğinden bir hal alabilir.

4.Adadaki ortak yaşam ile Türk-Yunan işbirliğinin temeli atılabilir. Türkiye'nin AB bağlantıları güçlendirilebilir. Sonuçta bu etkileşim, adaya "anavatanlardan" gelen milliyetçi ve adadaki iki toplumun birbirlerine güvenemeyecekleri temelinde pompalanan, ayrılıkçı siyasi dönüşümü ters çevirebilir. Böylece, adadaki iki toplum, Türk Yunan

(14)Niyazi Kızılyürek, *Çözümü Arayan Kıbrıs, Alayışta Yayınları, 2002. Lefkoşa, sf67*

rekabetinin bir parçası olma durumundan kurtarılabilir.

5. İngiliz sömürge döneminin son yıllarından başlayan ve soğuk savaş döneminde giderek şiddetlenen kendini ayrı kimlikle ifade edip ötekini yok sayan, bundan savaşlar ve ölümler çıkarsayan milliyetçilik kıskacındaki Pan Türkçülüğün de Elen Milliyetçiliğinin de sonu olabilir.

Küreselleşen dünyada, evrensel değerlerin öne çıktığı, ırkçılığın, kan bağıının buna bağlı organik milliyetçiliğin değil, insanlık değerlerinin, demokrasinin ve evrensel hukuk ilkelerinin geçerli olduğu çok kültürlü ortak bir yaşam biçimi kurulabilir.

AB Kopenhag kriterlerinin uygulanmasına bağlı olarak, Kıbrıs insanı, ulusal düşmanlıklar arasındaki "ilk zor dönemin" aşılmasını ve "ötekine" saygı duyan kimliklerin yaratılmasını, yeni bir yaşam biçimini, ve bütün bunları birarada tutan ortak devletini, daha hızlı kurabilir.

Dünyanın ulusal devlet modellerini terketmeye hazırlandığı bir çağı yaşıyoruz. Küresel yapıların hızla oluştuğu ve ulusüstü bu küresel çaptaki dev siyasi birliklere ve ekonomik oluşumların, kültürü, ulusun içerisine hapsolünmüş "dar" ve "sınırlı" kalıplarından hızla çekip çıkardığını görüyoruz.

İnsan faktörü artık ulus faktörü ile adeta kıyasıya bir rekabete atılmıştır. Bireysel özgürlüklerin öne çıkmasıyla, ulusun

bireylerinin, ulus adına canını feda etmesinin ne anlama geldiği de sorgulanmaya başlamıştır.

Aslanan insanın somut hayatı mı? Yoksa gerektiğinde uğruna ölünecek ulusun soyut ve bir o kadar da katı milliyetçi kuralları mı? Hangi kültür kazanacak. Ulus'un milli kültürü mü? Yoksa bireyin özgürlüğünü öne çıkaran küresel yaşamın ulusüstü kültürü mü? Ulusların kendi geleneksel kültürleri kendilerini yeniden üretebilecekleri mi? Yoksa yeni yükselen küresel kültür, onları, ulusal kültürleri kendi dar kalıpları içerisinde çekip çıkararak yeni bir evrensel kültürün yaratılmasına kaynaklık mı edecek?

Ulus devlet kaybeder küresel dünyanın ulusüstü örgütlenmesi galip gelirse, insanların artık kendilerine arayacakları kimlik önce insan sonra da küresel bir kimlik olacak.

AB yapısının, ulusüstü kültürel bir yaşam biçimine paralel ilerlediğini düşünüyorum. Kıbrıs'ta değişik milliyet, dil ve dinlerden insanların, barış içerisinde birarada yaşamalarına olanak verecek tek siyasal ve ekonomik güç, ya da gerçeklik, bugün için bu yapıdan, Avrupa Birliği'nin federasyona evrilen ulusötesi devasa yapısından başka bir şey değildir.

AB, Pan Türkizmin olduğu kadar, Pan Elenizmin de, tarihi olduğu kadar insani bir hata olduğunu gösterecek bir turunsol kağıdıdır.

“KÜLTÜR ve KİMLİĞİMİZ ACISINDAN AVRUPA BİRLİĞİ”

Son süreçte neredeyse AB konusuyla yatıp kalkıyoruz; Ama, AB'ye katılımın olanca yoğunluğuyla tartışıldığı bu süreçte, dikkatimi çeken en önemli noktalardan biri; konunun ekonomik ve politik yanının ağır basıyor olması, neredeyse “kültürel boyutundan” hemen hemen hiç söz edilmemesi. Oysa, bir ülkenin insanlarının köleleştirilerek, tüm kaynaklarına el koymanın en kestirme yolu kültür ve sanat alanını ele geçirmektir.

O yüzden ben konuya, “kültür ve kimlik” açısından eğileceğim; çünkü ve öncelikle “Biz kimiz?” sorusuna açık yanıtlar vermek zorunda olduğumuz kritik dönemler yaşıyoruz.

Evet, biz yıllardır unuttuğumuz (ya da unutturulduğumuz) bu konuda, gerçek bir “toplumsal konsensusu” sağlamak durumundayız. Bu ise, çeşitli kesimlerin mevcut belirsizlik, saydamsızlık ve kaosu gidermek üzere kendilerini dürüstçe deklare etmeleriyle sağlanabilir.

Bu basit ve sıradan bir ahlakçı talep değil, bu ülkede birlikte varoluşumuzun bir “önkoşulu” haline gelmiştir.

Neriman CAHİT

Bir Ülkenin Temeli Kültürdür

Kültür, okumak, anlamak, görebilmek, gördüğünden anlam çıkarmak, ders almak, zekayı eğitmektir (de)...

Eğer kültür insanın yaşamından çekilirse, içi boşalan insanı kurtarmak mümkün değildir. O zaman şiddet, boşluk, anlamsız saldırganlık hem bireyin kendi içine, hem de topluma taşınır. Yok olan “İç dünyanın” yerini “düşmanlık” alır; kendi dünyasındaki yok etme dürtüsü günlük yaşamının bir parçası olur.

Bir bakış açısı, yaşam biçimi ve felsefesi olmadan kültür olmaz...

Bu nedenle kültür, salt bir yaşam biçimi olamaz. Kültürde varolan değerler bize derinlik kazandırır. Bu nedenle, kültürel sınırlar, resmi sınırların ötesine taşar...

Kıbrıs Türk Kültürü

Konu Kıbrıs Türk Kültürü olduğuna göre, onu yaratan toplumu sorgulamak gerekir doğal olarak: “Biz kimiz? Toplum olarak dünyada yerimiz

var mıdır, varsa nerededir? Kültür olarak neredeydik, nereye doğru gidiyoruz, ya da götürülüyoruz?" Bu sorulara esas soruyu da eklemek gerek: "iki yüz bin kişinin kültürü olur mu?" yani bizim bir kültürümüz var mıdır?"

Evet... Bizim bir kültürümüz vardır...

Hem de 8-9 bin yıllık bir kültürdür bu. Ölü bir doğa olmadığı gibi, ölü bir kültür de yoktur...

Yani, bu küçülen adada birçok uygarlıklar yaşanıp, birçok savaşlar olmuş, Doğudan ve Batı'dan birçok insanlar gelip geçmiş; kimileri birşeyleri alıp götürürken birçoğu da sözedilesi bir kültür bırakmıştır geriyeye...

Biz Kıbrıs Türkleri olarak bu kültürün mirasçısı ve ona sahip çıkmak sorumluluğundayız.

Ne kadar da öyle gösterilmeye çalışılsa da biz, sadece, Osmanlı kültürü üstüne 1974'te gelen öğeleri ekleyerek bir senteze varamayız; çünkü biz, Anadolu, Akdeniz ve hiç sözünü etmediğiniz Ortadoğu kültürünün bir parçasıyız. Özgürlüğümüz de karma niteliğimizdedir. Bu ada sakinleri olarak, Türkler, Rumlar, Ermeniler ve Maronitler, karşılıklı olarak etkiledik birbirimizi...

Evet, beğensek de beğenmesek de, kabul etmesek de, küçük bir adada uzun süredir birlikte yaşadığımız bir toplumla Rumlarla - Ortak bir kültürümüz var. Onlar bizden bir de onlardan etkilenmişiz. Burda göcünacak ne var ki! Eğer gerçekçi olacaksak, herşeyi yerli yerine koymamız gerek. Ö. Osmanlı karma bir kültürü yaratmayı başarmıştı. Osmanlı tarihinde çeşitli ulusların uzun seneler boyunca içiçe yaşamaları ve ortak bir kültür oluşturmaları büyük bir renklilik ve güzellikti.

Ör. Türk musikisinde beste yapan Yunanlı Vasileki, Zahariya var; Ermeni güllü Agop var...

Tipki bizde Karagöz oynatan Rum Karagözcüler, Türk düğünlerini yapan çalgıcılar v.b. olduğu gibi...

Bugün Türkçe'de "zeytin" diyorsak, Hititçe'de buna "Sertun" dendiğini bilmek bana mutluluk veriyor. Tıpkı "defnenin" kokusunun her coğrafyada aynı kalması, ahşap tekerleğin bugün de aynı yöntemle yapılıyor olması gibi. Staoculuk felsefesinin kurucusu Filozof Zenon'un (M.Ö. 335-263) bu topraklarda yaşamış olduğunu bilmenin mutluluğu gibi.

Kültürel değerler, fikirler ve coşkular olmadan ulus olamaz... Bir ülkeyi var kılan sadece ekonomisi değil, ekonomisini de var kılan kültürüdür...

Bizim bu konudaki en büyük eksikliğimiz nedir bilir misiniz? Kıbrıs Türk Kültürü'ne sahip çıkmamak ve onu bir yana bırakmak...

Kapalı totaliter bir idarenin bütün olumsuzlukları ve diyetlerini ödemek... Kapalı düşünce içinde dönüp durmak... Bilyormusunuz, kapalı düşünce, sınırlar çizer, yargılar, dostunu-düşmanını hemen belirler ve durur. Ağır baskılar yaratır...

Yıllardır bu ağır baskılar altında "milliyetçilik adına" içine tıkdığımız boyutsuzluk, dünden-bugüne uzanamayan bir tarih, folklorik yarım yamalak bir kültür ve dış dünyaya kapanmışlık... 1974'ten buyana topluma egemen olan güçlerin ve üretim ilişkilerinin - daha doğrusu üretimden koparılmanın üretimsizliğin üzerine temellenen, iç kültürel yapının, yukarıdan - aşağıya resmi bir ideolojî çerçevesinde indirilmeye çalışılan yapıyla çatışması... Kıbrıs Türk Toplumunun yaşadığı en somut gerçektir ki, bu gerçeğin bir ucu ta "kimlik bunalımına" kadar dayanmaktadır.

Biz, tarih boyunca kimin sömürgesiyeek herşeyimizi onlar belirledi. Taksim'i bile İngiliz sömürgeler Bakanı belirledi...

Bize hiç kimse birşey sormadı. Hala da sormuyor... (Son Kopenhag Doruğu'nda da yaşadık: Orada olmayan / olamayan, kendi adına başkaları

konuşan tek halk'tık biz...) Bunca yıldır hiçbir şeyi sağlıklı bir zemin üzerine oturamadık; herşey şövenizme dönüştü...

Tarihsel, devlet serüvenimizi bir anımsayalım: Osmanlı + İngiliz + Kıbrıs Cumhuriyeti + Genel Komite + Otonom + Federe + KKTC yurttaşları... Ve şimdi??? Dolu bir süreç.... yaşadık / yaşatıyoruz...

Kimliksiz Değiliz

Bir barış sürecinin dayatması ve AB'ye girme - AB ekonomisiyle bütünleşme süreciyle yüz yüze olan KKTC'de, birçok can alıcı soru ve sorunlar yanında sorulması gereken bir önemli soru vardır: zım bir kültür kimliğimiz var mıdır ve neden bu durumdadır?

Bu noktada önemli bir gerçeğin altını çizmek gerek, bu da: kültür ve kimlik konularındaki olumlu ve olumsuz yönlerin ve ikilemlerin bilincinde olarak soruyu yanıtlamak ve gerekeni yapmak...)

Gelelim sorunun yanıtına: "Kimlik sorunumuz var" diye söylenir dururuz yıllardır. Ama, kimlik sorunu olmak "kimliksiz" olmak anlamında anlaşılmalıdır. Bizim 1974'ten bu yana yaşadığımız; kendimizin - kendimizle ve yaşadığımız yakın çevre ve dünyaya ilgili olarak kendimizi yeniden bütünleme sorunudur...

Belki de bir anlamda, kendimizi yaratma, yeniden oluşturma sorunudur bu...

Derinine incelediğimizde, Kıbrıs'ta, genelde bir "müstemele kültürü"nden söz edilebilir. Düşünsel ve kültürel olarak beslendiği (beslenemediği de biyebiliriz), besleneceği bir ortamdır bu...

Maalesef, bir başka dayatan gerçeğimizi de gözardı edemeyiz: Biz yıllardır Kıbrıs Türkü olarak, Türkiye ve Rumların arasında "Boyalı Kuş" konumundayız. Rumlarla coğrafyamız, bir bakıma tarihimiz aynı, dilimiz farklı...

Türkiye ile dilimiz aynı, coğrafyamız, tarihimiz

farklı... Ama ipi çekip koparmak yerine, farklılığımızı anlayarak, bezeliklerimizi bulmak gerek...

Ben buradan, Kıbrıs'ın toprağından, insanından, anlam dünyasından yola çıkarak ancak "Biz" olabiliriz, dünyalı olabiliriz diyorum. Buradan koparak değil... ya da burayı "dilsizliğe" mahkum ederek değil...

Biz AB'ye ve Dünyaya kendi kimliğimizle, "Kıbrıslı Türk" kimliğimizle girmeliyiz...

Bu da ancak, gerçek kimliğimizi kazanmakla olasıdır.... Ve, kendimize ait herşey tamamen yok olmadan yapmalıyız bunu... Ama yaşanan gerçekler ve gelişmeler bunun hiç de kolay olmayacağını gösteriyor. Yağma ve ganimet tuzağıyla apolize edilen... Sonuçta geldiği noktada herşeyden umudunu kesen bir toplum ve toplumsal yapıyla hiç de kolay alınamayacaktır bu...

Tüm toplumsal ve siyasal yaşamımıza egemen olan "yağma ekonomisi", ne yazık ki, başta kamuoyuna önderlik etme göreviyle yükümlü olan politikacıların olamk üzere, bütün kesimleri pençesine almış ve insana yatırım anlamına geçen "kültürel gelişme", tamamıyla şöven / milliyetçi bir çizgiye oturtulmuştur...

Köklü tarihsel kimliğimiz ve tarihsel çok kültürlülüğümüzden koparılarak, kendiliğinden değil de, yeni bir kimliğin adaptasyonuna zorlanmamız, bundan ötürü saklanmak istenilse de önelenemeyen bir "kültür çatışması" içinde olmamız ve resmi kültür ideolojisinin gerçek kültürümüz ile sürekli sürtüşme içinde olması, bir başka gerçeğimiz handikapımızdır...

AB olgusu ve Biz

AB konusunda bilinçli olarak akli karıştırılan halkımızın panik içinde sorduğu "Ne Yapacağız, nerde olacağız, nerde olmamız gerekiyor?" v.b. sorularına özellikle egemen çevrelerin verdiği yanıt, "Türkiye nerede, biz de orada...." oluyor. "Eh,

bu da bir görüş" deyiş saygı duyulabilir. Ama, acaba konuyu daha derinlerine inerek inceliyor muyuz? Ben bu konuda 2 temel olgu üzerinde durmak istiyorum:

"Ulaşılan iletişim çağında, Türkiye (ve biz de), 3 ana kültür yapısının etkisiyle karşı karşıya kalacağız: Anglo Sakson Kültürü, Greko Latin Kültürü ve İslam Kültürü. Çok özet olarak bu 3 kültüre bakarsak:

1-Anglo – Sakson Kültürü:

Bu kültür Amerikan patentlidir ve pragmatik yaklaşımlar içindedir. İnsanlararası ilişkilerde bireycidir. Liberal ekonomi ahlakının yerleştiği ve aşırı tüketim toplumunun sorunlarının yaşandığı bu kültür, güçlü bir şekilde – ör. CNN gibi medya kuruluşlarıyla dünyaya yayılmaktadır. Türkiye ve dolayısıyla biz, 1950'lerden beri bu (köşeyi çabuk dönme, iş bitirme, kazan da hangi yoldan olursa olsun) kültürünün etkisi altındayız.

2-Greko Latin (Avrupa) kültürü:

Akıldır, köklü değerlerden yanadır. Pragmayı yadsımaz ama, insanın özüne, doğasına çok ters düşmemeye çalışır. Sağlam ve köklü değerlere bağlı uyumlar kurma peşinde olan bu kültür yapısı, çok sesli ve insan haklarına saygılı demokrasiden yanadır.

3- İslam Kültürü'ne gelince:

Türkiye'yi derinden etkileyen – bizdeki demografik yapı dolayısıyla, zamanla, bizi de etkilemesi söz konusu olan temel yapıların başında gelir. Ne ki, İslam XII. Yüzyıldan beri "ortaçağ" yaşamaktadır. Zamanında büyük düşünür ve bilim adamı yetiştiren İslam, akılcılığı bırakıp, kapılarını kapattıktan sonra, bir – iki istisna dışında sağlıklı sistem kuran ve geliştiren düşünceler üretmemiştir.

Petrol sayesinde XX. Yüzyılda güçlenen İslam

kültürünün devletleri, akılcı, çağdaş, özgürlükçü sistemler geliştirmedikleri süre, Batı Kültürü ve köklü olmayan ABD kültür değerlerinin etkisinde kalacaktır.

AB'nin dışında kaldığımız süreç bizim durumumuz ve sorunumuz da çok net olarak bellidir. Öyle değil mi?

Ulusal Devlet Tarihe Karşıyor

Sözünü edeceğim ikinci olgu ise:

Ulusal Devlet Dönemi'nin yavaş yavaş tarihe gömülmeğe olduğudur. Özellikle AB'yi izledikçe farkediyoruz ki "devlet" olgusu bitiyor. Bunu söylerken duygusal, ya da havadan bir yaklaşımda bulunmuyorum. Ulusal Devlet Dönemi'ni Avrupa 1789 Devrimi'yle başlatmış, 1993'te, yeni kendi elleriyle tarihe gömmüştür. (1 Kasım 1993 tarihinde AB'de de yürürlüğe giren Maastrich Anlaşması'na göre, Avrupa Devletleri, kendi egemenliklerinden yine kendi rızalarıyla geçmişlerdir. Bu işe şu demektir: Kendi anayasaları, kendi paraları, kendi hukuk sistemleri olmayacak, tüm bunlar ortak bir birim olarak sunulacaktır.

Tarihi dikkatlice inceleyelim...

Bugün Avrupa'da olup bitenleri ise daha iyi inceleyelim...

Orada ne oluyorsa, eninde sonunda bizde de olacaktır. Aradaki tek fark: "Ön tekerleğin akıl ve teknoloji ile vardığı yere, arka tekerlekler kan ve acı ile varacaktır.

Onun için ben, Avrupa'nın arkatekerleği olmak yerine... buradan... Kıbrıs'ın İnsanından, kendi dünyasından yola çıkarak artık dünyalı olmak AB'ye girmek gerek... diyorum...

Ama biz AB'ye... kendi kimliğimizle girmeliyiz...

Evet... biz, Türküz... Ama Kıbrıslı Türküz...

Kimliğimiz: Kıbrıslı Türk Kimliğidir...

Bunun da darazlanmasını hele de yok olmasını kabüllememiz mümkün değildir...

Ve asıl önemli olan da budur...

“KIBRIS KİMLİK ve İNSAN”

Soner ENGİN

Kimlik bazıları için basit bir anlam ifade eder. Bu kişiler için kimlik, isim,soyadı, ana baba ve onların ataları demektir. Acaba tamamen öyle mi? Bence değil ve öyle olarak kabul edilmemesi gerekir. Çünkü insanın eğitimi, huyu ve karakteri de kimliğin diğer önemli parçalarıdır. Bunlara yakın ve uzak çevre (komşular, akrabalar ve arkadaşlar) ile halkın etkilerini de katarsak kimliğe o zaman kesin bir teşhis ve ifade koyabiliriz.

Kıbrıs'lı deyince, Kıbrıs'ta doğup büyüyen ve Kıbrıs'ı vatan olarak kabul eden kişiler akla gelir. Ancak ne acıdır ki kendisi de Kıbrıs'ta doğan, büyüyen, anası babası da Kıbrıs'lı olan, baba ve dede R.R. Denктаş Kıbrıs'lı diye bir milletin olmadığını ve Kıbrıslı'ların eşekler olduğunu utanıp yüzü kızarmadan TV'ye kaydedilen bir konferansta söyleyebilmiştir. Kıbrıs'ta doğan ve büyüyen ancak anası babası ve ataları Kıbrıs'lı olmayan bir kişi Kıbrıs'lı olabilir mi? Bu o kişinin ana ve babasına ve çevresine göre değişir. Anası Kıbrıs'lı, babası Türkiyeli olan iki kardeşten birisi kendini Kıbrıs'lı diğeri ise Türkiye'li kabul ederse, anası babası Türkiye'li olan çocuk veya çocuklar kendilerini Kıbrıs'lı olarak kabul eder mi? Bu

soruya olumlu cevap vermek çok zordur. Belki de imkansızdır. Çünkü Kuzey Kıbrıs'a gelip yerleşmeye çalışanların kültür ve eğitim seviyelerinin çok düşük olması yanında TC elçiliğinden gelen talimatlara göre oy kullanan kişilerin çocuklarına Kıbrıs sevgisi aşılamlarını beklemek hayalperestlik olmaz mı? İtiraz edene bu paragrafı tekrar okumasını tavsiye ederim.

Her iyi eğitimden geçen kişi acaba iyi bir kişiliğe ve kimliğe sahip olabilir mi? Bu yapılan eğitime göre değişir. Bir "av köpeğine, sen evin kurt köpeğisin" denirse o köpek kurt köpeği olmaz ama kurt köpeği gibi iyi bir bekçi köpeği olabilir. İnsanlar da şayet iyi insan olmak için eğitilirlerse iyi bir kişiliğe ve kimliğe sahip olabilirler. Şayet kötü olmak için iyi eğitilirlerse kötü olabilirler. Buna örnek olarak gerçek bir olayı göstermek isterim. Babalarının evinde sığıntı olarak yaşayan iki kardeşten biri, çocuklarının, kendilerini eğoist babalarından daha çok seven amcalarını bir düşman olarak görmelerini maalesef başarmıştır ve o çocuklar

amcalarına ismi ile bile hitap etmiyorlar ve onu sık sık benim yanımda bile taciz etmekten çekinmiyorlar. Huy ve karakter de özellikle ana baba ve yakın çevrenin etkisiyle gelişip oluşur. Oluştuktan sonra ise değiştirilmesi çok zor olan huy ve karakterler irsi olursa değiştirilemez. Ama irsi değilse daha sonra iyi bir eğitim ile veya mantık yoluyla değişebilir inancındayım.

İrade zayıflığı veya kuvvetliliği ise insanın kaderini bile etkileyecek değişikliklere neden olabilen en önemli etkidir ve maalesef görebildiğim kadarıyla insanlarda zayıf iradeliler çoğunluktadır. Kuvvetli iradesi olan insanlar en uygunsuz şartlarda bile iradeleri sayesinde yanlış yapmaktan kaçınırlar veya kaçınabilirler.

Deveyi yerden uçuran bir tutam ottur derler. Dünyanın her ülkesinde insanlar genellikle ilkönce kendi çıkarlarını sonra da toplum ve diğerlerinin çıkarlarını düşünmüşlerdir. "Ben de bu toplumun üyesi olduğuma göre toplum çıkarını daha çok düşünmeliyim diyenlerin çoğunlukta olduğu ülkeler ufak seviyelerini hızla artırırken önce ben sonra başkaları diyenlerin çoğunlukta olduğu ülkelerde ise refah seviyesi ya azalmış ya da aynı seviyede kalmıştır. Çünkü önce ben diyenlerin çok azı başarılı olurken çoğu daha da kötü duruma düşmüşlerdir. Kuzey ve Güney Kıbrıs buna çok güzel örnek olabilir. Ambargo diye düşünenlere ikinci dünya harbine girmemiş olan Türkiye ile bu harbe giren ve büyük yıkıma uğrayan Yunanistan'ı örnek gösterebilirim. 1971 yılının Haziran ayında 1 T.L. (Bir Türk Lirası) 2 drauhmi (iki drahmi) idi 2003 yılında ise bir orahmi - inanmıyanlar milliyet gazetesinden araştırabilir. 5000 (beşbin) TL dir. Nerden nereye getirildi koca Türkiye.

Medya hem yakın hem uzak çevremizdir. Yakındır çünkü evimizin içindedir, kahvehanedir, komşudadır vs. Uzak çevredir, çünkü medya yazarları veya sunucuları patronları Vs. Yakınlığımız olmayan kişilerden oluşmaktadır. Fakat kötü veya yanlış eğitilmiş kişilerin çoğunlukta olduğu ülkelerde medya çok etkili olur. Hatta iyi yönde eğitilmiş toplumlar bile medyanın etkisiyle yanlış davranışlarda bulunabilir. Hele o ülke ekonomik bir krize uğramışsa bu etki daha kuvvetli olur.

Ben çok belgesel seyredirim. Daha doğrusu belgesel film hastasıyım. Özellikle hayvanlarla ilgili belgeselleri hiç kaçırmam. Böyle belgeselleri izleyenler de bilirler ki genellikle yırtıcılar bile yavrularının veya yakınlarının eleştiri sayılan davranışlarını "aşırıya kaçmazsa" anlayışla karşılar ama ne yazık ki insanlarda özellikle Kuzey Kıbrıs'ta iki, üç kişinin düşüncelerini belirtmelerini bile hazmedemeyip telefona sarılan ve hakarete başlayan lâkin ağır karşılık veya cevap alınca kibarlaşan çok cesur - korkak gördüm. Bu zavallılar haksız yere elde ettikleri malların ve çıkarların gideceği korkusuyla düzene karşı çıkanları zaman vatan haini veya vatan satıcıları ilan ederler. Çünkü bazı zayıf iradelilerin bu tip saldırılar karşısında fikir değiştirdiğini veya fikir değiştirmeye yatkın bir duruma geldiklerini görmüşlerdir ve herkesi de öyle zannediyorlar. Halbuki o savunur görüldüğü fikir kendi fikri değil de çoğunluğun fikridir ve çoğunluğa veya çoğunluk görünene yakın olmayı tercih eden çok zavallı kimliğinde ve kişiliğinde insanlar vardır. Bu tipler Sakallı Nazmî'ler) her toplulukta vardır ve uygun ortamı bulur bulmaz hemen ortaya çıkarlar. Tıpkı peynir kokusunu duyar duymaz delikten

çıkan fareler gibi..... Bu tiplere örnek olarak iktidar ve muhalefetteki bazı siyasileri örnek olarak gösterebilirim.... Bunlar hem Denktaş'ı ve TC'yi eleştirirler hem de TC'nin etkin ve fiili garantisinden vazgeçemeyip karasakal VS. Diye hitap ettiği kişiler için Tvlerde TC kökenli yurttaşlarımız diyenlerdir. Zaten dünya ülkelerinin Kıbrıslı Türkleri pek dikate almamalarının nedeninin altında bu kişiliksiz siyasetçiler yatmaktadır. Çünkü Avrupalı "seçilmiş böyle yanan dönen ise seçenler bakalım nasıldır?" diyerek bizi ciddiye almamaktadırlar. Yabancı basını izleyenler bunu çok iyi bilirler.

Şu anda seçilmiş bulunanların Anavatan dedikleri TC hükümeti ve halkı Kıbrıs Türkünü nasıl görmektedir?

T.C. Medyasını iyi takip edenler bunun cevabını gayet iyi bilirler. Gösterilen tepki ise bana göre "eşeğini dövmeyen, semerini döver" örneği gibi olmuştur ne yazık ki; Tabii; ki bunlar hep zayıf ve iradesiz kişiliklerin en güzel ve en acı işaretleridir.

Yine bazı siyasilerimiz Kuzey Kıbrıs'a gelen her TC elçisi ve elçilik çalışanının yanında birçok siyasetçiyi Ecevit, Evren, İpekçi, Gürel VS. nin vatandaş yapıldığını görmezden gelerek A.T.O. Başkanının vatandaş yapılmasını mahkemeye vereceklerini açıkladılar. Ben bu zavallılara ve onlara inananlara sadece acıyorum. Çünkü bir dava açılacaksa hepsine de açılacaktır. Hepsini dediğim tüm vatandaş yapılan T.C. vatandaşlarının vatandaşlıklarına da dava açılacaktır. Çünkü benim görebildiğim kadarıyla bu kişilerin içinde Kıbrıslı Türklerle uyum içinde yaşayabilecek yapıda ve kişilikte çok az kişi vardır. Daha doğrusu bunlar parmakla sayılabilecek kadar azdırlar. Çünkü çok büyük çoğunluğun kültür ve karakter

farklılıkları tahta ile metal arasındaki fark gibidir. Yani Kıbrıslı türkler bu insanlarla ancak metal ile tahta kaynaştığı zaman kaynaşabilir. Siyasiler için ise oy aldıkları veya oy bekledikleri sürece sorun yoktur olamaz.

Aynası iştir kişinin lafa bakılmaz. Bazan gazetelerde evlatlıktan, babalıktan veya kardeşlikten red etme ilanları görüyoruz. Bir ana veya baba evladını evlatlıktan niçin reddeder? Yahut bir kişi anasını babasını analıktan, babalıktan veya kardeşlikten niçin reddeder? Bu gibi ilanlar genellikle paylaşılmayan veya elde edilemeyen çıkarlar nedeniyle yapılır. (İstisnalar dışında)

1974'ten sonra Rumlar çok şeylerini kaybettiler. Fabrikalar, atölyeler, altınlar, eşyalar, paralar v.s. tüm portokal bahçelerini (Fasur Çiftliği dışında) bize bıraktılar ama noldu? Biz portokal bahçelerini yokettik onlar yarattılar. Koca Sanayi Holding batırıldı, otellerin sahipleri hemen hemen her yıl değişti. Devlet çiftlikleri bir bir kapatıldı, üretim hızla yokedilmeye başlandı ve neticede ayakta bir tek Koop Süt Fabrikası kaldı. Bu gidişle onun da sonu yakındır. Kıbrıslı esnafın yokolmama savaşı verirken Türkiyeden gelen kişiler aldıkları kredilerle hava parası vererek dükkan kiralamaktadırlar.

Sattıkları da incik boncuktur ve sattıkları bile belli değildir ama adamların kredi buluyorlar ve dükkan açıyorlar.

15000 Esnaf'ın aleyhine açılmış 16000 haciz davası var. Küçük memurlar, duyarlı öğretmenlere, evlatlarına hasret kalan anneler, babalar da eklenince Kuzey Kıbrıs'ta bir dünya rekoru kırıldı ve 65000 kişi tek vücut olup miting yaptılar ve TC İLE Kuzey Kıbrıs'taki iktidara meydan okudular.

Asker ve sivil TC iktidarı Kıbrıs'ta bir anlaşma

yapmak istemiyor mu? Çoğunluğa göre istiyor. Bana göre istemiyor. Çünkü Denктаş'ın desteklenen egemenlik lafının anlamı şudur. Evlendikten sonra karı ve koca ayrı odalarda yatacaklar. Kadın her istediğini yapacak ama adam karısına bile yapamayacak, ev işlerini yapacak, kadına para verecek. Böyle bir soruyu 8 sene önce R.R. Denктаş efendiye BRT'de sormuş ama cevap alamamıştım. Bötle bir evliliği razı olacak cesur biri çıkarsa bize BRAVO demek düşer.

Tekrar kimliğe gelemim. Ben Kıbrıslı'yım veya Kıbrıs'lı türküm diyenler egoist de olasalar kimliklerinin ve kişiliklerinin farkındadırlar ve kimlik, kişilik sahibidirler. Ama yedi göbek sülalesi Kıbrıs'lı olan ben türküm veya Yunanım derse o kişide kimlik ve kişilik sorunu vardır.

Benim düşüncemi merak edenleri de merakta bırakmak istemediğim için açıklayayım. Ben KIBRISLIYIM. Tahta ile metalin kaynaşamayacağına inanıyorum. Yine inanıyorum ki AB emperyalist değildir ve AB ülkelerinde yaşayan işçiler halklarını aradıkları ve sendika üyesi oldukları sürece mutlu bir hayatları vardır. Ve yine inanıyorum ki sermaye olmazsa emek olmaz, emek olmazsa da

sermaye olmaz. Bu da da benim olmazsa olmazımdır.

Gelelim esas meseleye. Aslan muhalif milletvekillerimiz nedense Türkiye'den gelen ziyaretçilere, Kuzey Kıbrıs'a niçin bu kadar çok TC vatandaşının gönderilip vatandaş yapıldığı sorusunu sormadılar ve sormaya niyetleri yok? Üstelik buraya gelen doğru dürüst Türkçe konuşmaya bile bilmeyen arablardır. Daha da kötüsü polis olan bunlar, memur olan da bunlar. Nüfus olarak da Kıbrıs'lılardan çok fazladırlar. Niçin böyle yapılıyor? Meclisteki tüm partiler niçin buna onay veriyorlar? Buna yukarıda değinmişim ama yine değinayim. ÜBP, DP, YAP zaten ana kuzuları olduklarını her fırsatta söylüyorlar TKP ve CTP'de verdiklerini demeçlerden ana kuzusu olmaya hazır olduklarını ve teyze çocuklarının kardeş kabul etmeye hazır olduklarını söylüyorlar. Teyze çocuğundan zarar gelir mi? Normal olarak hayır cevabı beklenir. Ama bu teyze kendilerini kurtarıcı olarak görüyorlarsa büyük tehlike var demektedir. Çünkü kendini kurtarıcı kabul eden, her türlü kötülük yapmaya hazırdır. Zira kendini allah gibi görür ve herşeyin sahibi zanneder.

"Tanrı İnsanlığı Kurtarıcılarından Korusun"

“KİMLİK TARTIŞMASI”

Ülkemizde ister entellektüel isterse de genelde halk arasında tartışmalarda sıkışıldığı zaman hemen kimlik sorununa gönderme yapılır. Siyasal aşmazlarda veya bireysel yetersizlik durumunda hemen ansızın uyar veya uymaz bir şekilde hemen konuya kimlik krizi eklenerek vurgu yapılır. Bu da kimlik sorununu oldukça geniş bir yelpaze veya dar çıkarılı geniş konulara taşır. Sonuçta öyle bir durum hasıl olur ki tek odaklılıktan bilgisizlik normuna dek oldukça geniş bir kesitte konu tartışılmaya çalışılır.

Zengin bir sorunsal içerik taşıyan kimlik ne yazık ki düşünsel konumumuz yanında tek boyutlulu dar tartışma ölçeğinde kalınması nedeniyle, gereken sonuçlar ve dersler alınmaz. Hatta nerde ise feodal yapıdaki kurallarla, yöntemlerle iç içe sokulu bir tartışma uğraşı verilmektedir. Bu da konunun soyutlanıp sadece eski tek ayaklı bir sandalyeye oturma konumuna gelmesi demektir.

Kimlik olgusu, sistemsal boyuttan başlayarak, toplumsal ve bireysel eksene dek

Özkan YIKICI

uzanan bir çeşitlilik yumağı içermektedir. Bu anlamda kimliğin bizdeki gibi kalıplaşmış ve dar düşünce kıskacına girilen normla alakası yoktur. Tek kesitli veya tarihle endeksli bir olgu da değildir kimlik sorunu.

İkinci bilinmesi gereken nokta ise, kimlik sorunu krizleri aşmada yetersiz kalma veya tıkanıklık ortamlarında ortaya çıkar. Kimlik olgusu yetersizlikler veya aşmazlıklar nedeniyle derin konuma gelir. İfadelerin yetersiz işleyişlerinde veya sıçrama veya yapılanma koşullarında insanlar kimlik sorununu tartışırlar.

Ülkemizde bireysel hakların gelişmemesi, demokratik kurumların eksikliği, adanın sürekli krizlerle yaşaması, sivil toplum geleneklerinin hayatta olmaması ve tüm bunların iç dinamik eksikliklerinin sonucu kimlik tartışmalarındaki eksikliklerin oluşmasına neden olmaktadır.

İkinci nokta da, özellikle gerek resmi idolojide, gerekse yaşanan toplumsal ilişki biçimlenmesinde, hep etnik değer in önde ve belirleyici olması sonucu kimliğin milli yönü hep öne çıkmıştır. Bu nedenle varılan noktada ne yazık ki kimlik millilik ile koşut oldu. Burada da durulmayarak geçmişteki bazı noktalara da takılarak oluşan resmi siyasetin otoriteleşme aygıtı haline gelen etniklik eksiklerle birlikte kurumsallaşmış hem temel ölçüde geri hemde sistemi koruyan zırh oldu.

Bu yanlışların bileşkesi de bizi günümüze getirdi. Neden, sorunları aştı. Ancak sistemi koruyan temel bir merkezli direnç değerler sistemini kurumsallaştırdı. İnsanın temel eksen olmaması ve merkezin mutlaklık değeri gerçeği ile birlikte krizli bir kültür oluştu. Bu durum arayışlarda önemli bir yanlış sürekli kurumsal hale getirdi. Bizde bunun sonucu olarak kimliği hep eskide ve etnik resmi merkezli kriterlerde arama konumuna getirdi.

Kimlik sorununu konuşmaya başlayan birisi şu basit açılıma ulaşması gerekir.

Her olgunun kuralın değeri vardır. Birey insandır. Sivil açılımlı, meslek sahibi, sınıfsal yeri ve cinsiyet kimlikleri vardır. Bunların düşünsel kesitine de ulaşması gerekir. Etnik kültürel kimlikle coğrafi yerleşim imgesi vardır.

Toplumsal rolleri gereği aileden , çalışma yerine, vatandaşlıktan sosyal kurallara dek takınılan değerler vardır. Tutulan takımdan yoldaki davranışa kişide uyulan yaşanan kriterlerle oluşan normular vardır.

Ulusal düzeyde simgeselleşmiş bir çok genel ifade olguları vardır. Bu kuralları simgeleyen olgular oluşur. Bunlar yasalar

yanında bizat bireyin inançlarının toplumsallaşması sonucu olanlar da vardır. (Örnek olarak Dini milli gibi imgeler).

Bir de son yıllarda iyice derinleşen sistemsel veya devletler üstün kimlikler oluşmuştur. Kapitalisleşme, Avrupalılaşıma, Akdenizlilik ve daha nice değer evrenselleşerek yeni bir üst kimlik noktasına varıldı.

Bilinmesi gereken tek nokta ister bireyin kendisinde isterse evrensel kimliklerde tek anlayışın olmamasıdır. Kültürlerde hep zenginlik çeşitlilik temel ölçüm değeridir. Ne yazık ki bizde bu bilimsel gerçek dahi kavranmaz, ve en üstün veya güçlü kültür ifadeleri kullanılır.

Yöntemsel yaklaşım hatalarından biri de, olguyu zamana göre algılayıştır. Özellikle kimlik konusunda odaklanılan etnik normda zamana hiç bakılmaz. Feodal sistemden kapitalizme açılımdaki ulusçuluk yapılanışı ile sistemleşen günümüz kuralları sanki aynen varmış gibi tartışılır. Halbuki çağ farkı nedeniyle bu oldukça yanlıştır.

Kapalı toplumdan ulusçuluk kavramına geçişte kimlik ileriye yönelik bir açılım oluyordu. Fakat uluslararasılaşılana, ulus üstü sistemlerin gündeme geldiği günümüzde bazı etnik hareketler gerici faşist bir karakter taşıyor oldular. Bu nedenle ulusçuluk bu gün için gerici bir karakter taşıma zeminine geldi. Hatta bu işleyiş otoriteleşme ile aynı demokratik konuma geldi.

Günümüzde kimlik bunalımları sadece bir olguya dayanmıyor. Sistemsel işleyişten sosyal derinleşmelere dek oldukça çeşitli faktörler rol alır. Sistemdeki krizler, tıkanmalar, yenileşme

olayları, az gelişmişlikten sosyal dengelere dek yerel duruşlarda kimlik bunalımının ortaya çıkması kolaydır.

Ekonomik krizler, sosyal huzursuzluklar, sivilleşememe sancıları, çatışmalar ve içi boşaltılan haklar sonucu oluşan belirsizlikler sonuçta kimlik olgusunu sosyolojik olarak tartışırılır durumuna getirmiştir. Dahası krizlerle kimlik bunalımı giderek otoriteleşerek insan olgusunu merkeze doğru kaydırmıştır. Bu da kimlik bunalımında merkeze yöneliş getirir.

Görüldüğü gibi bizde tartışılma biçiminde çok basit ama kökleşen hatalar vardır.

Konunun salt etnik olarak ele alınması önemli bir eksik obje ile başlanmayı getiriyor. İkinci nokta günümüz çok açılımlı sisteme karşın olay hala feodal toplumdaki kapitalist geçiş yelpazesine oturtulmaya çalışılarak korkunç bir sosyolojik hata yapılıyor.

Günümüzde kimlik sorunu da siyasal tarihle sosyolojik gelişmelerin bilinmesi elbet gerekir. Ancak bunun salt resmi, siyasal duruş, yaklaşımıyla olmaması geekmektedir. Ancak konunun açılımında yaşanan gündemdeki dinamiklerin koşullarının etkisiyle ele alınması gerekir. Çünkü açık sistemde de olaylar oluyor. Kimlik tartışmalarının ortaya çıktığı dönem kapalı toplumdaki başka bir sisteme yeni bir sıçrama olayı değildir.

Oluşan sorunlar veya açılımsızlıklar işleyen bugünkü sistemin ürünüdür. Halbuki feodal toplumda ilişkiler kapalı ve dardır.

Kimlik sorunlarında gelişmeyen, örgütlenmeyen veya sosyal derinleşme gibi olgular, demokratikleşememe, sınıfsal

zeminlerdeki kayışlar, dengesiz sorunlar ve daha binlerce olay sonuçta kimlik sorununu bu alanlarda yaşanan norumlarda hissettirir.

Olumsuzluklar, sosyal dengelerin bozulması, karanlık ilişkiler, karapara, gibi fenomenler hep kimlik krizlerinde ifade bulur.

Sistemin bu kuralları kendi güçleri oranında lehlerine çevirmeye yeltenir. Karanlık kesimler otoriteyi artırarak güçlenmeye yeltenirler. Bazı sosyal dinamikler de değişim için açılıma yönelir. Burada her kesim kendi seçenekleriyle oynar. Bu nedenle krizle bazısı daha otorite derken bazılarıda yeni olgular norumlar sunar.

Tek boyutlu olunan yerlerde krizlerde keskinleşen milliyetçilikle otoritesel olgularda kimlik daha bir güçlenir.

Kısaca günümüzde kimlik sorunu feodal dönemli ulusçuluk yaklaşımı değildir. Artık sistemini veya yerel koşullardaki aşmazlar olup kendine has karakteristikler oluşmuştur.

Sadece etnik karakteristik de olmuyor. Sosyal pay almadan sınıfsal yaşama, azınlık olmadan demokratik gelişme, cinsiyet konumdan sivilleşme biçimine, az gelişmişlikten yabancı olmaya dek nice fenomen oldukça etkili oluyor.

Ekonomiden insani haklara dek evrenselleşen günümüzde konuyu salt etnik dar alana hapsedmek, hele de feodal çözüm kuralları ile açıklamak oldukça yanlışlar yaratacaktır.

Ülkemizde belki de en çok yapılan yanlışlık kimlik olgusunun hep etnik daraltı ile feodal yöntemle veya ırksal gerici argümanlarla değerlendirmektir. Bu da geri kalmışlık

ilkisinin bir sonucu olmaktadır. Ülkemiz oldukça değişik çevrelerde hem kimlik bunalımlarını, hemde yeni oturulacak evrensel yelpazeyi birlikte yaşıyor. Bir yanda hala feodal sömürgecilikle ırkçılıkta takılıp kalan bir etnik arayış kısır döngüsünde bocalarken, öte tarafta sistemin insan ölçeklerini tartışan Avrupa kimlik arifesindeki rol konuşuluyor. Yani şu anda hakim olan anlayış Avrupalı olma, ırkçılık yelpazesi ve bilimsel olarak hala feodalizimden çözümlene bilgisiyle konuyu kavrama ve sunma çabasıdır.

Dahası vardır ki ekonomik krizler, sosyal dengesizlikler, gelişmeyen sivil toplum gibi koşullarda bu sürece ekstradan olumsuzluklar da eklenmektedir.

İç dinamik yetersizlikler, iki toplumlu çatışma ve güvensizlik kültüründe bu zeminin yarattığı normlar vardır. Bir yanda Avrupalı, evrensel çok uluslu baza dayanan kurallar diğer yanda dar milliyetçi, etnik çatışma ile ilgili yaşam biçimi. İşte kimlik sorununda yatan bazı yalın gerçekler.

Adamızdaki kimlik sorununu yakalamak için bazı gerçeklere ulaşmak gerekir. Birincisi, dünyada ulusçuluk hareketleri gelişirken biz de Osmanlı'dan İngiliz'e sahip değiştiren bir sosyal siyasal dönem yaşıyordu. Böylelikle Kıbrıs Feodalizimden Kapitalizme geçişte kendi iç dinamiklerini yaşamazken, sömürge kurallarıyla yaşıyordu.

Bu eksiklik bizde etnik veya milli kuramı işlerken çok dikkat etmemiz gereken bir olgu olarak ortaya çıkıyor. Çünkü toplumsal iç çözümlene ile bir uluslaşma olmamış, bunun yanında bir sömürge kültürü oluşmuştur. İkinci dikkat edilmesi gerekli husus da şudur. Coğrafi

kurala karşın gerek siyasal tercihler gerekse sosyal ilişki işleyişi giderek hep dış etkenli olmuştur. Bunun yanında ulusçuluk olguları da etnik alanda dahi giderek ırkçı bir nitelikte oldu. İç dinamik eksiklikler nedeniyle gerekli oluşumlar olmadı. Bağımsızlık işlemedi. Etnik kimlikler kendine has kurallar dahi üretmedi.

Dikkat edilmesi gerekli olan üçüncü nokta, bizde salt hep etnik kimlikte takınıp kalınması idi. Diğer kimliksel olgular ise siyasal alana yansımada. Etnik kimlik siyasal açıdan resmilesirken salt bir ayaklı olması sonucu da ırkçı geri kalmış ve soğuksavaş kurallarına göre şekillenmiştir.

Dördüncü olgu ise etnik kimlik önce salt dini sonra, başka kurallarla ve giderek merkezi bir karakter alması sonucu oldukça eksik noktalar taşıyordu. Böylesi bir ulusçulukta olması gereken bir çok simge yoktu. Kendi ulusal pazar anlayışı, sınıfsal konumu, sosyal olguları olmadı. Hatta eski bir çok basit olgu dahi reddedildi.

Beşinci nokta ise, bizde etnik kimlik belirli otoriterleşme dışında diğer ilkeleri oluşturmadı. İçi boş olması sonucu otoriteye ve ret etme kuralı yanında yakına göre paylaşımı da yerleştirdi.

Altıncı noktaya gelince, yaşanan iki toplumlu süreçlerde, ikdidarın uyguladığı baskı mekanizması toplumsal olumsuzluklar oluşturdu. Çatışma kültürü oluşup bir takım olgulara ser vurdu. Güvensizlik korku gibi değerler ilişkilerde biçimlendi. Bu da Coğrafi ulaşma engel oldu. Sosyal gelişmeyi engelledi. Bu nedenlerledir ki bizde aidiyet olarak Kıbrıslılık olgusu sorgulanır ve yasakçı bir

anlayışla resmi ağzardan rededilir.

Yedinci olgu, gelişmeyen gerek bireysel liberalizm, gerekse sosyal hak yaşamı sonucu oluşan bunalımlardır. Ne yazık ki ülkemizde bireyin siyasal, mesleki, etik norumları sorgulamaması için en baştan bir tıkaç vardır.

Sorunları aşmada sosyal örgütlenmenin etkisi ortada, Kimliksel olarak sosyal muhalefet oluşu ve bunun sosyal denetim konumunda olması oldukça önemli bir koşuldur.

Bizde bu sosyal kurumsallaşmada bireysel liberalleşme ile sosyal örgütsel eksiklik sonuçta sorunların yansıtılmasından, açılımına dek olumsuzluklar oluyor. Bu nokta kitlesel kimlik bunalımı yaratır.

Sekizinci eksiklikse, bizde psikolojik olarak var olan zaaf bir korku kültürü oluşturmuştur. Bu etken kişiyi bir sığıntıya itiyor. Bu sığınma bazen bir yanda merkezi otoriteye diğer yanda da içe kapanarak karşıta saldırmak oluyor. Bu nedenle sorunlarda kendini sorgulama yerine yabancılaşma veya karşıtı suçlayarak kendini tatmin etmek ortaya çıkmaktadır.

Yukarıda özetlenen bazı eksiklikler, bizde kimlik sorununda hem yerel hem de evrensel ilkeleri yarattı. Bu eksikliklerin sonucu olarak az gelişmiş olmak, düşünsel aşmazla takılıp kalmak yanında sosyal dinamik eksiklikler, merkezi otoriteleşme ve bunun kurumlaşması, çatışma ve güvensizlik kültürü oluşması, psikolojik olarak krizlerle yaşama alışkanlıklar, coğrafi kimlikten evrensel konuma ulaşamayıp salt etnik merkezli siyasette kullanması gibi neticeler oluşmuştur.

Günümüzde adamız siyasal önemli bir tercih konumundadır. Ne yazık ki adamızın

kimliksel isimlenme biçimi de belli. Bu sosyal süreçte coğrafi yer kadar evrensel bazı değerler de olması gerekir.

Ada evrensel kimlik olarak Avrupa diye gelişmiş sistem kuramına girme katılma aşamasında. Yerel siyaset olduğu kadar bir de sosyal olarak hala etnik mutlak merkezi noktada kalması direncinde.

Kimlik tartışmasını yapanlar bu nedenle konuya feodal dönemli etnik bakışla yaklaşma yapmaması gerekir. Çünkü süreç dar bölgeden çıkıp açık kültürdeki evrensel kimlik durumu olmasıdır.

Ne yazık ki hala kimlik denilince de bu gerçek zemin yerine hala etnik üstünlük kuramlı, resmi bakışlı bir çizgide Türklük isbatı arayışı vardır.

Bu yanlış çıkış giderek sosyal boşlukta gerici çizgide giderek faşistleşme yoluna davetiye çıkarılarak rota oluşturmaya gidilecektir.

Görüldüğü gibi kimlik tartışması salt etnik ırksal bir olgu değildir. Kişiden başlar ve sistemle birlikte oluşan bir değerler yumağıdır. Bunu kavramak gerekir. Kimlik bunalımı ise yetersizliklerin olduğu, tıkanmanın yaşandığı krizli ortamlarda derinlik konarak bunalım olur. O zaman da bilgili bilgisiz herkes sorunu irdelenmeye başlar. Bu da sosyal açılım ve sıçrama ile aşılar. Hiç bir zaman otorite ile özdeş çözüme ulaşılmaz.

Peki bizdeki günümüz kimlik yaklaşımı nasıl olmalı sorusuna gelecek olursak.

Ülkemizde her alanda yaşanan sosyal süreç, bize açıkça kimliksel yetersizlikler sonucu bunalımın olduğunu ortaya koyuyor. Bunu istersek birey düzeyinde, veya sosyal

konumda kavramak mümkünken, ayrıca genel oluşturulması gereken evrensel rolden tutun merkezi duruşa dek her alanda yakalamak kolaydır.

Günümüzde sorun açılımla oluşan yetersizlikler tercihlerinde şekillendi. Bu hem günümüz hem gelecek çizgisinde belirlenecektir. Bu nedenle kimlik sorunu siyasal ve sosyal olarak bir dengeye oturup açılım için bir ivme oluyor. Kimlik sorununun aşılması dayatılan sosyal olgu konumuna geldi.

Araştırma ister istemez gelecek tercihi ile varılacak sosyal kriterlerle daralan kimlik olgusu da açılıma getirilerek yeni bir sosyal boyuta gelecektir. Ölçme kuralları değişerek kuram zenginleşerek değerli bir şekilde ifadelenecektir.

Tartışılması gereken kimliksel konuda hem birey hemde evrensel olmak üzere çok zengin kavramların sentezi olması gerekir. Bununla yetinmeyip kriz yaratan koşulların değiştirilmesi şarttır. Baştan da konuya merkezi ırksal etnik veya çatışma kültürü ile bakılmaması doğru olan bir yaklaşımdır.

İkinci nokta da, olayı ileriye açılım hedefi ile birlikte ele alarak doğru yörengeye koyarak çözüm aramak şartı. Olan olgularla sıkışıp var olanı yeniden üretmeye gidilmesi sonucunda oldukça sonuçsuz kalınacaktır.

Konuyu salt geçmiş ırksal feodal tabanda çözme yerine, önümüzdeki yola ışık tutma çerçevesinde taşımak şarttır. Bu yöntemle konuya açılım aranması gerekir. Kimlik olgusunu her olgudan kopararak salt merkezi ırkçı düşünceye hapsederek aşmak mümkün olamaz. Sadece konu dondurularak var olanla piskolojik moral elde edilebilir.

Hangi ırktan gelme gibi safsatalarla kimlik arayışına takılıp kalma ve tüm simgeleri buna taşıma oldukça hatalı sonuçlara varılacaktır. Onun için soruna alışılan etnik kuramla eski ırksal arayışın aranmasını sonuçta hatalar olur gider.

Yeri gelmişken çokca yapılan ve kanıksanan bir yanılaşa da parmak basayım.

Bilimsel eksiklikle siyasal otoriter kullanım sonunda oldukça hatalı bir kuram gelişti. Milli olgu ırksal amaçlı kullanılmaktadır. Ulusallık kavramı özellikle coğrafyadan yalıtılmıştır. Bu etnik kullanımla coğrafi kopuş sonucu kültürel etken başta olmak üzere bir çok olgu yalıtılmaktadır. Bu da kimlik konusunda giderek sadece etnik ırksal bakışı taşıyarak konuyu dar ölçüğe getirmektedir. Sonuçta bu anlayışla dar kimlik konusu madem ki bu gün tartışılıyor, o zaman da günümüzde bu konuya ne gibi bir yaklaşım yaklaşım olması gerekmektedir?

Ülkemizde konu bışr yanda tıkanan sistem diğer tarafta da açılım seçenekleri ikilemi konumundadır. Kimlik sorunu ile tıkanan siyasal elit, oluşan sosyal açmaz gibi temel olgular yanında bireysel aşmazlıkların mesleki, akademik etkilere dek uzanması da konunun acilleşmesini yaratıyor. Tutunan etnik, kriterde giderek boşalarak otoriter yelpazede boşalıp yalıtılarak salt tabusal imgelerle ayakta kalma konumundadır.

Açılım yelpazesinde ise gereken Kıbrıs sorunu ile yeni barışçıl gelişme değişimi, gerekse Avrupa olgusu gibi yeni evrensel kriterle yeni bir sıçrama konumu vardır. Ayrıca yeni zeminle insani ölçümlü bazı değerler

öne gelecektir.

Aşmazla sıçramanın kesişmesi kimlik sorununu da açılama taşıması gerekir. Unutmamak gerekir. Kimlik bunalımında gerek sosyal gerek se sosyal tıkanmanın sonucunda varılan tıkanın aşılması gerekir.

Kimlik sorununda yetersizlik ve ifade edilmemem sonucu oluşur. Otorite genelde bastırma yoluyla dengeyi korumaya yönelir. Tek boyut bağlılıkla soyutlanma olurç Açılımsızlık ve çözümsüzlük nedeni, adeta kural gibi korku olup yerleşir. Halbuki konu yetersizlik açılımın sağlanması gerekir.

Yukarıda özetlenen etkenler sonucu, bizde kimlik sorununun açılımı yeni sıçramalarla olması gerekir. Var olan kriz ve yetersizlikle donandıysa, o zaman bunu aşmak için yeni olgular şart. Bunu tek ayak etnik ırkçılık gibi gerici fenomene oturtmak gerekmez.

Sivil açılımla giderek sivil toplum oluşturulması gerekir. Burada hem bireysel hem de süreç içerisinde sosyal kültüre yansımaları gerekir. Bu uygulanış oldukça önemli gelişmeler getirecektir.

Birey kendini insan görecek etnik coğrafi kimlik ile ifade edebilme özgürlük kriterine ulaşacak. Sivil mesleki cinsiyet etkilerini yansıtma imkanı olacaktır. Yurttaş olma aşamasına gelecektir. Devlete karşı ezilen değil hakları olan insan olacaktır.

Sosyal boyut da en basit bir şekilde merkezi denetleyecek bir sivil toplum olgusuyla doananacaktır. Böylelikle devlet kullu yönetim sürü ilkesinden, devlet birey, devlet toplum ilişkisine geçip gerçek rollerini alacak.

Savaşçıl, çatışma kültüründen çıkarak yeni barışçıl kriterlere ulaşmak gerekir. Çatışma,

korkma, güvensizlikle sulanan sivilleşmemiş, korku olgularının yetersiz olduğu ortada. Üstelik karşıt için oluşan değerler giderek kimlik krizi sonucu iç olgulara dek uzanarak sistemleşmiştir.

Basitçe ifade edelim, "Rum" giderek içteki muhalife hatta iç hesaplaşmalarda yetersiz başarısız kalınan her konuda kullanılan silah oldu. Düşmanlıkla korunma özde sosyal kimlikte erozyonlar boşalmalar yarattı. Bu nedenle yeniden kimlik açılım sürecinde var olan çatışma kültürünün değişmesi gerekir. Bu da ilk önce Kıbrıs sorunu aşılması ile oluşacak yeni uzlaşıcı kriterlerle olması şartıdır.

Günümüzde yaşanan ancak seslendirilmeyen bir de evrensel kimlikler vardır. Sistem içi konum nedeniyle, sınıfsal roller ve bölgesel coğrafya gibi kimlikler vardır.

Bunların anlamları da vardır. Geri kalmışlık veya üçüncü dünyacı. İşçi sınıfı, Avrupalı, Akdenizlilik gibi insanlar istese de istemese de buna benzer kimliklerle de dünyada konuşulur.

Biz içimize kapansak da bu evrensel kimliklerden kurtulmalıyız. Yerimizi coğrafi gibi etkenlerden soyutlamak olmasa da, özellikle sosyal içerikli imgelerden kendimiz yer almak bakımından serbestçe çaba gösterebiliriz.

Son Kıbrıs sorunu ile varılan noktada özellikle iki kesitte kimliksel fonksiyon tercihi konuldu. Geri kalmışlık, Avrupalılık, krizli veya yeni bir ada kriterleri kimlikleriyle birlikte önümüze geldi. Bu etkenlerin sonucudur ki sosyal örgütlenme ve sivil toplum deneyimi olmamasına rağmen kitlesel bir tercih ifadesi oluştu.

Öyle oluştu ki siyasal elitin direncine ve alışılmamış sosyal muhalefet geleneklerine

rağmen sosyal bir hareket oldu.

Burada siyasal tercih kararı kültürel kimlik arayışının da önemi vardır. Resmi kimlik kültürüne ve tabu simgelerin kullanılmasına rağmen kitlesel yeni arayışla özellikle boş olan Avrupa evrensel kimlikten yerel resmi çatışma karşıtı unsurlara dek geniş yelpazeli örgütsüz sosyal dalga gelişti.

Kimlik olgularını salt etnik, merkezi unsura endekslerseniz bunları kavramak kolay olmaz. Kimlikte sosyal ve coğrafi konum yanında artık bir de sistemleşen uluslararası yer de kimliksel bir unsur oldu. Evrensel ortak değerler oluştu, ve oluşacaktır. Bu oluşan kurallar yerel değerleri de etkilemektedir. Simgelerden insanı ölçülere, tüketilen maddeden giyilen elbiseye dek kültürel bir altüst olmaktadır. Ayrıca artık devletlerin çoğu yetkisi de uluslararası kuruluşlara geçti. Bu nedenle kapalı toplum tipi kimlik tartışması veya etnik devlet otoriteli ırksal elitleşen siyasal kuramlar artık geçerli olmuyor.

Ülkemizde kimlik olgusunu tıkayan olgu örgütlenme şeklinden kaynaklanmaktadır. Ulusal kisvesiyle, oluşan ve merkezi endekse oturan anlayış nedeniyle açılım olması engelenmektedir. Ulusal olgu yerelden genele bütünselleşme sentezi yerine, salt merkezi kural olması nedeniyle tıkanma oluşturur.

Bizde ulusal olgu devlet eksenli algılanarak, endeksenir. Böylelikle gerçek ortak oluşum yerine, merkezi duruma bağlılık oluşur. Bu da konuyu sadece merkez gözle ele almayı yaratmıştır. Halbuki ulusçulukta hep gözardı edilen, yerel olguların bir sentezi

sonucu oluşan değerler bütünü'nün ulusçuluk olarak ortaya çıkmasıdır. Ne yazık ki bizde ve diğer geri kalmış ülkelerde konu hep merkezi yönle ele alınıp kurtulunamayan eski feodal merkez kriterinin etkisi ortaya serilmektedir.

Bu işleyiş giderek kimlik konusunda ikili bir zarar oluşturdu. Birincisi devlet toplum ilişkisindeki değer zaafı. İkincisi ise günümüzde etkin olan sistemleşen evrensel açılım olmaktadır. Sonuçta oturlan merkezi kimlik ne sosyal birey açılımına ne de küreselleşen açık sisteme uyum sağlamayan bir tıkaç oldu. Oturlan bu yelpaze sonucu, kimlik sorunundaki açılım içte yeniden oluşumla etkili olan sistemde yönleşiyor olması gerekir. Bir anlamda kutsal merkezden hem topluma hemde uluslararası ilişkilere bir değerler devredilir. Bu, egemenlik kriterlerinden tutun bir çok mutlak olan olgulara dek uzanır.

Örneğin artık insan hakları bildirgeleri gibi evrensel kurallar oluştu. Yeni bir devlet birey ilişkisiyle merkezin mutlaklık ilkesi ortadan kaldırıldı. Hem yerel, hem ulusal, hemde evrensel ilkeler oluşarak, kimliklerde çok yönlü olgular oluştu.

Oluşan krizlerde kimlik sorunu ile merkezin özdeşleşmesi de, devletin etkin oluşu bireye dek etkin olgu olmasıdır. Çözümlerden bireysel etik olgusuna dek her şeyin devlet yelpazesinde olması sonucu, her konuda merkezin de sorgulanmasını ve açılım için de aynı yerin değişmek zorunda olmasıdır.

Bu gün sivilleşme, sosyal hak, bireysel imgeler ancak merkezden etkin yetkilerin alınmasıyla oluşur. Aynı şekilde evrensel açılım

için de aynı konu gündemde olur. Çok basitçe belirtelim. Bu zamanda bireyin en basit sivil akademik etik açılımı ve gelişmesi, devletin kendi üstündeki baskı araçlarının birinin kırılması demektir. Sivil açılım gibi sosyal olaylara merkezden denetlenmesi gibi yeni bir sosyal olgu yaratarak, yine yönetimin mutlak toplumsal baskısını kıracaktır.

Yukarıdaki basit olaylar dahi, bize kimlik tartışmasında nelerin sarsılacak olacağı hakkında bilgi veriyor. Bu nedenle merkezi yaklaşımlar hep konuyu merkezi güç imgeleri ile konuşurmak istiyor.

Yukarıda özetlemeye çalıştığım kimlik tartışması elbette alışılan kurallar nedeniyle çoğuna ters gelebilir. Çünkü bizde hep kimlik denilince, sadece eski etnik karmaşa denizinde kuş arama gibi olup, konu orda tıkanıyor. Eklektik eski bakışla şimdilerde olan resmi siyasetin tıkacında konu konuşulur. Coğrafi imgenin dahi dışlanmak istenmesi sivil açılımın olmaması ve günümüz analizinin eksiklik sonucu da kimlik hep etnik ve giderek ırksal faşizana gözle tartışıldı durdu. Açılımda hep bu yanlış üzerine hep sorunun kaynağı olan merkezi de dayanarak çözüm sunuldu.

Bizde özellikle kimlik tartışmalarında merkezi duruşlar hep çözümlerde merkeze sarılmayı önerirler. Halbuki sosyologların ortak faydası siyasal krizlerde merkeze sarılmayı giderek otoriter bir yapı oluşturması dışında çözüm olarak görmemeleridir.

Sorunların aşılmasında her zaman var olanı yeniden kullanarak veya daraltarak değil yeni açılımlarla birlikte ele alınmalıdır.

Ülkemizde gerek geçmişten gelen,

gerekse şimdiki olguların derinleştirdiği bir bunalım vardır. Bu geçmişte kökenlere inebilme bilgisine ulaşma mümkünken, açılımda ileriye yönelik olması gerekir.

Kimlik bunalımındaki argümanlar, içte sivil açılım olmaması nedeniyle hep merkezi duruş olup çöken ortaçağ mutlak egemenlik ilkelerinin olmasıyla başlar. Kıbrıs sorunu nedeniyle oluşan krizli konum sonucu kimliksel boyuttaki sorunlar, bunların bileşkesi de evrensel kimliksizlik oluşumu yaratmasıyla açıklanabilir.

Burada ne etnik ırksal, ne de merkezi baskı azlığından dolayı bir kimlik sorunu vardır. Hatta bu etmenler var olan kimlik sorununda en bast bireysel konuma dahi olumsuz etkilerle kimlik bunalımını artırmaktadır.

Özetleyecek olursak, bizdeki bunalımı, yeni gelişen dünyaya uymanın olgusu, yerel olarak günümüze gelememenin sancıları, eskide günü kurtarma adına takılmanın, adanın krizli sosyal siyasal sorunun bileşkesinin sonucudur. Bu nedenle bu sorunlar zincirinin kırılması gerekir. Bu da aynı yörüngede dönüp kalmayla değil yeni bir açılımla olabilir. Tesadüf değildir ki AB ile tüm olgular bir anda sarsılmıştır. Avrupalılık ile yeni bir kimlik ivmesi sosyal muhalefet çizgisini oluşturmuştur.

Kimlik kısaca hem yerel gelişmelerde hem de evrensel boyutta gelişmiştir. Bu sosyolojik olguyu iyice kavramak gerekir. Yıllardır merkezi ırkçılıkla takılan kimlik olgusu artık ilk kez çok boyutlu konuşulur olmuştur.

“HALA SULTAN” YÜZYILLARIN ÖTESİNDEN GİZEMLİ BİR SES

*“Rengim, dedi, yok sedefte, mercanda benim;
Heykel de, resim de, ses de, destan da benim!”
Hoşsun, iyisin belki dedim, Afrodit’e
Lâkin yüce gönülüm, Hala Sultan’da benim!”*

Arif Nihat Asya(1)

*Şam’da uykusuz bir geceyi geçirirken
Umm Haram’ı görür gibi oldum
Peygamberin en saygın süt annesini.
Gümüş Dinarlar gibi şakıyan at nallarının
Sesini duyuyorum ve katırıyla tuz tepelerinin
Üzerinden geçerek Lamaka’ya doğru gidişini...*

*Binek hayvanım burada kaydı. Bu taş kırdı
zarif boynumu. Ve muzaffer bir şekilde
burada teslim ettim ruhumu.*

*Tarısal istem ile dolu idim. Hiçbir katır
böyle yükü çekemez. Unutmayın ve
O’nu hayırla anın.*

George Seferis(2)

Ahmet ERDENGİZ

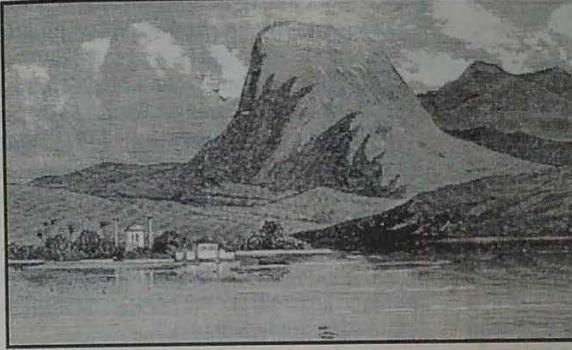
Yüzlerce yıldır ismi Kıbrıs adasında İslâmiyet ile özdeşleşen, Müslümanlık aleminin çok önemli, Kıbrıslı Türklerin ise en önemli dini ziyaretgâhı haline gelen Hala Sultan Tekkesi’ne ismini veren Hala Sultan kim? Gerçekte yaşadığı mı? Hayatını gerçekten Kıbrıs’ta mı noktaladı? Gerçek ismi ne? Kıbrıs’ta ölmüşse bugün Hala Sultan Tekkesi diye bilinen yere gömüldüğüne dair herhangi bir tarihi kayıt var mı? Tekkeye nüve teşkil eden mezar nasıl ortaya çıktı? Hala Sultan Tekkesi ve burada gömülü olduğu pekçok kaynakça ifade edilen bu yatır hakkında yukarıdaki soruların sorulması gereksiz görülebilir. Ancak kesin olan birşey var, bu konuda hiçbirşey görüldüğü gibi değildir. Şimdi bu soruları ve bu soruları cevaplamak üzere ortaya çıkacak yeni soruları cevaplamaya çalışalım.

a) Gerçek İsmi Nedir?

Hala Sultan’ın ismi bilinmiyor. Ümmü Haram, veya Arapça’daki karşılığı Umm Haram

(1) Arif Nihat Asya- Kıbrıs Rubailer. İstanbul, 1976, s.82.
(2) George Seferis- Kıprou ou m’ethesipsen. Atina, 1955, s.35-36.

Hala Sultan'ın ismi değil, sadece lakabıdır. Daha sonra detaylı olarak görüleceği üzere öldüğü iddia edilen tarihten tam 200 yıl sonra ilk kez bir Arap kaynağında "Uumm Haram bint Milhan al Ansariya" (Ensardan Milhan'ın kızı

Hala Sultan Tekkesi (Camiye ait çifti minareler gravürde yer alıyor)
(Illustrated London News - 27 Temmuz 1878)

muhtereme Ümmü) olarak tarih sahnesine çıkmıştır.(3) Hala Sultan'dan bu şekilde bahseden ilk Arap kaynağı İbn Khayyat'ın (öl. 854) al-Tarikh isimli eseridir. İbn Khayyat'tan önce yaşayan ve Kitab al-Amwal isimli eserinde Kıbrıs'a gerçekleştirilen ilk Arap akınları hakkında detaylı bilgi veren Abu Ubaid al Qasim İbn Sallam (öl. 838) Ümmü Haram'dan tek bir kelime bile etmez.

648 yılında Kıbrıs'a yapılan Arap akınları ile ilgili en detaylı bilgiyi sağlamak suretiyle pekçok araştırmacıya kaynak teşkil eden al-Baladhuri (öl. 892) ünlü eseri Futih al-Buldan'da Uumm Haram bint Milhan'ın kocası, çok şişman olduğundan dolayı al-Hubla (fiçi göbekli) olarak çağrılan, Ubada bin al-Samit ile Kıbrıs'a geldiğini, kendisine verilen binek

hayvanından düşüp öldüğünü ve mezarının azize kadının mezarı olarak anıldığını ifade eder.(4) Bu kaynakta da Ümmü Haram'ın gerçek adı verilmemektedir.

Ünlü tarihçi al-Tabari (öl. 923) de başta al-Waqidi olmak üzere çeşitli Arap tarihçilerine ve sözlü anlatımlara dayanarak oluşturduğu geniş eseri Tarikh al-rusul wa'al-Muluk'da detaylı olarak ele aldığı ilk Kıbrıs seferi bahsinde katılımcılar arasında eşi ile birlikte Uumm Haram'ın da bulunduğunu belirtmekle yetinir.(5)

Aynı yüzyılın tanınmış tarihçileri al-Masu'di ve al-İstakhri de Ümmü Haram'ın konusunda suskundular.

Kıbrıs'a yapılan ilk Arap akınları konusunda bilgi veren 10. yüzyıl tarihçilerinden Qudama bin Jafar (öl 948) al-Kharaj wa Sinaat al Kitab isimli eserinde kendinden öncekilerin söylediklerini tekrar etmekten öteye gitmez.(6)

Akınlar konusunda kayda değer detaylı bilgiler veren İbn Atham al-Koufi (öl. 926) kitabı al-Futih'da kocası al-Samit'ten bahsetmesine rağmen Hala Sultan'a hiç değinmez.

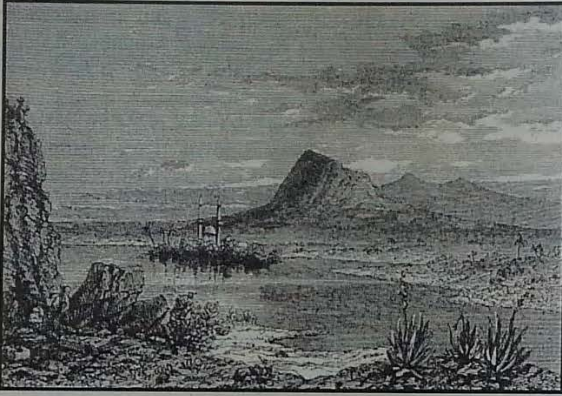
İbn al-Athir (öl. 1233) (al-Kamil fi al-Tarikh),

(3) Khalifa b. Khayyat- Tarikh. H. Fawwaz (ed.) Beyrut, 1995, s.92.

(4) Ahmed bin Yahya bin Jabir al-Baladhuri- Kitab Futih al-Buldan. R.M.Radwan (ed.), Beyrut, 1983, s.158-159.

(5) Abu Ja'far Muhammad bin Janir al Tabari- Tarikh al-rusul wa'l muluk. R.S. Humphreys (ed). Vol XI. Madison, 1985, s.25-31.

(6) Qudama İbn Jafar- Kitab al-Kharaj wa sinaat al-Kitaba. M.H. al-Zabidi (ed.), Bağdad, 1981, s.306.

Hala Sultan Tekkesi ve Tuz Gölü - Gravürde camiye alt her iki minarede görülüyor. (Über Land und Meer. Allgemeine Illustrirte Zeitung, 1880)

al-Harawi (öl. 1215), (Kitab uz-ziyarat) ve İbn al-Attar (öl. 1326) (al-Rawdh al-Mitar fi Khabari al-Aqtar) da Ümmü Haram'ın ismi hakkında suskundur. İslam Peygamberi'ne bu denli yakın olduğu iddia edilen bir kişinin isminin bilinmemesi ilginçtir.(7) Ancak ilginçlik bununla da sona ermemektedir. Çünkü Ümmü Haram'a göre İslam tarihi açısından daha az önemi olan kızkardeşinin ismi bilinmektedir. Diğer yandan kızkardeşinin oğlu Enes bin Malik en önemli hadis aktarıcılarında biridir. Hadis toplayıcısı Buhari'nin pek çok sahih (doğru-kanıtlanmış) hadisinin aktarıcısı olarak gösterdiği Enes bin Malik'in, "Müslümanların gemilere binip denizde cihad yapacaklarını beyan eden Hazreti Peyğambere bu gazaya katılmak arzusunun dile getiren Ümmü Haram'a Peyğamberin bu arzusunun gerçekleşeceği müjdesini" verdiği hadisini bile aktarırken öz teyzesinin gerçek ismini vermemesinin nedeni meçhuldür.(8)

Ümmü Haram'ın lâkaplarından olan Oumeysa, Rumeysa, Ramla ve Sahla da gerçek isimleri değildir. 14. yüzyıl tarihçileri tarafından ve ölümünden 700 yıl sonra ortaya atılmış lâkaplardır. Rumeysa (güzel kadın) şeklinin al-Dhahabi (öl. 1348) tarafından kullanıldığını biliyoruz(9) Oumeysa şeklini ise 1453 yılında tamamladığı Tarih Bayrout isimli kitabında Salih İbn Yahya vermektedir.(10) Diğer lakapları olan Ramla, Sahla ve Umm Muhtarama için Cobham tarafından gösterilen kaynaklardan alSuyouti (Jami as-Saghir) ve İbnu'l Hajar'ın (Isaba) ise 15. yüzyıl sonrası kaynaklar olmaları hasebiyle doğrulukları şüphelidir.(11)

Son olarak Ümmü Haram'ın Hala Hatun diye de anıldığını tarihçi Osman Turan ifade etmektedir.(12)

Kıbrıs İslam-Türk tarihi ile özdeşleşmiş bulunan Hala Sultan'ın gerçek adının bile bilinmediğini öğrenmek şaşırtıcı gelebilir,

(7) İmadettin ebi'l fida İsmail bin Ömer bin Kethir (İb Kesir) al-Bidaye ve n'-Nihaye. Kahire, 1932, Cilt:VII, s.153.

(8) Sözkonusu hadisin Buhari tarafından Enes bin Malik'ten aktarmayla verilmesi hususunda bknz. Osman Turan "Orta Çağlarda Türkiye Kıbrıs Münasebetleri" Belleten, 1964, Cilt: XXVIII, Sayı:109, s.210.

(9) Muhammad bin Ahmad al-Dhahabi'nin Hala Sultan'a Rumeysa olarak hitabı ile ilgili bknz. C.D. Cobham "The Story of Umm Haram" Journal of the Royal Asiatic Society, 1897, s.88.

(10) Salih İbn Yahya- Tarih Bayrout wa Akhbar al-salaf min dhurriyat Buhtur İbn Ali amir al-Gharb bi Bayrout. Kemal S.Salibi (ed.), Beyrut, 1969, s.14-15.

(11) Cobham, a.g.m. s.88.

(12) Turan, a.g.m. s.211.

ancak onun ile ilgili bilinmeyenler salt ismi ile ilgili olanlar değildir.

b) Kimdir?

Hala Sultan'ın kimliği hakkında 9. yüzyıldan, yani öldüğü söylenen tarihten yaklaşık 200 yıl sonra, kaleme alınan tarihlerde verilen bilgi hemen hiçbir değişikliğe uğramadan günümüze kadar tekrarlanarak gelmiştir. Ancak geçen 200 yıllık zaman içerisinde bu bilginin ne kadar sağlıklı olarak aktarıldığını tabii ki bilmeye olanak yoktur. İbn Khayyat (öl. 854) Tarih isimli eserinde onun soy kütüğünü Ensar'dan Milhan'ın kızı Oumm Haram olarak verir. Bu secere fazlaca bir değişikliğe uğramadan günümüze kadar gelmiştir. Onun Umm Sulaym veya Umm Salim isimli bir de kızkardeşi vardır.(13) Sorun Hala Sultan'ın kızkardeşinin farklı isimlerinde değildir. Sorun Hala Sultan'ın Peygamber ile olan ilişkisindedir. Ümmü Haram'ın Peygamberin halası olmadığı kesindir. Hiçbir İslam tarihçisinde bu yönde herhangi bir bilgi yoktur. Kıbrıs Türk halk belleğine yerleşmiş olan bu iddianın gerçekte ilgili olmadığı gibi diğer "Hala" sözcüğü Arapça "hale" kelimesinden geliyor ise, Ümmü Haram'ın lakabının gerçek anlamı Teyze Sultan'dır, çünkü Arapça'da hala bizdeki teyzenin karşılığı olarak kullanılmaktadır.(14)

Pekala Ümmü Haram kimin halasıdır veya daha doğru bir deyiş ile kimin teyzesidir? Hiç şüphesiz ki ünlü hadis aktarımcısı Enes bin Malik'in teyzesidir. Ümmü Haram ile ilgili tüm bilgilerin Buhari vasıtası ile gelip bağlandığı kaynak kişi Ümmü Haram'ın kızkardeşi oğlu Enes bin Malik'tir. İşte bu noktadan itibaren Ümmü Haram'ın hikayesi tarihin sisleri arasından sıyrılarak kendisini bize

göstermektedir. Ancak geride çok ilginç matematiksel bir soru bırakarak, hem de yüzlerce yıldır sorulmayan bir soruyu. Çeşitli rivayetlere göre Ümmü Haram veya kızkardeşi Umm Suleym, Peygamber'in süt annesidir. Hatta başka bir rivayete göre Umm Suleym, Peygamber'in annesi Amine Binti Vehb'in süt kızkardeşidir.

Diğer taraftan Peygamberin Hala Sultan'a duyduğu saygıdan dolayı "Ya Ümmi" diye hitap ettiğini bildiren rivayetlere de bakacak olursak Ümmü Haram'ın yaşça Peygamber'den büyük olduğunu kabul etmemiz gerekir. Bunun bir diğer kanıtı da Muhammed'in Ümmü Haram'ı evinde ziyaret ettiği, bazan başını dizlerine koyarak uyuduğunu, bazan da Hala Sultan tarafından saçlarının tarandığı veya başındaki bitlerinin ayıklandığı yönündeki rivayetlerdir. Peygamberin kendinden küçük veya kendi yaşındaki bir kadının evine, uzaktan akrabası veya süt halası da olsa, bu şekilde giremeyeceği ve böylesine bir samimilik kuramayacağı ortadadır. Buna Araplar arasındaki ne İslam öncesi ne de sonrası sosyal etik kuralları izin vermemektedir.(15)

Basit bir hesapla Muhammed 571'de doğmuş ve 632 yılında 61 yaşında iken

(13) Abu'l Hasan Ali al-Harawi (öl.1215)- Kitab al Isharat li marifat al ziyarat. J. Sourdel Thomine (ed.), Şam, 1953, s.56. Ayrıca Turan, a.g.m. s.210; Cobham, a.g.m. s.88-89.

(14) Hala kelimesi hakkında daha detaylı bilgi için bkz. M.N.Özön - Osmanlıca-Türkçe Sözlük, İstanbul, 1979, "hala" maddesi; ayrıca:

Dr. Kudret Altun "Hala Sultan ve Kıbrıs Seferi", İkinci Uluslararası Kıbrıs Araştırmaları Kongresi, DAÜ-Gazimağusa, 1999, Cilt-2, s.348.

(15) Buhari'nin (Tecrid'inden) naklen Turan a.g.m. 210. Altun, a.g.m. s.351; Cobham, a.g.m. s.89-90.

ölmüştür.(16) Ümmü Haram'ın katıldığı Kıbrıs seferinin tarihi konusunda görüşbirliği yoktur. 647 ile 650 tarihleri arasında değişen tarihler ortaya atılmaktadır. Halen en fazla kabul gören tarih al-Baladhuri'nin bildirdiği Miladi 648/49 yıllarına uyarlanan Hicri 28 yılıdır.(17) Ortalama 649 yılını alırsak ve Ümmü Haram'ın Muhammed ile aynı yaşta olduğunu kabul edersek bu sefer sırasında yaşının 78 olduğu ortaya çıkar ki kanaatimizce bu yaşta bir kadının o devir için çok zahmetli olan bir deniz yolculuğuna katılarak binek hayvanı üzerinde, bazı kaynaklara göre katır üzerinde, savaşa iştirak ederek orduyu cesaretlendirmeye ve hastabakıcılık yapmaya çalışması pek mantıklı gelmemektedir. Kaldı ki yukarıda da belirtildiği üzere Hala Sultan, büyük bir olasılık ile, Muhammed'e göre daha yaşlıdır. Eğer özellikle bazı kaynakların iddia ettiği gibi Peygamber'in süt annesi ise, Arabistan yarımadasında kız çocuklarının çok erken olgunlaşıp genç yaşta evlendirildiklerini, örneğin Umm Haram'ın 10 yaşında evlendiğini ve bu şekilde Muhammed'ten 10 yaş büyük olduğunu düşünürsek Hala Sultan'ın Kıbrıs Seferi'ne katıldığında en az 88 yaşında olduğu ortaya çıkmaktadır.(18) Ancak, Ümmü Haram'ın sefer sırasında 88 yaşından da yaşlı olma ihtimali vardır. Türk asıllı İslam tarihçilerinden İbn Jawzi (öl. 1257) Ümmü Haram'ın kızkardeşi Umm

Hala Sultan Tekkesi
(Çevre binaları yıkılmadan önce)

Suleym'in Peygamber'in annesi Amine'nin süt kardeşi olduğunu iddia etmektedir. Eğer İbn Jawzi'nin bu iddiası doğru ise Hala Sultan'ın Muhammed'in annesi ile çağdaş olma olasılığı ortaya çıkar ki bu da Muhammed ile aralarındaki yaş farkının 15-20 yıl olması demektir. Bu durumda eğer 649 yılında yapılan ilk Kıbrıs seferine katılmışsa onun sefer sırasında 90 yaşının üzerinde olması gerekmektedir.(19)

c) Kıbrıs'a yapılan ilk Arap akınında adaya gelip ölen bir kadın

Bu ilk sefere birden fazla kadının katıldığı bir gerçektir. Sözkonusu katılımın da, İslam tarihçilerinin Hala Sultan ile ilgili olarak geliştirdikleri bir rivayette olduğu gibi, herhangi bir ilahi nedeni yoktur. Özetle Hala Sultan'ın dizleri üzerinde

(16) Muhammed'in yaşamı ile ilgili özet bilgi için bkz. Phillip K.Hitti-History of Arabs. London, 1974, s.111-122.
Karen Armstrong - A.Biography of the Prophet. San Francisco,1992

(17) Leone Caetani - Annali Dell'Islam. Milano, 1914, Cilt:7,s.178,222 - 231;
Cilt: 8, s. 58 - 60

Al Baladhuri- a.g.e. s.153.

Hitti- a.g.e. s.167.

Bizanslı Tarihçi Theophanes de al Baladhuri'yi tasdik ediyor. bkz:

Harry Turtledove (tr.) - The Chronicles of The ophanes. Filadelfiya,1982,s.42

(18) Cobham, a.g.m., s.89.

(19) Sibte İbn-al Jawzi- Mirat al-Zaman fi Tarikh al-Ayyam. (Kısmi tercümesi için bkz. Recueil des historiens des croisades: historiens orientaux), Paris, 1884, Cilt:3, Kısım:8.

uyuya kalan Muhammed'in bir aralık uyanarak İslam askerlerinin denizaşırı ülkelere sefer düzenlediklerini rüyasında gördüğünü, rüyanın ikinci bölümünde ise bunlar arasında Ümmü Haram'ın da bulunacağını söylediği yönündeki bu rivayet özellikle 13. yüzyıldan itibaren yaygınlaşmıştır.(20) Halbuki sefere giden Arap komutanların eşlerini ve ev halkının bir bölümünü götürmelerinin hiçbir ilahi yönü yoktur. Geride kalanların siyasi entrikalarda bulunma ihtimaline karşı alınan bu tedbir ilk Kıbrıs seferinde de aynen uygulanmıştır. Nitekim Halife Osman, Vali Muawiya bin Abi Sufyan'a sefer izni verirken, eşini de beraberinde götürme şartı getirdi.(21) Muawiya eşi Fakhita bint Qardha bin Abd ve baldızı Katwa bint Qardha'yı da beraberinde Kıbrıs seferine götürdü.(22)

Sefere giden tanınmış bayanların sayısı en az üçe çıkınca ve her üçünün de, fakat özellikle Katwa b. Qardha ve Ümmü Haram'ın, bu seferde öldükleri rivayeti tarihçiler tarafından belirtilince kaçınılmaz olarak ortaya bazı sorular çıkmaktadır. Bu üç kadının, en azından ikisinin düşüp ölmesi acaba tarihçilerin mi yoksa kaderin mi bir oyunudur?! Bu kadınlardan acaba düşüp ölen hangisi? İbn al-Athir Katwa konusunda gayet açık ve net bir şekilde "Muawiye'nin karılarının (çoğul) banısıra, Fakhita'nın kızkardeşi Katwa b.Qardha'da da Kıbrıs seferine katılıp orada öldü" demektedir.(23)

İbn Yahya'ya göre Hala Sultan Kıbrıs seferinde ölmemiş aksine bu seferden elde edilen ganimetten payına düşenden Beyrut'ta bir bahçe almış veya oluşturmuş ve Beyrut'ta ölmüştür(24). İbn Yahya'yı dolaylı olarak

destekleyen İbn Atham al-Koufi (öl.926) al Futuh adlı eserinde detaylı olarak Kıbrıs'ın fethini ve özellikle de alınan ganimetin bölüşülmesi sırasında Hala Sultan'ın eşi al-Samit ile bazı savaşılar arasında geçen şartımları ve ganimetin bolluğunu anlatır. Dolayısı ile savaşta al-Samit'in payına düşen ganimet ile eşi Hala Sultan'a Beyrut'ta bir bahçe alması mümkündür. Nitekim bu ilk sefere iştirak edenlerden Abi al-Darda'nın karısı Oumm al-Darda koluna taktığı 10 dirhem değerindeki pahalı bileziği nereden bulduğu sorulduğu zaman "Bu Kıbrıs seferi sırasında Abi al-Darda'nın eline geçen gelirin bir kısmıdır" şeklinde cevaplamıştır.(25) Tarihçi Osman Turan da Hala Sultan'ın kimliğinin ve mezarının mevkiinin sorgulandığını ancak bunun yersiz olduğunu belirtir.(26)

d) Mezar, mezarın yeri ve mezarın ortaya çıkışı

Birinci İslam akınından itibaren adaya saldıran Arap askerlerinden ölenlerin

(20) Ekaterini Ch. Aristidou- The Tekke of Hala Sultan. Lefkoşa, 1982, İkinci Basım, s.10-11, ayrıca Cobham, a.g.m. s.89-90.

İzzal-din Abu al-Hasan Ali İbn al-Athir (öl. 1234)- al-Kamil fi al-Tarikh. C.J. Tornberg (ed.), Leyden, 1867-74, Cilt:3, s.96.

(21) Aristidou, a.g.e., s.8.

Al-Baladhuri, a.g.e., s.157-159.

(22) İbn al-Athir, a.g.e. Cilt:4, s.10.

Al-Baladhuri, a.g.e. s.157.

İbn Khayyat, a.g.e. s.92.

(23) İbn al-Athir, a.g.e. Cilt:4, s.10.

(24) İbn Yahya, a.g.e., s.14-15.

Hala Sultan'ın Beyrut bağlantısı bu liman kentinin Arap Donanması için bir üs görevi görmesidir. Bu nedenle 7. yüzyıldan itibaren pekçok Arap bu liman kentine yerleşmiştir.

(25) Abu Muhammed Ahmed İbn Atham al-Koufi - al-Futuh. I. Cheiko (ed.), Beyrut, 1906, Cilt:2, s.348-349.

(26) Turan, a.g.m. s.211, n.8.

mezarlarının yapıldığını ve bazılarının kimliklerini belli edecek mezar taşlarına sahip olduğunu biliyoruz. Yine 8. yüzyıldan itibaren Arapların bazı mescid ve sair idari binalar da inşa ettikleri yapılan kazılarda ortaya çıkmış bulunmaktadır.(27) Bu mezarların ve mescidlerin adanın Bizans hakimiyetine girmesi üzerine yıkılarak ortadan kaldırıldığını da biliyoruz. Örneğin 1174'te adamızı ziyaret eden Arap gezgini Harawi bir kilise duvarında inşaat malzemesi olarak kullanılan bir mezar taşı gördüğünü ve taşın üzerinde "Burası Hicretin 29 yılının Ramazan ayında ölen Urva bin Sabit'in kabridir" yazılı olduğunu kaydeder.(28)

İslam tarihçileri Hala Sultan'a ait mezardan 9. yüzyıldan itibaren bahsetmektedirler. Ancak bunlardan, belki Harawi hariç, hiçbiri Hala Sultan'a atfedilen mezarı şahsen görmüş değildir. (Harawi de mezarın yerini söylememektedir.) Baladhuri'den başlayarak pekçok İslam tarihçisi Ümmü Haram'ın Kıbrıs'ta gömüldüğünü bildirip mezarının bir ziyaretgah olduğunu söyleyegelmiştir. Ancak hiçbiri mezarın mevkii hakkında en ufak bir bilgi vermemiştir. 10. yüzyılda mezarın varlığı hakkında mevkii belirtmeden bilgi verenler arasında Bizanslı Porphyrogenetos da vardır. Fakat Porphyrogenetos'a göre bu mezarda "Kıbrıs'a ilk saldıran İslam Halifesi Abu Bekir'in kızı gömülmüştür."(29)

Gerçek şu ki, mezarın tam yeri 17. yüzyıla kadar hiçbir kayıta yer almamıştır. Örneğin bütün Akdeniz havzası sahilleri için çok değerli bilgiler veren ve bu eserini çizdiği portalan tipi haritalar ile de detaylandıran tanınmış Türk denizcisi ve coğrafyacısı Piri Reis'in (öl.1658)

ünlü eseri Kitabı Bahriye (yazılışı 1525) Hala Sultan konusunda tek bir kelime ihtiva etmemektedir, hem de Kıbrıs'ın sahil kaleleri ve bazı kiliseler hakkında bilgi vermesine rağmen. Eğer iddia edildiği gibi bu yüzyılda Hala Sultan'ın mezarının mevkii biliniyor idi ise ve dini açıdan 18. yüzyıldan itibaren kazandığı önem ve itibara 16. yüzyılda da sahip olmuş idi ise böyle bir eserde bahse konu edilmemesi mümkün değildi. Tuz gölüne de değinen Kitabı Bahriye'deki harita üzerinde göl detaylı bir şekilde gösterilmiş ancak Hala Sultan mezarı ile ilgili herhangi bir bilgi verilmemiştir.(30)

16. yüzyıldaki suskunluk sadece Piri Reis ile sınırlı değildir. Kıbrıs'ın Osmanlı Devleti tarafından fethi ile ilgili en önemli belgelerden biri sayılan Şeyhülislam Ebüsuud Efendi Fetvası'nda da Hala Sultan ile ilgili tek bir kelime yoktur. Ebüsuud'a yöneltilen fetva sorusunda Kıbrıs'ta Hristiyanların daha önce Müslümanlar tarafından inşa edilen mescidleri yıktıkları belirtilmişken, Hala Sultan'dan hiç bahsedilmemesinin tek mantıksal açıklaması bu mezar ve içinde yatanın 18. yüzyıldan itibaren Türk-İslam dünyasında kazanmış olduğu öneme 16. yüzyılda sahip olmadığıdır. İleriki bölümlerde de görüleceği üzere 16. yüzyılda Hala Sultan kültü henüz ortalarda

(27) Vasos Karageorghis (ed.) - *Acts of the International Archaeological Symposium Nicosia, 8-14 September. 1985. Lefkoşa. 1986, s.505-519.*

(28) Al-Harawi, a.g.e., s.56.

(29) Porphyrogenetos (öl.957) idari konularda değerli bilgiler vermesine rağmen çoğu zaman hatalı tarihi bilgiler aktaragelmıştır. Daha fazla bilgi için bknz. Cobham, a.g.m., s.82 ve Aristidou a.g.e., s.6, n.14 ve n.15.

(30) Piri Reis- Kitabı Bahriye. İstanbul; 1973, Cilt:2, s.278-283.

yoktur. Ebüsuud da verdiği cevapta böyle bir mekandan bahsetmemektedir. Halbuki Hala Sultan'ın 18. yüzyıldan itibaren sahip olduğu, İslam dünyasındaki en prestijli 3. veya 4. dini ziyaretgâh makamı ünvanına 1570'li yıllarda sahip olmuş olması halinde Ebüsuud'un fetvasında anılmasının kaçınılmazlığı bir yana, Osmanlı Sultanlarının I. Selim'den itibaren taşıyageldikleri halife ünvanı ve bunun getirdiği yükümlülükler ile "hidme't ül Harameyn" (Mekke ve Medine'nin hizmetçisi) anlayışı, sırf Hala Sultan'ın mezarını kurtarma nedeni ile savaş açmaya yeterli olacağı aşikardır.(31)

Hala Sultan kültürünün 16. yüzyılın sonu ile 17. yüzyılın ilk çeyreğinde Osmanlı Devleti nazarında fazlaca bir önemi bulunmadığının bir diğer göstergesi de adanın fethini müteakip Osmanlı İdaresi'nin başlatmış olduğu büyük imar faaliyetleri içerisinde Hala Sultan'ın mezarının tamir edildiğine ve buraya herhangi bir inşaat yapıldığına dair herhangi bir kayıdın bulunmamasıdır.(32)

Adanın Türklerin eline geçmesini müteakip pekçok Batılı gezgin Kıbrıs'a uğramış ve bazıları bu ziyaretleri hakkında oldukça detaylı bilgiler içeren anı ve gözlemlerini kaleme almıştır. Bunlardan Villamont (ziyareti 1589) gibi Tuz gölü ve çevresi hakkında çeşitli bilgiler veren de vardır. Fakat 1683'te adamızı ziyaret eden Van Bruyn'a kadar hiçbir Batılı Hala Sultan'dan bahsetmemiştir.(33)

Ancak 1650'li yıllarda mezar yeniden ortaya çıkar. Daha doğrusu bugün Hala Sultan'ın mezarı olarak bilinen üçlütaş (trilobit) oluşumu onun gömüldüğü yer olarak anılmaya başlar.

Ne resmi kayıtlarda ne de Kıbrıs'a da değinen Kitab-ı Bahriye, gibi Osmanlı eserlerinde bile yer almayan mezarın mevkii birdenbire Karaçelebizade Abd al Aziz Efendi'nin (öl. 1658) Ravzat ul-ebrrar isimli kitabında belirir. Bunu Kâtip Çelebi'nin Cihân-numa'sı takip eder.(34) Karaçelebizade mezarın yerinden başka bize ilginç bir ipucu daha verir: "halk arasında ihtiyar kadının mezarı adile ravzası dost ve düşman ziyaretgahıdır", yani hem müslümanlar hem de hristiyanlar tarafından ziyaret edilmektedir.(35)

Mezarın yerinin bulunmasını, başka bir deyişle bu dönemde Kıbrıs'ta yüzlerce bulunan aziz ve azizelere, yatırlara ve makamlara ek olarak yeni bir yatırım ortaya çıkışını gerektirebilecek büyüklükte ne gibi

(31) Ebüsuud Efendi'nin fetvası için bkz.: Kâtip Çelebi-Tuhfetü'l - Kibar fi Esfari'l Bihar. İstanbul, 1980, Cilt-1, s.132. Kâtip Çelebi'nin (öl.1659) Kıbrıs'ın Osmanlılar tarafından fethi ile ilgili bilgi de verdiği Tuhfetü'l-Kibar'da Hala Sultan'ın mezarından bahis yoktur.

(32) 1570 ile 1610 yılları arasında yapılan imar çalışmalarına ait belgelerin yer aldığı TC Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü tarafından yayınlanan Kıbrıs'a Dair Arşiv Belgeleri (Fetih-İmar-İslahat), İstanbul, 1994, isimli kitapta Hala Sultan ile ilgili herhangi bir kayda rastlanmamaktadır.

(33) Cornelis de Bruyn - Voyage au Levant, L'Asie Mineure, Chio, Rhodes, Chypre etc. Paris, 1725, Tome: 2, 468 - 520.

(34) Matth. Norberg (tr.) - Geographia Orientalis (Gihan Numa). Osnabrück, 1973, s.579. Turan, a.g.m., s.211, n.7. Karaçelebizade de şöyle der: "... Ümmi Haram Binti Milhan radiyallahu anha eyyam-ı muharebede katırdan düşüp Hz. Seyyid'l Ebrar ihban üzere şehide-i azm-i sebistan ravza-i nıdvan emeğin Tuzla-nam makamda defn-i kabri-pür-nur ve merkad-ı rahmet mersadı elsine-i enamda kabri'l-Acuz ünvanıyla mezkur olup, ravza-yı ziyaretgah-i dost-u düşmen mahallidir." (35) İbid.

Araştırmacı Hasluck, Halep'te çekirge felaketine karşı Müslümanların, Hristiyanların ve Yahudilerin birlikte dua ettiklerini, ikonlarını, kutsal sularını ve kitaplarını birarada gezdirip Tanrı'ya yakardıklarını söyler. Bkz. F.W. Hasluck - Christianity and Islam Under the Sultans. Oxford, 1929, Vol:1, s.66.

tabii afet, salgın ve kargaşalık olmuştur? Gerek resmi, gerekse Batılı kaynaklara baktığımız zaman, Kıbrıs'ta 17. yüzyılın, özellikle de birinci çeyreğinden itibaren, tam bir felaketler yüzüylü olduğunu görüyoruz. Kıbrıs Türk ve Rum halkı çaresizlik içerisinde adadaki azizlerden medet ummuş, onlar da yeterli olmayınca ada dışındaki azizlere ait kalıntıların adaya getirilmesi için İstanbul'a başvurmuştur. Tarihçi George Hill ünlü eseri "A History of Cyprus" ta 17. yüzyıl Kıbrıs'ı ile ilgili olarak şu gözlemede bulunur:

"Kilise meseleleri ve adanın Batılı güçlerle ilişkileri hariç, Türk fethinden itibaren bir yüzyıl süre ile Kıbrıs'ın tarihi salgın, çekirge, kuraklık, açlık ve deprem kayıtlarından başka bir şey değildir."(36)

Özetleyecek olursak 1610, 1628, 1645, 1647, 1648, 1668, 1683 yılları çok büyük çekirge saldırılarına sahne olmuş, bu saldırılardan dolayı açlık başlamış, binlerce kişi ölmüş veya adayı terketmiştir.(37)

Hollandalı gezgin Van Bruyn 1668 çekirge istilası hakkında bilgi vermiş ve 1683 istilasını da bizzat yaşamıştır. Van Bruyn bu ziyareti sırasında Hala Sultan'ın mezarını da görmüş ve bazı ölçümlerde bulunmuştur.(38)

17. yüzyıl Kıbrıs'ındaki veba ve malarya salgınları ise adanın nüfusunun büyük oranda azalmasına neden olacak boyutlara ulaşmıştır. Özetle ada 1623-25, 1641, 1656, 1692 ve 1696 yılları arasında da büyük veba ve malarya salgınlarına sahne oldu. Fransa'nın Halep ve Kıbrıs Konsolosu Türk lakaplı Gedoyn 1623-25 yılları arasında "Veba salgını nedeni ile ada tamamen boşalmıştır" demektedir. 22 Eylül 1656 tarihli bir Osmanlı Mühimme kaydı ise

adada son bir buçuk yıldan beri süren "taun" (veba) nedeni ile pekçok kişinin öldüğünü, bu nedenle vergi için yeni bir nüfus sayımına gerek olduğunu, pekçok köyün boşaldığını ve zavallı halka acıma ile davranılması gerektiğini bildirmektedir.(39)

Hala Sultan mezarı ve çevresinde yoğun inşaatın yer aldığı 1700'lü yıllar, özellikle de 18. yüzyıl ortaları da doğal afet ve salgınlardan nasibini almıştır. O döneme ait Osmanlı arşivleri "killet-i matar", "kaht-u galâ", "istila-i cerad" (kuraklık, kıtlık, çekirge istilası) şikayetleri ve feryatları ile dolu Kıbrıs kaynaklı pekçok belge içermektedir.

Buna ek olarak dış savaşlar nedeniyle gerek askeri gerekse ekonomik açıdan bir çöküntü içerisine giren Osmanlı Devleti adanın yönetimini iyice ihmal etmiş, bunun neticesinde özellikle 1710-1750'li yıllar arasında adadaki sosyo-ekonomik ve siyasi huzursuzluk artmıştı. Buna 1756 yılında büyük bir deprem, 1757 yılında büyük bir kuraklık ve kıtlık eklenince adadan büyük bir göç başlamış

(36) George Hill- A History of Cyprus: The Ottoman Province. The British Colony 1571-1948. Cambridge, 1952, Vol-4, s.67.

(37) Hill, Vol-4, s.67.

F.C. Balfour (ed.): Travels of Macarius. London, 1836, Vol-2, p.349.

(38) Cobham, Excerpta, s.240. De Bruyn - a.g.e., s.495.

(39) Salgın hastalıklar ile ilgili olarak detaylı bilgi için bkz.: Ahmet Erdengiz- "Kıbrıs'ta Osmanlı Döneminde Veba Salgınları" Halkbilimi Sempozyumları, Lefkoşa, 2001, Cilt:III, s.153-162.

Ayrıca bkz: Ronald C.Jennings- "Effects of Locust and Plague on the Demography of Cyprus" Mediterranean Studies, 1989. Cilt:3. No:9. P.58-69.

(40) Nuri Çevikel- Kıbrıs Eyaleti: Yönetim, Kilise, Ayan ve Halk (1750-1800). Gazimağusa, 2000, s.115-116, 119.

Cobham, Excerpta, s.355.

Erdengiz, a.g.e., s.158-162.

Aristidou, a.g.e., s.6.

ve nihayet 1760 yılındaki büyük veba salgını (taun-u ekber) Kıbrıs nüfusunun, en az, üçte birini yok etmişti.(40)

1772, 1778, 1780 tarihli Osmanlı arşiv belgeleri çekirge istilası, kıtlık ve kuraklığın sekiz yıldan beri sürdüğünü ve halkın çaresizlik içerisinde bulunduğunu, vergilerini dahi veremediğini göstermektedir.(41)

İşte vergisini dahi vermekten aciz olan Kıbrıs'ta Hala Sultan külliyesinin bu yıllarda inşası rastlantı değildir. Çaresizlik içerisindeki halkın artık ilahi makam ve mercilerden başka tutunacak dalı olmasa gerekir.

e) Hala Sultan'ın Mezarı, Şeyh İbrahim Şeyh Mustafa ve Claude Delaval Cobham

Hala Sultan ve mezarı hakkında bugün tekrarlanıp duran bilgilerin hemen tümünü ünlü "Excerpta Cypria"nın editörü Claude Delval Cobham'a borçluyuz.

Cobham 1897 yılında "The Journal of the Royal Asiatic Society of Great Britain And Ireland" dergisinde "The Story of Umm Haram. Edited in the Original Turkish and translated by Claude Delaval Cobham, Commissioner of Larnaca, Cyprus" başlığı ile bir makale yayınladı. Bu makale, Hala Sultan ile ilgili olarak bugün yaygın bir şekilde kullanılan tüm tarihçelere kaynak teşkil etmiştir. Cobham'ın araştırmasının Hala Sultan külliyesinin inşası ile ilgili bölümü Keşiş Giovanni Mariti'ye, Hala Sultan'ın kimliği, ölümü ve gömülmesi hakkındaki bilgiler ise bazı Arap kronikçilerinin yanısıra Hala Sultan Tekkesi Şeyhi'nden ve bilahare dönemin Evkaf Muhasebecisi Ahmed Hulusi Efendi'den elde ettiği yazmalara dayanmaktadır.(42)

Şeyh Mustafa'nın başlattığı ve oğlu Şeyh İbrahim'in 1795 yılında İstanbul'da tamamladığı bu tarihçenin ismini Cobham okuyucusuna vermiyor. Yazma, Hala Sultan hakkında o güne kadar yazılanlardan yararlanarak bir biyografi oluşturmayı amaçlıyor. Şeyh Mustafa ve oğlunun hazırladığı ve Cobham'ın ismini vermediği bu tarihçenin Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kutüphanesi'nde 863 numara ile kayıtlı bir suretinden, isminin "Destebend-i Reyhan Der Tercüme-i Ümmi Haram Binti Milhan b. Halidü'n Neccar" olduğunu, bunun Şeyh Mustafa Efendi tarafından kaleme alındığını, ancak tamamlayamadan vefatı üzerine oğlu Şeyh İbrahim b. Es-Şeyh Mustafa'nın tarihçeye eklediği bölüm ile (Zeyl: Nihayetu'l İtisam li Ümmi Haram) eserin tamamlandığını öğreniyoruz.(43)

İşte bu Destebend-i Reyhan vasıtası ile Hala Sultan hakkında en yaygın söylencelerden bazıları da, bir daha unutulmamak üzere Kıbrıs folklorüne girmiştir. Bunlardan Hala Sultan mezarını oluşturan üç büyük taşın (trilithon) Ümmi Haram tarafından Kudüs'te bir Yahudi'den satın alınması ve ölümünü müteakip bu taşların kendiliğinden uçarak Kıbrıs'a gelmesi ve mezarı oluşturmaları, Hala Sultan'a yapılan dualar neticesinde kuraklığın ortadan kalkması ve hastaların iyileşmesi en iyi bilinenlerdendir.(44)

Hala Sultan'a atfedilen mezarı oluşturan trilithon (üçlütaş) yapı Kıbrıs'ta pek yaygın

(41) Çevikel, a.g.e., s.120-121.

Cobham, Excerpta, s.355.

(42) Cobham, a.g.m., s.81-85.

(43) Altun, a.g.m., s.347-348.

(44) Cobham, a.g.m., s.91-93.

Altun, a.g.m., s.351-352.

olmamakla beraber türünün tek örneği değildir. Adada Hala Sultan'a ek olarak en az iki triliton mezar örneği daha vardır. İlginçtir ki bu iki yapı da tarihi süreç içerisinde dini mabedlere dönüşmüş, bu mabedlerdeki aziz ve azize de zaman içerisinde Hala Sultan gibi küllere sahip olmuşlardır. İlki Cesnola'nın "bir liman kalıntısı" ve R.H.Lang'ın "Devlerden kalma bir yıkıntı" dediği Salamis'teki St. Catherine şapeli, diğeri de Larnaka yakınlarındaki Hagia Phanoremene (Ay. Fanoremene) kuyu mezarıdır. St. Catherine şapeli etrafında Cesnola'nın yaptığı kazılarda Afrodit-Kybele kültüne ait heykelticiklerin, Tekke bölgesinde yaklaşık 50 yıldan beri sürdürülen kazılarda da Fenike-Mısır bağlantılı kült objelerinin çokça bulunduğunu belirtmekle yetinelim.(45)

Bu arada "uçan taşlar" konusuna da kısaca değinmekte yarar görüyoruz. Kıbrıs-İslam-Türk folklorüne yerleşen Hala Sultan'ın uçarak Kıbrıs'a gelen türbe taşları ile ilgili olarak çevre folklorüne baktığımız zaman benzeri örneklerini kolaylıkla görüyoruz.

Araştırmacı Hasluck bize bu olayın iki Müslüman bir de Hristiyan benzerini aktarmaktadır. Hasluck, Üsküp (Makedonya) yakınlarındaki Alexandrovo'da bulunan bir Bektaşî Tekkesi'ndeki kaya sütunun Mekke'den uçarak geldiğine inanıldığını, aynı şekilde Kahire'deki Amr Camii'ndeki sütunun

da Halife Ömer'in emri ile Mekke'den uçarak Kahire'ye geldiğini kaydeder. Uçan taş olayının Hristiyanlarca da inanıldığının kanıtı yine Hasluck'ın araştırmaları arasında yer alıyor. "Journeys to Persia" isimli kitaptan alıntı yapan araştırmacı 17. yüzyılda İran Şahı Abbas tarafından inşa edilen Yeni Julfa kentinde kutsal addedilen bazı masif taşların

Ekmiazzin'den uçarak Julfa'ya geldiğine ve bu taşlara yapılan adakların hastaları iyileştirdiğine inanıldığını bildiriyor.(46)

f) Hala Sultan Külliyesi

Hala Sultan'a atfedilen mezar çevresindeki türbe ve camiinin inşaaı hakkında da eldeki bilgiler kadar çözümlenemeyen çelişki yumakları ve sorular vardır.

Mezardan ilk bahseden Batılı kaynaklardan Bizanslı devlet adamı - tarihçi Porphyrogenetos "De Thematibus" isimli eserinin 15. bölümünde ilk müslüman Ebu

Bekir'in İmparator Heraklius döneminde adayı zaptettiğini, Ebu Bekir'in ölen kızının adaya gömüldüğünü ve "mezarın hala daha

Hala Sultan'da bir kurban kesimi
(Altay Sayıl Koleksiyonundan)

(45) Max Ohnefalsch Richter. "A Pre-Historic Building At Salamis". *The Journal of Hellenic Studies*, 1883, Vol:IV, s.111-116.

Tekke ve çevresinde yapılan arkeolojik kazılar ile ilgili olarak bknz. Karageorghis, a.g.e., s.63-68 ve George Perrot- Charles Chipiez- *History of Art in Phoenecia and its Dependencies*. Londra, 1885, Vol:2, passim.

(46) Hasluck, a.g.e., Vol:1, s.197-198.

(47) Cobham, a.g.m. s.82.

ziyaretçilere gösterildiğini" söylemek-tedir.(47) Porphyrogenetos'un mezarda Ümmü Haram yerine Ebu Bekir'in kızının gömülü olduğunu söylemesi, bu devlet adamı – tarihçinin eserlerinin pekçoğunda rastlanan yanlışlardan biri olduğu varsayılabilir. Ancak yine de 6. yüzyılda Kıbrıs'ın bir yerinde önem atfedilen bir müslüman mezarının varlığını ortaya koyduğu söylenebilir.(48)

Karaçelebizade de sadece bir mezardan bahsetmektedir.(49) Buna mukabil mezarı gerçekten gören, inceleyen ve bizzat ölçümlerde bulunan gezgin Cornelis van Bruyn açıkça orada bir cami bulunduğunu belirtmektedir: "Tuzla yakınlarında, Türklerin Peygamber Muhammed'in annesinin gömülü olduğunu söyledikleri bir cami vardır. Mezar üç büyük taş ile çevrelenmiş olup, iki tanesi dik ve üçüncüsü de onların üzerinde durur haldedir. İlk iki tanesi 13 karış genişliğinde ve en az bir o kadar da yüksektir. Fakat taş kireç ile sıvanmış olduğundan taşın görünmesi mümkün değildir."(50)

Van Bruyn'un sözünü ettiği cami nerededir ve bu camiye ne olmuştur? Van Bruyn'a cevap verebilecek tek kaynak Mariti'dir. Ancak o da cevap verirken yeni sorular sormamıza da neden oluyor. Mariti'ye göre 1760 yılına kadar Tekke binaları hakkında bilinen bir şey yok. 1760 yılında Kıbrıs Muhassılı Mehmet Ağa mezarın etrafını tahta bir perde ile çevirtiyor, yani Van Bruyn'un gördüğünü söylediği camiden ortalıkta eser yoktur. Mehmet Ağa'dan sonra Kıbrıs Muhassılı atanan Acem Ali Ağa mezarın etrafını duvar ile çevirtip iki de bronz kapı koyduruyor. Mariti'ye göre cami 1787 yılından önce inşa edilmiş.(51) Bu caminin

çifte minareli olduğunu ve bu minarelerden birinin 1850'li yıllarda depremden dolayı yıkıldığını Cobham kaydediyor.(52) Ancak çifte minarelerin anısının yaşamaya devam ettiği ve belki de kalıntılarının 1870'li yılların sonuna kadar durduğunu o dönemde çizilen Tekke'ye ait gravürlerden açıkça görüyoruz.(53)

Her yönü ile bir bilinmezler yumağı olan Tekke külliyesinin oluşumuna günümüzde bir katkı da Eski Eserler ve Müzeler Dairesi Müdürlüğü tarafından konmuştur. Bu Daire'nin 1982 yılında yayınladığı Kıbrıs'ta Türk Eserleri isimli kitaba göre 1760 yılında türbeyi yapan Şeyh Hasan'dır. Halbuki Mariti'ye göre mezarın etrafı 1760 tarihinde Muhassıl Mehmet Ağa tarafından tahta bir duvar ile çevrilmiş olup, ortada türbe denebilecek bir yapı yoktur.(54) Yine aynı kitaba bakacak olursak Muhassıl Mustafa Ağa 1795 yılında Tekke'ye bir de şadırvan yaptırmıştır.(55) Halbuki Muhassıl Silahtar Mustafa Ağa 1795 tarihinde Kıbrıs Muhassılı (vergi toplayıcı) değildir. 1793-1796 yılları arasında Kıbrıs Muhassılı Hafız el-hac Ali Ağa'dır. Mustafa Ağa 1796 ortalarına doğru Muhassıllığı devralmıştır.(56)

(48) *Aristidou, a.g.e., s.17, n.15.*

(49) *Altun, a.g.m., s.349-350.*

(50) *Cobham, Excerpta, s.240.*

Söylenceye göre Hala Sultan bu taşları Ramla'da bir keşişten satın almıştır; bkzn. Aristidou, a.g.e., s.11. De Bruyn - a.g.e., s.495

(51) *Cobham, a.g.m., s.82.*

(52) *Ibid.*

(53) *Stavros G.Lazarides- Cyprus: A Historical Recollection of A Bygone Age Through Engravings. Atina, 1984, s.123-125.*

(54) *Anon.- Kıbrıs'ta Türk Eserleri, Lefkoşa, 1982, s.22 Mariti ile karşılaştırmız, Cobham, a.g.m. s.82; ayrıca Aristidou, a.g.e., s.6.*

(55) *Kıbrıs'ta Türk Eserleri, s.22.*

(56) *Çevikel, a.g.e., s.338.*

Son olarak sözkonusu kitaptaki bir eksikliği de burada işaret etmekte yarar vardır. Kitap, Hala Sultan Camii'nin 1816 yılında Muhassıl Seyit Emin Efendi tarafından inşa edildiğini söylemektedir ki bu yanlış olmamakla birlikte tam gerçeği de yansıtmamaktadır. Caminin inşaatı Kasım 1817'de sona ermiştir. Tanınmış Kıbrıslı şair Müftü Hilmi Efendi: "Reşk-i adn oldı bu kez daire-i Ümmü Haram" şeklinde olaya tarih düşürmüştür ki, ebced hesabı ile Hicri 1232'ye tekabül eden bu tarih, Miladi Aralık 1816-Kasım 1817 tarihine denk gelmektedir. Hilmi Efendi ayrıca Hala Sultan Tekkesi külliyesine "Gülşen-i Feyz" (bereketin / bolluğun gül bahçesi) dendiğini de bildirmektedir.(57)

g) Hala Sultan Kültü'nün Yaygınlaşması

İhtiyaç zamanlarında çeşitli tarihi veya hayali şahsiyetler etrafında kültürlerin ortaya çıkışı veya yaygınlaşması evrensel bir olgudur. Hala Sultan kültü de bunlardan farklı değildir. Bu kült özellikle 17. yüzyılda Kıbrıs'ı pençesi altına alan tabii afet ve salgınların neticesinde yaygınlaşmış, 18. yüzyılda ise artık bir daha yok olmamak üzere kalıcı hale gelmiştir.

İlk Arap akınları sırasında katilip katılmadığı tartışmalı, ismi dahi bilinmeyen, Kıbrıs'ta ölüp ölmediği kesin olmayan, hakkında bildiklerimiz ölümünden ancak 200 yıl sonra yazılmaya başlanan ve eğer Kıbrıs'ta ölmüşse kesin olarak nereye gömüldüğü ilk kez ölümünden yaklaşık 1000 yıl sonra belirtilen bu yatır kadar Kıbrıs tarihinde kendine yer edinmiş bir başka Müslüman yatırı yoktur.

İmparator - tarihçi Bizanslı Constantinos Porphyrogennetos, tarihi açıdan mümkün olmamasına rağmen onun Halife Ebu Bekir'in kızı, yani Muhammed'in son eşi Aişe olduğunu

öne sürmüştü. 17. yüzyıla kadar belki de mezarı yerinde görüp tetkik ederek yazan tek kişi olan Van Bruyn ise Kıbrıslı Türklerin orada Muhammed'in annesi Mina'nın (Amina-Emine) gömülü olduğunu söylediklerini bize aktarmaktadır.(58) Bu belki de halk arasında Hala Sultan'a paralel olarak ikinci, hatta üçüncü bir söylencenin var olduğunu göstermektedir. Akdeniz havzasında Arap akınlarının sürdüğü dönemde Hala Sultan gibi benzeri İslami yatırıların ortaya çıkışı bu olasılığı kuvvetlendirmektedir.(59) Araştırmacı Hasluck, Hala Sultan benzeri bir yatırın Tarsus'ta bulunduğunu ve "Muhammed'in kızkardeşinin mezarı" diye bilindiğini söylemektedir.(60)

Mariti, Hala Sultan'ın mezarının "yeniden" keşfi ve kültürün yaygınlaşması konusunda, biri ada hristiyanlarının, diğeri de ada müslümanlarının olmak üzere, iki söylence aktarıyor. Hristiyanlara göre 18. yüzyıl başlarında bir derviş bir müslüman mezarı bularak onu açmış ve kârlı bir iş olduğunu düşünerek çevredeki çobanlara bunun kutsallığını yaymaya başlamıştı. Müslümanlara göre ise yeraltında olan mezar, yağmurlar sonucu ortaya çıkmıştı. Bazı çobanlar mezarı indikleri zaman kendilerine beyaz ve parlak elbiseler giyinmiş bir kadın göründü. Kadın korkan çobanları yatıştırarak onları ve

(57) Iskender Pala- "Hala Sultan Adına Bir Tarih Manzumesi", İkinci Uluslararası Kıbrıs Araştırmaları Kongresi, DAÜ-Gazimağusa, Cilt:2, s.355-363.

(58) Dipnot 48 ve 50.

(59) Kutlu Özen- "Kıbrıs'taki Hala Sultan Yatırı ve Aynı Dönemdeki Anadolu Sahabileri", İkinci Uluslararası Kıbrıs Araştırmaları Kongresi, DAÜ Gazimağusa, Cilt:2, s.365-380.

(60) Mariti'den naklen Cobham, a.g.m., s.82-83.

sürülerini kutsadı ve onlara Muhammed'in Halası olduğunu söyledi. Mariti bundan sonra mezarın hikayesinin derviş ve arkadaşları tarafından yayıldığını, halkın mezara akın ettiğini, hastaların iyi olduğunu ve topalların yürüdüğünü anlatmaktadır.(61)

Hangi versiyon olursa olsun Mariti'nin anlatımında bir yeraltı mezarının kazılarak veya yağmur neticesinde ortaya çıkışı vardır. Bu da Max Ohnefalsch Richter'in St. Catherine, Hagia Phanoremeni ve Hala Sultan trilobitlerinin altında bir mezar, sunak/hazine veya su kaynağı odası olduğu yönündeki görüşü ile uyusmaktadır.(62)

Hala Sultan Kıbrıs adasına ve onun onbin yılı aşkın kültür mirasına vurulan önemli bir İslam-Türk damgasıdır. Denebilir ki, İstanbul da dahil, Akdeniz havzasındaki hiçbir Müslüman-

Arap yatırı onun nail olduğu saygı ve etkiye sahip olamamıştır. Muhammed'e olduğu bildirilen "yakınlığı" adadaki Hz. Ömer, Hızır, Türabi Dede, Kırklar gibi İslam yatır veya makamları etrafında oluşturulmaya çalışılan kültürleri geride bırakmıştır. Bunlardan Hz. Ömer kültürünün Lala Mustafa Paşa gibi bir de hamisi olmuş, onun adına zengin vakıflarla güçlendirilmiş bir Ömeriye Camii külliyesi ve Hz. Ömer Tekkesi vücuda getirilmiş ancak bu kültürün Hala Sultan etrafında oluşturulan efsaneyi aşması mümkün olamamıştır.(63) Hala Sultan bunu herhalde biraz da adada bozulan Osmanlı İdaresi'ne, veba ve malyaya ve çekirgelere borçludur; çünkü Türk-İslam kadın yatırıları içerisinde önem kazanan yatırımlar olmasına rağmen, Ümmü Haram kadar önem ve saygınlık kazanan başka bir Arap-İslam kadın yatırını yoktur.(64)

(61) *Ibid.*

(62) Richter, a.g.m., s.115.

Hasluck ayrıca bunların Fenike dönemine ait olabileceğini söylemektedir, Hasluck, a.g.e., Vol: 2, s.704 ve dipnot 2.

(63) Ahmet Erdengiz- "Bir Lefkoşa Masalı ve Eski Lefkoşa Hakkında Bazı Saptamalar", Halkbilimi, 1995, Sayı:39-40, s.31-32. Ayrıca Kıbrıs'ta Türk Eserleri, Lefkoşa, 1982, s.45.

(64) Kıbrıs Türklerinin Hala Sultan'a verdikleri önemi yansıtmaları açısından bkz: Abdurrahim Zapsu - Hala Sultan Tekkesi. Lefkoşa, 1955, s.3-15; ayrıca The Tekke of Hala Sultan, Lefkoşa, 1960, s.1-2.

Kıbrıs'ta Osmanlı dönemi çekirge istilaları, açlık ve salgın hastalıkları için bkz. Mustafa H.Altan - Kıbrıs'ta Türk Malları. İstanbul, 2001, Cilt:1, s.48 - 49.

"GEÇMİŞ YILLARDA DİNİ GÜNLERİMİZDE KUTLAMA ve ŞENLİKLER"

Geçen yıllar ve gelişen teknoloji, eski alışkanlıkların bazılarını tamamen veya kısmen alıp götürmektedir. Yaşananların bir kısmı doğal olarak bir kısmı da teknolojiye yenik düşerek su gibi akıp gitmektedir. Bunlara bir örnek olarak cami minarelerinde son 40 ile 50 yıl arasında müezzinler tarafından okunan ezan gösterilebilir. Ezan, yeni usulle, cami içinden, mikrofon aracılığı ile okunup hoparlörle halka duyurulmaktadır. İrdeleyeceğimiz konu, geçmiş zamanlarda ve genellikle dini günlerde yapılan ve çoğu bir nostalji olarak belleklerde kalan adetlerimizdir.

Kıbrıs'ta İngiliz döneminde 1940'lı ve 1950'li yıllarda dini adetlere göre yapılan kutlamalar özetle şöyleydi;

Müslümanlar tarafından oruç tutulan Ramazan ayının gelişi halk tarafından günlerce önceden yapılan hazırlıklarla ve her

Altay SAYIL

yıl aynı heyecanla beklenirdi. Ramazanlarda bir çok kişi oruç tutardı. Fırıncılar ise Ramazan'a özgü olarak güzel kokulu Ramazan çöreği yaparlar ve bir birleriyle en iyi çöreği yapmak için yarışlardı, İftar vaktinin yaklaşmasıyla sokaklar hareketlenirdi.

Bir taraftan, oruç bozmak için iş yerini kapatıp evine koşuşanlar diğer taraftan ekmek parası için seyyar çörek satanlar vardı. Çörek satıcıları, çöreğin pişirildiği fırının adı veya fırın işletmecisinin adını söyleyerek (Minnoş çörekleri - Ayşe Hanım'ın çörekleri, Mehmet Day'nın Saadet fırını, Mutallip Fırını, Salih Aziz Fırını'nın çörekleri gibi) satmaya çalışırdı. Günümüzde ise birbirinden farkı olmayan otomatik elektrikli fırınlarda her

1960'lı yıllarda Lefkoşa'da Hısar üzerinde kurulan bayram yerinden genel görünüm

zaman pişirilen çörekler, Ramazan'a özgü hazırlanmamaktadır. Satıcılar tarafından marketlerden satın alınarak yol kenarlarına, kaldırım üzerlerine kurulan tezgahlarda ve bazen de özel otomobillerin arka bagajında satılmaktadır. Satıcılar satmak için uğraştıkları çörekleri için, sadece 'Sıcak Ramazan Çöreği' demekle yetinmektedirler. Ancak günümüzde satılan Ramazan çöreklerinin 20 - 30 yıl öncekiler gibi sokağı saran mis kokulu, mezdekeli, baharatlı durumları artık yok.

Eski Ramazanlarda yine 50 yıl öncesine kadar, Lefkoşa'da Selimiye Camii'nin güney duvarı ile Osmanlı Dönemi'nde çarşı olarak kullanılan, Bedesten'in kuzey duvarı arasında kalan boşlukta, yalnız Ramazan günlerinde öğleden sonra kurulup iftar vaktine kadar satış

yapılan küçük, 'Açık Pazar' yeri

vardı. Burada oruçlular için çörek, hellim, zeytin, nor ve mevsimine göre çeşitli sebzeler; domates, salatalık (Kıbrıs'ta hıyar denmektedir), kolyandro, kereviz, marul, taze soğan, satılmaktaydı. Buradaki pazar yerinin bir özelliği de "Salatalık veya Ramazan Salatalığı" adı altında yeşil sebzelerden hazırlanan salatalık demetinin satılmasıydı. Örneğin, bir iki taze soğan, bir iki turp, bir marul, biraz roka ve kolyandro gibi yeşil sebzelerin her birinden bir tutam ayrılarak bir araya getirilir, bağlanır ve öylece satılır. Hatta bazı seyyar sokak satıcıları da dolaşarak Ramazan salatalıklarını satardı.

Tüm sebzeleri ayrı ayrı alamayan kişilerin, bu şekildeki karışık sebze satışına ilgileri büyüktü. Pazarda ayrıca başta hurma olmak üzere çeşitli mevsimlik meyve de satılırdı.

1917 yılında bayramda Selimiye Camiinden çıkış

Fotoğraflıklar: Önde yürüyenlerden soldan 1. Hacı Münir Efendi, 2. Son Kadı Ali Rifat Efendi, 3. Müftü Hafız Ziya Efendi, 4. Mevlevi Şeyhi Celalettin Efendi. Solda ise beyaz ve siyah çarşaflı Türk kadınları görülmektedir.

Evlerde hazırlanan iftar sofraları, kişinin mali durumuna göre değişirdi. Genellikle sofralarda çorba, yemek ve tatlı eksik olmazdı. Fakirlere, varlıklı Müslümanlarca iftar yemeği verilirdi. Bu usul şimdi de devam etmektedir. İftardan sonra şimdi olduğu gibi halk camilerde teravih namazı için toplanır, hem namazını kılar hem de imamın verdiği öğütleri dinlerdi.

Ramazan günleri iftar vakti günümüzde olduğu gibi top atışlarıyla halka duyurulurdu. Fakat o yıllarda günümüzün iletişim teknolojisi olmadığından Ramazan topunun patlatılması için ilginç bir yöntem izlenirdi. İftar saati Selimiye Camii içerisindeki alaturka saate (Camide ayrıca alafranga saat da vardı) bakan imamın işaretleriyle, avluda şadırvan yanında bekleyen bir görevlinin işareti görmesi ve bu kez şerefede bekleyen ikinci işaretçiye elindeki flamayı sallamasıyla belirlenirdi. Şerefede aşağıyı gözetleyen ayrı bir görevli de bu kez işaret flamasını şimdi Cumhurbaşkanlığı şimdiki ek binaları olarak kullanılan hisar üzerindeki görevliye işaret flamasını sallardı. Bayrağın sallanması ile aynı anda ezan okunmaya başlar, flamayı izleyen topçu topunu ateşler oruçlular orucunu bozar ve genelde erkekler namaz için camilere giderlerdi.

Uzun yıllar Selimiye Camii Başmüezzinliği yapmış şimdi 72 yaşında olan, din görevlisi Ahmet Gürses; 1940 – 1950’li yıllarda Ali Rıza Efendi isimli kişinin topu patlatan kişi, şadırvan yanında, bazan da şerefede

flama ile işaret veren kişilerden birinin de Yeni Cami mahallesinde kırtasiye dükkanı bulunan Derviş Abdurrazak Kunt (Kurtuluş) olduğunu bizlere anlatmıştır. Kurtuluş’un kırtasiye dükkanı Atatürk İlkokulu’nda okuyan bizlerin de çeşitli okul ihtiyaçlarımızı karşıladığımız verdi.

1950 öncesi Ramazanlarda, dini günlerde ve bayramlarda minare şerefelerine kandiller asılırdı. Elektriğin camilere verilmesiyle bu kez kandillerin yerlerini elektrik ampulleri almıştır. Selimiye Camii’nin iki minaresi arasına mahya asılmaktaydı, elektriğin henüz olmadığı zamanlarda mahyalar kandillerle yapılmaktaydı. Asılan bazı mahyalarda yazılanlar şunlardı: “HOŞ GELDİN MUBAREK RAMAZAN – BAYRAMINIZ KUTLU OLSUN – YA MUİN, ALLAHİ SEV YARDIMI SEV – ve 1980’li yıllarda T.M.T.” gibi sloganlar yazılırdı. İki minare arasında mahya olarak ‘Türk Bayrağı’ ışıklarla betimlendiği de görülmüştür. Yine bir kez İngiliz Kraliçesi’nin doğum günü anısına mahya olarak iki minare arasına kraliyet tacı

23/5/1983 tarihinde T.C. Merhum Cumhurbaşkanlarından, dönemin Başbakan Yardımcısı olduğu dönemde Turgut Özal’ın Kıbrıs’a yaptığı ziyaret anısına elimiye camiline asılan “Hoşgeldiniz” mahyası.

1910'lu yıllarda Selimiye Meydanında bir bayram sabahı birbirleriyle bayramlaşan halk.

asılmıştı. Ancak ertesi gün Türk gazetelerinde eleştirilmesinden ötürü mahya kaldırılmıştı. Evkafta görevli Osman Talat isimli görevli İngiliz Döneminde Evkaf Dairesi tarafından İstanbul'a gönderilerek Sultan Ahmet Camiinde mahyacılık üzerinde kurs görmüştü. Lefkoşa'da en son yapılan mahyalardan biri de merhum, Türkiye Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın Başbakanlığı sırasında Kıbrıs'a yaptığı ziyaret anısına yazılan "HOŞ GELDİNİZ" sözleriydi.

Bayramlar baş kaza Lefkoşa'dan ve en küçük yerleşim birimine kadar, tüm Kıbrıs'ta kutlanırdı. Benim tanık olduğum büyük yerleşim yerlerinden Lefkoşa'da, Leymosun'da (Halk Evi yanında), Larnaka'da Kale yanında, sahil boyunca ayrıca Hala Sultan'da da 3. gün panayır yeri kurulurdu.

Ramazan ayının son günlerine doğru hareketlilik artardı. Ramazan ayının 27. gecesi Kadir Gecesiydi; o akşam tüm camiler

ışıklandırılır, halk camilere dolardı. Bayrama üç gün kaldığını bilen çocuklar ise mahalle aralarında; 'ağlama kuzum ağlama, üç gün kaldı bayrama', arife günü ise 'bugün arife yarın bayram' tümcelerini hep bir ağızdan söylerlerdi. Arife gününde de büyük heyecan yaşanırdı.

Arife gününü takip eden günde bayramın gelmesini bekleyen başta çocuklar, alacakları bayramlık bahşış ve giyecekleri yeni giysilerin heyecanını yaşarken, büyükler de 30 günlük Ramazan orucu tutmakla dini bir görevin yerine getirilmesinin gururunu taşırdı. Kabir ziyaretleri günümüzde olduğu gibi arifeden başlayıp genellikle bayramın ilk gününde olmak üzere bayram süresince de sürdürülürdü. 1930'lu yıllara kadar Lefkoşa'daki mezarlık, bugünkü Girne Kapısı dışında bulunan okulların,

TC. Büyükelçiliği'nin, Atatürk Kültür Merkezi'nin bulunduğu yerdedi. Bayram günlerinde kabir ziyaretlerine gidecek olanlar için seyyar buhur satıcılar Girne Kapısı'nda açtıkları tezgahlarda amber kabuğu, buhur ve çeşitli tütsüler satmaktaydılar. Seyyar satıcıların ürünlerini satmak için yaktıkları tütsülerin güzel kokuları tüm sokağı sarmaktaydı.

Bayramın birinci günü sabah namaz vakti ile Lefkoşa'da yine hareketlilik başlardı. Şehrin ilk hareketliliği polis merkezinden çıkan 20 - 25 kişilik Polis Bando'su'nun mızıkça çalarak, arkasında 30 kadar Müslüman polisin uygun adımlarla çarşı bölgesinden Selimiye Camii'ne gitmeleriydi. Binlerce kişi camide 'Bayram

Namazı'nı kılardı. Bu esnada bayramlıklarını veya temiz elbiselerini giyen kız ve erkek çocuklar ile kadınlar bayram sonrası töreni izlemek veya camide yapılan konuşmaları dinlemek, üniformalı polislerin camiye gidip gelişlerini görmek için sabahleyin Selimiye Meydanı'nda yerlerini alırlardı.

Gelen halk arasında polis eşleri de bulunurdu, onlar da eşlerini gösteri esnasında izlerlerdi. Cami ibadetinden sonra halk birbirleri ile bayramlaşırdu. Selimiye Meydanı'nı binlerce kişi doldururdu, Polis Bandosu burada yine bir konser sunardı. Çok sayıda çingenenin de cami çıkışında dilenmesi her bayram sabahı görülmekteydi. Cami ve meydandaki bayramlaşmanın ardından halk kendinden büyük akrabalarını ziyaret eder, bayramlarını kutlardı.

1950'li yıllara kadar camilerde yapılan ışıklandırma ve süslemeler şöyledi;

-Regaip, Miraç ve Berat gecelerinde; Selimiye Camii'nin iç kısmı, minaresi ve diğer minarelerin yalnız şerefeleri ışıklandırılır gündüzleri de minarelere bayrak çekilirdi

-Ramazan Başlangıcında, Selimiye'nin iç kısmı, minaresi ve diğer Camilerin minarelerinin şerefeleri ışıklandırılır. 5 pare top atılmak suretiyle Ramazan'ın geldiği duyurulur ve gündüz şerefelere bayrak çekilirdi.

-Kadir Gecesi'nde, Selimiye'nin iç kısmı, minaresi ve diğer minarelerle birlikte şerefeleri birlikte ışıklandırılır. Selimiye'ye mahya asılır ve gündüz bayrak çekilirdi.

-Şeker Bayramı (İyd-i fitir), Selimiye'nin iç kısmı ve minaresi ve diğer minarelerin birlikte

şerefeler ışıklandırılır. Birinci günün akşamı Selimiye'ye mahya asılırdı. Arife günü ikindi Namazında bayramın duyurusu için 5 pare top atılırdı. Bayramın birinci günü sabah 5 adet top atılır (toplar sabah namazından evvel Er Ezanı okunurken atılır). Selimiye'nin içerisi de birinci gün süslenilirdi. Gündüz minarelere bayram süresince bayrak çekilirdi. Kurban Bayramı (İyd-i Edha), Şeker Bayramında olduğu gibi kutlanılır.

Mevlit Gecesi, Selimiye Camii'nin iç kısmı ve minaresi ile diğer cami minarelerinin şerefeleri ışıklandırılır, Selimiye'ye mahya yapılırdı; Mevlid-i Nebevi'nin (Peygamber adına okunan mevlit) ertesi günü Arap Ahmet Camii'nde mevlit okunması sırasında ve kıyamda (namaz kılınırken ayağa kalkıldığı an) 5 pare top atılırdı. Topun atılacağı an, Selimiye Camii minaresinden Girne Kapısı yanındaki hisar üzerinde bulunan topçuya işaretlerle bildirilirdi. Gündüz minare şerefelerine bayrak çekilirdi. Gazete sayfalarından o günlerle ilgili alıntı yaptığımız iki adet duyuru nitelikli haberi altta sunuyoruz;

Halkın Sesi Gazetesi'nin, 12 Şubat 1946 tarihli sayısından alıntı: Mevlidi Nebevi, münasebetiyle önümüzdeki 14 Şubat 1942 tarihine müsadif (rastlayan) Perşembe günü öğle namazını müteakip, Mevlidi Şerif kıraati (okunması) esnasında Evkaf Dairesi tarafından mutad (alışılmış) veçhile 5 pare top endah edileceği (atılacağı) istihbar edilmiştir.

Halkın Sesi Gazetesi'nin, 1 Şubat 1947 tarihli, 1241. sayısından alıntı: Mevlit, 2 Şubat Pazar günü akşamı yatısı namazından evvel Ayasofya

(Selimiye) Camii Şerifi'nden Kıbrıs Fatihî İkinci Sultan Selim Hazretleri'nin ruhuna mutad veçhile hatmi şerif hediye edilecek ve namazdan sonra Barutçuzade Hacı Ali Efendi'nin mevlidi okunacaktır.

Ertesi gün olan Pazartesi öğleyin, Menteşzade Belkis Hanımın Vakfı'ndan olan mevlit okunacaktır.

Hazreti Peygamberin doğumunun zikredileceği anda Evkaf Dairesi tarafından doğum şerefine 21 pare top endaht edilecektir. Keza aynı akşam Arap Ahmet Camii Şerifinde Tüccarbaşzade Hayırsever Hacı Derviş Paşa'nın mevlidi okunacaktır. Merhum, 'İcraat Meclisi', 'Kavanin Meclisi', 'Maarif Encümeni' azası ve Zaman Gazetesi sahibi idi.

1920'li yılların başlarında Lefkoşa Sarayönü Meydanında bir bayram gününde bayramlık giysileriyle köylüler.

Araştırma yazısı dönemini özet olarak yansıtmaktadır. Bu konularla ilgili genellikle günlük yerel gazetelerde geniş olarak bilgi bulunmaktadır.

Kaynak Kişiler:

1- Ahmet Gürses, Din görevlisi (Selimiye Baş Müezzini): 8 Mart 1931 Baf doğumlu, 1936 yılından bu yana Lefkoşa'da yaşamaktadır. 1949 - 2001 yılları arasında Saray Önü Camii ile Selimiye Camii Baş Müezzini. Halen Lefkoşa Belediyesinde din görevlisi olarak çalışmaktadır.

2- Turhan Zihni (Turkan): 1925 Leymosun doğumlu, polis çocuğu, Emekli Başöğretmen, 1934 - 1935 yıllarında Selimiye Meydanında bayramlaşma törenlerine katıldı.

“KIBRIS TÜRK MASALLARININ DİL ÖZELLİKLERİ”

“BİR YERDEN BİR YERE GİTME TANIMLARI”

Masallar insanların düşsel dünyalarını dile getiren sözlü ürünlerdir. Çocukluğunda bir çok insan ninesinden, dedesinden, çevresinden masallar dinlemiştir. Masallar halkın öz değerlerini içeren, dile getiren en önemli anonim eserlerdir. İşte bu sözlü değerler yıllardır çok az kişi tarafından derlenip, yayınlanıp, kitaplaştırılmıştır. Ülkemizde bugüne kadar toplam üç tane masal kitabı yayımlanmıştır. Bu kitapların iki tanesi Gökçeoğlu tarafından, bir tanesi Yorgancıoğlu tarafından yayımlanmıştır. Ayrıca Mahmut İslamoğlu'nun ve Erdoğan Saracoğlu'nun kitaplarında da bazı masallar yayımlanmıştır. Ülkemiz dışında Kıbrıs Türk Masalları hakkında bir kitapta Saim Sakaoğlu tarafından Kıbrıslı öğrencilerinin bitirme tezlerinden yararlanıp, çıkardığı bir kitapta vardır.

Bu yazımda sizlere Masallarımızdaki bazı dil özelliklerinden örnekler vereceğim. Kıbrıs

Şevket ÖZNR

Türk Masalları kendine özgü geniş dil özellikleriyle doludur. Bu özelliklere bir çoğunu burada incelememiz mümkün değildir. Bu dilsel zenginliği gösteren bir kitabı şu anda hazırlamaktayım. En kısa bir zamanda kitabımı yayımlamayı düşünüyorum. Kıbrıs Türk Masallarının kendine özgü dilsel özelliklerin bir kısmı kısaca şöyledir;

1-Masal başı,ortası ve sonu kalıplaşmış sözlere.

2-Masallardaki ikilemeler, bunlar kendi içlerinde de bölümlere ayrılır

3- Masallardaki Kıbrıs'a özgü sözcükler.

4- Masallarda bir yerden bir yere gitmek için kullanılan tanımlar.

Bu yazımda kısacası sizlere “Kıbrıs Türk Masallarındaki Bir Yerden Bir Yere Gitme Tanımlarından” örnekler sunacağım. Bu örnekleri sunmadan önce Masal ve Kıbrıs

Masalı hakkında sizlere kısaca bilgi vermek isterim.

Masal, İngilizce de "tale", Fransızca da "cante" Almanca da ise "Meorchen"dur.

Kamus-i Osmaniye göre "masal sözcüğünün kökeni meseldir. Arapça olan bu sözcük, "Halk dilinde ünlü olan, görgü ve gelenekleri anlatan öğütleri dile getiren söz" demektir.

Türk Ansiklopedisinin masal tanımı şöyledir:

"Olayların geçtiği yer ve zaman belirli olmayan, peri, cin, dev, ejderha, cadıkara, arap, padişah, vezir gibi kahramanları, belirli kişileri temsil etmeyen hikaye."

Türkçe Sözlük masal tanımını şöyle yapmaktadır. "Genellikle halkın yarattığı, ağızdan ağıza, kuşaktan kuşağa sürüp gelen, çoğunlukla insanların veya tanrıların başından geçen olağanüstü olayları anlatan hikaye. Öğüt verici, ahlak dersi veren alegorik eser.

Büyük Sözlük masalı şöyle tanımlamaktadır.

"Düzyazı biçiminde söylenmiş, dinsel ve büyüsel inançlardan ve törelerden bağımsız, bütünüyle düş ürünü olan, gerçeklerle ilgisi bulunmayan, olağanüstü kişi, olay ve motiflerle bezenmiş kısa, birçoğu anonim anlatı türü."

"İslam Ansiklopedisi masalı mesl-messale, Aramice masla ve İbranice masal gibi, mukayese ve karşılaştırma ifade eder tabirler mutad olarak bu şekli aldıkları için, bu kelime de sonra umumî olarak, atasözü ve darb-i mesel manasını almıştır."

Prof. Dr. Pertev Naili Boratav'ın Masal tanımı şöyledir: "Nesirle söylenmiş, dinlik ve büyüklük

inanişlardan ve törelerden bağımsız, tamamıyla hayal ürünü, gerçekle ilgisiz ve anlattıklarına inandırmak iddiası olmayan, kısa bir anlatı. Hayal ürünü sözünü, sadece olağanüstü şeyler anlamına almamak gerekir.

Masal olağanüstü çeşidinde de gerçekçi çeşidinde de, anlattığı olayların gerçeğe uyarlık derecesi ne olursa olsun, onların hayal yaratması oldukları izlemine veren, bir anlatı türüdür. Bu özellik masalı efsaneden, hikayeden, destandan ayıran niteliklerin başında bu gelir."

İşte Masalla ilgili tanımlar kısacası böyledir. Masallar çağlar boyu değiştirilip yeniden biçimlendirilmişlerdir. Kuşaktan kuşağa, ağızdan ağıza aktarılırken az da olsa eklemeler ve çıkarmalar olmuştur. Masallardaki değişim anlatana bağlı olduğu gibi anlatılana da bağlıdır. Çünkü anlatıcı Masalı anlatırken kendi yaşamına göre, tecrübesine görede Masalı anlatırken değiştirmektedir. Masalı anlatan kişi masaldaki kahramanlarını çevreden alanlar olduğu gibi yerel özelliklerden yararlanlarda oldukça çoktur.

Durum böyle olunca toplumların, ulusların dayanlılıkları, beğenileri, değer yargıları, inançlarını, masalların içine serpiştirir..Bu bağlamda çağlar boyu yapılan o kadar çok değişikliğe karşın, anlatanlar masalların yapılarına bep bağlı kalmışlardır. Evden uzaklaştırmalar, yasakların zorla kabul ettirilmesi, yasağın çiğnenmesi, bilgi edinme yolları, aldatmalar, servetlerin ele geçirilmesi, oyuna gelmeler, büyü yapımlar ve sayma gereğini duymadığım daha nice öğeler, masallarımızda bulunmaktadır.

Ayrıca Kıbrıs Türk Masallarındaki kişilere bakıldığında karşımıza iki farklı tip çıkar. Bunlardan birincisi, yaşadığımız çevrenin kişilerinden olanlardır. Masallardaki bakkal, tüccar, işçi, çiftçi, nalbant, vb gibi sınıftan kişilerdir. Masallarda bir de olağanüstü güçlerle donanmış kahramanlar vardır. Bunlar Koncoloslar, ebedenölmezler, dervişler, devler, canavarlar, şahmaranlar, cinler, periler, Hızır, ateş-i mercimek ve doğaüstü güçlerle yaratıklar masallarımızın gizemini artıran kahramanlardır.

Masallarımızın kahramanları ne olursa olsun, sonuçta suçlular cezalarını bulmaktadır. Yapılan iyilikler karşılıksız kalmamaktadır. İyiler masalın sonunda ödülleri almaktadır. Kahramanlar ister insan, ister olağanüstü varlık isterse hayvan olsun sonunda hak ettiğine kavuşmaktadır. Böyle olunca Masalların eğitici yönlerinde ortaya çıkmış olur.

Masallarımızın geçtiği yerlerden birincisi günlük yaşamda yaşadığımız çevredir. İkincisi ise düşlerde yaşayan düş yerleridir.

Yaşanan mekanlar bakıldığında bu gibi yerler çok değişiklik göstermektedir. Saraylarda köşklere gezinirken bir de bakmışınız, yabancı ülkede dolaştığınız. Ya da bir kümesi kendinize yer seçmişsiniz. Kısacası Kıbrıs Türk masalları mekan konusunda çok fazla değişiklik göstermektedir.

Masallarımızdaki, konularsa günlük yaşamın bir boyutu olan sevdadan tutun da bir amaç için verilen uğraşa kadar geniş bir perspektife yayılmaktadır. Bunların yanında doğaüstü güçlerin etkisiyle büyülerle,

sihirlerle, gizemli yolculukların alıp başını gittiği diyarları da kapsamaktadır.

Kıbrıs Türk Masalları biçim bakımından diğer ülke masallarındaki gibi üç bölümden oluşmaktadır. Bunlar:

- 1- Masalın başı
- 2- Masalın kendisi
- 3- Masalın sonudur.

Masalın kendisi başlı başına bir olay örgüsüdür. Bu bölümlerde cinler cirit atmakta, dev analarının bir dudakları yeri, bir dudakları göğü süpürmektedir. Masal kahramanı maceradan maceraya sürüklenmektedir. Kahramanımızın kurtulup esenliğe kavuştuğunu sandığımız an başına başka olaylarla gelir. Masal dinleyicilerin kulakları daima anlatıcının ağzındadır, dinleyiciler çıkacak sözleri bekler. Masal döşendikçe döşenir. Anlatım sırasında birçok kalıplaşmış sözlere kullanılır. Bu bakımdan Kıbrıs Türk masalları kalıplaşmış sözler yönünden bir çok farklılıklar gösterir, işte bu farklılıklar bir tanesi olan "Bir Yerden Bir Yere Gitme Tanımlarından" sizlere örnekler sunacağım:

- 1-Onda basmış bunda bulunmuş, bunda basmış onda bulunmuş
- 2-Bakmış yol uzun. Kuş olmuş. Kanatlanıp uçmuş. Uzakları yakın etmiş.
- 3-Atını sürmüş. Yeniden yollara düşmüş. Kuş olmuş. Kanat çırpmış. Yılan olmuş. Bağrını sürmüş. Yol gitmiş. O gitmiş.
- 4- Var gücüyle atlarını kırbaçladılar. Maymunlar ülkesinden hızla uzaklaştılar.
- 5- Tozu dumana katarak kaşla göz arasında pınarın yanına varmış.

6- Dur durak bilmediler. Gece gündüz yürüdüler de yürüdüler.

7- İniş yokuş dememiş. Tek atlıya selam vermemiş.

8-Kocakarının oğlu sevda ateşiyle yel olmuş, gürelyip esmiş. Su olmuş, şırılayıp akmış. Gitmiş, gitmiş.

9- Sesi işitince yerinden ok gibi fırlamış. Şimşek gibi atılmış. Bir anda çiçekçinin yanında bulunmuş.

10- Delikanlılığın ateşiyle uzakları yakın etmiş.

11-Her bir adımı atmış arşınmış.

12-Atlarına atlamışlar var güçleriyle kaçmaya başlamışlar.

13-Atına atmış. Yolları su etmiş, akıtmış.

14- Atına bir kırbaç iki de mahmuz vurmuş. Rüzgar gibi sarayına varmış.

15-Tazı olmuş. Ayakları yere değmeden koşmuş.

16-Saraydan kopmuş. Yağ gibi çiçekçinin yanına damlamış.

17-Can korkusuyla tabana kuvvet evden kaçmış.

18-Yere tükürmüş. Tükrük kuruyana kadar gidip gelmiş.

19-Yel yepelek koşmuş

20-Tozu dumana katarak koşmaya başlamış.

21-Yürüye, koşu arabın ülkesin varmış.

22- Yolu yağ gibi akıtmaya başlamış.

23-Paldır küldür içeri girmişler.

24-Partal ayakkabılarıyla tozu dumana katarak yürüyüp gitmiş.

25-Adımlarını sıklaştırmış. Yürümüş, yürümüş.

26-İnişlerde ter dökmüş. Yokuşlarda nalça sökmüş.

27-Tabanlarını yağlamış. Koşa koşa kaçmış

28- Yolcu yolunda gerek demiş, yola

düşmüş. Güneşe bakmış, yürümüş. Gitmiş gitmiş. Güneş dulununca peştemalını yere sermiş. Gecelemek için devrilmiş. Uykusunun gelmesini beklemiş.

29- Gece dememiş, gündüz dememiş. Yürümüş yürümüş. Uzakları yakın etmiş.

30- İnişlerde dikilmiş, yokuşlarda eğilmiş, yürümüş, yürümüş. Gide gide bir çoban bulmuş.

31-Yokuşlarda "ah" dememiş. İnişlerde "vah" dememiş. Durup dinlenmiş. Saraya varmış.

32-Yola çıkan yolda kalmaz demiş. Düşmüş yollara.

33-Eve gitmek için taban tepmeye başlamış.

34-Delikanlı almış yolu, gitmiş.

35-Yolgalamış yola düşmüş.

36-Deli olmuş. Yolları tutmuş.

37-Başlamışlar köy köy gezip yolları arşınlamaya.

38-Yolları tepmiş.

39-Az gitmiş, uz gitmiş. Altı ay gündüz, altı ay da gece gitmiş. Dere tepe dümdüz gitmiş. Dönmüş arkasına bakmış. Bir harmanlık, bir hasırlık, bir arpa boyu, bir buğday boyu yol gitmiş.

40-Ova yürümüş, çalıcı yürümüş. Dağ taş yürümüş, çalıcı yürümüş. Yürümüş yürümüş. Topallayan eşeği yedeğinde evine varmış.

41-Yol yolak aramış. Bulamamış. Çalılar dikenler arasında yılan gibi bağrını sürümüş. Yokuşlarda inlemiş. İnişlerde tavşan olmuş, yuvarlanmış.

42-Oğlunun acısıyla ayakları dolanmış. Düşmüş, kalkmış, gitmiş.

43-Bir yol tutmuş. Gücünün yettiğince yürümüş. Sonunda diz bağları çözülmüş.

44-O yürümüş, yol yürümüş. Gide gide bir hurma ağacı bulmuş.

- 45-Titmuş bir yol, gitmeye başlamış.
46-Yola çıkan yolda kalmaz, demiş: Evin yolunu tutmuş.
47-Bitler gibi katar katar içeriye girmiler.
48-Ayakları nereye çekmişse oraya yürümüş.
49-Peygamberin kızı devesine atlamış.
Soluğu çobanın evinde almış.
50-He babam de babam yürümüşler.
51-Ha bire de bire derken....varmışlar.
52-Düşmüş kalkmış, yürümüş.
53-Kürüm kürüm yollara düşmüşler.
54-Git gitmez misin, git gitmez misin?
55-Bir ayağı kalk gidelim, demiş. Bir ayağı oturduğun yerde su mu çıktı demiş.
56- İki "of" çekmiş, bir yürümüş. Bir "puf" çekmiş, iki yürümüş.
57-Git gitmemesine, git gitmemesine yürümüş.
58-Gide gide en sonunda yedi duvaklının ülkesine varmış.
59-Git babam git, git babam git, yürümüşler.
60-Diñgildeye diñgildeye yürümeye başlamış.
61-Bir ayağı öne çekmiş. Bir ayağı da geri çekmiş.
62-Taşa ağaca tutuna tutuna başladı inmeye.
63-Gelin getirir gibi aheste aheste yürümüşler.
64-Usul usul gitmiş.
65-Meymele mesmele, don çözüp uçkur bağlayana kadar iş isten geçmiş.
66-Düşmüş yollara.Yaz kış dememiş. Yürümüş. Dereleri nehirleri aşmış. Dağlardan bağlardan geçmiş.
67-Yaz dememiş, kış dememiş, yürümüş.
68-Yollara düşmüş.
69-Yokuşlarda ah, inişlerde vah demiş. Durup dinlenmemiş. Varmış saraya kekeme vezirin kıskançlığı.
70-Atlamış atına. Başlamış dolaşmaya. Az gitmiş uz gitmiş. Dere tepe düz gitmiş. Altı ay gece, altı ayda gündüz gitmiş. Dönmüş, arkasına bakmış. Bir harmanlık yol gitmiş. Yorulmuş ama yol bir türlü bitmek bilmemiş.
71-Atına binmiş. Yine yollara düşmüş. Gide gide akşamı etmiş.
72-Amam dememiş, zaman dememiş yürümüş. Yürümekten canı çıkmış.
73-Önüne ardına bakmadan yeniden yollara düşmüş.
74-Sağına soluna bile bakmadan pergelleri açmış.
75-Yağmur çamur dememiş. Bata çıka yürümüş. Uzakları yakın etmiş. Kanat takip uçmuş. İki günlük yolu bir günde tüketmiş. Soluk soluğa gelmiş.
76-Tutmuş bir yol gitmeye başlamış. Git gitmesine git gitmesine yürümüş. Yolda belde hiç eğlenmemiş. Tepeleri aşmış, dereleri geçmiş.
77-Pergellerini açmış. Yaşlı adamı yetişmiş. Yanına yaklaşmış.
78-Yürümüş, yürümüş.Git gitmemesine, git gitmemesine, sonunda ışığın olduğu yere varmış.
79.Köy kasaba dememişler, dağı taşı gezmişler.
80.Çekip başını gitti. Az gitti uz gitti. Gide gide bir ırmağın yanına vardır.

Masal... Masal... Masal... Masal... Masal... Masal... Masal... Masal...

“AKILDANE”

Vaktiyle bir tüccar vardır. Bunun da bir oğlu vardır. İsmi Karabiberdi: Karabiber bir gün bir rüya görür ve sabahtan annesine bir rüya gördüm der. Anneside söylemesini ister, fakat söylemez. Bunun üzerine annesi onu döver ve sokağa atar. Yolda babasını bulur babası ne olduğunu sorar o da hep anlatır. Babası bana söyle der fakat babasına da söylemez o da onu döver ve koşar. Mektebe gider öğretmen onu ağlar görünce ona sorar: O da bir rüya gördüğünü annesi ile babasına söylemediği için onlar onu kovduğunu söyler. Öğretmen de peki “bana söyle” der. Fakat ona da söylemez. O da çocuğu diğer ve mektepten kovar. Mektepten de kaçıp yola düzülür. Kapısız bir ev gördü ve evin arkasından bir taş çıkararak içeri girmeğe muvaffak olur. İçeriye girdiğinde masa üzerinde sıcak yemekler görür. Hepsine batar, çıkar ve bir hasırın arkasına saklanıp beklemeğe başlar. Bu evde padişahın kızı oturuyordu. Kız biraz sonra gelip de yemekleri artık görünce şaşır kalır. Bu bir gün, iki gün, üç gün devam eder. Kız bir gün saklanıp yemekleri kimin artık ettiğini

Şevket ÖZNR

öğrenmek istedi. Biraz sonra bir çocuk hasırın arkasından çıkıp kızın yemeklerini yemeğe başlar. Bunun üzerine kız çıkıp çocuğu tutar ve ona der ki: Artık saklanma burada kal kismetin neyse ye der. Kız bunun üzerine çocuğa yer hazırlar. Ertesi gün kız padişah olan babasına gider onu üzüntülü görünce ona ne olduğunu sorar: Babası da Yemen padişahı iki at gönderdi, ikisinde bir boyda ve aynı renktedirler dedi. Hangisi koşunun hangisi hendeğin dedi. Hepsi gelip gördü fakat tanımadı. Bize 40 gün izin verdi, eğer bulmazsam başıma kesecek dedi. Kızda eve gelip keder etmeği başlar çocuk gelip ne olduğunu sorar. Kız da Yemen padişahı iki at gönderdi hangisi hendeğin hangisi koşunun eğer babam bilmezse başını kesecek. Oğlan da ben de birşey zanettim eğer beni yataкта yatırırsan sana söylerim der. Bunun üzerine gece çocuğu yatağa koyar. Sabahtan çocuk kıza: “babanız hendek ve koşu meydanı

yapsın" der. Atların üzerine birer binici koysun hangisi koşunursa koşacak hangisi hendeğinse hendekten atlayacak der. Bunun üzerine kız da gidip babasına söyler. Babası aynen yapar ve hendeğin olan hendek atlar koşunun olan koşar ve padişah üzerlerine kağıt yapıştırır. Kağıtların üzerine yazarak yollar. Bu defa padişaha iki altın kılıç yollar hangisi altın hangisi Tunç olduğunu bildirmesini söyler. Padişah yine bulamaz. Kız yine gelir babasını kederli görünce sorar: babası da işte Yemen padişahı iki altın kılıç gönderdi hangisi tunç hangisi altın, kız yine kederli eve gider çocuk da sorar kız da işte Yemen padişahı iki altın kılıç gönderdi hangisi Tunç hangisi altın. Çocuk ben da birşey zanettim der. Eğer beni bu gece de yatakta yatırırsan sabahtan söylerim der. Sabahtan babasının büyük ateş yakmasını ve kılıçları içine atmasını söyler hangisi Tunçsa karacak hangisi altınsa olduğu gibi kalacak der. Kız da babasına söyler padişah hemen büyük bir ateş yakıp kılıçları içine atar Tunç olan kararır altın olan olduğu gibi kalır padişah hemen yazarak kılıçları yollar. Bu defa Kıbrısın akıldanesini ister. Bunun üzerine padişah üzülür. Çünkü bunları kendisine söyleyen kızıydı. Kız gelip de babasını kederli görünce sorar. Babası da padişah seni ister çünkü hep bunları bana sen tarif ettin der. Kızda hayır babacığım ben bulmadım benim evde bir çocuk var hep o söylerdi der. Padişah da getir öyleyse onu der

ve çocuğu getirip kızıyla evlendirir sonra seni Yemen padişahına yollayacağım der. Nasıl yollayayım askerle mi?şenlikle mi? der, fakat çocuk deve, ip ve bir teke ister. Herkes Kıbrıs'ın akıldanesi gelecek diye yollara dökülür ve beklemeğe başlar. Bakarlarki bir çocuk halk bu mudur Kıbrısın akıldanesi diye gülmeğe başlar çocuk da boylu poslu isterseniz deve saçlı sakallı, isterseniz teke der. Bunun üzerine halk hasolur. Yukarı padişaha çıkar, padişah çocuğu görünce gülmeğe başlar fakat çocuk efendi gel der, boylu poslu isterseniz deve saçlı sakallı isterseniz işte teke der. Padişah akıllı olduğunu anlar ve o da kızını verir iki karısını alıp annesine gider ve bir karısını bir dizine öbürünü de diğer dizine oturdur. Ve işte rüyamı söyleyeyim der ve işte bir dizimde ay diğer dizimde güneş gördüm. İşte ay Kıbrıs padişahının kızı güneş işte Yemen padişahının kızı der ve annesiyle mesut yaşarlar.

Kaynak Kişi:

Şinasi Tekman

İşi:Emekli Öğretmen, Heykeltraş

Eğitim Durumu: Üniversite Mezunu

Kaynak Kişinin Masalı Öğrendiği Yer ve Kişi:

Nurettin Ahmet (III B sınıfındaki öğrencisi) Baf

Kasabası.29 Kasım 1955

Derleme Tarihi. 4 Aralık 2002

Derleme Yeri: Lefkoşa

Masal... Masal... Masal... Masal... Masal... Masal... Masal... Masal...

“AHTIMAMIM AHT OLSUN”

Vaktiyle bir padişah ile bir vezir varmış. Bunların karıları hiç çocuk etmezdi. Bir gün padişah ile vezir karılarına ilaç bulmak için yola çıktılar. Yolda giderken bir ihtiyara rasladılar. İhtiyarın adı Derviş baba idi. Bu derviş Baba vezir ile padişaha dedi ki: “Sizin karılarınız hiç çocuk etmediğini bilirim, bu elmayı alın ve karlarınıza pay edin kabuklarını da atlarınıza yedirin” padişah ile vezir evlerine döndüler. Dokuz ay sonra karıları doğurdu. Padişahın karısı kız etti, vezirin karısı da oğlan etti. Fakat Derviş Baba kendilerine demişti ki: Kız ile oğlanı evlendirmelerini söyledi. Çocuklar büyüdü ve mektebe gitmeye başladılar. Padişah kız ile oğlanı bir yerde bırakmazdı. Ve oğlana demişti ki. Bir daha seni kızım ile görürsem seni cellat edeceğim. Oğlan bunları işitince babasına dedi ki” bana bir çadır ver birazda peksemet ben bu memlekette kalmam ve tüfeğimi alarak ormana gittim, ve çadırını ormana kurdu ve ava gitti ve iki tane keklük vurdu. Çadıra gelince çadırının içinde bir aslan yavrusu buldu. Ertesi sabah üç tane keklük vurdu ve böyle sıra ile bir tilki, bir kuş ve bir de kaplan buldu. Bunları besleyip büyüttü ve tilki kıralları oldu. Tilki bütün hayvanları toplamak için guyuğunu üç defa yere vurur ve ahtımamim aht olsun der. Bir gün tilki yine kuyruğunu yere vurdu ve Ahtımamim

Şevket ÖZNR

aht olsun diye üç defa çağırdı. Bütün hayvanları geldi. Tilki kuş çağırdı. Bu kuşun adı Anka kuşu idi. gidip padişahın kızını almasını söyledi. Bunun üzerine kuş gidip kızı aldı. Padişah bunu duydu. Ve askerleri ile ormana geldi. Bunu gören tilki bütün hayvanları çağırttı ve dedi ki padişahın ordusu ormandadır kız alacaklar. Bunun üzerine gidip bütün hayvanları getirin. Sonra bütün hayvanları getirdiler. Ve kuşlar bir çok taşları alarak havaya uçtular. Öteki bütün hayvanlar da padişahın ordusunun üstüne saldırdılar. Kuşlar da havadan taş atmağa başladılar, padişahın ordusunu parçaladılar. Padişah da ordusunu alıp memleketine döndü. Ve kız ile oğlanı evlendirdi ve mesut yaşadılar.

Kaynak Kişi:

Şinasi Tekman

İşi:Emekli Öğretmen, Heykeltraş

Eğitim Durumu: Üniversite Mezunu

Kaynak Kişinin Masalı Öğrendiği Yer ve Kişi:

Nurettin Ahmet (III B sınıfındaki öğrencisi)

Baf Kasabası, 29 Kasım 1955

Derleme Tarihi: 4 Aralık 2002

Derleme Yeri: Lefkoşa

"GÜLBALIM"

Zaman zaman içinde,kalbur saman içinde değip başlayalım mesele.

Vaktin birinde bir padişah varmış.Padişahın hiç oğlu olmamış.Hatunu üç tane kız doğurmuş. Bunlardan en güzeli küçük kızmış.Küçük kızın dillere destan güzelliğini duyup işitmeyen kalmamış.Adını anan gençlerin yürekleri davul olur,güm güm atarmış.

Güzelliğinin ünü yedi deryayı aşmış.Devin oğluna kadar ulaşmış.Ekmekten sudan kesmiş.Devin oğlu anasına babasına danışmadan yola çıkmış.Sevdasının peşine düşmüş.Ben-i adem olmuş.Gelmış padişahın ülkesine.Saraya girmenin yollarını aramış.Bir silkinmiş.Yagız bir aygır olmuş.Dolaşmaya başlamış. Seyisler aygırı görmüşler.Peşine düşmüşler.Çalışmışlar cabalamışlar.Yakalamışlar.Başına uyan geçirmişler.

Seyisler aralarında konuşmuşlar.

-Bu at padişahımıza layıktır,demişler.

Uyanından tutmuşlar.Padişahın ahırına götürmüşler.Padişah da ahırındaymış.Gelen aygırı görmüş. Çok beğenmiş.Seyislerine kese kese altın vermiş.Yollatmış.

Padişah büyük kızına çağırmış.

-Gel gözümün ilk ağrısı,demiş.

Şevket ÖZNR

Kızı koşup gelmiş.

Padişah:

-Kalbura şekerbadem koydum.Ver bu aygıra da seninle barışsın,demiş.

Kız kalburu almış.Aygıra uzatmış.Hayvan başını geri çekmiş.Kız uzatmış,aygır geri çekmiş.

Padişah olanları görmüş.Ortanca kızını çağırmış.

Ortanca kızına da aynı sözleri söylemiş.Kız kalburu almış.Aygıra uzatmış.Aygır başını yana çevirmiş. O da yedirememiş.

Padişah küçük kızını çağırmış.Kız gelmiş.Padişah kalburu vermiş.Kız kalburla aygıra yaklaşmış. Aygır da kalbura doğru yürümüş.Şekerbademleri kütür kütür yiyip bitirmiş.Aygır başını küçük kıza sürmüş.Basıyla okşamış.

Olanları gören padişah küçük kızına:

-Bu aygır seni sevdi.Artık senindir,sabah akşam,yedirip suvaracaksın,demiş.

Küçük kızının sarayının yanına bir ahır yaptırmış.Aygırı tavluya bağlatmış.Küçük kız aygırı suvarıp yedirmiş.Timar etmiş.İşini bitirmiş.Yerine yatırmış.

Gece yarısı olunca aygır silkinmiş.Ben-i adem olmuş.Gitmiş küçük kızın kapısına.Tak tak vurmuş. Kız uyanmış:

-Bu saatte kapımı çalan kimdir?demiş.

Aygır da:

-Benim.Yedirip suvardığın aygırdır,demiş.

Küçük kız hayret etmiş.

-Aygır hiç ben-i adem olur mu?demiş.

Aygır da:

-Olur.Aç kapıyı da göresin,demiş.

-Küçük kız yerinden kalkmış.Kapıyı açmış.İçeriye almış.

Kız yakışıklı bir görüşte aşık olmuş. Delikanlıya Gülbalım adını vermiş.Geceyi birlikte geçirmişler.Sabah yaklaşınca delikanlı silkelenmiş.Aygır olmuş.Ahıra gitmiş.Geceler böyle böyle geçmeye başlamış.

Bir gece aygır yine ben-i adem olmuş.Küçük kızın odasına çıkmış.

Küçük kız:

-Yarın,babamın cirit alayı olacak.Cirit alayına ben de gideceğim.Kız kardeşlerim seni de cirit sahasına götürmek isteyecekler.Sen gitmek istemeyeceksin. Onlar da seni kötüleyecekler. Sana eşeğin kocası diyecekler. Aldırış etme.Sen al giyip al kuşanacaksın.Al ata bineceksin.Cirit alayının bir tarafından girip bir tarafından çıkacaksın,demiş.

Aygır da:

-Peki.Baş üstüne,demiş.

Devri gün kız kardeşleri gelmişler.Aygır cirit sahasına götürmek istemişler.Aygır huysuzlanmış.Çifte atmış.Kızları korkutup kaçırmış.

Kızlar gidince aygır ben-i adem olmuş.Al giymiş,al kuşanmış.Al bir ata binmiş.Alayın bir yanından girmiş,öteki yanından çıkmış.Atmış ciritini.Gözden kaybolmuş.Gelmiş.Ahırına bağlanmış.Geceyi beklemiş. Gece yarısı ben-i

adem olmuş.Küçük kızının kapısına gitmiş.Kapıyı tak tak çalmış.Kız kapıyı açınca kucağına girmiş.Sabahı birlikte etmişler.Kızdan ayrılacağı vakit de:

-Babanın yarınki, cirit alayına yine katılacağım. Yeşil giyip yeşil kuşanacağım. Alayın bir tarafından gireceğim, diğer tarafından çıkacağım. Ciriti atarkenden kaçacağım. Sakın ola kimseye söyleme. Eğer söylersen beni kaybedersin. Kaybolursam yerimi söyleyeyim de gelip beni bulasın, demiş.

Kız merakla sormuş:

-Senin yerin nerededir? demiş.

Aygır da:

-Benim yerimi bulmak için üç ay sağa,üç ay da sola gideceksin.Sonra da üç ay doğru gideceksin.

Yolum dokuz aylıktır. Yolun sonunda bir çeşme bulacaksın. Karım çeşmede olacak.Karım "canım dadım, gülüm dadım Gülbalım'ın canı için bir yudum su ver içeyim"diyeceksin.O da sana soracak. "Sen benim ağşamı nerden bilirsin?"diyecek.Sen de "hiç,aklıma öyle geldi diyeceksin"

Karım koşarak bana gelecek "Beklediğin kız geldi diyecek"O saat ben de yel gibi eseceğim,şimşek gibi çakacağım.Uçarak gelip seni alacağım,demiş.

Ertesi günü cirit alayı hazırlıkları başlamış.Büyük kızlar ahıra gelmişler.Aygır yine huysuzluk etmiş. Gitmemiş.Küçük kardeşlerine de uğramışlar.Onu alay ederek cirit sahasına götürmek istemişler.Aygıra söyledikleri gibi ona de:

-Eşeğin karısı,kalk gidelim sahaya.Yakışıklı delikanlıyı göresin,demişler.

Üç kardeş cirit sahasına birlikte gitmişler.Aygır ben-i adem olmuş.Beyaz

giyinmiş,beyaz kuşanmış. Alayın bir yanından girmiş, öteki yanından çıkmış. Küçük kız beyaz giyip kuşanan delikanlıyı ablalarına göstermiş. Yumruklarını birbirlerine vurmuş:

-Çatlayın patlayın be. O gördüğünüz yakışıklı oğlan benim kocamdır,demiş.

Bu söz üzerine her yan dumana bürünmüş.Yakışıklı delikanlı dumanın içinde kaybolmuş. Küçük kız eve gelmiş.Ahıra koşup bakmış.Ne oğlan görmüş ne de aygır.

Yakışıklı oğlanı kaybettiğini anlamış. Ağlamış,dövünmüş. Hasta olmuş. Yataklara düşmüş. Dadıları yemeğini getirmişler, götürmüşler. O ne yemiş ne de içmiş. Kızın elden ayaktan kesildiğini gören dadıları durumu padişaha haber vermişler:

-Kızın hasta oldu. Ne yer ne de içer,demişler.

Padişah haberi olurkenden koşup gelmiş.

-Ne var kızım? Ne oldun çiğer param?demiş. Kızı da olan biteneri anlatmış. Sonra da:

-O gördüğün cirit atan yakışıklı Gülbalım'dı, demiş.

Padişah kızını kucaklamış:

-Kızım,nerededir bu oğlan. Buldurayım getireyim,demiş.

Kızı da:

-Sen bulduramazsın baba. Ben gideceğim. Bana yolluk olarak dokuz aylık peksimet yaptır. Atlarından en dayanıklısını seç. Erkek kıyafeti hazırlat. Dokuz aylık yola revan olacağım, demiş.

Padişah kızının söylediklerini dikkatle dinlemiş:

-Peki kızım. İstediklerini hemen hazırlatacağım, demiş.

Hazırlıklar biterkenden kız atına atlamış. Gece gündüz dememiş. Üç ay sağa gitmiş. Biraz soluklandıktan sonra atının başını sola çevirmiş. Atını mahmuzlamış. Üç ay da bu

yönde gitmiş. Atından aşağıya inmiş. Hayvanı dinlendirmiş. Atına yeniden atlamış. Üç ay da doğru gitmiş. Sonunda Gülbalım'ın söylediği gibi çeşmeyi bulmuş. Başında da bir halayık varmış.

Kız halayığa:

-Gülbalım'ın başı için bir yudum su ver,peksimetimi islatayım da yiyeyim, demiş.

Halayık:

-Hiç. Sen benim ağamı nereden bilirsin, demiş.

Kız da:

-Hiç. İşte öyle geldi bana, demiş.

Halayık koşarak eve gitmiş. Gülbalım'a

-Beklediğin kız geldi, demiş.

Gülbalım çeşmeye koşmuş. Kızı almış. Eve getirmiş. Yemişler içmişler. Günü gönülürince geçirmişler. Derken ikinci olmuş. Gülbalım:

-Bak hanım bakalım otlara,çiçeklere.Kim geliyor,demiş.

Kız da bakmış.

-Bütün çiçekler bembeyaz oldu, demiş.

Gülbalım:

-Amcamdır. Gelip,gececek,demiş.

Gülbalım az etmiş uz etmiş:

-Bak bakalım arkana demiş.

Kız:

-Bütün çiçekler kıpkızıl oldu, demiş.

Gülbalım da:

-Korkma. Teyzemdır. Gelip geçecek,demiş.

Gülbalım, kıza:

-Bak bakalım çiçeklere, demiş.

Kız bakmış.

-Bütün çiçekler kapkara oldu, demiş.

Gülbalım:

-Bu gelen anamdır, demiş

Kıza bir sillecik vurmuş. Kızı bir çöp etmiş.

Dişlerini karıştırmaya başlamış.

Gülbalım'ın anası pat diye yere inmiş.

-Ay oğlum,al bu dirgeni de at saçlarını arkaya,demiş.

Gülbalım dirgeni almış. Anasının saçlarını hisa hisa arkaya atmış.

Dev anası:

-Off. Yaban eti tüter yaban, demiş.

Gülbalım da:

-Yaban eti benim ana.Ye beni, demiş.

Dev anası:

-Seni yiyeceğime canımı, tenimi yiyeyim daha iyi. Dişlerini karıştırdığın o çöpü ver. Ben de dişlerimi karıştırayım, demiş.

Gülbalım da:

-Aman ana! Bu çöp senin dişlerini karıştırır mı? demiş.

Eğilmiş. Yerden bir mertek almış. Anasının dişlerinin arasını karıştırmış.

Akşam olunca yine otun,yaprığın renklerini sormuş.Kız da söylemiş.Sonunda:

-Şimdi çiçekler kapkara oldu, demiş.

Gülbalım:

-Gelen anamdır,demiş.

Kıza bir sillecik vurmuş. Kızı bir çivi yapmış.

Duvara çakmış.

Dev anası pat diye yere inmiş.

-Ay oğlum,al dirgeni de saçlarını arkaya kaktır,demiş.

Gülbalım dirgeni almış. Hisa hisa anasının saçlarını arkaya devirmiş.

Dev anası:

-Öf öf. Yaban eti tüter yaban,demiş.

Gülbalım da:

-Yaban eti benim ana. Ye beni,demiş.

Dev anası da:

-Seni yiyeceğime canımı, tenimi yiyeceğim daha iyi, demiş.

Dev karısı yerine yatmış. Sabah erken kalkmış. Avlanmaya gitmiş. Gülbalım da çiviyi duvardan sökmüş. Bir sillecik vurmuş. Çiviyi

kıza dönüştürmüştü. Gün boyu gülmüşler, oynamışlar. Gönüllerince eğlenmişler.

Akşam olunca çiçekler renkten renge girmişler. Gülbalım:

-Bak bakalım arkana,demiş.

Gülbalım da:

-Ahh! Anamdır bu gelen, demiş.

Kıza bir sillecik vurmuş. Elma etmiş. Atıp tutmaya başlamış. Dev anası da pat diye yere inmiş.

-Öf öf,yaban eti tüter yaban,demiş.

Gülbalım da:

Yaban eti benim anacığım. Ye beni, demiş.

Dev anası oğlunun elindeki elmayı görmüş:

-Elindeki o elmayı ver. Bir çingıcık da ben ısırayım,demiş.

Gülbalım:

-Bu elma senin dişinin kovduğunu bile doldurmaz,demiş.Konuşmasını sürdürmüştü.

-Ant iç yemeyeceğine. Sana bir şey göstereyim, demiş.

Dev anası ant etmiş:

-Eğer yersen iki gözüm önüme aksın da göremeyim, demiş.

Gülbalım elmaya bir sillecik vurmuş. Elma kız olmuş.

Dev anası kızı görünce öfkelenmiş. Verdiği söze ettiği yemine köpekler kadar pişman olmuş. Sara sinirle titremeye başlamış. Kalkarkenden yerine yatmış. Sabah erken kalkmış. Kızı yanına çağırmış:

-Gel buraya,demiş.

Kız korkudan tiril tiril titremeye başlamış. Düşse kalka dev anasının yanına gitmiş.

Dev anası kızın kolundan tutmuş. Ağzına kadar fişki dolu bir odaya götürmüştü:

-Bak kızım. Bu odayı yacak bucak silip süpüreceksin, yıkayacaksın. Akşam üstü geldiğimde yerleri,duvarları dilimle

166 Halkbilimi

yalayacağım. Eğer bir tırnak kir bulursam seni yiyeceğim, demiş.

Dev anası gitmiş. Kız salya sümük ağlamaya başlamış.

Gülbalım'ın elinde yüzük varmış.Yüzük parmağını sıkmış. Kızın başının sıkıda olduğunu anlamış. Koşarak eve gelmiş. Bakmış. Kızı ağlarken bulmuş. Sormuş:

-Ne oldunda iki gözün iki çeşme ağlarsın, demiş.

Kız fıski dolu odayı göstermiş.

Gülbalım:

-İki gözü kör olası anam. Seni yemek için her çareye baş vurdu. Ama sen üzülme. Git şu karşığı dağın üstüne. Üç defa "oniki peri kızları" diye çağır. Onlar gelecekler. Odayı göster. Onlar yıkayıp temizleyecekler. Söyle kendilerine. Dev anası gelip yalayacak. Diline bir çöp değerse hepimizi yiyecek de, demiş.

Kız dağa gitmiş. Oniki peri kızını üç defa çağırılmış. Peri kızları hemen gelmişler. Odayı buz kar gibi temiz etmişler. Akşam üstü çiçekler kapkara olmuş. Dev anası pat diye yere inmiş.Gelirkenden doğru odaya gitmiş. Yerleri duvarları yalamış.Diline bulaşan çer çöp olmamış. Gülbalım'ın kaldığı odaya gelmiş.

Kıza:

-Ya iyicisin ya büyücüsün. Ya da bunları sana sersem oğlum öğretti, demiş.

Gülbalım:

-Nedir ana söylediğin? deyip sormuş.

Dev anası da:

-Hiç oğlum hiç. Kendi kendime konuşurum,demiş.

Gece olmuş,yatmışlar.Sabah olmuş, kalkmışlar.Dev anası kızı yanına çağırılmış:

-Kız hangi cehennemdesin. Çabuk gel buraya, demiş.

Kız gitmiş:

-Buyur,demiş.

Dev anası bir oda dolusu çamaşır göstermiş.

-Bu çamaşırları gördün mü? Hem yıkanmış, hem de yıkanmamış olacaklar. Hem suda olacaklar, hem de kuru olacaklar. Hem ütülenmiş, hem de buruşuk karışık olacaklar, demiş.

Kızı çekiştirerek havluya çıkarmış:

-Bu havlu hem süpürülmüş, hem de süpürülmemiş, olacak. Geldiğimde göreceğim, demiş.

Evden çıkmış. Avlanmaya gitmiş.

Gülbalım evdeymiş. Yüzük parmağını yine sıkmış. Kızın başının dertte olduğunu anlamış. Koşmuş, gelmiş. Kızı ağlar bulmuş. Kız ağlaya sızlaya anlatmaya başlamış.

Gülbalım:

-Sen hiç üzülme. Ben şimdi yıkarım,demiş. Kollarını sıvamış. Elbiselerin kimisini yıkamış, kimisini yıkamamış. Almış meydan süpürgesini. Bir öyle vurmuş bir böyle. Bazı yerleri süpürmüş, bazı yerleri süpürmemiş.

Gülbalım işleri bitirene kadar akşam olmuş.

Kıza:

-Bak bakalım, çiçekler ne renktir,demiş.

Kız bakmış.

-Hepsi de kapkara kesildi, demiş.

Gülbalım:

-Öyleyse anam geliyor, demiş.

Gülbalım'ın sözü bitmeden dev anası pat diye yere inmiş. Ayağı yere basarkenden havluya bakmış. Çamaşırları ellemiş. Kızı karşısına almış:

-Ya iyicisin ya büyücüsün. Ya da bunları sana sersem oğlum öğretti, demiş.

Gülbalım sormuş:

-Nedir anacığım, demiş.

Dev anası da:

-Hiç oğlum. Hiç. Kendi kendi kendime

konusurum,demiş.

Gece olmuş,yatmışlar.Sabah olmuş,kalkmışlar. Dev anası kızı çağırmiş. Kız koşup gitmiş.

-Buyur anacığım,demiş.

Dev anası:

-Kız kardeşime git. Söyle sana eleği versin. Un eleyeceğim. Ekmek yoğuracağım, demiş.

Kız:

-Tamam anacığım, demiş.

Dev anası avlanmaya gitmiş. Kızsa ağlayıp sızlamaya başlamış. Gülbalım'ın yüzüğü parmağını sıkmış. Kızın başının dertte olduğunu anlamış. Koşmuş. Kızın yanına gelmiş. Bakmış. Kızı ağlar bulmuş. Sormuş:

-Ne oldun da ağlarsın? demiş.

Kız da:

-Anan teyzenden eleği almamı söyledi. Ben ne yol bilirim, ne de sokak. Ne yapacağım? demiş.

Gülbalım:

-Hiç üzülme. Ben sana yolu tarif ederim.Dağı arkana alacaksın. Ovaya doğru yürüyeceksin. Giderken karşına kurtlu bir gölek çıkacak. Tiksiniyip öğrenmeden eğilip üç yudum içeceksin. Yüzüne de üç avuç su serpeceksin. Kalkarkenden yoluna devam edeceksin. Karşına yavrularından ayrı düşmüş bir tilki çıkacak. Yavrularını alıp yanına koyacaksın.Daha öteye gideceksin.Yatık çimenler göreceksin. Ters yönde yürüyüp çimenleri kaldıracaksın. Yürümeyi sürdüreceksin. Yaralarını dağılayan bir kadın göreceksin. Eteğini cart diye yırtacaksın. Yaralarını saracaksın. Yaralarını sararken o seni yemek için dişlerini bilemeye başlayacak. Sen kalan kumaşla teyzemin ellerini bağlayacaksın. Elek duvarda asılıdır. Kapınca kaçacaksın, demiş.

Akşam olmuş. Çicekler kapkara kesilmiş. Dev anası gelmiş. Eleğin geldiğine bakmadan dişlerini bilemeye başlamış. Gülbalım anasının niyetinin kötü olduğunu anlamış. Koşmuş. Kızın yanına gelmiş. Anasının yüzüne ters ters bakmış. Kızı alıp yatmış. Sabah olunca dev anası avlanmaya gitmiş. Gülbalım'la kız da kalkmışlar. Yemeklerini yemişler.

Gülbalım kızı:

-Yol hazırlıkları yapalım. Buralardan kaçalım, demiş.

Kız söylenenlere çok sevinmiş.

-Ben de bu sözü söylemeni beklerdim, demiş.

Çarçabuk hazırlıklarını bitirmişler. Büyük bir dağarcığa ekmekle su, birde anasının sihirli kavla çakmağını koymuşlar. Atlarına atlamışlar. Var güçleriyle kaçmaya başlamışlar. Dev anası hırıltıyı sezmiş. Peşlerine düşmüş. Artlı önlü gitmeye başlamışlar. Dev anası yetişiyormuş Gülbalım bir sillecik vurmuş. Kızı kilise, atları da bahçe yapmış. Kendisi de papaz olmuş. Başlamış dua etmeye. Dev anası kilisenin yanından geçip gitmiş. Epeyce gittikten sonra geri dönmüş. Papaza sormuş:

-Burden bir kızla bir delikanlı geçti mi?demiş.

Papaz söylenenlere aldırış etmemiş.Dua atmeyi sürdürmüş. Dev anası bu arada bir şahin yuvası görmüş. Yavruları lapur lupur yemeye başlamış.

Gülbalım birer sillecik vurmuş. Kilise kız olmuş. Bahçe atlara dönüşmüş. Kızla birlikte atlarına binmişler. Dört nala kaçmaya başlamışlar. Dev anası yine peşlerine düşmüş. Yetişmeyince tut be gölek, demiş.

Gölek de:

-Niye tutacaktımşım. Sen benim sularımı hiç içtin mi? demiş.

Koşa koşa tilkinin yanına gelmiş:

-Tut be tilki de kaçıyorlar, demiş.

Tilki de:

-Sen taşı vurdun. Ayağımı kırdın.Beni yavrularımdan ayrı düşürdün. Hiç de tutacak değilim, demiş.

Gülbalım'la kız atlarını mahmuzlamışlar.Dev anası da yardım alamayınca daha hızlı koşmaya başlamış. Kıza ha yetiştii ha yetişiyormuş. Bu sırada gücü azalmış. Ama araları yine açılmış.

Dev anası çimenlere:

-Atların ayaklarına dolanır, çimenler, demiş. Çimenler de:

-Sen her gün partial ayaklarınla bizi ezip yatırırsın. Yalvarsan da yakarsan da, yerlere düşüp üzerimizde tekerlensen de atların ayaklarına dolanmayız, demişler.

Anasının yetişeceğini anlayan Gülbalım kıza bir sillecik vurmuş. Hurma etmiş. Kendisi de bir canavar olmuş. Hurmayı kucaklamış. Dev anası hurmanın yanına gelmiş.

-Ay oğlum,iki gözüm,birazcık yer ver de iğnemi sokayım da ölümü alayım,demiş.

Canavar bir boynuz vurmuş. Dev anasını bir saatlik yola atmış. Hurmaya tekrar bir sillecik vurmuş. Kız etmiş. Binmişler atlarına kaçmaya başlamışlar.

Dev anası içindeki öfkeyle kalkmış. Daha hızlı koşmaya başlamış. Ha yetişmiş, ha yetişiyormuş. Gülbalım dönmüş. Arkasına bakmış.Elindeki su kabağını boşaltmış.Her yan derya deniz olmuş. Dev anası bata çıka yüzmeye başlamış. Çalışa çabalaya kıyıya gelmiş.

Gülbalımla kızın atları da çatlıyormuş. Atlarından inmişler. Yeniden binmişler. Dev anası bir iki soluk alırken yine peşlerine düşmüş. Gide gide bir ormana varmışlar. Artlı önlü gitmeye başlamışlar. Dev anası atlara bir

çığlık atmış. Atlar duraklamış.Kıza elini uzatmış. Yakalayayormuş. Gülbalım cebindeki kavla çakmağı çıkarmış. Ormana atmış. Ağaçlar tutuşmuş.Ormanla birlikte yanmaya başlayan dev anası çığlıklar atmaya başlamış. Bağıra bağıra can vermiş. Sesinden ürken bulutlar kaçışırken birbirlerine çarpmışlar. Yağmur olmuşlar. Ormanı söndürmüşler.

Dev anası ölünce kara olan çiçekler yine eski renklerine bürünmüşler. Dev karısının yaptığı büyüler bozulmuş.

Gülbalım'la kız atlarından inmişler. Dinlenmişler. Yemişler, içmişler, sevinmişler. Yeniden atlarına binmişler. Yola düşmüşler. Sonunda bir hana varmışlar. Atlarını bağlamışlar. Odalarına çekilmişler. Yatırkenden uyumuşlar. Uyduklarında ata binecek güçleri yokmuş.

Gülbalım hancıyı çağırmış:

-Padişaha haber ver. Kızınla güveyin benim hanımdadır, de demiş.

Hancı koşup gitmiş. Padişaha haber vermiş. Padişah, kızı gitti gideli yas tutarmış. Üzülmekten ağlamaktan vaz geçmiş. Hemen yol hazırlıkları yaptırmış.Gitmiş. Kızıyla güveyisini handan almış. Sarayına getirmiş. Kırk gün kırk gece süren bir düğün yapmış. Kızıyla güveyisini evlendirmiş. Muratlarını görmüş.

Ben de bıraktım de geldim.

Kaynak Kişi:

Nazire Öznur

Derleme Tarihi. 1999

Derleme Yeri: Değirmenlik

İşi:Emekli

Eğitim Durumu:İlkokul

Yaşı:86

Çeviri... Çeviri... Çeviri... Çeviri... Çeviri... Çeviri... Çeviri... Çeviri...

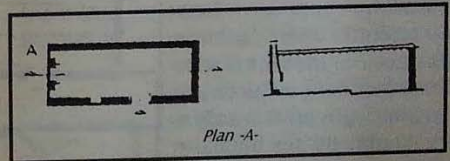
"KIRSAL KONUT TIPLERİ"

Kıbrıs genelinde ve özellikle de KKTC'de kırsal alandaki konut tipleri üzerinde yapılmış metodik çalışmalar fazla değildir. Gerek 1955'lerden beri Kıbrıs'ın olaylarla dolu tarihi nedeniyle köy ve kırsal yerleşim birimlerindeki göçler, gerekse inşaat tekniklerinde ve malzemelerinde değişiklikler nedeni ile atıl vaziyette kalan kırsal konutlar süratle yok olmaktadır. Günümüzün değişen sosyo-ekonomik şartlarının da bu evlere olan rağbeti artırdığı söylenemez.

Aşağıda, 8-14 Eylül 1985 tarihleri arasında GKRY'de yapılan "Doğu ve Batı Arasında Kıbrıs" ana temalı uluslararası arkeoloji sempozyumu tutanakları arasında yayınlanan S. Sinos'a ait "Types of Rural Dwellings in Cyprus" (Kıbrıs Kırsal Konut Tipleri) başlıklı araştırmanın bir tercüme özeti verilmektedir. (Araştırmanın tümü için bkz.: Acts of the International Archaeological Symposium "Cyprus Between the Orient and the Occident", Nicosia, 1986, pp.520-536):

Ahmet ERDENGİZ

Kıbrıs adasında, tüm Doğu Akdeniz'de olduğu gibi, tarih boyunca kırsal konut birimi tek üniteden oluşan bir yapıdır. Bu tip yapı pek çok kez değişikliğe uğramış yuvarlak, şekilsiz, kareden dikdörtgene kadar çeşitli şekiller almıştır. Her ne kadar da hangi şeklin hangi zaman dilimi içerisinde yaygınlaştığını söylemek güçse de dikdörtgen şeklin Bronz çağında yaygınlaştığını ve daha uzun tiplerin gelişen sosyal ve ekonomik yapılarda ortaya çıktığını söylemek mümkündür. (Plan A)

Kırsal kesim evleri şehirdeki evlerin şeklinden muhakkak ki etkilenmiştir.

Yunan, Roma, Bizans ve Lâtin dönemi şehir evlerinin bu yapılar üzerindeki tesirlerini görmek halen mümkün. Ancak bu geçmiş zamanlara ait kırsal kesim yapıları hakkında pek fazla bir şey bilmiyoruz.

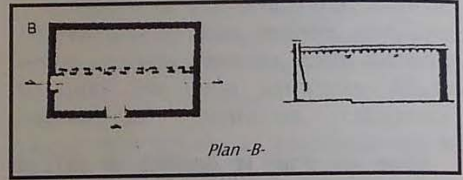
Kıbrıs'ta son 200 yıl içerisinde inşa edilmiş kırsal kesim evlerini incelememiz mümkün ve eldeki kanıtlar Lâtin döneminden bu yana bu yapıların fazlaca değişmediğini göstermektedir. Ancak Kıbrıs'ın tüm kırsal yerleşim yerlerinde tek tip bir yapı yoktur. Değişen coğrafi ve sosyo-ekonomik şartlar kırsal kesim yapılarının da değişik tiplerinin oluşmasına neden olmuştur.

Düzlüklerde ve dağ eteklerinde tek ve geniş cepheli bir odadan oluşan ünite çok yaygındır. Bu evin iç düzeni de çok basittir. Kapı her zaman geniş cepheden açılır ve ev dikey eksenini üzerinden işlevsel bir şekilde ikiye bölünür. Evin esas bölümünde bir ocak, dolaplar ve minderler diğer bölümünde ise ürünler depolanır ve hayvanlar barındırılır. Evin yaşanılan bölümü ahır ve ambar olarak kullanılan bölüme göre çoğu zaman bir adım yükseltilmiştir. Kapı bu tek odalı üniteyi ikiye bölerek şekilde konuşlandırılmıştır.

Bu basit geometrik tasarım yapının hem ekonomik bir şekilde inşasını mümkün kılmakta hem de içinde yaşayanlar için azami güvenlik sağlamaktadır. Bu tip binaların boyutları çevrede bulunabilecek merteklerin boyları ile sınırlıdır. Binaların genişliği genellikle 3 metreyi geçmez, çünkü ortalama

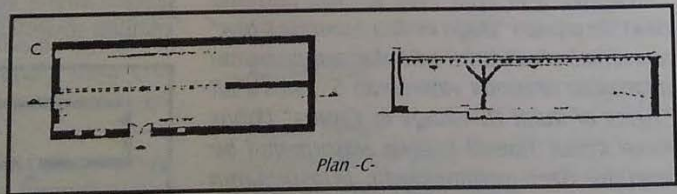
bir ağaçtan elde edilebilecek mertek boyu budur. Buna mukabil binanın uzunluğu ihtiyaca göre 6 ile 8 metre arasında değişebilir. Dolayısı ile bir ünitedeki mertek sayısı içinde yaşayan kişilerin sayısı ile doğrudan orantılıdır.

İhtiyaç olması halinde evin genişliği, ortaya konacak dikey ağaç sütunlar vasıtasıyla iki misline çıkartılabilir. Böylelikle evin genişliği ve cephe uzunluğu birbirine orantılı olarak genişletilebilir. Ortaya konan dikey mertekler

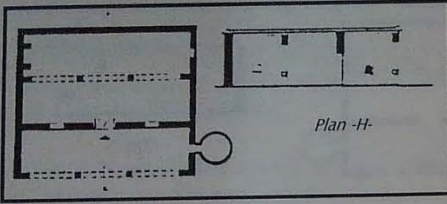

genellikle taş kaide üzerine oturtulur. Bu tip evler Baf ve Karpas bölgelerinde görülmektedir. (Plan B)

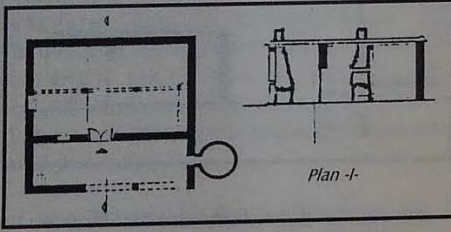
İki bölmeli tek odalı ünitenin bir diğer çeşidi de Baf yöresinde görülen cephesi oldukça uzun tiplerdir. Bu tip ünitelerde ahır ve samanlık bölümü uzunlamasına genişletilmiş olup bu bölme bir duvarla ikiye ayrılmıştır. (Plan C) Evin mertekleri iki sıra halinde bu orta duvar

üzerine yatırılmıştır. Cephenin uzaması nedeni ile kapı artık ortada değil ünitenin yaşanacak kısmında yani binanın ilk üçte birlik

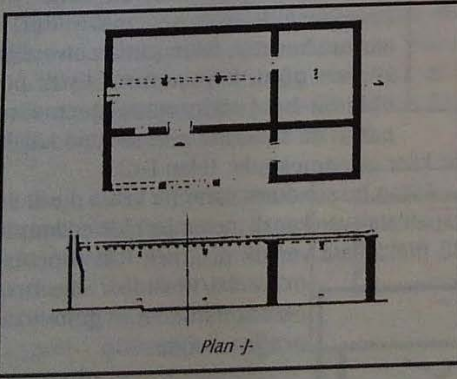

Plan -H-

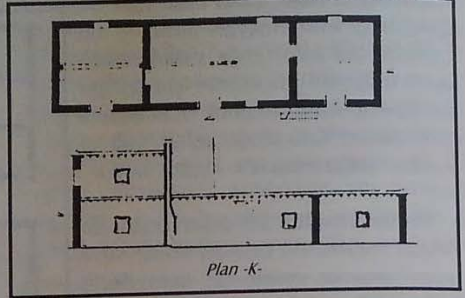
Plan -I-

rastlanmıştır. (Plan H ve I) Bu konutlara kapısı sundurmaya açılan ek ambar odasının da, esas binaya bitişik olarak, inşa edildiği gözlemlenmiştir. (Plan J)

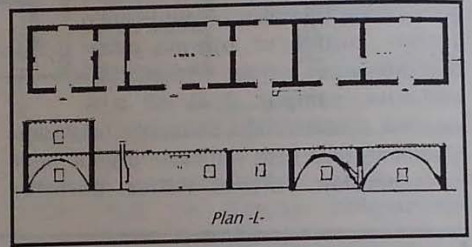

Plan -J-

Çoğu hallerde konutların genişletilmesi ikinci bir katın inşası ile gerçekleştiril-

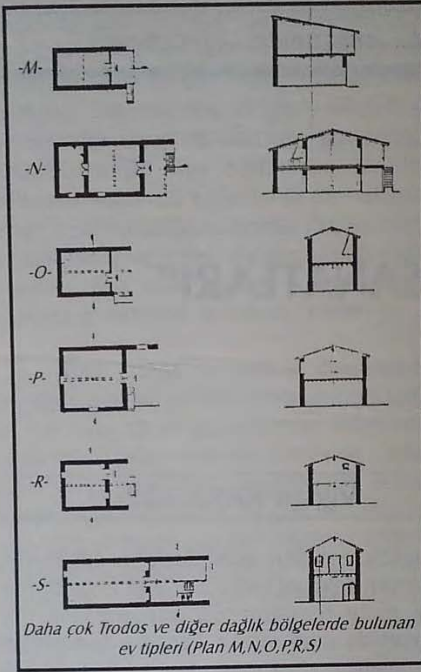
Plan -K-

Plan -L-

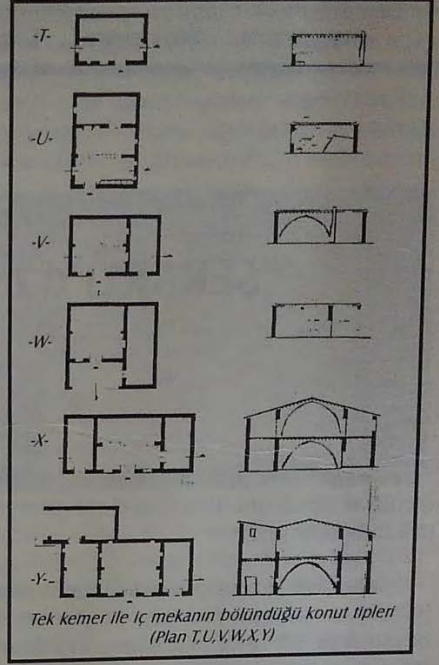
mektedir. Yaygın olan tiplerinde ikinci kat zemin katın tümünü kaplamak yerine sadece tek bir oda olarak inşa edilmektedir. Geri kalan dam üstü ürünlerin kurutulması ve yaz aylarında uyumak için kullanılmaktadır. (Plan K ve L)

Ancak düz toprak damlı evler dağlık bölgeler için uygun değildir. Sert iklim şartları nedeni ile daha değişik bir yapının gelişmesi kaçınılmaz olmuştur. Buna göre zemin katında ambar ve ahırın yer aldığı ve birinci katında insanların yaşadığı, düz toprak dam yerine, çatma dam ve tavanlara sahip konutlar inşa edilmiştir. Diğer yandan dağlık inşa alanlarının engebeli olması ve inşaat yapılabilecek arazi kıtlığı nedeni ile konutlar bir biri ile çok yakın adeta bir küme halinde oluşturulmuştur.

Bu tip konutlarda kar nedeniyle dam öne doğru meyilli olup girişte bir sundurma vardır. Dıştan bir merdivenle çıkılan bu konutlar tek veya iki bölmeli olabilmektedir. Ocak en dipte olup evin kapısı da ortada olmak yerine ön cephenin en sağında veya solunda olabilmektedir. (Plan M, N, O, P, R, S)

Tek üniteli tiplerin arasında bir de evi içerisinde tek bir kemerin yaptığı konutlar da vardır. Doğu Akdeniz havzasında karşımıza sıkça çıkan bu mimari tarzın adamızda Lüzinyan döneminde yaygınlaştığını söylemek mümkündür. Bu tip kemerli yapılarda kemerin boyutları konutun boyutlarını da tayin etmektedir. Görülebilen örneklerinde konutların yüksekliği 3 ile 3.5 metre

ve şekilleri de kare olarak saptanmıştır. Kemerlerin sütunları oldukça kısadır. İki katlı olanlarda da alttaki kemerin bir benzeri de üst katta inşa edilmiştir. (Plan X ve Y) Bu tip binalarda yanlara inşa edilen odalar ile konutu genişletmek mümkündür. Bazı durumlarda bu odalara da aynı büyüklükte veya daha küçük kemerler inşa etmek suretiyle genişleme sağlanmıştır. (Plan T, U, V, W, X, Y)

Genel olarak ağaç mertekli ve düz toprak damlı evlerin, esaslı bir şekilde tamir edilmemeleri durumunda, yaklaşık 50 yıllık bir ömrü olmaktadır. Bakımları yapıldığı takdirde çok daha uzun yıllar ayakta durabilmektedirler. Bu evlerin ömrü genellikle dam ve çatıların sağlamlığına bağlıdır.

"SERARLI'da EL SANATLARI"

İnsanoğlu'nun kendinden bir şeyler katarak ürettiği el emeği göz nuru olan el sanatlarının pek çok çeşidi vardır.

Serdarlı'nın geçmişine baktığımız zaman, birçok el sanatının 19.yy sonlarından başlayarak (bugün yaşayan yaşlıların anlatımına göre) günümüze kadar halen yapıldığını görürüz. Kadınlarımız tarafından yapılan bu el sanatları geçmişten günümüze aile bütçesine katkı sağlayan bir gelir kaynağı olmuştur.

1- DOKUMA: Dokumacılığın Serdarlı'daki tarihi çok eskiye dayanmaktadır. Bugün unutulmayan ancak artık yapılmayan bu el sanatının 19.yy sonlarından (1880) 1980'li yıllara kadar Serdarlı'da yapıldığını söyleyebiliriz. Dokumacılık yaptığı bilinen en eski kişiler arasında Sıdika Veli Pire ve Ailesi bulunmaktadır. Bu gün hayatta olan ve bu işi 1980'lere kadar yaptıkları bilinen Şadiye Barkut, Hıfısiye Hacıarif, Zarif Poyraz da birer canlı

Vijdan KARAGÖZLÜ

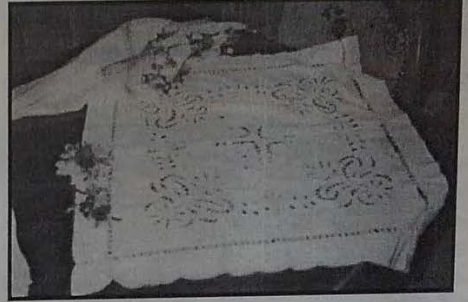
örnektir. Eskiden genç kızların çeyizlerini süsleyen dokuma çarşaf, şallar ve çullar pek çok evde tezgahlarda dokunmaktadı idi. Serdarlı'da uzun zaman tezgahlarda dokunan dokumaların civar köylerdeki alıcılarının yanı sıra Lefkoşa'daki tüccarlar tarafından da alınıp ticaretinin yapıldığı bilinmektedir. Dokumacılıkta kullanılan iplikler satın

alınabildiği gibi pek çok evde beslenen ipek böceklerinden de elde edilmekte idi. Beslenen ipek böceklerinin kozalarının açılmasını beklemeden Değirmenlik'teki (o dönemde Rum köyü idi) fabrikaya götürülerek bürüncük ipliği elde ediliyordu. Kozalar açıldıktan sonra da kazanlarda kaynatılarak güğül ve pamuk ipliği yapılıyordu. O dönemlere ait Şadiye ninenin hatıra olarak sakladığı kendi el emeği göz nuru çarşaf, çul ve tezgah mekiğini görebilmek mümkün. (Resim 1)

2- İĞNE OYASI: Serdarlı'da dokumacılık gibi iğne oyası ile yapılan işlerin geçmiş tarihi de çok eski 19.yy sonlarında erkeklerin başlarına taktıkları feslerin çevresine sarılan ince çevre kenarlarına yapılan iğne oyaları bilinen en eski oyalardır. Bu gün hayatta olan ve bu iğne oyalarnı yapabilen Cemaliye Teyze (Cemaliye Çimen) bu işi 11-12 yaşlarında babasının başına taktığı fesin kenarlarına sardığı çevrenin işlerini görerek ve merak ederek büyüklerinden öğrenmiş. Kendi becerileri ile birçok değişik iğne oyası yapmış ve bugün de hala yapabilmektedir. Serdarlı'da bilinen en eski iğne oyasını yapanlar arasında

bugün hayatta olmayan Sıdika Mehmetali ve Asiye Karagözlü vardır. 1940'lı yıllarda bolca yapılan bu el işi, o dönemlerde kına gecelerinde damadı getiren sağdıçların kına yakılan elleri, kenarları iğne oyalari ile işlenmiş mendillerle bağlanıyordu. Ninelerimizin

başlarına bağladıkları yemeni kenarları, bu iğne oyalari ile süsleniyordu. İğne oyalariından yapılmış güğüs çiçekleride kadınlar tarafından severek kullanılan süs eşyaları arasında bulunmaktaydı. Serdarlı'da Cemaliye Teyze'yi bugün bunları yaparken görmek mümkün. (Resim 2)

3- Sele-Sepet (Kalem İşleri): Serdarlı'daki en önemli el sanatlarından biridir. 19.yy sonlarından günümüze kadar yapılan ve unutulmayan tek el işidir. Köyümüzle adeta özdeşleşen ve pek çok kadının yapabildiği bu el işinin aile bütçesine katkısı da olmaktadır. Ancak eskiye nazaran bugün bu el sanatını da yapıp devam ettirenlerin sayısının azaldığı görülmektedir. Okula gitmeden kız çocuklarının öğrendiği bu el sanatını da maalesef pek çok gencimiz bugün bilmemektedir. Serdarlı'da kırk yaş civarı ve üzerinin yaptığı bu el sanatının malzemesi

176 Halkbilimi

ekim zamanı ekilen buğday kaleminden elde edilmektedir. Senenin bol yağışlı olduğu zamanlarda verimli olmaktadır. Elde edilen malzeme sepe sepet yapımı için uzun süre (10 yıl) gibi kapalı yerde saklanarak kullanılabilir. Piz (delici alet), buğday kalemi ve sazlarla yapılan bu el işinin, bugün unutulmaması ve yaygınlaştırılması için Halk Sanatları Enstitüsünde öğretilmeye çalışıldığı görürmek çok sevindirici bir olaydır.

5- MAKİNE İŞİ (BEYAZ İŞ): Makine işleri, adından da anlaşılacağı gibi ilerleyen teknolojininköyümüze gelmesi ile yapılan iştir. 1935 yılında Singer makine alanlarının makine bayisinin gönderdiği kişinin öğrettiği (Rum kadını Zoyi'nin) bir el işidir. En yaygın olarak yapıldığı dönem ise 1935-1960'lı yıllar arasıdır. Bu işi o dönemde en çok yapan kişiler ise Emine Mehmet ve Zarf Poyraz teyze'dir. Bu el işini onlardan öğrenen Cemaliye Teyze de bugün hala bu el işini yapabilmektedir.

6- ÇORAP ÖRGÜSÜ: Serdarlı'da kısa dönem de olsa eşinin aldığı çorap makinesi ile 1950-1965 yılları arasında tek makine çorabı yapan Zalihe Kocaibrahim bugün yalnızca anılarda kalmış.

7- LEFKARA İŞİ: Lefkara işi olarak bilinen iş, köyümüzde eskiden beri yapılan bir iş olmamakla birlikte 1922'de öğretilen Antep işinin tekniğine çok benzemesinden dolayı nasıl yapıldığı bilinmektedir. 1980'li yıllardan beri bir ücret karşılığı işlenen Lefkara işi köy hanımlarımız tarafından yapılmaktadır. Geçmişten günümüze kadar yapılan bu el sanatlarından, dönem dönem açılan köy kadın kurslarından ve de son 1996 yılından beri devam eden köy kadın kurslarına katılan kadınlarımızın ilgisinden anlaşılıyor ki, Serdarlı'da el sanatlarına karşı bir ilgi ve becerinin (bu kişilerin doğasında olan birşeydir) olduğu söylemek sanırız yanlış olmaz.

4- KIZ OKULUNDAKİ EL SANATLARI: 1922'de Kız okulu açıldıktan sonra köye gelen öğretmenlerin öğrettiği pek çok el işi olduğu görülmektedir. Antep işi, Hesap işi, Sapnişi, Tırğ işi, Örgü ve Çanta gibi işlerin öğrencilerin yanısıra genç kızların da öğrendiği işler olduğu ve pek çok çeyiz eşyasının da bunlardan yapıldığı görülmektedir.

*HAS-DER'den Haberler...HAS-DER'den Haberler...***HASDER OCAK-ARALIK 2002
HABERLERİ****Tarık G. EMİROĞLU****ÇOCUK ve MASAL
ŞÖLENİ**

Hasder 14. Çocuk ve Masal Şöleni 4-12 Mayıs 2002 tarihleri arasında Lefkoşa ve Güzelyurt'ta yapıldı.

Geleneksel olarak her yıl düzenlenen ve bu yılda 14.sü gerçekleştirilen şölende 4-5 Mayıs tarihlerinde Masal Anlatma yarışmasının ön elemeleri Lefkoşa'da ve Güzelyurt'da GÜSAD yardımcıları ile gerçekleştirildi. Katılımcı oranına göre Lefkoşa ve Güzelyurt'ta dereceye giren çocuklar 12 Mayıs tarihinde AKM'nde

gerçekleştirilen yarışma finaline katıldı. 10 Mayıs tarihinde gerçekleştirilen 8. Çocuk ve Masal Sempozyumuna Kemal Özer'in yanı sıra Fatih Bayraktar ve Yücel Yazgın katıldı. Sempozyumda konuşmacılar çocuk yaşamında masalın yeri ve önemi konularında bildirimlerini sundular. 8 Mayıs gecesi şölen çerçevesinde bu yıl ilk kez Lefkoşa'daki anaokullarının görev aldığı çok güzel bir gece düzenlendi. Okullarda görevli çocuklar belirledikleri bir masalı sahnelediler. 11 Mayıs tarihinde her yıl yapıldığı gibi resim yapma ve boyama etkinliği düzenlenmiş Yazar Kemal Özer ise okuyucularıyla buluşup kitaplarını imzalamıştır. Yarışma kısmının sponsörlüğünü geçmiş yıllarda olduğu gibi bu yıl da M.

Kemal Deniz Şti. karşılamıştır.

KIBRIS GECESİ

15 Mart tarihinde Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi kendi öğrencilerine yönelik olarak bir Kıbrıs Gecesi düzenlemiştir. Lise Grubu elemanlarının görev aldığı gecede halk danslarımızdan örnekler okuldaki yerli ve yabancı öğrencilere sunuldu. Ayrıca üniversitenin 4. Bahar şenliklerinde büyükler halk dansları grubumuz 30 Mayıs tarihinde görev aldı. 30 dakikalık gösterinin ardından LTB Badosu'da bir konser sundu.

DAYANIŞMA ÇAYI

6 Nisan tarihinde Kırıkkale Mücahitler Evinde Çocuk Kulübü ailelerine yönelik olarak bir çay düzenlenmiştir. Samimi bir ortamda gerçekleştirilen çay esnasında davetlilere tatlı ve tuzlular dağıtıldı. Eğlence esnasında tombala çekilişi ve çocuk

Ödül Alan Çocuklar Toplu Halde

kulübünün elemanlarının gösterileri yer aldı.

İKİ TOPLUMULU ETKİNLİK

"Barış için Gençlik" projesi adı altında Pile'de yapılan iki toplumlu halk dansları çalışmaları yıl boyunca yapıldı. Çeşitli yaş grubundaki elemanların katıldığı çalışmalara rum kesiminden 4, bizimle birlikte Gençlik Merkezinden elemanlarda bu etkinliğe katılıyor. Pile'deki Kültür Evinde gerçekleştirilen çalışmalarda her iki kesimden katılanlara halkdansları öğretiyor.

"Lefkoşa'yı Kucaklayalım Kültür ve Sanat Haftası 9-12 Mayıs tarihleri arasında Selimiye Meydanında gerçekleştirildi.

Halk Sanatları Enstitüsünde ilgili tarihlerde kendi binasında satışlarını yaparak etkinlikte faal olarak çalıştı. Diğer firmalar ise Çağdaş Halk Dansları Derneğinin organize ettiği etkinlik boyunca stand kiralayarak ürünlerini halka sundu.

UZAY KAMPI HASDER'Lİ ÇOCUKLARA TANITILDI

Derneğimizin Çocuk Kulübüne bağlı üyelerine 10 Nisan tarihinde İzmir'deki Uluslararası Uzak Kampı tanıtıldı. 7-

Kamptan Bir Görüntü

16 yaş grubu üyelerine tanıtılan kamp çalışması oldukça yararlı oldu.

GENÇLİK KAMPI

Geleneksel çocuk ve Gençlik kampımız bu yıl yine Kantara'da 20-29 Haziran tarihleri arasında yapıldı.

20-24 Haziran tarihlerinde kampa çocuk kulübüne bağlı 94 üye, 24-29 Haziran tarihleri arasında ise gençlik kulübüne bağlı 89 üye katıldı. Her iki gruptaki üyelerede eğitsel faaliyetlerin yanında sportif faaliyetlerde yapıldı. Değişik alanlarda atölye çalışmalarında yapıldığı kamp süresince eğlenceli günler geçirildi.

HASDER YENİ MEKANINA KAVUŞTU

Halk Sanatları Vakfı (HASDER) uzun yıllar sonra geniş üye kitlesi, sempatican ve dostların gönüllü katılımı ile hem gösteri çalışmalarını

hem de diğer etkinlikleri rahatça yürütebileceği bir mekana sahip oldu. Yeni mekan sevinci ile birlikte 25. yılında kutlayan vakfımız 17-18 Temmuz gecelerinde etkinlikler düzenledi. Küçük kaymaklı'da restore edilen bina-

mızın açılışı 17 Temmuz tarihinde yapıldı. Gece dolayısıyla çocuk kulübüne bağlı halk dansları ekipleri, gençlik kulübüne bağlı halk

dansları orkestrası ve Latin Dansları grupları birer gösteri ile üyelere ve ailelere gösterilerini sundu. Ayrıca büyükler halk dansları grubunda geceye renk kattı.

18 Temmuz gecesi yaklaşık bir yıllık çalışmalarını davetli ailelerine YDÜ AKKM'nde sunan Gençlik Kulübüne bağlı Latin Dansları grubu ve Orkestrası büyük beğeni

topladi. Gecede Latin Dansları grubu Caha-cha, Swing, Waltz ve Tango gibi dansları davetlilere sundu. Orkestra ise Kıbrıs şarkıları ve pop müzik parçalarından oluşan bir dinleti sundu.

MİLLİ EĞİTİM BAKANI'na NEZAKET ZİYARETİ

17 Nisan tarihinde Vakıf Yönetim Kurulumuz MEK Bakanı İlay Kâmil'i ziyaret etti. Bakanla, toplantı esnasında yeni kurulmuş olan vakfımızın ve açılmış olan enstitümüzün sorunları ve yaptıkları ile ilgili bilgi verildi ve Bakanımızın Ensütüyü ziyareti için kendisine davet yapıldı.

HASDER İSTANBUL'da

4. Uluslararası Pendik Festivali 9-16 Haziran tarihleri arasında İstanbul'da yapıldı. Festivale Vakfımızın büyükler halk dansları topluluğu katıldı. 23 kişilik grubun İstanbul'daki gösterileri gayet başarılı geçti. Ekibimizle birlikte festivale Bulgaristan, Azerbaycan ve Bosna Hersek'ten ekipler katıldı.

HASDER'li ÇOCUKLAR TATİLYA'da EĞLENDİLER

Çocuk Kulübüne bağlı 14 çocuk ve 4 eğitmen 4-6

Temmuz tarihleri arasında geleneksel olarak yapılan Tatilya Turu gerçekleştirildi. İstanbul Feronye Otelde kalan ekip, ayrıca hayvanat bahçesi gezisi ve Tatilya gezisi düzenledi.

HASDER GENÇ EKİBİ DOĞANCI FESTİVALİ'nde

Doğancı (Elye) Festivali 18 Haziran tarihinde yapıldı. 4. 'sü düzenlenen Festivale Vakfımızın Genç Ekibi katıldı. Etkinlik köy içerisinde yapılan kortej yürüyüşü ile başladı. Daha sonra Doğancı İlkokulu'nda halk dansları gösterileri yapıldı. Burada vakfımızın genç ekibi yanında Folk-Der, Geçitkale ve Doğancı'nın halk dansları ekipleri katıldı. Orada ekibimiz "Bağ Bozumu" isimli kareografisini sergiledi.

GİMME SIX

UNOPS'un sponsorluğunda vakfımızın hazırladığı bir proje olan "GİMME SIX" yıl boyunca çeşitli sivil toplum örgütleri ve okullar için yapıldı. Yapımcılığı Tolgay Tarıman'ın yaptığı oyuncular arasında Türk, Rum, İngiliz ve Pakistanlı çocuklar baş rolde bulundu. İngilterede büyük bir iş merkezi yapılmak üzere yıkılmak istenen eski bir tiyatro binasının yıkılmaması için yapılan mücadelede filmin konusunu oluşturuyordu. Sekiz bölümlük dizi halinde gösterilen filmde izleyici çocuklara UNOPS tarafından çeşitli hediyeler verildi. Ada çapında yaklaşık 2000 dolayında izleyiciye ulaşıldı.

MELEK PINARDAN ANILDI

Göçmenköy'de dedesi tarafından 4 yıl önce vurularak öldürülen Melek Pınardan'ın anısına Serdarlı'da 2. Halk Oyunları Şöleni düzenlendi. 22 Temmuz tarihinde Serdarlı Belediyesi Gazi-nosunda yapılan şölene Azerbaycan Serdarlı, Gençlik Dairesi, Gençlik Merkezi, Gönyeli ve TUFAD halk dansları

ekipleri katıldı. Vakfımızın Büyükler Halk Dansları Topluluğu fes-tivalde "Bağ Bozumu" isimli kareografiyi sergiledi.

AVRUPA BİRLİĞİ ve BARIŞA EVET

Kıbrıs Türk Ticaret Odasının önderliğinde başlatılan ve yıl içerisinde artarak büyüyen ve sonunda 94 sivil topluluğu örgütü tarafından da desteklenen ve "Ortak Vizyon" adıyla "Avrupa Birliğine ve Barışa Evet" sloganıyla yer alan grubun içerisinde Vakfımızda aktif rol almıştır.

ARŞİV PROJEMİZ

UNOPS tarafından kabul edilen 2. projemiz olan "Arşiv Projesi" yıl içerisinde hayata geçirildi. Kütüphane bölümü ve bu bölümün dijital ortama aktarılmış verileri bilim adamları ve sanat severlere sunularak modern kütüphanecilik alanında bir ilki başarma için büyük bir özveri vermiştir.

GENÇLERİN DAYANIŞMASI

Yurt dışında eğitim gören Üniversite gençliği 15 Ağustos tarihinde Gençlik Merkezinde bir etkinlik düzenlemiştir. Gecede kültür sanat alanında standlar kurulmuş, eliş sergisi açılmış ve halk oyunları

gösterileri yapılmıştır. Gecede vakfımıza bağlı büyükler halk dansları grubu bir gösteri sundu. Ayrıca Gençlik Merkezi de gösterilerde bulundu.

HALK SANATLARI ENSTİTÜSÜ İZMİR FUARI'nda

71. İzmir Uluslararası Fuarında Vakfımıza bağlı Halk Sanatları Enstitüsü bir stand açmıştır. Açılan standda Enstitüye ait üretilmiş elişlerimizden örnekler ve otantik kıyafetler sergilendi.

Önceki yıllarda da fuara katılan vakfımız ürünlerini böylesine büyük ve önemli bir fuarda yabancılarla da göstermesi açısından faydalı olmuştur.

YENİ BİR KAREOGRAFI

Halk Dansları alanında uzun yıllardır Ankara'da uğraş veren Tuğay Ertunç bir kareografik düzenleme için 19-24 Ağustos tarihleri arasında Vakfımızın davetlisi olarak adımıza geldi. Bir haftalık yoğun bir çalışmadan sonra repertuvarımıza "Bağ Bozumu", "Hasat Zamanı" kareografilerimize bir yenisini daha ekledik.

KAFESLİ MAHALLESİ'nde GÖSTERİ

17 Ağustos gecesi Lekkoşa'nın Kafesli Mahallesi'nde R.R. Denktaş parkında düzenlenen etkinlikte Vakfımızı Büyükler Halk Dansları Ekibi temsil etti.

DAYANIŞMA PİYANGOSU ÇEKİLDİ

*Bulaşık Makinesini Kazanan
Biray İPEKÇİOĞLU*

Her yıl geleneksel olarak düzenlenen Dayanışma Piyangosu bu yıl yine yapıldı. Yapılan çekiliş sonucunda hediye olarak konan Bulaşık Makinesi 3457, Çamaşır Makinesi de 1354 numaralı biletlere çıkmıştır.

HASDER'den III. PROJE

UNOPS'a sunularak kabul edilen "Jasmine Garden" Projesi için çalışmalar yıl

boyunca sürdü. Arabahmet Mahallesindeki eski Meral Tekin Birinci Vakfı'nda hayata geçirilecek olan proje kapsamında Kıbrıs Mutfağına özgü yiyecekler servis edilecek.

20. HALKBİLİMİ SEMPOZYUMU YAPILDI

20. Halkbilimi Sempozyumu 7 Kasım tarihinde K.T. Ticaret Odasında yapıldı. Konu olarak "Avrupa Birliği - Türkiye ile Entegrasyon Tartışmalarında Kıbrıslı Türk Kimliği" idi.

Bu yılki sempozyuma konuşmacı olarak; Ali Tekman, Hasan Erçakıca, Mehmet Çağlar, Nazım Beratlı ve Özker Özgür katıldı.

Sempozyum öncesinde Halkbilimi Hizmet ödülleri İşitsel Medya'da K.T. Halkbilimi konulu sürekli yayın yapan Sim Fm'den Yılan Ağaoğlu ve BRT'den Oğuz Coşkun'er'e verildi.

EĞİTİM SEMİNERİ

"Kâr amacı gütmeyen kuruluşların ve Halkla İlişkiler" konularında seminer ,Management Center tarafından 14 Eylül 2002 tarihinde yapıldı. Seminere Vakfımızın üyeleride katılarak ilgili konuda bilgilendiler.

REHA CANER ANILDI

5. Reha Caner Anı Satranç yarışması Lefkoşa Satranç Derneği (LSD), Halk Sanatları Vakfı ve KTOEÖS tarafından düzenlendi. Derneğimiz üyelerinden de olan Caner 18 Temmuz tarihinde kabri başında anıldı. Mezarı başındaki tören sonrası satranç turnuvasında yapıldı.

HASDER ANKARA'DA Halk Sanatları Vakfı

Vişnelik Tesislerinde bir gece düzenledi. KKTC Kültür Derneği, Ankara Büyükelçiliği, Dışişleri ve Savunma Bakanlığı, Turizm ve Çevre Bakanlığının katkılarıyla gerçekleşen gece çok renkli geçti.

Halk Sanatları Enstitüsünün üretmiş olduğu el işleri oymacılık işleri, sele, sepet, sesta işlerinden oluşan bir sergi ve satış standı kurularak, davetlilere Kıbrıs'a özgü el

HASDER Büyük Ekibi

(HASDER) 14-17 Kasım tarihleri arasında ODTÜ Mezunları Derneği'nin davetlisi olarak Ankara'da idi.

ODTÜ Mezunları Derneği 15 Kasım K.K.T.C'nin kuruluşunun 19. yılı munasebetiyle

işleri sunuldu. Ayrıca 65 parçadan oluşan sele-sesta sergisinde açılışı yapıldı. Gecede 320 adet Lefkoşa'nın ahşap, taş, demir, detayları ile kostüm el işi ve nakışlarından oluşan dia gösterisi düzenlendi. Hasder Halk Oyunları

ekibi ise geceye "Hasat Zamani" isimli kareografi ve otantik oyunlardan oluşan bir gösteri ile katıldı.

250'ye yakın devletinin katıldığı gecede devletlilere Kıbrıs'a özgü turşu, tatlı, kebablar yemek olarak sunuldu.

Balo esnasında KKTC Ankara Büyük elçisi Ahmet Z. Bulunç bir konuşma yaparak geceden duyduğu mutluluğu dile getirdi. 19 kişiden oluşan kafile ODTÜ misafirhanesinde 3 gün boyunca misafir edildi.

DÜNYA KÜLTÜR MİRASI ETKİNLİKLERLE KUTLANDI

Dünya Kültür Mirası Günü
çerçevesinde

29 Eylül tarihinde Rum tarafında bir etkinlik düzenlendi. UNOPS tarafından gerçekleştirilen Nicosia Master Plan Gecesinden amaç 1940'lı yıllardaki yaşayıştan kesitler alınarak sokak satıcılarının yaptıkları canlandırıldı. Türk tarafından salepci ve tatlıcı da götürülerek, eski kıyafetler giydirilmiş, tatlı ve salepler katılımcılara dağıtılmıştır.

LEFKOŞA BELEDİYE BAŞKANINA ZİYARET

Lefkoşa Belediye Başkanı Sn. Kutlay Erk Vakıf yönetim kurulu tarafından 11 Kasım tarihinde ziyaret edilerek

vakfımızın sorunları ve yaptıkları kendisine aktarıldı.

GENÇLİK GÜNÜ KUTLANDI

23 Kasım tarihinde Gençlik Günü yapıldı. Gençlik Kulübü tarafından Vakıf Lokalinde yapılan etkinlikte yapılan çalışmalar tanıtıldı. Gecede ayrıca müzik dinletisi ve skeçler yapılarak yeni kayıtlar yapıldı.

GELENEKEL YENİ YIL KUTLAMALARI

Hasder Geleneksel Yılbaşı yemeği 28 Aralık tarihinde Dikmen Gavurali Restaurant'ta gerçekleşti. 300'e yakın üye, sempatizan ve aileleri yemeğe iştirak ederek bütün bir yılın yorgunluğunu üzerlerinden attılar.

Gece boyunca gönüllere eğlenen davetliler bol bol dans edip tombala oynadılar.

27 Aralık Gecesi demeğin orta okul ve lise ekipleri ile gençlik kulübüne bağlı elemanları yılbaşı partisinde buluştu.

Bol bol dans eden gençler Vakıf tarafından verilen ikramlardan aldılar. 28 Aralıkta ise çocuk kulübü üyeleri partisi vardı. Çeşitli oyunların oynandığı günde, çocuklarda eğlendiler.

Haberler... Haberler... Haberler... Haberler... Haberler... Haberler...

2002 OCAK - ARALIK DÖNEMİ KÜLTÜR - SANAT HABERLERİ

TARIK G. EMİROĞLU

-Serkan İlseven'in üçüncü kişisel resim sergisi "Umuda Yolculuk" AKM'de açıldı. 1990 yılından itibaren resim çalışmalarına başlayan sanatçının sergisi 15 Ocak tarihine kadar sanat severlerle buluştu.

-Kıbrıs Türk Tiyatrosu'na 10 yıldır hizmet veren Güzelyurt Özel Sanat Tiyatrosu 10. yılında "İki Öykü Bir Yorum" isimli oyunuyla perdelerini 18 Ocak 2002 tarihinde açtı. Oyunun yazarı ve yönetmeni Bekir Kara.

-Kuzey Kıbrıs Seramikçiler Derneği 2. Seramik Sergisi 21 Ocak 2002 tarihinde AK.M.'nde açıldı.

-Gazeteci-Yazar Hasan Çakmak'ın "Gözlerimden Kalbime Süzülen Damlacıklar" isimli kitabı yayınlandı. Kitapta Hasan Çakmak'ın çalıştığı gazetede yayınladığı 55 köşe yazısı bulunuyor.

-Girne Belediyesi Tiyatro Stüdyosu

tarafından hazırlanan ve Derman Atık tarafından yönetilen "Çıkmaz Sokak" isimli oyun 21 Ocak 2002 tarihinde Galası yapılarak tiyatro severlere sunuldu.

-Ressam Emin Çizenel, Gazimağusa'nın tarihi mekanı Akkule'den yola çıkarak oluşturduğu eserlerin Pygmalion Heykel Atölyesi'nde sanatseverlerin beğenisine sundu. Sergi 29 Ocak - 15 Şubat tarihleri arasında açık kaldı.

-Turizm ve Folklor Araştırma Derneği, kuruluş yıldönümü kutlama haftası düzenledi. AKM'de 29 Ocak gecesi gerçekleşen etkinlikte koro, halkdansları gösterileri ve "Kız Seni Orakta Gördüm" oyunu sergilendi. Ayrıca "Yerel Yönetimlerde Turizm Sanat ve Kültürünün Yeri" konulu sempozyum AKM'de yapıldı.

-MEKB, Güzelyurt Belediyesi, T.C. Büyükelçiliğinin katkılarıyla AKM'de Şan

Konseri düzenlendi. Konserde Hacettepe Üniversitesi öğrencileri görev aldı. Konser 1 Şubat gecesi gerçekleşti.

-Mehmet Kansu ve Havva Tekin'in "Rüzgara Karşı Işık Söylenceleri" Dinleti - Gösteri - Şiir - Müzik - Dia - Kitap tanıtım - Söyleşi - İmza gecesi 18 Şubat 2002 tarihinde Sinema Nostalji de yapıldı.

-Müzik Dostları Derneği kuruluşunun 5. yılında AKM'nde özel bir gece düzenlendi. Gecede Prof. Server Ganiyev Keman Resitali sundu. Gece 26 Şubat 2002 tarihinde gerçekleşti.

-Kıbrıs Türk Fotoğraf Derneği sanatsal etkinlikleri çerçevesinde dernek binasında Altay Sayıl - M. Tevfik İleri - Hüseyin Sayıl dia gösterisi gerçekleştirildi.

-Ali Poyrazoğlu Tiyatrosu "Ödünc Yaşamlar" adlı, güldürüyü YDÜ AKKM Büyük Salonda sahneye koydu. Tiyatro oyunu 15-16-17- Mart 2002 tarihinde sanat severlerle buluştu.

-Şair- Yazar Oruç Arıboru Işık Kitapevi organizasyonu ve Gençlik Merkezi'nin katkılarıyla söyleşi ve imza gününü gerçekleştirdi.

-ABD Büyükelçisi Danold Bandler'in "Lefkoşa'da" isimli fotoğraf sergisi 4 Nisan günü HP Galerisi'nde Cumhurbaşkanı R.R. Denktaş tarafından açıldı.

-6-9 Nisan 2002 tarihleri arasında İstanbul Büyükşehir Belediyesi Şehir Tiyatrosu sanatçıları Gazimağusa'da Otello Kalesi'nde William Shakespeare'in dünyaca ünlü oyunu "Otello"yu sahneye koydular.

-14 Nisan - 12 Mayıs tarihleri arasında Müzik Dostları Derneği 3. Uluslararası Bahar Konserleri Turizm Bakanlığı, Cumhurbaşkanlığı, T.C. Büyükelçiliği, MEKB ve değişik kuruluşların katkılarıyla Bellapais Manastırında gerçekleştirildi.

-İlköğretim Dairesi, K.K.T.C. 4. uluslararası 23 Nisan Çocuk ve Halk Dansları Festivali düzenlendi.

-LT Belediyesi Çağdaş Halk Dansları Derneği İşbirliği ile "Lefkoşa'yı Kucaklayalım" Kültür Sanat Haftası Selimiye Meydanında yapıldı. Etkinlik 9-12 Mayıs 2002 tarihleri arasında gerçekleşti.

-13-15 Mayıs 2002 tarihleri arasında MEKB Kültür Dairesi Devlet Halk Dansları Topluluğu Folklor Şöleni Güzel yurt, Gazimağusa ve Lefkoşa'da gerçekleştirildi.

-DAÜ ve İstanbul Üniversitesi işbirliği ile gerçekleştirilen I. UA Sanat Buluşması kapsamında yer alan "Cam ve Seramik Sergisi" DAÜ Kütüphane Sergisi Salonunda açıldı

-MEKB tarafından düzenlenen 9. Türksoy Opera Günleri Girne Kalesinde 1-2 haziran tarihleri arasında gerçekleştirildi.

-13-18 Haziran tarihleri arasında "Sultans of the Dance"ın Anadolu Ateşi adlı gösterisi DAÜ Futbol Stadyumunda sahnelendi.

-Yeniboğaziçi Kültür Sanat ve Çevre Derneği (YEKSAD) 15-30 Temmuz 2002 tarihleri arasında kültürel etkinliklerde bulunmak üzere Londra'ya gitti. 50 kişilik bir katile ile Londra'ya giden dernek Kıbrıs Türk Toplum Merkezinin "Kültür Haftası etkinlikleri dolayısıyla beş değişik bölgede gösteriler yaptılar. Ekip, Kıbrıs halk müziği, halk dansları ve tiyatro gösterileri ile Kıbrıslı Türklerle buluştu.

-Ressam İnci Kansu'nun Cuprum Sergisi" 16 Temmuz 2002 tarihinde Gemikonağı CMC tesislerinde açıldı. Lefke Çevre ve Tanıtma Derneği'nin organize ettiği serginin açılışını Berna Güven yaptı.

-Kıbrıs Türk Üniversiteli Kadınlar Derneği'nin Kadın Eserleri ve Araştırma Kütüphanesi Arabahmet Mahallesinde açıldı.

Açılış Kamuran ve Türkan Aziz kardeşler yaptı. 1020 adet kitabın bulunduğu kütüphane projesi UNOPS tarafından desteklendi.

-Uluslararası resim sergisi etkinlikleri Almanya'nın Schönecken /Eifel eyaletinde düzenlendi. Etkinlikte dünyanın çeşitli ülkelerinden 24 sanatçının resimleri sergilendi. Ülkemizi bu etkinlikte Emel Samioğlu 45 eseriyle temsil etti. Sergi 28 Temmuz - 1 Eylül 2002 tarihleri arasında "Blave Galerie"de yer aldı.

-Turizm ve Çevre Bakanlığı ve Gazi Mağusa Belediyesinin işbirliği ile düzenlenen "Kültür Sanat Günleri" çerçevesinde Erkan Oğuz - İsmail H. Demircioğlu konseri, "Marlene / Zeliha Berksoy" tiyatro oyunu, "Nazım'a Armağan" tiyatro oyunu sahnelendi.

-Ağustos ayı içerisinde Polonya'da gerçekleştirilen Uluslararası "World Folk Rewiev İntegration 2002 "Festivalinde İskele Belediyesi Halk Dansları Topluluğu en iyi müzik ve Halk ödülü ve en iyi kostüm dallarında ödüle layık görüldü. Festivale 12 ülke katıldı.

-Işık Kitapevinin bu yıl 25. sini düzenlediği kitap fuarı 26 Ağustos 9- Eylül tarihleri arasında Kızılbaş Kilisesinde gerçekleştirildi. Fuarda ayrıca açık oturum, müzik dinletisi, film gösterileri de yer aldı.

-Gönyeli Belediyesi Halk Dansları ekibi 16. Uluslararası Taşköprü Kültür ve Seramik Festivaline katıldı. Festival 3-8 Eylül tarihleri arasında Kastamonunun Taşköprü ilçesinde gerçekleştirildi.

-7 Eylül tarihleri arasında Manisa Turgutlu Belediyesinin düzenlemiş olduğu 80. yıl Kurtuluş Şenliklerine Vadili Gençlik Merkezi ülkemizi temsilen katıldı.

-Kadir Kaba'nın "Ten Ötesi" adını verdiği fotoğraf sergisi 17-20 Eylül tarihleri arasında, Büyük Han Photographers Gallery'de açıldı.

-18 Eylül tarihinde İhsan Gürel'in şiirleri,

Nilgün Güney'in grafikleri ve Ateş Kozal'ın video, müzik performansı Saçaklı Evde gerçekleştirildi.

DAÜ Müzik Bölümünün davetlisi olarak KKTC'ye gelen ve yaklaşık bir hafta üniversitede "Besteleme teknikleri, Amerikan Müziği, 21. Yüzyılın Müziği, Yeni Eserlerin seslendirilmesi" konularında atölye çalışmalarına katılan Dr. Paul Richards 24 Ekim tarihinde bir konser verdi.

-Altay Sayıl'ın "Fotoğraflarla Nostaljik Kıbrıs" adlı fotoğraf sergisi YDÜ AKKM – Sergisi Salonu'nda açıldı. Sergi 23 Ekimde açıldı.

-Piyanist Rüya Taner 22 Kasım tarihinde İzmir Sabancı Kültür Merkezinde konser verdi. Konser "Ana ve Çocuk Sağlığı Projesi'ne katkı amacı taşıyordu.

-Kıbrıs Türk Komedi Tiyatrosu 16. oyunu "Kırmızı Pasaportlu Dedem" isimli oyunu ile tiyatro severlerle görüştü. Oyun 27-30 Kasım tarihleri arasında Gazimağusa Spor Dairesi Salonunda sahnelendi.

-Lefkoşa Belediye Tiyatrosu'nun sahnelediği "Ödenmeyecek Ödemiyoruz"

adlı iki perdelik komedi oyunu, 22 Kasım 2002 tarihinde sahnelenmeye başlandı. Oyunu Dario Fo yazdı, Yaşar Ersoy yönetti. Halk Tiyatrosu niteliğinde olan oyun; toplumsal ve politik sorunları korkusuzca yansıtırken düzeyli, çarpıcı ve ironik bir güldürü konusu yapar.

-MEKB'nin düzenlediği "12. Devlet Fotoğraf Yarışması" sergisi 27 Kasım tarihinde Başbakan Derviş Eroğlu tarafından AKM'de açıldı. 17 Sanatçının 66 eserinin yer aldığı sergi 4 Aralık tarihine kadar ziyaret edildi.

-Kıbrıs Türk Filarmoni Derneği, Bellapais Manastırında 20 Aralık gecesi "Viyolonsel – Piyano Resitali" düzenledi. Resital viyolonselde Ümit İşgörür, Piyanoda Gülser Eryümlü tarafından verildi.

-MEKB Kültür Dairesi Müdürlüğü tarafından "Amatör Sanatçılar Resim Heykel – Seramik Sergisi" AKM'de 10 Aralık tarihinde açıldı.

-Nilgün Güney'in "For Peace" adlı sergisi Karaman (Karmi) köyündeki Archway Gallery'de 26 Aralık 2002 tarihinde açıldı.

*Lezzeti tatma
zevk ise sunmak sanattır.*

MERİÇ

TAZE KAŞAR - HELLİM

Fabrika: Meriç Köyü Lefkoşa - Kıbrıs
Tel: 0-392 231 40 38 Fax: 0-392 231 40 39
Merkez: 10 Şht. Ahmet Aydın Sok. Y.şehir - L/şa
Tel: 0-392 228 41 04 Fax: 0-392 228 71 99
Şube: Avunduk Gıda San. Ltd. Şti.
Gimat: 12. Blok No: 324 Macunköy - ANKARA
Tel: 0312 397 03 42 Fax: 397 39 29

Doğal peynir...